

ओ३म्

ATHARVA VEDA

॥अथर्ववेद॥

VOL. IV खण्ड

Complete in 5 vols.

Mantras in Sanskrit
with English Translation
and Transliteration

Translated by
Swami Satya Prakash Saraswati
Satyakam Vidyalandkar

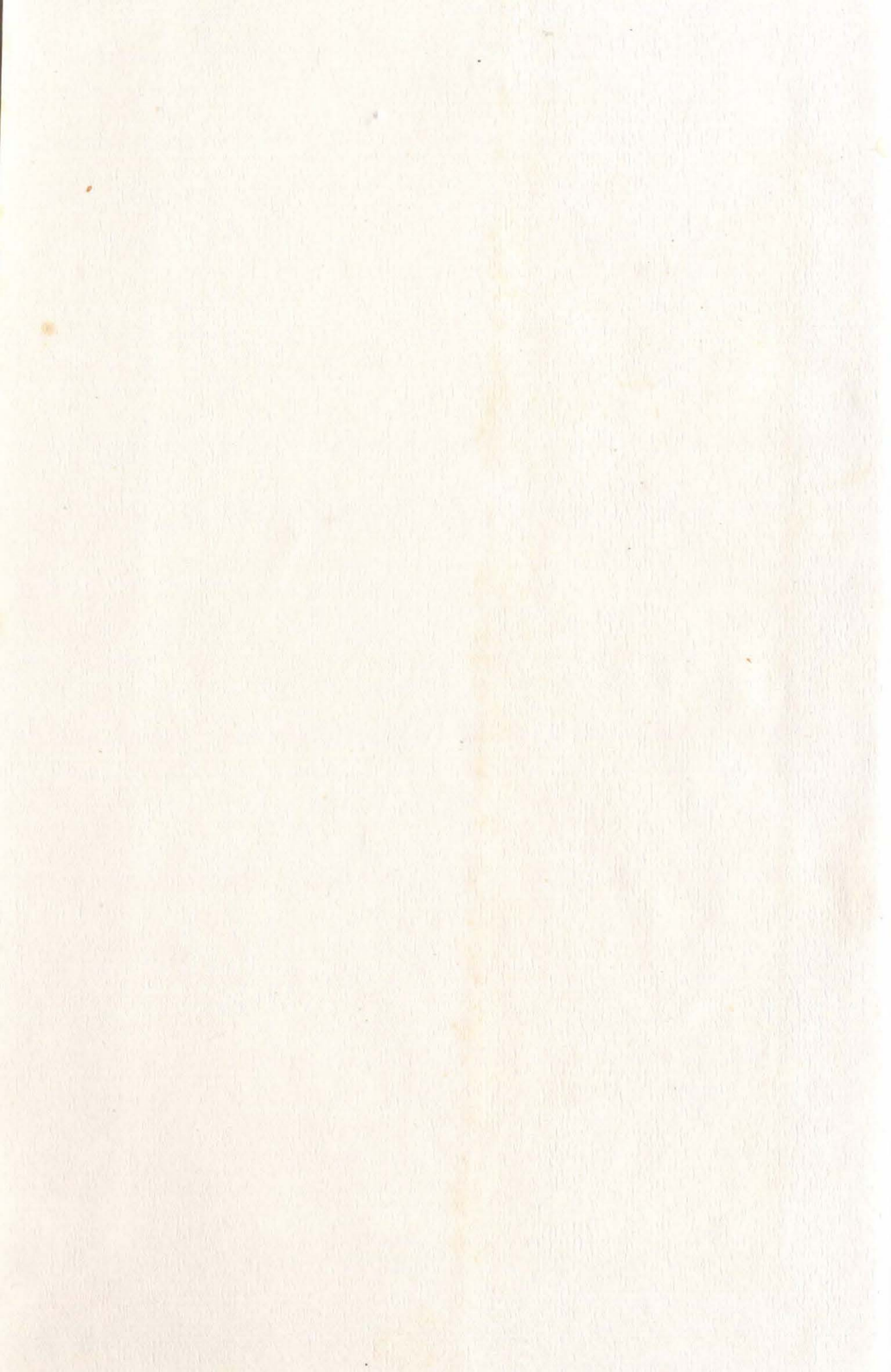
The enduring teachings of the Vedas are not a relic of the past, nor are they the exclusive preserve or the sole inheritance of Indians and Indo-Aryans. They belong to the common heritage of humanity and are relevant in our contemporary world and in our age. We owe it to ourselves and to the peoples and the nations of the world to share this precious heritage and to disseminate its message and meaning.

The Vedas have been translated into several languages. Scholars like Griffith, Wilson and Max Muller have written commentaries on the Vedas in English. But the need for bringing out an authentic and standard translation of the Vedas has been felt for quite sometime.

To meet the need of a modern, easy to understand English translation of the Vedas, the Veda Pratishthan of DAV College Managing Committee, New Delhi had been publishing complete translation of the four Vedas in twenty-two volumes since 1977.

This new 2008 edition has far superior production values and is priced at less than one-third of the price it was being sold so far.

□

ATHARVA VEDA

अथर्ववेद

(English translation of Mantras with
Sanskrit text and transliteration)

(Volume IV)

ATHARVA VEDA

31293

English edition of the text
compiled by the author

(Volume IV)

ATHARVA VEDA

अथर्ववेद

Volume IV
[Kāṇḍa XI-XV]

English Translation
by
Swami Satya Prakash Saraswati
and
Satyakam Vidyalankar

चतुर्थो भागः
[काण्ड 11-15]

DAV Publication Division
(Veda Pratishthan)
Arya Samaj Building, UP Block,
Pitampura, Delhi-110034

Price : Rs. 400.00 (Rupees Four Hundred only)
(For Complete Set of 5 Volumes)

Transliteration based on the text of Theodor Aufrecht.

Edition - 2008
Reprint - 2009

ISBN : 978-81-89492-27-4
ISBN : 978-81-89492-23-6 (Set)

ATHARVAVEDA. Vol. IV

© Published by the D.A.V. Publication Division,
(Veda Pratishthan), Arya Samaj Building,
UP Block, Pitampura, Delhi-110034

About this Edition

The great reformer, Swami Dayanand who ushered in a renaissance of Indian society towards the end of 19th century had ordained that :

The vedas are the source of true knowledge. To read and understand the vedas is the supreme duty of one and all.

This is one of the ten Principles of the Arya Samaj as laid down by Swami ji. Importance and relevance of the Vedas has been succinctly said in the Upanishadas also :

वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्त

तद् वेदस्य वेदत्वम् ।

(Taittiriya samhita : 1.7.4.6 तैत्तिरीय संहिता)

The Vedas are so called because each statement therein informs a man of the ideals of human life, called the Law of Righteousness, to understand which there is no better source.

To meet the need of a modern, easy to understand English translation of the Vedas, the Veda Pratishthan of DAV College Managing Committee, New Delhi had been publishing complete translation of the four Vedas in twenty-two volumes since 1977. The first edition was well produced and well received. Later as this important task slipped into inexperienced hands, quality of printing and paper became inferior while the price was unduly raised.

In the year 2008, the responsibility of publishing and propagating the Vedas has been taken over by the Publication Division of the DAV College Managing Committee. This new 2008 edition has far superior production values and is priced at less than one-third of the price it was being sold so far.

Our object is to make the Vedas easily affordable for every one who is interested in having a set of the four Vedas in his home for him and the family members to read and benefit by their divine message.

We propose to publish the Hindi translation of the four Vedas also in the near future and offer at a very moderate price. We seek your cooperation in this noble task.

Vishwa Nath

Vice President

DAV College Managing Committee

Contents

About this Edition

1. Kāṇḍa - XI	1274
2. Kāṇḍa - XII	1394
3. Kāṇḍa - XIII	1498
4. Kāṇḍa - XIV	1564
5. Kāṇḍa - XV	1614

THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1800
BY
JOHN H. COOPER
VOL. I.

Contents

CHAPTER I. THE FIRST SETTLEMENTS	1
CHAPTER II. THE GROWTH OF THE CITY	15
CHAPTER III. THE INDIAN WAR	35
CHAPTER IV. THE REVOLUTION	55
CHAPTER V. THE POST-REVOLUTIONARY PERIOD	75
CHAPTER VI. THE CITY IN THE 19TH CENTURY	95
CHAPTER VII. THE CITY IN THE 20TH CENTURY	115
CHAPTER VIII. THE CITY IN THE 21ST CENTURY	135
CHAPTER IX. THE CITY IN THE 22ND CENTURY	155
CHAPTER X. THE CITY IN THE 23RD CENTURY	175
CHAPTER XI. THE CITY IN THE 24TH CENTURY	195
CHAPTER XII. THE CITY IN THE 25TH CENTURY	215
CHAPTER XIII. THE CITY IN THE 26TH CENTURY	235
CHAPTER XIV. THE CITY IN THE 27TH CENTURY	255
CHAPTER XV. THE CITY IN THE 28TH CENTURY	275
CHAPTER XVI. THE CITY IN THE 29TH CENTURY	295
CHAPTER XVII. THE CITY IN THE 30TH CENTURY	315
CHAPTER XVIII. THE CITY IN THE 31ST CENTURY	335
CHAPTER XIX. THE CITY IN THE 32ND CENTURY	355
CHAPTER XX. THE CITY IN THE 33RD CENTURY	375
CHAPTER XXI. THE CITY IN THE 34TH CENTURY	395
CHAPTER XXII. THE CITY IN THE 35TH CENTURY	415
CHAPTER XXIII. THE CITY IN THE 36TH CENTURY	435
CHAPTER XXIV. THE CITY IN THE 37TH CENTURY	455
CHAPTER XXV. THE CITY IN THE 38TH CENTURY	475
CHAPTER XXVI. THE CITY IN THE 39TH CENTURY	495
CHAPTER XXVII. THE CITY IN THE 40TH CENTURY	515
CHAPTER XXVIII. THE CITY IN THE 41ST CENTURY	535
CHAPTER XXIX. THE CITY IN THE 42ND CENTURY	555
CHAPTER XXX. THE CITY IN THE 43RD CENTURY	575
CHAPTER XXXI. THE CITY IN THE 44TH CENTURY	595
CHAPTER XXXII. THE CITY IN THE 45TH CENTURY	615
CHAPTER XXXIII. THE CITY IN THE 46TH CENTURY	635
CHAPTER XXXIV. THE CITY IN THE 47TH CENTURY	655
CHAPTER XXXV. THE CITY IN THE 48TH CENTURY	675
CHAPTER XXXVI. THE CITY IN THE 49TH CENTURY	695
CHAPTER XXXVII. THE CITY IN THE 50TH CENTURY	715
CHAPTER XXXVIII. THE CITY IN THE 51ST CENTURY	735
CHAPTER XXXIX. THE CITY IN THE 52ND CENTURY	755
CHAPTER XL. THE CITY IN THE 53RD CENTURY	775
CHAPTER XLI. THE CITY IN THE 54TH CENTURY	795
CHAPTER XLII. THE CITY IN THE 55TH CENTURY	815
CHAPTER XLIII. THE CITY IN THE 56TH CENTURY	835
CHAPTER XLIV. THE CITY IN THE 57TH CENTURY	855
CHAPTER XLV. THE CITY IN THE 58TH CENTURY	875
CHAPTER XLVI. THE CITY IN THE 59TH CENTURY	895
CHAPTER XLVII. THE CITY IN THE 60TH CENTURY	915
CHAPTER XLVIII. THE CITY IN THE 61ST CENTURY	935
CHAPTER XLIX. THE CITY IN THE 62ND CENTURY	955
CHAPTER L. THE CITY IN THE 63RD CENTURY	975
CHAPTER LI. THE CITY IN THE 64TH CENTURY	995
CHAPTER LII. THE CITY IN THE 65TH CENTURY	1015
CHAPTER LIII. THE CITY IN THE 66TH CENTURY	1035
CHAPTER LIV. THE CITY IN THE 67TH CENTURY	1055
CHAPTER LV. THE CITY IN THE 68TH CENTURY	1075
CHAPTER LVI. THE CITY IN THE 69TH CENTURY	1095
CHAPTER LVII. THE CITY IN THE 70TH CENTURY	1115
CHAPTER LVIII. THE CITY IN THE 71ST CENTURY	1135
CHAPTER LIX. THE CITY IN THE 72ND CENTURY	1155
CHAPTER LX. THE CITY IN THE 73RD CENTURY	1175
CHAPTER LXI. THE CITY IN THE 74TH CENTURY	1195
CHAPTER LXII. THE CITY IN THE 75TH CENTURY	1215
CHAPTER LXIII. THE CITY IN THE 76TH CENTURY	1235
CHAPTER LXIV. THE CITY IN THE 77TH CENTURY	1255
CHAPTER LXV. THE CITY IN THE 78TH CENTURY	1275
CHAPTER LXVI. THE CITY IN THE 79TH CENTURY	1295
CHAPTER LXVII. THE CITY IN THE 80TH CENTURY	1315
CHAPTER LXVIII. THE CITY IN THE 81ST CENTURY	1335
CHAPTER LXIX. THE CITY IN THE 82ND CENTURY	1355
CHAPTER LXX. THE CITY IN THE 83RD CENTURY	1375
CHAPTER LXXI. THE CITY IN THE 84TH CENTURY	1395
CHAPTER LXXII. THE CITY IN THE 85TH CENTURY	1415
CHAPTER LXXIII. THE CITY IN THE 86TH CENTURY	1435
CHAPTER LXXIV. THE CITY IN THE 87TH CENTURY	1455
CHAPTER LXXV. THE CITY IN THE 88TH CENTURY	1475
CHAPTER LXXVI. THE CITY IN THE 89TH CENTURY	1495
CHAPTER LXXVII. THE CITY IN THE 90TH CENTURY	1515
CHAPTER LXXVIII. THE CITY IN THE 91ST CENTURY	1535
CHAPTER LXXIX. THE CITY IN THE 92ND CENTURY	1555
CHAPTER LXXX. THE CITY IN THE 93RD CENTURY	1575
CHAPTER LXXXI. THE CITY IN THE 94TH CENTURY	1595
CHAPTER LXXXII. THE CITY IN THE 95TH CENTURY	1615
CHAPTER LXXXIII. THE CITY IN THE 96TH CENTURY	1635
CHAPTER LXXXIV. THE CITY IN THE 97TH CENTURY	1655
CHAPTER LXXXV. THE CITY IN THE 98TH CENTURY	1675
CHAPTER LXXXVI. THE CITY IN THE 99TH CENTURY	1695
CHAPTER LXXXVII. THE CITY IN THE 100TH CENTURY	1715

Kāṇḍa - XI

एकादशं काण्डम्

अथैकादशं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-१७) सप्तत्रिंशत्पद्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । ब्रह्मोद्गो देवता । (१) प्रथमर्चोनुष्ठानार्थं भुरिक्पङ्क्तिः, (२, ५) द्वितीयापञ्चम्योर्बृहतीगर्भा विराट्पङ्क्तिः, (३) तृतीयायाश्चतुष्पदा शाकलगर्भा जगती, (४, १५-१६, ३१) चतुर्थीपञ्चदशी-
षोडशेकत्रिंशतीनां भुरिक्त्रिष्टुप्, (६) षष्ठ्या उष्णिक्, (७, १२-१४, १९, २२-२३, २८, ३०, ३२-३४) सप्तम्या द्वादश्यादितुषस्यैकोनविंशीद्वाविंशीत्रयोविंशष्टाविंशीत्रिंशतीनां द्वात्रिंश्यादितुषस्य च त्रिष्टुप्, (८) अष्टम्या विराट्त्रायसी, (९) नवम्याः शाकलपतिजागतगर्भा जगती, (१०) दशम्याः पुरोऽतिजगती विरा-
ज्जगती, (११) एकादश्या जगती, (१७, २१, २४-२६, ३७) सप्तदस्येकविंशयोश्चतुर्विंश्यादितुषस्य
सप्तत्रिंश्याश्च विराज्जगती, (१८) अष्टादश्या अतिजागतगर्भा परपतिजागता विराडतिजगती, (२०)
विंश्या अतिजागतगर्भा परशाकल चतुष्पदा भुरिजगती, (२७) सप्तत्रिंश्या अतिजागतगर्भा
जगती, (२९) एकोनत्रिंश्या भुरिग्विष्टाज्जगती, (३५) पञ्चत्रिंश्याश्चतुष्पदा ककुम्भत्युष्णिक्,
(३६) षट्त्रिंश्याश्च पुरोविष्टाद्विष्टुप् कन्द्यांसि ॥

अग्ने जायस्वादितिर्नाथितेयं ब्रह्मोद्गं पंचति पुत्रकामा ।
सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वा मन्थन्तु प्रजया सह ॥१॥
कृणुत धूमं वृषणः सखायोद्रोघाविता वाचमच्छ ।
अयमग्निः पृतनाषाद् सुवीरो येन देवा असंहन्त दस्यून् ॥२॥
अग्नेर्जनिष्ठा महते वीर्यायि ब्रह्मोद्गनाय पक्त्वे जातवेदः ।
सप्तऋषयो भूतकृतस्ते त्वाजीजनन्नस्यै रयि सर्ववीरं नि यच्छ ॥३॥

अग्ने । जायस्व । अर्दितेः । नाथिता । इयम् । ब्रह्मऽओद्गनाम् । पंचति । पुत्रकामा ।
सप्तऽऋषयः । भूतऽकृतः । ते । त्वा । मन्थन्तु । प्रजयां । सह । इह ॥ १ ॥
कृणुत । धूमम् । वृषणः । सखायः । अद्रोघऽअविता । वाचम् । अच्छ ।
अयम् । अग्निः । पृतनाषाद् । सुवीरः । येन । देवाः । असंहन्त । दस्यून् ॥ २ ॥
अग्ने । अर्जनिष्ठाः । महते । वीर्यायि । ब्रह्मऽओद्गनाय । पक्त्वे । जातवेदः ।
सप्तऽऋषयः । भूतऽकृतः । ते । त्वा । अजीजनन् । अस्यै । रयिम् । सर्वऽवीरम् । नि । यच्छ ॥ ३ ॥

Brahmaudana
Accompanying a rice-dish offering

XI.1.1 O Agni, be thou born; (indestructible) Aditi here, suppliant, cooks a brahman-rice-dish, adorable-sons; the seven - seers being makers, let them churn you, here together with progeny.

XI.1.2 Make ye smoke, O ye showerers, companions, ye that are aided by the unhateful (?), unto speech, this Agni fight-overpowering, having good heroes, by whom the gods overpowered the barbarians.

XI.1.3 O Agni, thou hast been born unto great heroism, unto the cooking of the brahman-rice-dish, O Jātavedas; the seven Saptarśhi seers being makers - they have given thee birth; do thou confirm to this woman wealth with all heroes.

समिद्धो अग्ने समिधा समिध्यस्व विद्वान्देवान्यज्ञियाँ एह वक्षः ।
 तेभ्यो हविः श्रपयं जातवेद उत्तमं नाकमधि रोहयेमम् ॥४॥
 त्रेधा भागो निहितो यः पुरा वो देवानां पितॄणां मर्त्यानाम् ।
 अंशाज्जानीध्वं वि भजामि तान्वो यो देवानां स इमां पारयाति ॥५॥
 अग्ने सहस्वानभिभूरभीदसि नीचो न्युजि द्विषतः सपन्नान् ।
 इयं मात्रा मीयमाना मिता च सजातांस्ते बलिहृतः कृणोतु ॥६॥
 साकं सजातैः पर्यसा सहैधुदुर्बेनां महते वीर्याधि ।
 ऊर्ध्वो नाकस्याधि रोह विष्टपं स्वर्गो लोक इति यं वदन्ति ॥७॥
 इयं मही प्रति गृह्णातु चर्म पृथिवी देवी सुमनस्माना ।
 अथ गच्छेम सुकृतस्य लोकम् ॥८॥
 एतौ ग्रावाणौ सयुजा युञ्जि चर्मणि निर्भिन्ध्यंश्चयजमानाय साधु ।
 अवघ्नती नि जहि य इमां पृतन्यव ऊर्ध्वं प्रजामुद्धरन्त्युद्धह ॥९॥

समिद्धः । अग्ने । समिद्धा । समिध्यस्व । विद्वान् । देवान् । यज्ञियाँ । आ । इह । वक्षः ।
 तेभ्यः । हविः । श्रपयन् । जातवेदः । उत्तमम् । नाकम् । अधि । रोहय । इमम् ॥ ४ ॥
 त्रेधा । भागः । निहितः । यः । पुरा । वः । देवानाम् । पितॄणाम् । मर्त्यानाम् ।
 अंशान् । जानीध्वम् । वि । भजामि । तान् । वः । यः । देवानाम् । सः । इमाम् । पारयाति ॥ ५ ॥
 अग्ने । सहस्वान् । अभिभूः । अभि । इत् । असि । नीचः । नि । उज्ज । द्विषतः । सपन्नान् ।
 इयम् । मात्रा । मीयमाना । मिता । च । सजातान् । ते । बलिहृतः । कृणोतु ॥ ६ ॥
 साकम् । सजातैः । पर्यसा । सह । एधि । उत् । उज्ज । एनाम् । महते । वीर्याधि ।
 ऊर्ध्वः । नाकस्य । अधि । रोह । विष्टपम् । स्वर्गः । लोकः । इति । यम् । वदन्ति ॥ ७ ॥
 इयम् । मही । प्रति । गृह्णातु । चर्म । पृथिवी । देवी । सुमनस्माना ।
 अथ । गच्छेम । सुकृतस्य । लोकम् ॥ ८ ॥
 एतौ । ग्रावाणौ । सयुजा । युञ्जि । चर्मणि । निः । भिन्धि । अंशान् । यजमानाय ।
 साधु । अवघ्नती । नि । जहि । ये । इमाम् । पृतन्यवः । ऊर्ध्वम् । प्रजाम् । उत्तम-
 रन्ती । उत् । ऊह ॥ ९ ॥

XI.1.4 Kindled, O Agni, be thou kindled with kindling (samidh); mayest thou bring hither, knowing, the worshipful gods; for them cooking (śra) the oblation, O Jātavedas, make thou this man to ascend to the highest firmament (nāka).

XI.1.5 Threefold is set down the share that is yours of old, of gods, of fathers, of mortals; know ye the portions (anśa); I share them out to you; that one that is the gods, shall set this woman across.

XI.1.6 O Agni, powerful, overcoming, thou overcomest; put down (our) hating rivals; let this measure (mātrā) being measured, and measured, make (thy) fellows tribute-bringers to thee.

XI.1.7 In company with thy fellows, be thou united with milk; urge her up unto great heroism; ascend aloft to the summit (viṣṭap) of the firmament (nāka) which they call by the name heavenly world.

XI.1.8 Let this great one (mahī) accept the hide, the divine earth, with favouring mind, then may we go to the world of the well-done.

XI.1.9 Join thou on the hide these two allied stones, split apart the shoots (anśu) successfully for the sacrificer; smiting down, smite them that would fight her; bearing up thy progeny aloft, lift up.

गृहाण प्रावाणौ सकृत्तौ वीर हस्त आ ते देवा यज्ञिया यज्ञमगुः ।
 त्रयो वरा यत्तमास्त्वं वृणीषे तास्ते समृद्धीरिह राधयामि ॥१०॥
 इयं ते धीतिरिदमु ते जनित्रं गृह्णातु त्वामदितिः शूरपुत्रा ।
 परा पुनीहि य इमां पृतन्यवोस्यै रयि सर्ववीरं नि यच्छ ॥११॥
 उपश्वसे द्रुवये सीदता यूयं वि विच्यध्वं यज्ञियास्तुषैः ।
 श्रिया समानानति सर्वान्त्यामाधस्पदं द्विषतस्पादयामि ॥१२॥
 परेहि नारि पुनरोहि क्षिप्रमपां त्वा गोष्ठोध्यरुक्षद्भराय ।
 तासां गृहीताद्यतमा यज्ञिया असन्विभाज्य धीरीतरा जहीतात् ॥१३॥
 एमा अंगुर्योषितः शुम्भमाना उत्तिष्ठ नारि त्वसं रभस्व ।
 सुपत्नी पत्या प्रजया प्रजावत्या त्वागन्यज्ञः प्रति कुम्भं गृभाय ॥१४॥
 ऊर्जो भागो निहितो यः पुरा व ऋषिप्रशिष्टाप आ भरिताः ।
 अयं यज्ञो गातुविनाथवित्प्रजाविदुग्रः पशुविहीरविद्वो अस्तु ॥१५॥

गृहाण । प्रावाणौ । सकृत्तौ । वीर । हस्ते । आ । ते । देवाः । यज्ञियाः । यज्ञम् । अगुः ।
 त्रयः । वराः । यत्तमान् । त्वम् । वृणीषे । ताः । ते । समृद्धीरिह । इह । राधयामि ॥१०॥
 इयम् । ते । धीतिः । इदम् । ऊं इति । ते । जनित्रम् । गृह्णातु । त्वाम् । अदितिः । शूरपुत्रा ।
 परा । पुनीहि । ये । इमां । पृतन्यवः । अस्यै । रयिम् । सर्ववीरम् । नि । यच्छ ॥११॥
 उपश्वसे । द्रुवये । सीदतु । यूयम् । वि । विच्यध्वम् । यज्ञियासः । तुषैः ।
 श्रिया । समानान् । अति । सर्वान् । स्याम् । अधःस्पदम् । द्विषतः । पादयामि ॥१२॥
 परा । इहि । नारि । पुनः । आ । इहि । क्षिप्रम् । अपाम् । त्वा । गोस्थः । अधि । अरुक्षत् । भराय ।
 तासाम् । गृहीतात् । यतमाः । यज्ञियाः । असन् । विभाज्य । धीरी । इतराः । जहीतात् ॥१३॥
 आ । इमाः । अगुः । योषितः । शुम्भमानाः । उत् । तिष्ठ । नारि । त्वसम् । रभस्व ।
 सुपत्नी । पत्या । प्रजया । प्रजावती । आ । त्वा । अगन् । यज्ञः । प्रति । कुम्भम् । गृभाय ॥
 ऊर्जः । भागः । निहितः । यः । पुरा । वः । ऋषिप्रशिष्टा । अपः । आ । भर । एताः ।
 अयम् । यज्ञः । गातुवित् । नाथवित् । प्रजावित् । उग्रः । पशुवित् । वीरवित् । वः । अस्तु ।

XI.1.10 Seize in thy hand, O hero, the two joint-acting (sakṛt) stones; the worshipful divinities have come to thy sacrifice; three boons, whichsoever thou chooseth -- those successes do I here make successful (saṃṛdhī) for thee.

XI.1.11 This (is) thy thought (? dhīti) and this thy place of birth; let Aditi, of hero-sons, seize thee; cleanse away them that would fight her; confirm to her wealth with all heroes.

XI.1.12 Sit ye in the wooden blower (upaśvasa); be ye winnowed, worshipful ones, from the husks. By fortune (dviṣataḥ) may we surpass all (our) equals; I make (our) haters to fall under foot.

XI.1.13 Go away, woman, come back quickly; the stall (goṣṭha) of the waters hath ascended thee for bearing; seize then of them, whichever shall be worshipful; having shared out wisely (dhīrītrā), then leave the others.

XI.1.14 These maidens (yoṣit) have come, adorning themselves; stand up, woman take hold of the mighty one; well-spoused with husband, progeny possessing with progeny (prajāvatyā), to thee hath come the sacrifice; receive thou the vessel.

XI.1.15 The portion of refreshment (ūrj) set down, which (is) yours of old; do thou, instructed by the seer, bring these waters; let this sacrifice be for you progress-gaining (gātu-vid), refuge-gaining (progeny gaining) (prajāvit), formidable, cattle-gaining (paśuvid), hero-gaining (vīrvit).

अग्ने चरुयज्ञियस्त्वाध्यक्षच्छुचिस्तापिष्टस्तपसा तपैनम् ।
 आर्षेया दैवा अभिसंगत्य भागमिमं तपिष्ठा ऋतुभिस्तपन्तु ॥१६॥
 शुद्धाः पूता योषितो यज्ञिया इमा आपश्चरुमव सर्पन्तु शुभ्राः ।
 अदुः प्रजां बहुलान्पशून्ः पक्तौदनस्य सुकृतामेतु लोकम् ॥१७॥
 ब्रह्मणा शुद्धा उत पूता घृतेन सोमस्यांशवस्तण्डुला यज्ञिया इमे ।
 अपः प्र विशत प्रति गृह्णातु वश्चरुमिं पक्त्वा सुकृतामेत लोकम् ॥१८॥
 उरुः प्रथस्व महता महिम्ना सहस्रपृष्ठः सुकृतस्य लोके ।
 पितामहाः पितरः प्रजोपजाहं पक्त्वा पञ्चदशस्ते असि ॥१९॥
 सहस्रपृष्ठः शतधारो अक्षितो ब्रह्मोदनो देवयानः स्वर्गः ।
 अमून्स्त आ दधामि प्रजया रेषयैनान्वलिहाराय मृडतान्मह्यमेव ॥२०॥
 उदेहि वेदिं प्रजया वर्धयेनां नुदस्व रक्षः प्रतरं धेहेनाम् ।
 श्रिया समानानति सर्वान्त्स्यामाधस्पदं द्विषतःपादयामि ॥२१॥

अग्ने । चरुः । यज्ञियः । त्वा । अर्षे । अरुक्षत् । शुचिः । तपिष्टः । तपसा । तप । एनम् ।
 आर्षेयाः । दैवाः । अभिसंगत्य । भागम् । इमम् । तपिष्ठाः । ऋतुभिः । तपन्तु ॥ १६ ॥
 शुद्धाः । पूताः । योषितः । यज्ञियाः । इमाः । आपः । चरुम् । अव । सर्पन्तु । शुभ्राः ।
 अदुः । प्रजाम् । बहुलान् । पशून् । नः । पक्त्वा । ओदनस्य । सुकृताम् । एतु । लोकम् ॥
 ब्रह्मणा । शुद्धाः । उत । पूताः । घृतेन । सोमस्य । अंशवः । तण्डुलाः । यज्ञियाः । इमे ।
 अपः । प्र । विशत । प्रति । गृह्णातु । वः । चरुः । इमम् । पक्त्वा । सुकृताम् । एत । लोकम् ॥
 उरुः । प्रथस्व । महता । महिम्ना । सहस्रपृष्ठः । सुकृतस्य । लोके ।
 पितामहाः । पितरः । प्रज्जा । उपज्जा । अहम् । पक्त्वा । पञ्चदशः । ते । अस्मि ॥ १९ ॥
 सहस्रपृष्ठः । शतधारः । अक्षितः । ब्रह्मोदनः । देवयानः । स्वर्गः । अमून् ।
 ते । आ । दधामि । प्रजया । रेषय । एनान् । बलिहाराय । मृडतात् । मह्यम् । एव ॥ २० ॥
 उदेषहि । वेदिम् । प्रजया । वर्धय । एनाम् । नुदस्व । रक्षः । प्रतरम् । धेहि । एनाम् ।
 श्रिया । समानान् । अति । सर्वान् । स्यान् । अधःस्पदम् । द्विषतः । पादयामि ॥ २१ ॥

- XI.1.16** O Agni, the worshipful pot (caruḥ) hath ascended thee; bright, very hot, do thou heat it with heat; let those of the seers, those of the gods, gathering unto their share very hot, heat this with the seasons (ṛtubhiḥ).
- XI.1.17** Let these cleansed, purified, worshipful maidens, the waters, beauteous ones, creep down to the pot; they have given us abundant progeny, cattle; let the cooker of the rice-dish go to the world of the well-doers.
- XI.1.18** Cleansed with prayer (brahmaṇa) and purified with ghee (ghṛta) shoots of Soma (are) these worshipful rice-grains, enter ye the waters, let the pot receive you; having cooked this, go ye to the world of the well-doers.
- XI.1.19** Spread thyself broad, with great greatness, thousand-backed in the world of the well-done; grandfathers, fathers, progeny, descendants (upajā), I am thy fifteen-fold cooker.
- XI.1.20** Thousand-backed, hundred-streamed, unexhausted, (is) the brāhman-rice-dish, god-travelled, heaven-going; them yonder I assign to thee; lessen (?) thou them with progeny; be gracious then to me (as) bringer of tribute.
- XI.1.21** Go thou up to the sacrificial hearth; increase her with progeny; push (away) the wild demon; set her further forward; by fortune may we surpass all (our) equals; I make (our) haters to fall under foot.

अभ्यावर्तस्व पशुभिः सहैनां प्रत्यङ्केनां देवताभिः सहैधि ।
 मा त्वा प्रापच्छपथो माभिचारः स्वे क्षेत्रे अनमीवा वि राज ॥२२॥
 ऋतेन तष्टा मनसा हितैषा ब्रह्मोदुनस्य विहिता वेदिरग्रे ।
 असद्रीं शुद्धामुप धेहि नारि तत्रौदुनं सादय दैवानाम् ॥२३॥
 अदितेर्हस्तां सुचमेतां द्वितीयां सप्तऋषयो भूतकृतो यामकृष्वन् ।
 सा गात्राणि विदुष्योदुनस्य दर्विवेद्यामध्वेनं चिनोतु ॥२४॥
 श्रुतं त्वा हव्यमुप सीदन्तु दैवा निःस्पृह्यग्नेः पुनरेनान्प्र सीद ।
 सोमेन पुतो जठरे सीद ब्रह्मणामार्षेयास्ते मा रिषन्प्राशितारः ॥२५॥
 सोमं राजन्तस्जानमा वपैभ्यः सुब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदान् ।
 ऋषीनार्षेयांस्तपसोधि जातान्ब्रह्मोदुने सुहवा जोहवीमि ॥२६॥
 शुद्धाः पुता योषितो यज्ञिया इमा ब्रह्मणां हस्तेषु प्रपृथक्सादयामि ।
 यत्काम इदमभिषिञ्चामि वोहमिन्द्रो मरुत्वान्त्स ददादिदं मे ॥२७॥

अभिऽआवर्तस्व । पशुभिः । सह । एनाम् । प्रत्यङ् । एनाम् । देवताभिः । सह । णधि ।
 मा । त्वा । प्र । आपत् । शपथः । मा । अभिऽचारः । स्वे । क्षेत्रे । अनमीवा । वि । राज ॥
 ऋतेन । तष्टा । मनसा । हिता । एषा । ब्रह्मऽओदुनस्य । विऽहिता । वेदिः । अग्रे ।
 असद्रीम् । शुद्धाम् । उप । धेहि । नारि । तत्र । ओदुनम् । सादय । दैवानाम् ॥२३॥
 अदितेः । हस्ताम् । सुचम् । एताम् । द्वितीयां । सप्तऽऋषयः । भूतऽकृतः । याम् । अकृष्वन् ।
 सा । गात्राणि । विदुषीं । ओदुनस्य । दर्विः । वेद्याम् । अधि । एनम् । चिनोतु ॥ २४ ॥
 श्रुतम् । त्वा । हव्यम् । उप । सीदन्तु । दैवाः । निःस्पृह्यः । अग्नेः । पुनः । एनान् । प्र । सीद ।
 सोमेन । पुतः । जठरे । सीद । ब्रह्मणाम् । आर्षेयाः । ते । मा । रिषन् । प्रऽअशितारः ॥२५॥
 सोमं । राजन् । समऽज्ञानम् । आ । वप । एभ्यः । सुब्राह्मणाः । यतमे । त्वा । उपऽसीदान् ।
 ऋषीन् । आर्षेयान् । तपसः । अधि । जातान् । ब्रह्मऽओदुने । सुहवा । जोहवीमि ॥२६॥
 शुद्धाः । पुताः । योषितः । यज्ञियाः । इमाः । ब्रह्मणाम् । हस्तेषु । प्रऽपृथक् । सादयामि ।
 यत्कामः । इदम् । अभिऽसिञ्चामि । वः । अहम् । इन्द्रः । मरुत्वान् । सः । ददात् । इदम् । मे ॥

XI.1.22 Turn thou toward her together with cattle; be opposite to her together with the divinities; let not curse attain thee, nor wicked craft (abhicāra) bear rule (vi-rāj) in thine own field (kṣetra), free from disease.

XI.1.23 Fashioned by righteousness (ṛta) set by mind, this was ordained in the beginning the sacrificial hearth of the brāhman rice-dish; apply, O woman, the cleansed shoulder-bearer (?); on that set the rice-dish of them of the gods.

XI.1.24 Aditi's hand, this second ladle (sruc), which the seven-seers, being makers, made -- let that spoon, knowing the members of the rice-dish, collect it upon the sacrificial hearth.

XI.1.25 Let them of the gods sit by thee, a cooked (śṛta) oblation; having crept out of the fire, sit thou forward again to them; purified by soma, sit thou in the belly of the worshipers; let not them of the seers, partakers (prāśītār) of thee, suffer harm.

XI.1.26 O king Soma, strew harmony for them, for whatsoever good Brāhmans shall sit by thee; with good call, I call loudly to the brāhman-rice-dish, the seers, them of the seers, born from penance (tapas).

XI.1.27 These cleansed purified worshipful maidens I seat in separate succession in the hands of the priests (brāhman); with what desire I now pour you on, may resplendent Indra here with the Maruts (cloud bearing wind) grant me that.

इदं मे ज्योतिरमृतं हिरण्यं पक्वं क्षेत्रात्कामदुघा म एषा ।
 इदं धनं नि दधे ब्राह्मणेषु कृष्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥२८॥
 अग्नौ तुषाना वप जातवेदसि परः कम्बूकाँ अप मृद्धि दुरम् ।
 एतं शुश्रुम गृहराजस्य भागमथो विश्व निऋतेर्भागधेयम् ॥२९॥
 श्राम्यतः पचतो विद्धि सुन्वतः पन्थां स्वर्गमधि रोहयैनम् ।
 येन रोहात्परमापद्य यद्वयं उत्तमं नाकं परमं व्योमि ॥३०॥
 बभ्रेरध्वर्यो मुखमेतद्धि मृद्धयाज्याय लोकं कृणुहि प्रविद्वान् ।
 घृतेन गात्रानु सर्वा वि मृद्धि कृष्वे पन्थां पितृषु यः स्वर्गः ॥३१॥
 बभ्रे रक्षः समदमा वपैभ्योब्राह्मणा यतमे त्वोपसीदान् ।
 पुरीषिणः प्रथमानाः पुरस्तादार्षेयास्ते मा रिषन्प्राशितारः ॥३२॥
 आर्षेयेषु नि दध ओदन त्वा नानार्षेयाणामग्नस्त्यत्र ।
 अग्निर्मे गोप्ता मरुतश्च सर्वे विश्वे देवा अभि रक्षन्तु पक्वम् ॥३३॥

इदम् । मे । ज्योतिः । अमृतम् । हिरण्यम् । पक्वम् । क्षेत्रात् । कामदुघा । मे । एषा ।
 इदम् । धनम् । नि । दधे । ब्राह्मणेषु । कृष्वे । पन्थाम् । पितृषु । यः । स्वः । ऽगः ॥ २८ ॥
 अग्नौ । तुषान् । आ । वप । जातवेदसि । परः । कम्बूकान् । अप । मृद्धि । दुरम् ।
 एतम् । शुश्रुम । गृहराजस्य । भागम् । अथो इति । विश्व । निऋतेः । भागऽधेयम् ॥२९॥
 श्राम्यतः । पचतः । विद्धि । सुन्वतः । पन्थाम् । स्वः । ऽगम् । अधि । रोहय । एनम् ।
 येन । रोहात् । परम् । आपद्य । यत् । वयः । उत्तमम् । नाकम् । परमम् । विऽओम् ॥३०॥
 बभ्रेः । अध्वर्यो इति । मुखम् । एतत् । वि । मृद्धि । आज्याय । लोकम् । कृणुहि । प्रऽविद्वान् ।
 घृतेन । गात्रा । अनु । सर्वा । वि । मृद्धि । कृष्वे । पन्थाम् । पितृषु । यः । स्वः । ऽगः ॥ ३१ ॥
 बभ्रे । रक्षः । समदम् । आ । वप । एभ्यः । अब्राह्मणाः । यतमे । त्वा । उपऽसीदान् ।
 पुरीषिणः । प्रथमानाः । पुरस्तात् । आर्षेयाः । ते । मा । रिषन् । प्रऽअशितारः ॥ ३२ ॥
 आर्षेयेषु । नि । दधे । ओदन । त्वा । न । अनार्षेयाणाम् । अपि । अस्ति । अत्र ।
 अग्निः । मे । गोप्ता । मरुतः । च । सर्वे । विश्वे । देवाः । अभि । रक्षन्तु । पक्वम् ॥ ३३ ॥

XI.1.28 This my light (jyotir) immortal gold, cooked (pakva) from the field, this my desire milker; this riches I deposit in the Brāhmaṇs; I make a road to the Fathers (pitṛ-yana) that is heaven-going.

XI.1.29 Strew thou the husks in the fire, in Jātavedas; (the one who knows all, born-ones) wipe off far away the chaff (? kambūkān); this we have heard to be the share of the house-king; also we know the portion (bhāgadheya) of perdition (nirṭi).

XI.1.30 Know thou the toiling, cooking, soma-pressing one; make him to ascend the heaven-going road, by which he may ascend, arriving at the vigor that is beyond, to the highest firmament, to the furthest vault (param vyomany).

XI.1.31 Wipe off, O serving priest (adhvaryu) this face of the bearing one (? babhri); make thou, understanding it, room for the sacrificial butter; wipe off with ghee along all (its) members; I make a road to the Fathers that is heaven-going.

XI.1.32 O bearing one, (as) a wild-wicked demon, strew discord for them, for whatsoever non-Brāhmaṇs shall sit by thee; rich in ground spreading themselves forward, let not them of the seers, partakers of thee, suffer harm.

XI.1.33 I set thee down, O rice-dish, among them of the seers; for them that are not of the seers there is no portion here; let Agni my guardian, and all the Maurts, i.e., cloud-bearing winds, let all the gods defend the cooked (offering).

यज्ञं दुहानं सद्रमित्प्रपीनं पुमांसं धेनुं सदर्शनं रयीणाम् ।
 प्रजामृतत्वमुत दीर्घमायुं रायश्च पोषैरुप त्वा सदेम ॥३४॥
 वृषभोऽसि स्वर्ग ऋषीनार्षेयान्गच्छ ।
 सुकृतां लोके सीद तत्र नौ संस्कृतम् ॥३५॥
 समाचिनुष्वानुसंप्रयाह्यग्ने पथः कल्पय देवयानान् ।
 एतैः सुकृतैरेनु गच्छेम यज्ञं नाके तिष्ठन्तमधि सप्तर्श्मौ ॥३६॥
 येन देवा ज्योतिषा द्यामुदार्यन्ब्रह्मोदुनं पक्त्वा सुकृतस्य लोकम् ।
 तेन गेष्म सुकृतस्य लोकं स्वशिरोहन्तो अभि नाकमुत्तमम् ॥३७॥

यज्ञम् । दुहानम् । सदर्म् । इत् । प्रऽपीनम् । पुमांसम् । धेनुम् । सदर्शनम् । रयीणाम् ।
 प्रजाऽअमृतत्वम् । उत । दीर्घम् । आयुः । रायः । च । पोषैः । उप । त्वा । सदेम् ॥ ३४ ॥
 वृषभः । असि । स्वऽऽगः । ऋषीन् । आर्षेयान् । गच्छ ।
 सुऽकृताम् । लोके । सीद । तत्र । नौ । संस्कृतम् ॥ ३५ ॥
 समऽआचिनुष्व । अनुऽसंप्रयाहि । अग्ने । पथः । कल्पय । देवऽयानान् । एतैः । सुऽकृतैः ।
 अनु । गच्छेम । यज्ञम् । नाके । तिष्ठन्तम् । अधि । सप्तर्श्मौ ॥ ३६ ॥
 येन । देवाः । ज्योतिषा । द्याम् । उत्तऽआर्यन् । ब्रह्मऽओदुनम् । पक्त्वा । सुऽकृतस्य । लोकम् ।
 तेन । गेष्म । सुऽकृतस्य । लोकम् । स्वः । आऽशोहन्तः । अभि । नाकम् । उत्तमम् ॥ ३७ ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

- (१-३१) एकत्रिंशद्वस्त्रास्य सूक्तस्यायर्वा ऋषिः । मन्त्रोत्तराद्वादयो देवताः । (१) प्रथमर्धः विपतिनामता विपानुगती,
 (२) द्वितीयाया अनुष्टुप्गती पञ्चपदा विपानुगती, (३) तृतीयायाऽधुप्यदा स्वरादुष्णिह्, (४-५, ७, १३, १५-१६,
 २१) चतुर्थीपञ्चमीसप्तमीत्रयोदशीपञ्चदशीषोडश्येकविंशीनामनुष्टुप्, (६) षष्ठ्या आर्षी गायत्री, (८) अष्टम्या
 महाहृहती, (९) नवम्या आर्षी त्रिष्टुप्, (१०) दशम्याः पुरःकृतिस्त्रिपदा विपानुष्टुप्, (११) एकादश्याः
 पञ्चपदा विपानुगतीगर्भा शकरी, (१२) द्वादश्याः श्रिक्रिन्नुष्टुप्, (१४, १७-१९, २३, २६-२७)
 चतुर्दश्याः सप्तदश्यादितृचस्य त्रयोविंशीपञ्चिंशीसप्तविंशीनाञ्च विपान्नापत्री, (२०) विंश्याः श्रिगिगायत्री,
 (२२) द्वाविंश्यास्त्रिपदा विषमपादलक्ष्मा महाहृहती, (२४, २९) चतुर्विंश्याः कोनात्रिंशयोर्विंशती,
 (२५) पञ्चविंश्याः पञ्चपदातिराकरी, (२८) अष्टाविंश्यास्त्रिष्टुप्, (३०) त्रिंश्याऽधुप्यदोष्णिह्,
 (३१) एकत्रिंश्याश्च त्र्यवसाना षट्पदा विपरीतपादलक्ष्मा त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

भवांशर्वो मृडतं माभि यातं भूतपती पशुपती नमो वाम् ।
 प्रतिहितामार्यतां मा वि स्नाष्टं मा नो हिंसिष्टं द्विपदो मा चतुष्पदः ॥१॥

भवांशर्वो । मृडतम् । मा । अभि । यातम् । भूतपती इति भूतऽपती । पशुपती
 इति पशुऽपती । नमः । वाम् । प्रतिहिताम् । आऽर्यताम् । मा । वि । स्नाष्टम् । मा ।
 नः । हिंसिष्टम् । द्विऽपदः । मा । चतुऽपदः ॥ १ ॥

XI.1.34 The offering, yielding milk (duh), constantly full (prapīna) a male (pumāṇs) milch-cow, seat of wealth, immortality through offspring, and a long life-time -- and may we sit by thee with abundance (pl.) of wealth.

XI.1.35 Thou art a heaven-going bull; go to the seers, to them of the seers; sit in the world of the well-doing (suhrtasya like) there is their preparation (sanskṛta) for us both.

XI.1.36 Gather thou together unto, go thou together forth after; O Agni, make ready (kalpaya) the roads travelled by the gods; by them well-made, may we go after the offering, that stands upon the seven-rayed firmament.

XI.1.37 With what light the gods went up to the sky, having cooked the brāhman-rice-dish, to the world of the well-done, with that may we go to the world for the well-done, ascending the heaven, unto the highest firmament.

Rudra (Bhava and Śarva)

XI.2.1 O Bhava and Śarva, be gracious; do not go against (us); ye lords of beings, lords of cattle, homage to you ! (the arrow) that is fitted, that is drawn, do not let fly; do not harm our bipeds nor quadrupeds (dvipadaḥ-catuspadaḥ).

शुनें क्रोष्ट्रे मा शरीराणि कर्तमलिङ्गवेभ्यो गृध्रेभ्यो ये च कृष्णा अविष्यवः ।
 मक्षिकास्ते पशुपते वयांसि ते विघ्नसे मा विदन्त ॥२॥
 क्रन्दाय ते प्राणाय याश्च ते भव रोपयः । नमस्ते रुद्र कृष्मः सहस्राक्षार्यामर्त्य ॥३॥
 पुरस्तात्ते नमः कृष्म उत्तरादधरादुत । अभीवर्गादिवस्पर्यन्तरिक्षाय ते नमः ॥४॥
 सुखाय ते पशुपते यानि चक्षूषि ते भव । त्वचे रूपाय संदृशे प्रतीचीनाय ते नमः ॥५॥
 अङ्गेभ्यस्त उदराय जिह्वाया आस्यायि ते । दृढयो गन्धाय ते नमः ॥६॥
 अस्त्रा नीलशिखण्डेन सहस्राक्षेण वाजिना । रुद्रेणार्धकघातिना तेन मा समरामहि ॥७॥

शुनें । क्रोष्ट्रे । मा । शरीराणि । कर्तम् । अलिङ्गवेभ्यः । गृध्रेभ्यः । ये । च । कृष्णाः ।
 अविष्यवः । मक्षिकाः । ते । पशुपते । वयांसि । ते । विघ्नसे । मा । विदन्त ॥ २ ॥
 क्रन्दाय । ते । प्राणाय । याः । च । ते । भव । रोपयः ।
 नमः । ते । रुद्र । कृष्मः । सहस्रऽअक्षाय । अमर्त्य ॥ ३ ॥
 पुरस्तात् । ते । नमः । कृष्मः । उत्तरात् । अधरात् । उत ।
 अभिऽवर्गात् । दिवः । परि । अन्तरिक्षाय । ते । नमः ॥ ४ ॥
 सुखाय । ते । पशुपते । यानि । चक्षूषि । ते । भव ।
 त्वचे । रूपाय । समुदृशे । प्रतीचीनाय । ते । नमः ॥ ५ ॥
 अङ्गेभ्यः । ते । उदराय । जिह्वायै । आस्यायि । ते । दृढभ्यः । गन्धाय । ते । नमः ॥
 अस्त्रा । नीलऽशिखण्डेन । सहस्रऽअक्षेण । वाजिना ।
 रुद्रेण । अर्धकऽघातिना । तेन । मा । सम । अरामहि ॥ ७ ॥

XI.2.2 Make ye not bodies (śarīra) for the dog, the jakal, for the buzzards (? aliklava), the vultures, and them that are black (and) greedy (aviṣyu); let thy flies, lord of cattle, let thy birds not find themselves at food.

XI.2.3 Unto thy noise (? kranda), thy breath, and what pangs (? ropi) are thine, O Bhava - homage we pay thee that art thousand-eyed (sahasrākṣa), O Rudra, immortal one.

XI.2.4 We pay thee homage in front, above, also below; forth from the sphere of the sky, homage (be) to thine atmosphere.

XI.2.5 To thy face, O lord of cattle; the eyes that thou hast, O Bhava; to (thy) skin, form, aspect, to thee standing opposite (be) homage.

XI.2.6 To thy members, belly, tongue, thy mouth, to thy teeth, smell, (be) homage.

XI.2.7 With the blue-locked archer, the thousand-eyed, vigorous, with Rudra, the half-smiter (?) - with him may we not come into collision (samarāmaḥi).

स नो भवः परि वृणक्तु विश्वत आप इवामिः परि वृणक्तु नो भवः ।
 मा नोभि मांस्त नमो अस्त्वस्मै ॥८॥
 चतुर्नमो अष्टकृत्वो भवाय दश कृत्वः पशुपते नमस्ते ।
 तवेमे पञ्च पशवो विभक्ता गावो अश्वाः पुरुषा अजावयः ॥९॥
 तव चतस्रः प्रदिशस्तव द्यौस्तव पृथिवी तवेदमुग्रोर्वन्तरिक्षम् ।
 तवेदं सर्वमात्मन्वद्यत्प्राणत्पृथिवीमनु ॥१०॥

उरुः कोशो वसुधानस्तवायं यस्मिन्निमा विश्वा भुवनान्यन्तः ।
 स नो मृड पशुपते नमस्ते परः क्रोधारो अभिभाः श्वानः परो यन्तघ्रुदो विकेश्यः ॥११॥
 धनुर्बिभिर्षि हरितं हिरण्ययं सहस्रग्नि शतवधं शिखण्डिनम् ।
 रुद्रस्येषुश्चरति देवहेतिस्तस्यै नमो यतमस्यां दिशीतः ॥१२॥
 योऽभियातो निलयते त्वां रुद्र निचिकीर्षति ।
 पश्चादनुप्रयुञ्जे तं विद्धस्य पदनीरिव ॥१३॥

सः । नः । भवः । परि । वृणक्तु । विश्वतः । आपः । इव । अग्निः । परि । वृणक्तु । नः । भवः ।
 मा । नः । अभि । मांस्त । नमः । अस्तु । अस्मै ॥ ८ ॥
 चतुः । नमः । अष्टकृत्वः । भवाय । दश । कृत्वः । पशुपते । नमः । ते ।
 तव । इमे । पञ्च । पशवः । विभक्ताः । गावः । अश्वाः । पुरुषाः । अजा । अवयः ॥ ९ ॥
 तव । चतस्रः । प्रदिशः । तव । द्यौः । तव । पृथिवी । तव । इदम् । उग्र । उरु । अन्तरिक्षम् ।
 तव । इदम् । सर्वम् । आत्मन् । ज्यत् । प्राणत् । पृथिवीम् । अनु ॥ १० ॥
 उरुः । कोशः । वसुधानः । तव । अयम् । यस्मिन् । इमा । विश्वा । भुवनानि । अन्तः ।
 सः । नः । मृड । पशुपते । नमः । ते । परः । क्रोधारः । अभिभाः । श्वानः । परो । यन्तु ।
 अघ्रुदः । विकेश्यः ॥ ११ ॥

धनुः । बिभिर्षि । हरितम् । हिरण्ययम् । सहस्रग्नि । शतवधम् । शिखण्डिन् ।
 रुद्रस्य । इषुः । चरति । देवहेतिः । तस्यै । नमः । यतमस्याम् । दिशि । इतः ॥ १२ ॥
 यः । अभियातः । निलयते । त्वाम् । रुद्र । निचिकीर्षति ।
 पश्चात् । अनुप्रयुञ्जे । तम् । विद्धस्य । पदनीः । इव ॥ १३ ॥

XI.2.8 Let this Bhava avoid us on every side; as fire the waters, let Bhava avoid us; let him not plot against us; homage be to him.

XI.2.9 Four times (catus) homage, eight times, to Bhava; ten times, O lord of cattle, be homage to thee; thine are shared out these five creatures (paśvāḥ) i.e., cows, horses, men, sheep and goats.

XI.2.10 Thine are the four directions, thine the heaven, the earth, thine, O formidable one, this wide atmosphere, thine is all this that has life (ātman), that is breathing upon (anu) the earth.

XI.2.11 This wide vessel, holder of good things, is thine, within which are all these beings; do thou be gracious to us, O lord of cattle; homage to thee; away let the jackals, the serpents (abhibhāḥ), the dogs go, away the weepers of evil with disheveled hair ('vikeśyaḥ).

XI.2.12 Thou bearest a yellow golden bow, a thousand-slaying, hundred weaponed, O tufted one; Rudra's arrow goes, a god-missile ; to that be homage, in whichever direction from here.

XI.2.13 He who, attacked (abhi-ytaḥ), hides himself, (who) tries to put thee down, O Rudra, him from behind thou pursuest, like the tracker (? padanīḥ) of one that is pierced.

भवा॒रुद्रौ॑ स॒युजा॑ संवि॒दाना॒वुभा॒वुघ्नौ चर॑तो वी॒र्या॑यि ।
ताभ्या॑ नमो॑ यत्न॒मस्या॑ दि॒शी॒तः ॥१४॥

नम॑स्तेस्त्वाय॒ते नमो॑ अस्तु॒ परा॑य॒ते ।
नम॑स्ते रु॒द्र तिष्ठ॑त॒ आसी॑नायो॒त ते नमः॑ ॥१५॥
नमः॑ सा॒यं नमः॑ प्रा॒तर्नमो॑ रा॒त्र्या नमो॑ दि॒वा ।

भवा॒य च॑ श॒र्वाय॑ चो॒भाभ्या॑म॒करं॑ नमः॑ ॥१६॥
स॒हस्रा॑क्षम॒तिप॑श्यं॒ पुर॑स्ताद्बु॒द्रम॑स्यन्तं॒ बहु॑धा वि॒प॒श्चित॑म् ।
मो॒पारा॑म जि॒ह्वये॑य॒मानम्॑ ॥१७॥
श्या॒वाश्च॑ कृष्णम॒सितं॑ मृ॒णन्तं॑ भी॒मं रथं॑ के॒शिनः॑ पा॒दय॑न्तम् ।
पूर्वे॑ प्र॒तीमो॑ नमो॑ अस्त्व॒स्मै ॥१८॥
मा नो॒भि स्ना॑ म॒त्यं दे॒वदे॒ति मा नः॑ क्रुधः॒ पशु॑प॒ते नम॑स्ते ।
अ॒न्यत्रा॑स्मद्वि॒व्यां शाखा॑ वि धू॒नु ॥१९॥

भवा॒रुद्रौ । स॒युजा॑ । स॒म॒वि॒दानौ । उ॒भौ । उ॒ग्रौ । च॒रतः॑ । वी॒र्या॑यि ।
ताभ्या॑म् । नमः॑ । यत्न॒मस्या॑म् । दि॒शि । इतः॑ ॥ १४ ॥
नमः॑ । ते । अस्तु॑ । आ॒य॒ते । नमः॑ । अस्तु॑ । परा॒य॒ते ।
नमः॑ । ते । रु॒द्र । तिष्ठ॑ते । आसी॑नाय । उ॒त । ते । नमः॑ ॥ १५ ॥
नमः॑ । सा॒यम् । नमः॑ । प्रा॒तः । नमः॑ । रा॒त्र्या । नमः॑ । दि॒वा ।
भवा॒य । च । श॒र्वाय॑ । च । उ॒भाभ्या॑म् । अ॒कर॑म् । नमः॑ ॥ १६ ॥
स॒हस्रा॑क्षम॒ति॒प॒श्यम् । पुर॑स्ता॒त् । रु॒द्रम् । अ॒स्यन्त॑म् । बहु॑धा । वि॒प॒ऽचि॑तम् ।
मा । उप॑ । अ॒राम॑ । जि॒ह्वया॑ । ई॒य॒मानम् ॥ १७ ॥
श्या॒व॒अ॒श्वम् । कृष्ण॑म् । अ॒सित॑म् । मृ॒णन्त॑म् । भी॒मम् । रथ॑म् । के॒शिनः॑ । पा॒दय॑न्तम् ।
पूर्वे॑ । प्र॒ति । इ॒मः । नमः॑ । अस्तु॑ । अ॒स्मै ॥ १८ ॥
मा । नः॑ । अ॒भि । स्ना॑ । म॒त्यम् । दे॒व॒दे॒तिम् । मा । नः॑ । क्रुधः॑ । प॒शु॒प॒ते । नमः॑ । ते ।
अ॒न्यत्र॑ । अ॒स्मत् । दि॒व्याम् । शाखा॑म् । वि । धू॒नु ॥ १९ ॥

XI.2.14 Bhava and Rudra, allied, in concord, both go about, formidable, unto heroism; to them be homage, in whichever direction from here.

XI.2.15 Homage be to thee coming, homage be (to thee) going away; homage to thee, O Rudra, standing; to thee sitting also (be) homage.

XI.2.16 Homage in the evening, homage in the morning, homage by night, homage by day; to Bhava and to Sarva, to both have I paid homage.

XI.2.17 With the thousand-eyed one, seeing across in front, with Rudra, hurling in many places, inspired one, may we not come in collision, as he goes about (īya) with the tongue.

XI.2.18 We go forward (pūrva) to meet him of dark horses, black, swarthy, killing, fearful, making to fall the chariot of the hairy one (keśiṇ); homage be to him.

XI.2.19 Do not let fly at us the club (? matyā), the god-missile; be not angry at us, O lord of cattle; homage to thee; elsewhere than (over) us shake out the heavenly bough.

मा नो हिंसीरधि नो ब्रूहि परि नो वृद्धि मा क्रुधः । मा त्वया समरामहि ॥२०॥

मा नो गोषु पुरुषेषु मा गृधो नो अजाविषु ।

अन्यत्रोग्र वि वर्तय पियारूणां प्रजां जहि ॥२१॥

यस्य त्वमा कासिका हेतिरेकमश्वस्येव वृषणः क्रन्द एति ।

अभिपूर्वं निर्णयते नमो अस्त्वस्मै ॥२२॥

योऽन्तरिक्षे तिष्ठति विष्टभितोयज्वनः प्रमृणन्देवपीयून् ।

तस्मै नमो दशभिः शक्नीभिः ॥२३॥

तुभ्यमारण्याः पशवो मृगा वने हिता हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।

तव यक्षं पशुपते अप्सवन्तस्तुभ्यं क्षरन्ति दिव्या आपो वृधे ॥२४॥

शिशुमारा अजगराः पुरीकया जषा मत्स्या रजसा येभ्यो अर्यसि ।

न ते दूरं न परिष्ठास्ति ते भव सद्यः सर्वान्परि

पश्यसि भूमिं पूर्वस्माद्धंस्युत्तरस्मिन्त्समुद्रे ॥२५॥

मा । नः । हिंसीः । अधि । नः । ब्रूहि । परि । नः । वृद्धि । मा । क्रुधः । मा । त्वया । सम् ।
अरामहि ॥ २०॥

मा । नः । गोषु । पुरुषेषु । मा । गृधः । नः । अजाविषु ।
अन्यत्र । उग्र । वि । वर्तय । पियारूणाम् । प्रजाम् । जहि ॥ २१ ॥

यस्य । त्वमा । कासिका । हेतिः । एकम् । अश्वस्येव । वृषणः । क्रन्दः । एति ।
अभिपूर्वम् । निर्णयते । नमः । अस्तु । अस्मै ॥ २२ ॥

यः । अन्तरिक्षे । तिष्ठति । विष्टभितः । अयज्वनः । प्रमृणन् । देवपीयून् ।
तस्मै । नमः । दशभिः । शक्नीभिः ॥ २३ ॥

तुभ्यम् । आरण्याः । पशवः । मृगाः । वने । हिताः । हंसाः । सुपर्णाः । शकुनाः । वयांसि ।
तव । यक्षम् । पशुपते । अप्सु । अन्तः । तुभ्यम् । क्षरन्ति । दिव्याः । आपः । वृधे ॥२४॥

शिशुमाराः । अजगराः । पुरीकयाः । जषाः । मत्स्याः । रजसाः । येभ्यः । अर्यसि ।
न । ते । दूरम् । न । परिस्था । अस्ति । ते । भव । सद्यः । सर्वान् । परि । पश्यसि ।

भूमिम् । पूर्वस्मात् । हंसि । उत्तरस्मिन् । समुद्रे ॥ २५ ॥

XI.2.20 Do not harm us; bless us; avoid us; be not angry; let us not come into collision with thee.

XI.2.21 (Be) not (greedy) for our kine, our men; be not greedy for our goats and sheep; elsewhere, O formidable one, roll forth (thy missile); smite the progeny of the mockers (piyarūṇā).

XI.2.22 Of whom the takman, the kāśikā, goes as one weapon, like the noise of a stallion horse, to him, leading out in succession, be homage.

XI.2.23 He who stands propped up in the atmosphere, killing the non-sacrificing, the god-mockers -- to him be homage with the ten clever ones (śakvarī).

XI.2.24 To thee are assigned the forest animals (paśu), the wild beasts in the woods, the geese (hansa), eagles, hawks, birds; thine, O lord of cattle, is the monster (? yakṣa) within the waters; for thine increase flow the waters of the heaven.

XI.2.25 The dolphins (śiśumāra), boad (ajagara), purīkayās, jaṣhās, fishes, rajasās, at which thou hurlest: there is no distance for thee nor hindrance for thee, O Bhava; at once thou lookest over the whole earth; from the eastern thou smitest in the northern ocean.

XI.2.26 Do not, O Rudra, unite (sum-srā) us with the takman, not with poison; not with the fire of heaven; elsewhere than (on) us make that lightning fall.

XI.2.27 Bhava is master (īśa) of the heaven, Bhava of the earth; Bhava has filled the wide atmosphere; to him be homage, in whichever direction from here.

XI.2.28 O king Bhava, be gracious to the sacrificer, for thou hast become cattle-lord of cattle; whoever has faith, saying "the gods are", be thou gracious to his bipeds (and) quadrupeds.

XI.2.29 Not our great one, not our small, not our carrying one, and not those that will carry, not our fther and mother do than harm, our own self (tanū). Rudra do not injure.

XI.2.30 To Rudra's howl-making, unhymned-swallowing(?), great-mouthed dogs I have paid this homage.

XI.2.31 Homage to thy noisy ones, homage to thy hairy ones, homage to those to whom homage is paid, homage to the jointly-enjoying - homage, (namely), O god to thine armies; welfare (be) to us, and fearless-ness to us.

(३) द्वितीयं सूक्तम्

[१] प्रथमः पर्यायः

(१-३१) एकत्रिंशद्विंशत्यास्य पर्यायस्यापर्यायः ऋषिः । बार्हस्पत्योदितो देवता । (१, १४) प्रथमाचतुर्विंशयोक्तोरासुसी गायत्री, (२) द्वितीयायास्त्रिपदा समविंशमा गायत्री, (३, ६, १०) द्वितीयाषड्विंशमीनामासुसी पङ्क्तिः, (४, ८) चतुर्विंशत्योः साम्यनुष्टुप्, (५, १३, १५, २५) पञ्चमीत्रयोदशीपञ्चदशीपञ्चविंशीनां साम्यनुष्टुप्, (७, १९-२२) सप्तम्या एकोनविंश्यादिचतसृणाञ्च प्राजापत्यानुष्टुप्, (९, १७-१८) नवमीसप्तदश्याष्टदशीनामासुर्वेनुष्टुप्, (११) एकादश्या भुरिगार्च्यनुष्टुप्, (१२) द्वादश्या याजुषी जगती, (१६, २३) सोदशीत्रयोविंशयो- रासुसी बृहती, (२४) चतुर्विंश्यास्त्रिपदा प्राजापत्या बृहती, (२६) त्रिंशद्या आप्यनुष्टुप्, (२७) सप्तविंश्याः साप्ती गायत्री, (२८) अष्टाविंश्याः साप्ती बृहती, (२९) एकोन- विंश्या भुरिक्साप्ती बृहती, (३०) त्रिंशद्या याजुषी त्रिष्टुप्, (३१) एकत्रिंशद्याश्चात्यशो याजुषी वा पङ्क्तिरष्टांसीति ॥

तस्यौदनस्य बृहस्पतिः शिरो ब्रह्म मुखम् ॥१॥

द्यावापृथिवी श्रोत्रे सूर्याचन्द्रमसवक्षिणी सप्तऋषयः प्राणापानाः ॥२॥

चक्षुर्मुसलं काम उल्लखलम् ॥३॥

दितिः शूर्पमदितिः शूर्पग्राही वातोपाविनक् ॥४॥

अश्वाः कणा गावस्तण्डुला मशकास्तुषाः ॥५॥

कत्रु फलीकरणाः शरोभ्रम् ॥६॥

तस्य । ओदनस्य । बृहस्पतिः । शिरः । ब्रह्म । मुखम् ॥ १ ॥

द्यावापृथिवी इति । श्रोत्रे इति । सूर्याचन्द्रमसौ । अक्षिणी इति । सप्तऋषयः । प्राणापानाः ॥

चक्षुः । मुसलम् । कामः । उल्लखलम् ॥ ३ ॥

दितिः । शूर्पम् । अदितिः । शूर्पग्राही । वातः । अप । अविनक् ॥ ४ ॥

अश्वाः । कणाः । गावः । तण्डुलाः । मशकाः । तुषाः ॥ ५ ॥

कत्रु । फलीकरणाः । शरः । अभ्रम् ॥ ६ ॥

PARYĀYA - I

Extolling the rice dish (odana)

XI.3.1 Of this rice-dish Brhaspati is the head, Brahman the mouth (mukha).

XI.3.2 Heaven and earth are the ears, sun and moon the eyes, the seven-seers the breaths and expirations.

XI.3.3 Sight (caksus) the pestle, desire (kāma) the mortar.

XI.3.4 Diti the winnowing basket, Aditi the basket-holder; the wind winnowed (apa-vic).

XI.3.5 Horses the corns (kaṇa), kine the grains (taṇḍula), fues the husks.

XI.3.6 Kabru the hulls, the cloud the stalk (śāra).

श्याममयोस्य मांसानि लोहितमस्य लोहितम् ॥७॥

त्रपु भस्म हरितं वर्णः पुष्करमस्य गन्धः ॥८॥

खलः पात्रं स्फ्यावसावीषे अनुक्ये ॥९॥

आन्त्राणि जत्रवो गुदा वत्राः ॥१०॥

इयमेव पृथिवी कुम्भी भवति राध्यमानस्योदनस्य द्यौरपिधानम् ॥११॥

सीताः पर्शवः सिकता ऊर्ध्वम् ॥१२॥

ऋतं हस्तावनेजनं कुल्योपिसेचनम् ॥१३॥

ऋचा कुम्भ्यर्धिहितात्विज्येन प्रेषिता ॥१४॥

श्यामम् । अयः । अस्य । मांसानि । लोहितम् । अस्य । लोहितम् ॥ ७ ॥

त्रपु । भस्म । हरितम् । वर्णः । पुष्करम् । अस्य । गन्धः ॥ ८ ॥

खलः । पात्रम् । स्फ्यौ । अंसौ । इषे इति । अनुक्ये इति ॥ ९ ॥

आन्त्राणि । जत्रवः । गुदाः । वत्राः ॥ १० ॥

इयम् । एव । पृथिवी । कुम्भी । भवति । राध्यमानस्य । ओदनस्य । द्यौः । अपिधानम् ॥

सीताः । पर्शवः । सिकताः । ऊर्ध्वम् ॥ १२ ॥

ऋतम् । हस्तऽअवनेजनम् । कुल्यो । उपऽसेचनम् ॥ १३ ॥

ऋचा । कुम्भी । अर्धिहिता । आत्विज्येन । प्रऽप्रेषिता ॥ १४ ॥

XI.3.7 Dark metal its flesh, red its blood (lohita).

XI.3.8 Tin (its) ash, greens (? haritam) (its) colour, blue lotus (puṣkara) its smell.

XI.3.9 The threshing-floor (its) receptacle, the two splints (sphya) (its) shoulders, the two poles (īṣa) (its) spines (anūkyā).

XI.3.10 Entrails (its) neck-ropes (? jatru) intestines (its) straps.

XI.3.11 This very earth is the vessel (kumbhi) of the finishing (rādh) rice dish, heaven the cover.

XI.3.12 The furrows (its) ribs, gravel the content of (its) bowles.

XI.3.13 Righteousness (ṛta) (its) hand-washing, the brook (kulyā) (its) pouring-on.

XI.3.14 With sacred verse (ṛcā) is the vessel put on, with priesthood sent forth;

ब्रह्मणा परिगृहीता साक्षा पर्युढा ॥१५॥

बृहदायर्वनं रथन्तरं दर्विः ॥१६॥

ऋतवः पत्कारं आर्तवाः समिन्धते ॥१७॥

चरुं पञ्चविलमुखं घर्मोऽभीन्धे ॥१८॥

ओदनेन यज्ञवचः सर्वे लोकाः समाप्याः ॥१९॥

यस्मिन्त्समुद्रो द्यौर्मृमिस्त्रयोवरपरं श्रिताः ॥२०॥

यस्य देवा अकल्पन्तोच्छिष्टे षट्शीतयः ॥२१॥

तं त्वौदनस्य पृच्छामि यो अस्य महिमा महान् ॥२२॥

ब्रह्मणा । परिगृहीता । साक्षा । परिऽऊढा ॥ १५ ॥

बृहत् । आऽयर्वनम् । रथम्ऽन्तरम् । दर्विः ॥ १६ ॥

ऋतवः । पत्कारः । आर्तवाः । सम् । इन्धते ॥ १७ ॥

चरुम् । पञ्चविलम् । मुखम् । घर्मः । अभि । इन्धे ॥ १८ ॥

ओदनेन । यज्ञवचः । सर्वे । लोकाः । सम्ऽआप्याः ॥ १९ ॥

यस्मिन् । समुद्रः । द्यौः । मृमिः । त्रयः । अवरऽपरम् । श्रिताः ॥ २० ॥

यस्य । देवाः । अकल्पन्त । उत्ऽशिष्टे । षट् । अशीतयः ॥ २१ ॥

तम् । त्वा । ओदनस्य । पृच्छामि । यः । अस्य । महिमा । महान् ॥ २२ ॥

XI.3.15 With sacredness (brahman) seized about, with sacred chant (sāman) carried about.

XI.3.16 Bṛhat the stirring-stick, rathantara the spoon.

XI.3.17 The seasons the cooks, they of the seasons kindle fire.

XI.3.18 Heat (gharma) burns upon the pot of five openings, the boiler (ukha).

XI.3.19 By the rice-dish of him who hath an offering (?) all worlds are to be obtained together.

XI.3.20 In which (rice-dish) are set (śrita), one below the other, the three, sea, sky, earth.

XI.3.21 In the remnant (unchiṣṭa) of which took shape six times eighty gods.

XI.3.22 Thee here I ask of the rice-dish, what is its great greatness.

स य ओदुनस्य महिमानं विद्यात् ॥२३॥
 नाल्प इति ब्रूयान्नुपसेचन इति नेदं च किं चेति ॥२४॥
 यावद्दाताभिर्मनस्येत तन्नाति वदेत् ॥२५॥
 ब्रह्मवादिनो वदन्ति पराश्चमोदुनं प्राशीः प्रत्यश्चाशमिति ॥२६॥
 त्वमोदुनं प्राशीःस्त्वामोदुनाः इति ॥२७॥
 पराश्च चैनं प्राशीः प्राणास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह ॥२८॥
 प्रत्यश्च चैनं प्राशीरपानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह ॥२९॥
 नैवाहमोदुनं न मामोदुनः ॥३०॥
 ओदुन एवोदुनं प्राशीत् ॥३१॥

सः । यः । ओदुनस्य । महिमानम् । विद्यात् ॥ २३ ॥
 न । अल्पः । इति । ब्रूयात् । न । अनुपसेचनः । इति । न । इदम् । च । किम् । च । इति ॥२४॥
 यावत् । दाता । अभिमनस्येत । तत् । न । अति । वदेत् ॥ २५ ॥
 ब्रह्मवादिनः । वदन्ति । पराश्चम् । ओदुनम् । प्र । आशीः । प्रत्यश्चाशम् । इति ॥ २६ ॥
 त्वम् । ओदुनम् । प्र । आशीः । त्वाम् । ओदुनाः । इति ॥ २७ ॥
 पराश्चम् । च । एनम् । प्रआशीः । प्राणाः । त्वा । हास्यन्ति । इति । एनम् । आह ॥२८॥
 प्रत्यश्चम् । च । एनम् । प्रआशीः । अपानाः । त्वा । हास्यन्ति । इति । एनम् । आह ॥२९॥
 न । एव । अहम् । ओदुनम् । न । माम् । ओदुनः ॥ ३० ॥
 ओदुनः । एव । ओदुनम् । प्र । आशीत् ॥ ३१ ॥

- XI.3.23** He who may know the greatness of the rice-dish -
- XI.3.24** May not say "(it is) little, " not " (it is) without onpouring,
" nor " (it is) this thing soever."
- XI.3.25** As much as the giver may set his mind upon, that one should
not overbid (ati-vad).
- XI.3.26** The theologues (brahamavādin) say: hast thou eaten (pra-ac)
the rice-dish as it was retiring (parāñc), or as it was coming
on (pratyañc) ?
- XI.3.27** Hast thou eaten the rice-dish, or the rice-dish thee ?
- XI.3.28** If thou hast eaten it retiring, thy breaths (prāṇa) will quit
thee: says to him.
- XI.3.29** If thou hast eaten it coming on, thine expirations (apāna) will
quit thee so one says to him.
- XI.3.30** Not I indeed, (have eaten) the rice-dish, not the rice-dish me.
- XI.3.31** The rice-dish itself hath eaten the rice-dish.

[२] द्वितीयः पर्यायः

(१-१८) अष्टादशगणस्यास्य पर्यायस्य [१, ७, १० (१), १-१८ (७)] प्रथमसप्तमदशमगणानां प्रथमानामवसानार्थं प्रथमाष्टादशानाञ्च सप्तमीनां साक्षी ऋतुर्, [१, ४, ११ (२), १-१८ (३), २-३, १३-१७ (५)] प्रथमचतुर्थैकादशानां द्वितीयाणां, प्रथमाष्टादशानां तृतीयाणां, द्वितीयतृतीययोस्तयोर्दशादिपञ्चानाञ्च पञ्चमीनामेकपदासुरी गायत्री, [१, १०, १२, १६ (५)] प्रथमदशमद्वादशाधोदशानाञ्चतुर्थीनां द्वैवी जगती, [२, १३ (५) द्वितीयचयोर्दशयोश्चतुर्थ्योरासुरी बृहती], [७, १३, १५ (२), १, ४-१२, १८ (५)] सप्तमचयोर्दशपञ्चदशानां द्वितीयाणां, प्रथमस्य चतुर्थादिनवामाष्टादशस्य च पञ्चमीनामेकपदासुर्यनुष्टुप्, [१-१८ (५)] प्रथमाष्टादशानां षष्ठीनां साम्यनुष्टुप्, [२-५, ८-९, ११-१८ (१)] द्वितीयादिचतुर्णामष्टमनवमयोरेकादशाष्टादशानाञ्च प्रथमानामाचर्यनुष्टुप्, [३ (१)] षष्ठस्य प्रथमायाः साक्षी षष्ठिः, [२, ५, ९, १६, १७ (२)] द्वितीयपञ्चमनवमयोर्दशसप्तमदशानां द्वितीयाणामासुरी जगती, [३, ६, १०, १२, १४ (२)] तृतीयषष्ठदशमद्वादशाचतुर्दशानां द्वितीयाणामासुरी षष्ठिः, [३ (५)] तृतीयस्य चतुर्थ्यां आसुरी ऋतुर्, [४, १५, १७ (५)] चतुर्थपञ्चदशसप्तदशानां चतुर्थीनां बाहुवी गायत्री, [५, ६, ९ (५)] पञ्चमषष्ठनवमानां चतुर्थीनां द्वैवी षष्ठिः, [७-८ (५)] सप्तमाष्टमयोश्चतुर्थ्योः प्राजापत्या गायत्री, [८ (२)] अष्टमस्य द्वितीयाया आसुर्युष्णिह्, [११, १४, १८ (५)] एकादशाचतुर्दशाष्टादशानां चतुर्थीनां द्वैवी ऋतुर्, [१८ (२)] अष्टादशस्य च द्वितीयाया एकपदा भुरिह् साक्षी बृहती छन्दसि ॥

ततश्चैनमन्येन शीर्ष्णा प्राशीर्येन चैत पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१) ।

ज्येष्ठतस्तै प्रजा मरिष्यतीत्येनमाह (२) ।

तं वा अहं नार्वाञ्च न पराञ्च न प्रत्यञ्चम् (३) ।

बृहस्पतिना शीर्ष्णा (४) । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् (५) ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वेपरुः सर्वेतनूः (६) ।

सर्वाङ्ग एव सर्वेपरुः सर्वेतनूः सं भवति य एवं वेद (७) ॥ १॥ -[३२]

ततः । च । एनम् । अन्येन । शीर्ष्णा । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । ज्येष्ठतः । ते । प्रऽजा । मरिष्यति । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । बृहस्पतिना । शीर्ष्णा । तेन । एनम् । प्र । आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः । सर्वेऽङ्गः । सर्वेऽपरुः । सर्वेऽतनूः । सर्वेऽङ्गः । एव । सर्वेऽपरुः । सर्वेऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १ ॥

PARYĀYA - II

XI.3.32 If (ca) thou hast eaten it with another head than that (tatas) with which the ancient seers ate this, thy progeny, from the oldest down, will die: so one says to him; it verily I (have) not (eaten) coming hither (arvāñc), nor retiring, nor coming on; with Bṛhaspati (as) head, there-with have I eaten it, therewith have I made it go; this rice-dish, verily, is whole-limbed, whole-jointed, whole-bodied; whole-limbed, whole-jointed, whole-bodied becometh he who knoweth thus.

ततश्चैनमन्याभ्यां श्रोत्राभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(८) ।
 ब॒धिर॑ो भ॒विष्य॑सीत्येनमाह । तं वा अ॒हं ना॒र्वाञ्चं॑ न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(९) ।
 द्यावा॑पृथिवीभ्यां श्रोत्राभ्याम्^(१०) । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओद॒नः सर्वाङ्गः॑ सर्व॑परुः सर्व॑तनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्व॑परुः सर्व॑तनूः सं भवति॒ य एवं वेद॑^(११) ॥२॥ -[३३]

ततश्चैनमन्याभ्यामक्षीभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(१२) ।
 अ॒न्धो भ॒विष्य॑सीत्येनमाह । तं वा अ॒हं ना॒र्वाञ्चं॑ न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(१३) ।
 सूर्या॑चन्द्रमसाभ्यामक्षीभ्याम्^(१४) । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओद॒नः सर्वाङ्गः॑ सर्व॑परुः सर्व॑तनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्व॑परुः सर्व॑तनूः सं भवति॒ य एवं वेद॑^(१५) ॥३॥ -[३४]

ततः । च । ए॒नम् । अ॒न्याभ्याम् । श्रो॒त्राभ्याम् । प्र॒ऽआशीः । याभ्याम् । च । ए॒तम् ।
 पूर्वे । ऋषयः । प्र॒ऽआश्नन् । ब॒धिरः । भ॒विष्य॑सि । इति । ए॒नम् । आ॒ह । तम् । वै ।
 अ॒हम् । न । अ॒र्वाञ्चम् । न । परा॑ञ्चम् । न । प्र॒त्यञ्चम् । द्यावा॑पृथिवीभ्याम् । श्रो॒त्राभ्याम् ।
 ताभ्याम् । ए॒नम् । प्र । आ॒शिषम् । ताभ्याम् । ए॒नम् । अ॒जीग॑मम् । एषः । वै । ओ॒द॒नः ।
 सर्व॑ऽअङ्गः । सर्व॑ऽपरुः । सर्व॑ऽतनूः । सर्व॑ऽअङ्गः । ए॒व । सर्व॑ऽपरुः । सर्व॑ऽतनूः । स॒म् ।
 भ॒वति॑ । यः । ए॒वम् । वेद॑ ॥ २ ॥

ततः । च । ए॒नम् । अ॒न्याभ्याम् । अ॒क्षीभ्याम् । प्र॒ऽआशीः । याभ्याम् । च । ए॒तम् ।
 पूर्वे । ऋषयः । प्र॒ऽआश्नन् । अ॒न्धः । भ॒विष्य॑सि । इति । ए॒नम् । आ॒ह । तम् । वै ।
 अ॒हम् । न । अ॒र्वाञ्चम् । न । परा॑ञ्चम् । न । प्र॒त्यञ्चम् । सूर्या॑चन्द्रमसाभ्याम् । अ॒क्षीभ्याम् ।
 ताभ्याम् । ए॒नम् । प्र । आ॒शिषम् । ताभ्याम् । ए॒नम् । अ॒जीग॑मम् । एषः । वै । ओ॒द॒नः ।
 सर्व॑ऽअङ्गः । सर्व॑ऽपरुः । सर्व॑ऽतनूः । सर्व॑ऽअङ्गः । ए॒व । सर्व॑ऽपरुः । सर्व॑ऽतनूः । स॒म् ।
 भ॒वति॑ । यः । ए॒वम् । वेद॑ ॥ ३ ॥

XI.3.33 If thou hast eaten it with other ears than those (tatas) with which the ancient seers ate this, thou wilt become deaf: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with heaven and earth as ears, with them have I eaten it, with them have I made it go etc. etc.

XI.3.34 If thou hast eaten it with other eyes than those with which the ancient seers ate this, thou wilt become blind: thus one says to him: it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with sun and moon as eyes, with them have I eaten it, with them etc. etc.

ततश्चैनमन्येन मुखेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (११) ।

मुखतस्ते प्रजा मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् (१२) ।

ब्रह्मणा मुखेन (१३) । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद (१४) ॥४॥ -[३५]

ततश्चैनमन्यया जिह्वया प्राशीर्यया चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१५) ।

जिह्वा ते मरिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् (१६) ।

अग्नेर्जिह्वया (१७) । तयैनं प्राशिषं तयैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद (१८) ॥५॥ -[३६]

ततः । च । एनम् । अन्येन । मुखेन । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआ-
श्नन् । मुखतः । ते । प्रऽजा । मरिष्यति । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् ।
न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । ब्रह्मणा । मुखेन । तेन । एनम् ।
प्र । आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः ।
सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥

ततः । च । एनम् । अन्यया । जिह्वया । प्रऽआशीः । यया । च । एतम् । पूर्वे ।
ऋषयः । प्रऽआश्नन् । जिह्वा । ते । मरिष्यति । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् ।
न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । अग्नेः । जिह्वया । तया । एनम् ।
प्र । आशिषम् । तया । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः ।
सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः ।
एवम् । वेद ॥ ५ ॥

XI.3.35 If thou hast eaten it with another mouth than that with which the ancient seers ate this, thy progeny will die fro in front; thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with Brahman as mouth, there-with have I etc. etc.

XI.3.36 If thou hast eaten it with another tongue than that with which the ancient seers ate this, thy tongue will die: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming 'hither, nor retiring, nor coming on; with Agni's tongue, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्यैर्दन्तैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(२४) ।
 दन्तास्ते शत्स्यन्तीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(२५) ।
 ऋतुभिर्दन्तैः^(२६) । तैरेनं प्राशिषं तैरेनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(२७) ॥ ६ ॥ -[३७]
 ततश्चैनमन्यैः प्राणापानैः प्राशीर्यैश्चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(२८) ।
 प्राणापानास्त्वा हास्यन्तीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(२९) ।
 सप्तर्षिभिः प्राणापानैः^(३०) । तैरेनं प्राशिषं तैरेनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(३१) ॥ ७ ॥ -[३८]

ततः । च । एनम् । अन्यैः । दन्तैः । प्रऽआशीः । यैः । च । एतम् । पूव । ऋषयः ।
 प्रऽआश्नन् । दन्ताः । ते । शत्स्यन्ति । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् । न ।
 अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । ऋतुऽभिः । दन्तैः । तैः । एनम् । प्र ।
 आशिषम् । तैः । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः ।
 सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ६ ॥

ततः । च । एनम् । अन्यैः । प्राणापानैः । प्रऽआशीः । यैः । च । एतम् । पूर्वैः ।
 ऋषयः । प्रऽआश्नन् । प्राणापानाः । त्वा । हास्यन्ति । इति । एनम् । आह ।
 तम् । वै । अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । सप्तर्षिभिः ।
 प्राणापानैः । तैः । एनम् । प्र । आशिषम् । तैः । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै ।
 ओदनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः ।
 सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ७ ॥

XI.3.37 If thou hast eaten it with other teeth than that those with which the ancient seers ate this, thy teeth will fall out (śad): thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the seasons as teeth, therewith have I etc. etc.

XI.3.38 If thou hast eaten it with other breaths and expirations than that those with which the ancient seers ate this, breaths and expirations will quit thee: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the seven seers as breath, and expirations, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्येन व्यचसा प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१३) ।
 राजयक्ष्मस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् (१४) ।
 अन्तरिक्षेण व्यचसा (१५) । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद (१६) ॥ ८ ॥ -[३६]

ततश्चैनमन्येन पृष्ठेन प्राशीर्येन चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन् (१७) ।

विद्युत्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम् (१८) ।

दिवा पृष्ठेन । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।

एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद (१९) ॥ ९ ॥ -[४०]

ततः । च । एनम् । अन्येन । व्यचसा । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे ।
 ऋषयः । प्रऽआश्नन् । राजऽयक्ष्मः । त्वा । हनिष्यति । इति । एनम् । आह । तम् ।
 वै । अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । अन्तरिक्षेण । व्यचसा ।
 तेन । एनम् । प्र । आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः ।
 सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति ।
 यः । एवम् । वेद ॥ ८ ॥

ततः । च । एनम् । अन्येन । पृष्ठेन । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे । ऋषयः ।
 प्रऽआश्नन् । विद्युत् । त्वा । हनिष्यति । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् ।
 न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । दिवा । पृष्ठेन । तेन । एनम् । प्र ।
 आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः ।
 सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ९ ॥

XI.3.39 If thou hast eaten it with another bulk (vyacas) than that with which the ancient seers ate this, the king-yakṣma will slay thee: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with atmosphere as bulk, therewith have I etc. etc.

XI.3.40 If thou hast eaten it with another back than that with which the ancient seers ate this, the lightning well slay thee; thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the sky as back, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्येनोरसा प्राश्रीयेन चैत पूर्व ऋषयः प्राश्नन्^(१६) ।
 कृष्या न रात्स्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(१७) ।
 पृथिव्योरसा । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(१८) ॥१०॥ -[४१]
 ततश्चैनमन्येनोदरेण प्राश्रीयेन चैत पूर्व ऋषयः प्राश्नन्^(१९) ।
 उदरद्वारस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(२०) ।
 सत्येनोदरेण । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(२१) ॥११॥ -[४२]

ततः । च । एनम् । अन्येन । उरसा । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे । ऋषयः ।
 प्रऽआश्नन् । कृष्या । न । रात्स्यसि । इति । एनम् । अहम् । तम् । वै । अहम् । न ।
 अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । पृथिव्या । उरसा । तेन । एनम् ।
 प्र । आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः ।
 सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥
 ततः । च । एनम् । अन्येन । उदरेण । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे । ऋषयः ।
 प्रऽआश्नन् । उदरऽद्वारः । त्वा । हनिष्यति । इति । एनम् । अहम् । तम् । वै । अहम् ।
 न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । सत्येन । उदरेण । तेन । एनम् । प्र ।
 आशिषम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः ।
 सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥११॥

XI.3.41 If thou hast eaten it with another breast than that with which the ancient seers ate this, thou will not prosper with plowing; thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the earth as breast, therewith have I etc. etc.

XI.3.42 If thou hast eaten it with another belly than that with which the ancient seers ate this, the colic (? Udaradāra) will slay thee; thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with truth as belly, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्येन वस्तिना प्राशीर्येन चेतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(१४) ।
 अप्सु मरिष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाक्षं न पराक्षं न प्रत्यक्षम्^(१५) ।
 समुद्रेण वस्तिना^(१६) । तेनैनं प्राशिषं तेनैनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वेपरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वेपरुः सर्वतनूः सं भवति य एव वेदं^(१७) ॥१२॥ -[४३]
 ततश्चैनमन्याभ्यामूरुभ्यां प्राशीर्याभ्यां चेतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(१८) ।
 ऊरू तै मरिष्यत इत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाक्षं न पराक्षं न प्रत्यक्षम्^(१९) ।
 मित्रावरुणयोरूरुभ्याम्^(२०) । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।
 एष वा ओदनः सर्वाङ्गः सर्वेपरुः सर्वतनूः ।
 सर्वाङ्ग एव सर्वेपरुः सर्वतनूः सं भवति य एव वेदं^(२१) ॥१३॥ -[४४]

ततः । च । एनम् । अन्येन । वस्तिना । प्रऽआशीः । येन । च । एतम् । पूर्वे । ऋषयः ।
 प्रऽआश्नन् । अप्सु । मरिष्यसि । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् । न ।
 अर्वाक्षम् । न । पराक्षम् । न । प्रत्यक्षम् । समुद्रेण । वस्तिना । तेन । एनम् । प्र । आशि-
 षम् । तेन । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः । सर्वेऽङ्गः । सर्वेऽपरुः । सर्वे-
 ऽतनूः । सर्वेऽङ्गः । एव । सर्वेऽपरुः । सर्वेऽतनूः । सम् । भवति । यः । एवम् । वेदं ॥
 ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । ऊरुभ्याम् । प्रऽआशीः । याभ्याम् । च । एतम् ।
 पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । ऊरू इति । ते । मरिष्यतः । इति । एनम् । आह । तम् ।
 वै । अहम् । न । अर्वाक्षम् । न । पराक्षम् । न । प्रत्यक्षम् । मित्रावरुणयोः । ऊरुभ्याम् ।
 ताभ्याम् । एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः ।
 सर्वेऽङ्गः । सर्वेऽपरुः । सर्वेऽतनूः । सर्वेऽङ्गः । एव । सर्वेऽपरुः । सर्वेऽतनूः । सम् ।
 भवति । यः । एवम् । वेदं ॥ १३ ॥

XI.3.43 If thou hast eaten it with another bladder than that with which the ancient seers ate this, thou wilt die in the waters: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the ocean as bladder, therewith have I etc. etc.

XI.3.44 If thou hast eaten it with other thighs than those with which the ancient seers ate this, thy thighs will die: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the thighs of Mitra and Varuna, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्याभ्यामष्टीवज्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(११) ।

सामो भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(१२) ।

त्वष्टुरष्टीवज्याम् । ताभ्यामिनं प्राशिषं ताभ्यामिनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वोङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वोङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एव वेदं^(१३) ॥१४॥ -[४५]

ततश्चैनमन्याभ्यां पादाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(१४) ।

बहुचारी भविष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(१५) ।

अश्विनोः पादाभ्याम् । ताभ्यामिनं प्राशिषं ताभ्यामिनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वोङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वोङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एव वेदं^(१६) ॥१५॥ -[४६]

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । अष्टीवत्ऽभ्याम् । प्रऽआशीः । याभ्याम् । च । एतम् ।
पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । सामः । भविष्यसि । इति । एनम् । आह । तम् । वै । अहम् ।
न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । त्वष्टुः । अष्टीवत्ऽभ्याम् । ताभ्याम् ।
एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः । सर्वऽअङ्गः ।
सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः ।
एवम् । वेदं ॥ १४ ॥

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । पादाभ्याम् । प्रऽआशीः । याभ्याम् । च । एतम् ।
पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । बहुऽचारी । भविष्यसि । इति । एनम् । आह । तम् । वै ।
अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । अश्विनोः । पादाभ्याम् । ताभ्याम् ।
एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः । सर्वऽअङ्गः ।
सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः ।
एवम् । वेदं ॥ १५ ॥

XI.3.45 If thou hast eaten it with other knees (aṣṭhīvant) than those with which the ancient seers ate this, thou wilt become lame: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the tvaṣṭṛśnees, therewith have I etc. etc.

XI.3.46 If thou hast eaten it with other feet than those with which the ancient seers ate this, thou wilt be much-wandering: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the feet of the two Aśvins, therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्याभ्यां प्रपदाभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(५६) ।
 सर्पस्त्वा हनिष्यतीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(५७) ।
 सवितुः प्रपदाभ्याम् । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।
 एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(५८) ॥ १६ ॥ -[४७]

ततश्चैनमन्याभ्यां हस्ताभ्यां प्राशीर्याभ्यां चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(५९) ।
 ब्राह्मणं हनिष्यसीत्येनमाह । तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(६०) ।
 ऋतस्य हस्ताभ्याम्^(६१) । ताभ्यामेनं प्राशिषं ताभ्यामेनमजीगमम् ।

एष वा ओदुनः सर्वाङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः ।

सर्वाङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(६२) ॥ १७ ॥ -[४८]

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । प्रपदाभ्याम् । प्रऽआशीः । याम्याम् । च । एतम् ।
 पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । सर्पः । त्वा । हनिष्यति । इति । एनम् । अहम् । तम् । वै ।
 अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । सवितुः । प्रपदाभ्याम् । ताभ्याम् ।
 एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः । सर्वऽअङ्गः ।
 सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सम् । भवति । यः ।
 एवम् । वेद ॥ १६ ॥

ततः । च । एनम् । अन्याभ्याम् । हस्ताभ्याम् । प्रऽआशीः । याम्याम् । च । एतम् ।
 पूर्वे । ऋषयः । प्रऽआश्नन् । ब्राह्मणम् । हनिष्यसि । इति । एनम् । अहम् । तम् । वै ।
 अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । ऋतस्य । हस्ताभ्याम् । ता-
 भ्याम् । एनम् । प्र । आशिषम् । ताभ्याम् । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदुनः ।
 सर्वऽअङ्गः । सर्वऽपरुः । सर्वऽतनूः । सर्वऽअङ्गः । एव । सर्वपरुः । सर्वऽतनूः । सम् ।
 भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १७ ॥

XI.3.47 If thou hast eaten it with other front-feet than those with which the ancient seers ate this, a serpent will slay thee: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with Savitar's front-feet, therewith have I etc. etc.

XI.3.48 If thou hast eaten it with other hands than those with which the ancient seers ate this, thou wilt slay a Brahman: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; with the hands of righteousness (ṛta), therewith have I etc. etc.

ततश्चैनमन्यया प्रतिष्ठया प्राशीर्यया चैतं पूर्वं ऋषयः प्राश्नन्^(११) ।
 अप्रतिष्ठानोनायतनो मरिष्यसीत्यैनमाह^(१२) ।
 तं वा अहं नार्वाञ्चं न पराञ्चं न प्रत्यञ्चम्^(१३) । सत्ये प्रतिष्ठाय^(१४) ।
 तयैनं प्राशिषं तयैनमजीगमम्^(१५) । एष वा ओदनः सर्वोङ्गः सर्वपरुः सर्वतनूः^(१६) ।
 सर्वोङ्ग एव सर्वपरुः सर्वतनूः सं भवति य एवं वेद^(१७) ॥१८॥
 -[४६]

ततः । च । एनम् । अन्यया । प्रतिस्थया^१ । प्रऽआशीः । यया । च । एतम् । पूर्वे ।
 ऋषयः । प्रऽआश्नन् । अप्रतिस्थानः । अनायतनः । मरिष्यसि । इति । एनम् । अहम् ।
 तम् । वै । अहम् । न । अर्वाञ्चम् । न । पराञ्चम् । न । प्रत्यञ्चम् । सत्ये । प्रतिस्थाय ।
 तया । एनम् । प्र । आशिषम् । तया । एनम् । अजीगमम् । एषः । वै । ओदनः ।
 सर्वोङ्गः । सर्वपरुः । सर्वतनूः । सर्वोङ्गः । एव । सर्वपरुः । सर्वतनूः । सम् ।
 भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १८ ॥

[३] तृतीयः पर्यायः

(१-७) सप्तर्चस्यास्य पर्यायस्यायवा क्रयिः । मन्त्रोक्त देवताः । (१) प्रथमर्च आसुर्यतुष्टुप, (२) द्वितीयाया
 भार्युष्णिक्, (३) तृतीयायास्त्रिपदा भुरिक्साग्री त्रिष्टुप्, (४) चतुर्थ्या आसुरी बृहती, (५) पञ्चम्या दिपदा
 भुरिक्साग्री बृहती, (६) षष्ठ्याः साम्युष्णिक्, (७) सप्तम्याश्च प्राजापत्या बृहती छन्दांसि ॥

एतद्वै ब्रध्नस्य विष्टपं यदोदनः ॥१॥ -[५०]
 ब्रध्नलोको भवति ब्रध्नस्य विष्टपि श्रयते य एवं वेद ॥२॥ -[५१]
 एतस्माद्वा ओदनात्त्रयस्त्रिंशत् लोकान्निर्मिमीत प्रजापतिः ॥३॥ -[५२]
 तेषां प्रज्ञानाय यज्ञमसृजत ॥४॥ -[५३]
 स य एवं विदुषं उपद्रष्टा भवति प्राणं रुणद्धि ॥५॥ -[५४]

एतत् । वै । ब्रध्नस्य । विष्टपम् । यत् । ओदनः ॥ १ ॥

ब्रध्नलोकः । भवति । ब्रध्नस्य । विष्टपि । श्रयते । यः । एवम् । वेद ॥ २ ॥

एतस्मात् । वै । ओदनात् । त्रयः । त्रिंशत् । लोकान् । निः । अमिमीत् । प्रजापतिः ॥

तेषाम् । प्रज्ञानाय । यज्ञम् । असृजत् ॥ ४ ॥

सः । यः । एवम् । विदुषः । उपद्रष्टा । भवति^१ । प्राणम् । रुणद्धि ॥ ५ ॥

XI.3.49 If thou hast eaten it with another firm standing (*pratiṣṭha*) than that with which the ancient seers ate this, without firm standing, without support (*āyatana*) wilt thou die: thus one says to him; it verily (have) I not (eaten) coming hither, nor retiring, nor coming on; standing firm in truth, therewith have I etc. etc.

PARYĀYA - III

XI.3.50 This -- namely, the rice-dish -- is indeed the summit (*viṣṭapa*) of the ruddy one (*bradhana*).

XI.3.51 He cometh to have the ruddy one for his world, he resorteth (*śri*) to the summit of the ruddy one, who knoweth thus.

XI.3.52 Out of this rice-dish *Prajāpati* verily fashioned thirty-three worlds.

XI.3.53 In order to the knowledge (*prajñāna*) of them he created the sacrifice.

XI.3.54 He who becomes the on-looker (*upadraṣṭṛ*) of one knowing thus stops (his own) breath.

न च प्राणं रुणद्धि सर्वज्यानि जीयते ॥६॥ -[५५]

न च सर्वज्यानि जीयते पुरैनं जरसः प्राणो जहाति ॥७॥ -[५६]

न । च । प्राणम् । रुणद्धि । सर्वज्यानिम् । जीयते ॥ ६ ॥

न । च । सर्वज्यानिम् । जीयते । पुरा । एनम् । जरसः । प्राणः । जहाति ॥ ७ ॥

(४) चतुर्थं सूक्तम्

(१-२६) पङ्क्तिशतृचस्यास्य सूक्तस्य वैदर्भिर्भागव ऋषिः । प्राणो देवता । (१) प्रथमर्षः शकुन्तलपुत्रः, (२-७, ९-१३, १६-१९, २३-२५) द्वितीयादिषण्णां नवम्यादिपञ्चानां षोडश्यादिचतसृणां त्रयोविंश्यादितृचस्य चानुष्टुप्, (८) अष्टम्याः पथ्यापङ्क्तिः, (१४) चतुर्दश्या निष्टुदनुष्टुप्, (१५) पञ्चदश्या भुरिगनुष्टुप्, (२०) विंश्या अनुष्टुगभां त्रिष्टुप्, (२१) एकविंश्या मध्येज्योतिर्गती, (२२) द्वाविंश्या-स्त्रिष्टुप्, (२६) पङ्क्तिश्चतुर्दश्याश्च बृहतीगभां त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

प्राणाय नमो यस्य सर्वमिदं वशे ।

यो भूतः सर्वस्येश्वरो यस्मिन्सर्वं प्रतिष्ठितम् ॥१॥

नमस्ते प्राणं क्रन्दाय नमस्ते स्तनयिन्नेवे ।

नमस्ते प्राणं विद्युते नमस्ते प्राणं वर्षते ॥२॥

यत्प्राणं स्तनयिन्नुनाभिः क्रन्दत्योषधीः ।

प्र वीयन्ते गर्भान् दधतेथो ब्रह्मीर्वि जायन्ते ॥३॥

यत्प्राणं ऋतावागतेभिः क्रन्दत्योषधीः ।

सर्वं तदा प्र मोदते यत्किं च भूम्यामधि ॥४॥

प्राणाय । नमः । यस्य । सर्वम् । इदम् । वशे ।

यः । भूतः । सर्वस्य । ईश्वरः । यस्मिन् । सर्वम् । प्रतिष्ठितम् ॥ १ ॥

नमः । ते । प्राण । क्रन्दाय । नमः । ते । स्तनयिन्नेवे ।

नमः । ते । प्राण । विद्युते । नमः । ते । प्राण । वर्षते ॥ २ ॥

यत् । प्राणः । स्तनयिन्नुना । अभिः । क्रन्दति । ओषधीः ।

प्र । वीयन्ते । गर्भान् । दधते । अथो इति । ब्रह्मीः । वि । जायन्ते ॥ ३ ॥

यत् । प्राणः । ऋतौ । आऽगते । अभिः । क्रन्दति । ओषधीः ।

सर्वम् । तदा । प्र । मोदते । यत् । किम् । च । भूम्याम् । अधि ॥ ४ ॥

XI.3.55 If he does not stop (his own) breath, he is scathed a complete scathing.

XI.3.56 If he is not scathed a complete scathing, before old age breath quits him.

Extolling the breath (prāṇa)

XI.4.1 Homage to breath (prāṇa) in whose control is this All, who hath been lord of all, in whom all stands firm.

XI.4.2 Homage, O breath, to thy roaring, homage to thy thunder; homage, O breath, to thy lightning, homage to thee raining, O breath.

XI.4.3 When breath with thunder roars at the herbs, they are impregnated (pra-vī), they receive embryos, then they are born many.

XI.4.4 When, the season having come, breath roars at the herbs, then all is delighted, whatever is upon the earth.

यदा प्राणो अभ्यवर्षीद्वर्षेण पृथिवीं महीम् ।
 पशवस्तत्प्र मोदन्ते महो वै नो भविष्यति ॥५॥
 अभिवृष्टा ओषधयः प्राणेन समवादिरन् ।
 आयुर्वै नः प्रातीतरः सर्वा नः सुरभीरकः ॥६॥
 नमस्ते अस्त्वायते नमो अस्तु परायते ।
 नमस्ते प्राण तिष्ठत आसीनायोत ते नमः ॥७॥
 नमस्ते प्राण प्राणते नमो अस्त्वपानते ।
 पराचीनाय ते नमः प्रतीचीनाय ते नमः सर्वस्मै त इदं नमः ॥८॥
 या ते प्राण प्रिया तनूयो ते प्राण प्रेयसी ।
 अथो यद्वेषजं तव तस्य नो धेहि जीवसे ॥९॥
 प्राणः प्रजा अनु वस्ते पिता पुत्रमिव प्रियम् ।
 प्राणो ह सर्वस्येश्वरो यच्च प्राणति यच्च न ॥१०॥

यदा । प्राणः । अभिऽअवर्षीत् । वर्षेण । पृथिवीम् । महीम् ।
 पशवः । तत् । प्र । मोदन्ते । महः । वै । नः । भविष्यति ॥ ५ ॥
 अभिवृष्टाः । ओषधयः । प्राणेन । सम् । अवादिरन् ।
 आयुः । वै । नः । प्र । अतीतरः । सर्वाः । नः । सुरभीः । अकः ॥ ६ ॥
 नमः । ते । अस्तु । आऽयते । नमः । अस्तु । पराऽयते ।
 नमः । ते । प्राण । तिष्ठते । आसीनाय । उत । ते । नमः ॥ ७ ॥
 नमः । ते । प्राण । प्राणते । नमः । अस्तु । अपानते । पराचीनाय ।
 ते । नमः । प्रतीचीनाय । ते । नमः । सर्वस्मै । ते । इदम् । नमः ॥ ८ ॥
 या । ते । प्राण । प्रिया । तनूः । यो इति । ते । प्राण । प्रेयसी ।
 अथो इति । यत् । भेषजम् । तव । तस्य । नः । धेहि । जीवसे ॥ ९ ॥
 प्राणः । प्रजाः । अनु । वस्ते । पिता । पुत्रम् । इव । प्रियम् ।
 प्राणः । ह । सर्वस्य । ईश्वरः । यत् । च । प्राणति । यत् । च । न ॥ १० ॥

XI.4.5 When breath hath rained with rain upon the great earth, then the cattle are delighted : "Verily there will be greatness for us."

XI.4.6 The herbs, being rained on, have talked with breath; "Verily thou hast extended our life-time; thou hast made us all fragrant."

XI.4.7 Homage be to thee coming, homage be to (thee) going away; homage to thee, O breath, standing; to thee sitting also (be) homage.

XI.4.8 Homage to thee breathing, O breath; homage be to (thee) making expiration; homage to thee turned away, homage to thee turned toward (us); to the whole of thee (be) this homage.

XI.4.9 The dear body that is thine, O breath, and the dearer one that is thine, O breath, likewise what remedy is thine, assign thou of it to us in order to live (jīvas).

XI.4.10 Breath clothes (anu-vas) human beings (prajā), as a father a dear son; breath is lord of all, both what breathes and what does not.

प्रा॒णो मृत्युः प्रा॒णस्त॒क्मा प्रा॒णं दे॒वा उपा॑सते ।
 प्रा॒णो ह॑ सत्य॒वादि॑नमु॒त्तमे॑ लो॒क आ द॑धत् ॥११॥
 प्रा॒णो वि॒राट् प्रा॒णो दे॒ष्टी प्रा॒णं सर्व॑ उपा॑सते ।
 प्रा॒णो ह॑ सूर्यश्च॒न्द्रमाः प्रा॒णमा॑हुः प्र॒जाप॑तिम् ॥१२॥
 प्रा॒णापा॑नौ व्रीहि॒यवा॑व॒न॒ड्वान् प्रा॒ण उ॑च्यते ।
 यवे॑ ह॒ प्रा॒ण आ॑हि॒तोपा॑नो व्रीहि॒रुच्य॑ते ॥१३॥
 अपा॑नति॒ प्राण॑ति॒ पुरु॑षो गर्भे॑ अन्त॒रा ।
 यदा॑ त्वं प्रा॒ण जि॒न्व॒स्यथ॑ स जा॑यते पुनः ॥१४॥
 प्रा॒णमा॑हुर्मा॒तरि॑श्वानं॒ वातो॑ ह॒ प्रा॒ण उ॑च्यते ।
 प्रा॒णे ह॑ भू॒तं भव्यं॑ च प्रा॒णे सर्वं॑ प्र॒तिष्ठी॑तम् ॥१५॥
 आ॒थर्व॑णीरी॒ङ्गिर॑सी॒र्देवी॑र्मनु॒ष्यजा॑ उ॒त ।
 ओष॑धयः प्र जा॑यन्ते यदा॒ त्वं प्रा॒ण जि॒न्व॒सि ॥१६॥

प्रा॒णः । मृत्युः । प्रा॒णः । त॒क्मा । प्रा॒णम् । दे॒वाः । उ॒प । आ॒स॒ते ।
 प्रा॒णः । ह॑ । सत्य॒वादि॑नम् । उ॒त्त॒मे । लो॒के । आ । द॑धत् ॥ ११ ॥
 प्रा॒णः । वि॒राट् । प्रा॒णः । दे॒ष्टी । प्रा॒णम् । सर्वे॑ । उ॒प । आ॒स॒ते ।
 प्रा॒णः । ह॑ । सूर्यः । च॒न्द्रमाः । प्रा॒णम् । आ॒हुः । प्र॒जाप॑तिम् ॥ १२ ॥
 प्रा॒णापा॑नौ । व्रीहि॒यवा॑व॒न॒ड्वान् । प्रा॒णः । उ॑च्यते ।
 यवे॑ । ह॒ । प्रा॒णः । आ॑हि॒तः । अपा॑नः । व्रीहिः । उ॑च्यते ॥ १३ ॥
 अप॑ । अ॒न॒ति । प्र । अ॒न॒ति । पुरु॑षः । गर्भे॑ । अ॒न्त॒रा ।
 यदा॑ । त्वम् । प्रा॒ण । जि॒न्वा॒सि । अथ॑ । सः । जा॑यते । पुनः ॥ १४ ॥
 प्रा॒णम् । आ॒हुः । मा॒तरि॑श्वानम् । वा॒तो । ह॒ । प्रा॒णः । उ॑च्यते ।
 प्रा॒णे । ह॑ । भू॒तम् । भव्यं॑ । च । प्रा॒णे । सर्वं॑ । प्र॒ति॒ष्ठी॑तम् ॥ १५ ॥
 आ॒थर्व॑णीः । आ॒ङ्गिर॑सीः । दै॒वीः । मनु॒ष्यजा॑ । उ॒त ।
 ओष॑धयः । प्र । जा॑यन्ते । यदा॑ । त्वम् । प्रा॒ण । जि॒न्वा॒सि ॥ १६ ॥

XI.4.11 Breath (is) death, breath takmān; breath the gods worship (upa-ās); breath may set the truth-speaker in the 'highest world.

XI.4.12 Breath is virāj, breath the directress; breath all worship; breath is the sun, the moon; breath they call Prajāpatī.

XI.4.13 Breath and expiration are rice and barley; breath is called the draft-ox; breath is set in barley; expiration is called rice.

XI.4.14 A man breathes out (apānati), breathes (prāṇati) within the womb; when O breath, thou quickenest, then he is born again.

XI.4.15 Breath they call Mātariśvan; breath is called the wind; in breath what has been and what will be, in breath is all established (pratiṣṭhita).

XI.4.16 They of the Atharvans, they of the Aṅgīrasas, they of the gods, also those born of men – the herbs are generated (prajā), when thou, O breath, quickenest.

यदा प्राणो अभ्यवर्षीद्वर्षेण पृथिवीं महीम् ।

ओषधयः प्र जायन्ते यो याः काश्च वीरुधः ॥१७॥

यस्ते प्राणेदं वेद यस्मिंश्चासि प्रतिष्ठितः ।

सर्वे तस्मै बलिं हरानमुष्मिंल्लोक उत्तमे ॥१८॥

यथा प्राण बलिद्वस्तुभ्यं सर्वाः प्रजा इमाः ।

एवा तस्मै बलिं हरान्यस्त्वा शृणवत्सुश्रवः ॥१९॥

अन्तर्गर्भश्चरति देवतास्वाभूतो भूतः स उ जायते पुनः ।

स भूतो भव्यं भविष्यत्पिता पुत्रं प्र विवेश शचीभिः ॥२०॥

एकं पादं नोत्खिदति सलिलादुंस उच्चरन् ।

यदङ्ग स तमुत्खिदेन्नैवाय न श्वः स्यान्न रात्री नाहः स्यान्न व्युच्छेत्कदा चन ॥२१॥

अष्टाचक्रं वर्तत एकनेमि सहस्राक्षरं प्र पुरो नि पश्चा ।

अर्धेन विश्वं भुवनं जजान यदस्यार्धं कतमः स केतुः ॥२२॥

यदा । प्राणः । अभिऽअवर्षीत् । वर्षेण । पृथिवीम् । महीम् ।

ओषधयः । प्र । जायन्ते । अथो । इति । याः । काः । च । वीरुधः ॥ १७ ॥

यः । ते । प्राण । इदम् । वेद । यस्मिन् । च । अस्ति । प्रतिऽस्थितः ।

सर्वे । तस्मै । बलिम् । हरान् । अमुष्मिन् । लोके । उत्तमे ॥ १८ ॥

यथा । प्राण । बलिऽद्वस्तुः । तुभ्यम् । सर्वाः । प्रजाः । इमाः ।

एव । तस्मै । बलिम् । हरान् । यः । त्वा । शृणवत् । सुऽश्रवः ॥ १९ ॥

अन्तः । गर्भः । चरति । देवतासु । आऽभूतः । भूतः । सः । ऊं इति । जायते । पुनः ।

सः । भूतः । भव्यम् । भविष्यत् । पिता । पुत्रम् । प्र । विवेश । शचीभिः ॥ २० ॥

एकम् । पादम् । न । उत् । खिदति । सलिलात् । हंसः । उत्तऽचरन् । यत् । अङ्ग । सः ।

तम् । उत्तऽखिदेत् । न । एव । अथ । न । श्वः । स्यात् । न । रात्री । न । अहः । स्यात् ।

न । वि । उच्छेत् । कदा । चन ॥ २१ ॥

अष्टाऽचक्रम् । वर्तते । एकऽनेमि । सहस्रऽअक्षरम् । प्र । पुरः । नि । पश्चा ।

अर्धेन । विश्वम् । भुवनम् । जजाम । यत् । अस्य । अर्धम् । कतमः । सः । केतुः ॥ २२ ॥

XI.4.17 When breath hath rained with rain on the great earth, the herbs are generated, likewise whatever plants (there are).

XI.4.18 He who knoweth this of thee, O breath, and in whom thou art established -- to him shall all bring tribute in yon highest world.

XI.4.19 As, O breath, all these human beings (prajā) are tribute-bearers to thee, so shall they bring tribute to him who shall hear thee, O thou of good report (suśravas).

XI.4.20 He moves, an embryo, within the divinities; having come into being (? abhūta), having been (bhūta), he is born again; he, having been, entered with might (śacībhis) what is to be, what will be, (as) a father a son.

XI.4.21 The swan (haṁsa), ascending, does not extract (ut-khid) one foot from the sea; verily, if he should extract that, there would not be today nor tomorrow; there would not be night nor day; at no time soever would it dawn (vi-vas).

XI.4.22 The eight-wheeled (thing,neut.) rolls, having one rim, thousand-syllabled, forth in front, down behind; with a half it has generated all existence; what its (other) half (is) -- which sign is that?

यो अस्य विश्वजन्मन ईशे विश्वस्य चेष्टतः ।
 अन्येषु क्षिप्रधन्वने तस्मै प्राण नमोस्तु ते ॥२३॥
 यो अस्य सर्वजन्मन ईशे सर्वस्य चेष्टतः ।
 अतन्द्रो ब्रह्मणा धीरः प्राणो मानु तिष्ठतु ॥२४॥
 ऊर्ध्वः सुप्तेषु जागार ननु तिर्यङ्नि पद्यते ।
 न सुप्तस्य सुप्तेष्वनु शुश्राव कश्चन ॥२५॥
 प्राण मा मत्पर्यावृतो न मदन्यो भविष्यसि ।
 अपां गर्भमिव जीवसे प्राणं ब्रह्मामि त्वा मयि ॥२६॥

यः । अस्य । विश्वजन्मनः । ईशे । विश्वस्य । चेष्टतः ।
 अन्येषु । क्षिप्रधन्वने । तस्मै । प्राण । नमः । अस्तु । ते ॥ २३ ॥
 यः । अस्य । सर्वजन्मनः । ईशे । सर्वस्य । चेष्टतः ।
 अतन्द्रः । ब्रह्मणा । धीरः । प्राणः । मा । अनु । तिष्ठतु ॥ २४ ॥
 ऊर्ध्वः । सुप्तेषु । जागार । ननु । तिर्यङ् । नि । पद्यते ।
 न । सुप्तम् । अस्य । सुप्तेषु । अनु । शुश्राव । कः । चन ॥ २५ ॥
 प्राण । मा । मत् । परिऽआवृतः । न । मत् । अन्यः । भविष्यसि ।
 अपाम् । गर्भम्ऽइव । जीवसे । प्राण । ब्रह्मामि । त्वा । मयि ॥ २६ ॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

- (१-२६) बह्विशत्युचस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । ब्रह्मचारी देवता । (१) प्रथमर्चः पुरोतिजागतविराङ्गर्मा त्रिष्टुप्,
 (२) द्वितीयायाः पञ्चपदा बृहतीगर्मा विराट् शकरी, (३) तृतीयायाः उरोबृहती, (४-५, २४) चतुर्थीपञ्चम्यदो-
 ष्वतुर्विंश्याश्च त्रिष्टुप्, (६) षष्ठ्याः शाकलगर्मा चतुष्पदा बगती, (७) सप्तम्या विराङ्गर्मा त्रिष्टुप्,
 (८) अष्टम्याः पुरोतिजागता विराङ्गगती, (९) नवम्या बृहतीगर्मा त्रिष्टुप्, (१०) दशम्या धुरि-
 विमष्टुप्, (११, १३) एकादशीत्रयोदशयोर्बगती, (१२) द्वादश्याः शाकलगर्मा चतुष्पदा
 विराडतिबगती, (१४, १६-२२) चतुर्दश्याः षोडश्यादिसप्तानाञ्चानुष्टुप्, (१५)
 पञ्चदश्याः पुरस्ताज्ज्योतिस्त्रिष्टुप्, (२३) ऋषोर्विंश्याः पुरोवाहतातिजागत-
 गर्मा त्रिष्टुप्, (२५) पञ्चविंश्या एकादशानाच्युष्णिग्, (२६)
 बह्विशत्याश्च मध्येज्योतिरुष्णिगर्मा त्रिष्टुप् छन्दांसि ॥

ब्रह्मचारीष्णंश्चरति रोदसी उभे तस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति ।

स दाधार पृथिवीं दिवं च स आचार्यः तपसा पिपति ॥१॥

ब्रह्मचारी । इष्णन् । चरति । रोदसी इति । उभे इति । तस्मिन् । देवाः । सम्मनसः ।
 भवन्ति । सः । दाधार । पृथिवीम् । दिवम् । च । सः । आचार्यम् । तपसा । पिपति ॥ १ ॥

XI.4.23 He who is lord of this that has every (viśva) (kind of) birth, of every stirring thing -- to thee being such, O breath; having a quick bow among the unexhausted (? anya), be homage.

XI.4.24 He who is lord of this that has all (sarva) (kinds of) birth, of all that stirs, unwearied, wise by brāhman -- let breath go after (anu-sthā) me.

XI.4.25 Upright among the sleeping he wakes; by no means (nanu) does he fall down horizontal (tiryan); no one soever has heard of his sleeping among the sleeping.

XI.4.26 O breath, turn not about from me; not another than I shalt thou be; like the embryo of the waters, in order to life (jīvas), I bind thee to me, O breath.

Extolling the Vedic student (brahmacārin)

*(Brahmacārī = A theist, A lover of the Vedic lore;
a lover of the Veda; a scholar)*

XI.5.1 The vedic student goes on setting in motion (in) both firmaments; in him the gods become like-minded; he maintains earth and heaven; he fills his teacher with fervor (tapas).

ब्रह्मचारिणं पितरो देवजनाः पृथग्देवा अनुसंयन्ति सर्वे ।
 गन्धर्वा एनमन्वायन्त्रयस्त्रिंशत्त्रिंशताः षट्सहस्राः
 सर्वान्त्स देवास्तपसा पिपति ॥२॥
 आचार्यं उपनयमानो ब्रह्मचारिणं कृणुते गर्भमन्तः ।
 तं रात्रीस्तिस्र उदरे बिभर्ति तं जातं द्रष्टुमभिसंयन्ति देवाः ॥३॥
 इयं समित्पृथिवी द्यौर्द्वितीयोत्तान्तरिक्षं समिधा पृणाति ।
 ब्रह्मचारी समिधा मेखलया श्रमेण लोकांस्तपसा पिपति ॥४॥
 पूर्वं जातो ब्रह्मणो ब्रह्मचारी धर्मं वसानस्तपसोदतिष्ठत् ।
 तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम् ॥५॥
 ब्रह्मचार्येति समिधा समिद्धः काष्णं वसानो दीक्षितो दीर्घश्मश्रुः ।
 स सद्य एति पूर्वस्मादुत्तरं समुद्रं लोकान्त्संगृभ्य मुहुराचरिक्त् ॥६॥
 ब्रह्मचारी जनयन्ब्रह्मपो लोकं प्रजापतिं परमेष्ठिनं विराजम् ।
 गर्भो भूत्वामृतस्य योनाविन्द्रो ह भूत्वासुरांस्ततर्ह ॥७॥

ब्रह्मऽचारिणम् । पितरः । देवऽजनाः । पृथक् । देवाः । अनुऽसंयन्ति । सर्वे । गन्धर्वाः । एनम् । अनु ।
 आयन् । त्रयः । त्रिंशत् । त्रिंशताः । षट्सहस्राः । सर्वान् । सः । देवान् । तपसा । पिपति ॥ २ ॥
 आचार्यः । उपनयमानः । ब्रह्मऽचारिणम् । कृणुते । गर्भम् । अन्तः ।
 तम् । रात्रीः । तिस्रः । उदरे । बिभर्ति । तम् । जातम् । द्रष्टुम् । अभिऽसंयन्ति । देवाः ॥ ३ ॥
 इयम् । समऽइत् । पृथिवी । द्यौः । द्वितीया । उत् । अन्तरिक्षम् । समऽइधा । पृणाति ।
 ब्रह्मऽचारी । समऽइधा । मेखलया । श्रमेण । लोकान् । तपसा । पिपति ॥ ४ ॥
 पूर्वं । जातः । ब्रह्मणः । ब्रह्मऽचारी । धर्मम् । वसानः । तपसा । उत् । अतिष्ठत् ।
 तस्मात् । जातम् । ब्राह्मणम् । ब्रह्म । ज्येष्ठम् । देवाः । च । सर्वे । अमृतेन । साकम् ॥
 ब्रह्मऽचारी । एति । समऽइधा । समऽइद्धः । काष्णम् । वसानः । दीक्षितः । दीर्घश्मश्रुः ।
 सः । सद्यः । एति । पूर्वस्मात् । उत्तरम् । समुद्रम् । लोकान् । समऽगृभ्य । मुहः ।
 आऽचरिक्त् ॥ ६ ॥

ब्रह्मऽचारी । जनयन् । ब्रह्म । अपः । लोकम् । प्रजापतिम् । परमेऽस्थिनम् । विराजम् ।
 गर्भः । भूत्वा । अमृतस्य । योनौ । इन्द्रः । ह । भूत्वा । असुरान् । ततर्ह ॥ ७ ॥

XI.5.2 The fathers, the god-folk, all the gods individually assemble after the Vedic student; the Gandharvas went after him, thirty-three, three hundred, six thousand; he fills all the gods with fervor.

XI.5.3 The teacher, taking (him) in charge (upa-nī) makes the Vedic student an embryo within; he bears him in his belly three nights; the gods gather unto him to see him when born.

XI.5.4 This piece of fuel (is) earth, sky the second; student fills the worlds with fuel, girdle, toil, fervor.

XI.5.5 Prior born of the brahman, the Vedic student, clothing himself with heat (gharma), stood up with fervor; from him (was) born the brāhmaṇa, the chief brahman, and all the gods together with immortality (amṛta).

XI.5.6 The Vedic student goes kindled with fuel, clothing himself in the black-antelope-skin, consecrated, long-bearded; he goes at once from the eastern to the northern ocean, having grasped the worlds, again and again violently shaping (? ācarikṛ) (them).

XI.5.7 The Vedic student, generating the brahman, the waters, the world, Prajāpati; the most exalted one, the viraj, having become an embryo in the womb of immortality; having become Indra, he has shattered (tṛh) the Asuras.

आचार्यस्तितक्ष नभसी उभे इमे उर्वी गम्भीरे पृथिवीं दिवं च ।
 ते रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तस्मिन्देवाः संमनसो भवन्ति ॥८॥
 इमां भूमिं पृथिवीं ब्रह्मचारी भिक्षामा जभार प्रथमो दिवं च ।
 ते कृत्वा समिधावुपास्ते तयोरापिता भुवनानि विश्वा ॥९॥
 अर्वाग्न्यः पुरो अन्यो दिवस्पृष्ठाद्गुहां निधी निहितौ ब्राह्मणस्य ।
 तौ रक्षति तपसा ब्रह्मचारी तत्केवलं कृणुते ब्रह्म विद्वान् ॥१०॥
 अर्वाग्न्य इतो अन्यः पृथिव्या अग्नी समेतो नभसी अन्तरेमे ।
 तयोः श्रयन्ते रश्मयोधि दृढास्ताना तिष्ठति तपसा ब्रह्मचारी ॥११॥
 अभिकन्दन्स्तनयन्नरुणः शितिङ्गो बृहच्छेपोनु भूमौ जभार ।
 ब्रह्मचारी सिञ्चति सानौ रेतः पृथिव्यां तेन जीवन्ति प्रदिशश्चतस्रः ॥१२॥
 अग्नौ सूर्ये चन्द्रमसि मातरिश्च ब्रह्मचार्यः प्सु समिधमा दधाति ।
 तासामर्चीषि पृथग्भ्रे चरन्ति तासामाज्यं पुरुषो वर्षमापः ॥१३॥

आऽचार्यः । ततक्ष । नभसी इति । उभे इति । इमे इति । उर्वी इति । गम्भीरे इति । पृथिवीम् ।
 दिवं च । ते इति । रक्षति । तपसा । ब्रह्मऽचारी । तस्मिन् । देवाः । सम्मनसः । भवन्ति ॥
 इमाम् । भूमिम् । पृथिवीम् । ब्रह्मऽचारी । भिक्षाम् । आ । जभार । प्रथमः । दिवं च ।
 ते इति । कृत्वा । समऽइधौ । उप । आस्ते । तयोः । आपिता । भुवनानि । विश्वा ॥ ९ ॥
 अर्वाक् । अन्यः । पुरः । अन्यः । दिवः । पृष्ठात् । गुहां । निधी इति निऽधी । निऽहितौ ।
 ब्राह्मणस्य । तौ । रक्षति । तपसा । ब्रह्मऽचारी । तत् । केवलम् । कृणुते । ब्रह्म । विद्वान् ॥ १० ॥
 अर्वाक् । अन्यः । इतः । अन्यः । पृथिव्याः । अग्नी इति । समऽएतः । नभसी इति । अन्तरा । इमे
 इति । तयोः । श्रयन्ते । रश्मयः । अग्निः । दृढाः । तान् । आ । तिष्ठति । तपसा । ब्रह्मऽचारी ॥ ११ ॥
 अभिऽकन्दन् । स्तनयन् । अरुणः । शितिङ्गः । बृहत् । शेषः । अनु । भूमौ । जभार ।
 ब्रह्मऽचारी । सिञ्चति । सानौ । रेतः । पृथिव्याम् । तेन । जीवन्ति । प्रऽदिशः । चतस्रः ॥
 अग्नौ । सूर्ये । चन्द्रमसि । मातरिश्चन् । ब्रह्मऽचारी । अप्सु । समऽइधम् । आ । दधाति ।
 तासाम् । अर्चीषि । पृथक् । अग्ने । चरन्ति । तासाम् । आज्यम् । पुरुषः । वर्षम् । आपः ॥

XI.5.8 The teacher fabricated both these envelopes (nabhas), the wide, profound, (namely) earth and sky; them the Vedic student defends by fervor; in him the gods become like-minded.

XI.5.9 This broad (pṛthivī) earth, and the sky, the Vedic student first brought (as) alms (bhikṣā); having made them (both) fuel, he worships; in them are set (arpita) all beings.

XI.5.10 The one this side, the other beyond, the back of the sky, in secret (are) deposited (ni-dhā) the two treasures (nidhi) of the brāhmaṇa; them the Vedic student defends by fervor; the whole of that he, knowing, makes brahman for himself.

XI.5.11 The one this side, the other hence, from earth the two fires come together between these two envelopes; upon them are set (śri) the firm rays; these the Vedic student stands upon by fervor.

XI.5.12 Roaring on, thundering, the ruddy white-goer has introduced (? anu-bhṛ) in the earth a great virile member; the Vedic student pours seed upon the surface (sanu), on the earth; by that live the four directions.

XI.5.13 In the fire, in the sun, in the moon, in Mātariśvan, in the waters, the Vedic student puts fuel; their gleams (arcis) go about separately in the cloud; their sacrificial butter (ājya) is man, rain, waters.

आचार्यो मृत्युर्वरुणः सोम ओषधयः पर्यः ।

जीमूता आसन्त्सत्त्वानस्तैरिदं स्वराभृतम् ॥१४॥

अमा घृतं कृणुते केवलमाचार्यो भुत्वा वरुणो यद्यदैच्छत्प्रजापतौ ।

तद्ब्रह्मचारी प्रायच्छत्स्वान्मित्रो अध्यात्मनः ॥१५॥

आचार्यो ब्रह्मचारी ब्रह्मचारी प्रजापतिः ।

प्रजापतिर्वि राजति विराडिन्द्रोभवद्दृशी ॥१६॥

ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं वि रक्षति ।

आचार्यो ब्रह्मचर्येण ब्रह्मचारिणमिच्छते ॥१७॥

ब्रह्मचर्येण कन्यां युवानं विन्दते पतिम् ।

अनङ्गान्ब्रह्मचर्येणाश्वो घासं जिगीषति ॥१८॥

ब्रह्मचर्येण तपसा देवा मृत्युमपाप्नत ।

इन्द्रो ह ब्रह्मचर्येण देवेभ्यः स्वराभरत् ॥१९॥

आऽचार्यः । मृत्युः । वरुणः । सोमः । ओषधयः । पर्यः ।

जीमूताः । आसन् । सत्त्वानः । तैः । इदम् । स्वः । आऽभृतम् ॥ १४ ॥

अमा । घृतम् । कृणुते । केवलम् । आऽचार्यः । भुत्वा । वरुणः । यत्स्यत् । ऐच्छत् ।

प्रजापतौ । तत् । ब्रह्मऽचारी । प्र । अयच्छत् । स्वान् । मित्रः । अधि । आत्मनः ॥ १५ ॥

आऽचार्यः । ब्रह्मऽचारी । ब्रह्मऽचारी । प्रजापतिः ।

प्रजापतिः । वि । राजति । विराट् । इन्द्रः । अभवत् । वृक्षा ॥ १६ ॥

ब्रह्मऽचर्येण । तपसा । राजा । राष्ट्रम् । वि । रक्षति ।

आऽचार्यः । ब्रह्मऽचर्येण । ब्रह्मऽचारिणम् । इच्छते ॥ १७ ॥

ब्रह्मऽचर्येण । कन्याम् । युवानम् । विन्दते । पतिम् ।

अनङ्गान् । ब्रह्मऽचर्येण । अश्वः । घासम् । जिगीषति ॥ १८ ॥

ब्रह्मऽचर्येण । तपसा । देवाः । मृत्युम् । अप । अप्नत ।

इन्द्रः । ह । ब्रह्मऽचर्येण । देवेभ्यः । स्वः । आ । अभरत् ॥ १९ ॥

XI.5.14 The teacher (was) death, Varuṇa, Soma, the herbs, milk; the thunder-clouds were warriors; by them (was) this heaven (svar) brought.

XI.5.15 Varuṇa, having become teacher, makes his own (? amā) the entire ghee; whatever he sought of Prajāpati, that the vedic student furnished, a friend (mitra) from his own self.

XI.5.16 The teacher (is) the Vedic student; the Vedic student (is) Prajāpati; bears rule (vi-rāj); the virāj became the controlling Indra.

XI.5.17 By Vedic-studentship, by fervor, a king defends his kingdom: a teacher by Vedic-studentship (brahmacārya) seeks a Vedic student.

XI.5.18 By Vedic-studentship a girl wins (vid) a young husband; by Vedic studentship a draft-ox, a horse strives to gain (ji) food.

XI.5.19 By Vedic-studentship, by fervor, the gods smote away death: Indra by Vedic-studentship brought heaven (svar) for the gods.

ओषधयो भूतभूव्यमहोरात्रे वनस्पतिः ।
 संवत्सरः सहर्तुभिस्ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥२०॥
 पार्थिवा दिव्याः पशव आरण्या ग्राम्याश्च ये ।
 अपक्षाः पक्षिणश्च ये ते जाता ब्रह्मचारिणः ॥२१॥
 पृथक्सर्वे प्राजापत्याः प्राणानात्मसु विभ्रति ।
 तान्त्सर्वान्ब्रह्म रक्षति ब्रह्मचारिण्याभृतम् ॥२२॥
 देवानामितर्पिषूतमनभ्यारूढं चरति रोचमानम् ।
 तस्माज्जातं ब्राह्मणं ब्रह्म ज्येष्ठं देवाश्च सर्वे अमृतेन साकम् ॥२३॥
 ब्रह्मचारी ब्रह्म भ्राजद्विभर्ति तस्मिन्देवा अधि विश्वे समोताः ।
 प्राणापानौ जनयन्नाद्यानं वाचं मनो हृदयं ब्रह्म मेधाम् ॥२४॥
 चक्षुः श्रोत्रं यशो अस्मासु धेह्यन्नं रेतो लोहितमुदरम् ॥२५॥
 तानि कल्पद्ब्रह्मचारी सलिलस्य पृष्ठे तपोतिष्ठत्तप्यमानः समुद्रे ।
 स स्नातो बभ्रुः पिङ्गलः पृथिव्यां बहु रोचते ॥२६॥

ओषधयः । भूतभूव्यम् । अहोरात्रे इति । वनस्पतिः ।
 सम्वत्सरः । सह । ऋतुभिः । ते । जाताः । ब्रह्मचारिणः ॥ २० ॥
 पार्थिवाः । दिव्याः । पशवः । आरण्याः । ग्राम्याः । च । ये ।
 अपक्षाः । पक्षिणः । च । ये । ते । जाताः । ब्रह्मचारिणः ॥ २१ ॥
 पृथक् । सर्वे । प्राजापत्याः । प्राणान् । आत्मसु । विभ्रति ।
 तान् । सर्वान् । ब्रह्म । रक्षति । ब्रह्मचारिणि । आभृतम् ॥ २२ ॥
 देवानाम् । एतत् । परिऽसूतम् । अनभिऽआरूढम् । चरति । रोचमानम् ।
 तस्मात् । जातम् । ब्राह्मणम् । ब्रह्म । ज्येष्ठम् । देवाः । च । सर्वे । अमृतेन । साकम् ॥२३॥
 ब्रह्मचारी । ब्रह्म । भ्राजत् । विभर्ति । तस्मिन् । देवाः । अधि । विश्वे । समऽओताः ।
 प्राणापानौ । जनयन् । आत् । विऽआनम् । वाचम् । मनः । हृदयम् । ब्रह्म । मेधाम् ॥२४॥
 चक्षुः । श्रोत्रम् । यशः । अस्मासु । धेहि । अन्नम् । रेतः । लोहितम् । उदरम् ॥२५॥
 तानि । कल्पत् । ब्रह्मचारी । सलिलस्य । पृष्ठे । तपः । अतिष्ठत् । तप्यमानः ।
 समुद्रे । सः । स्नातः । बभ्रुः । पिङ्गलः । पृथिव्याम् । बहु । रोचते ॥ २६ ॥

XI.5.20 The herbs, past and future, day and night, the forest tree, the year together with the seasons --they are born of the Vedic student.

XI.5.21 The earthly, the heavenly cattle, they of the forest, and they that are of the village, the wingless and they that are winged -- they are born of the Vedic student.

XI.5.22 Individually do all that are of Prajāpati bear breaths in their bodies (ātman); all these the brahman defends, brought in the Vedic student.

XI.5.23 That, sent forth (? parisūta) of the gods, not mounted onto, goes about shining, from that (was) born the brāhmaṇa, the chief brahman, and all the gods, together with immortality.

XI.5.24 The Vedic student bears a shining brahman; in that (are) woven together all the gods; (he) generating breath and expiration, then out breathing (vyāna), speech, mind, heart, brahman, wisdom.

XI.5.25 Sight, hearing, glory put thou in us; food, seed, blood (lohita), belly.

XI.5.26 Shaping these things, the Vedic student stood performing penance (tapas tapyā) on the back of the sea (salila), in the ocean; he, bathed, brown, puddy (piṅgala), shines much on the earth.

(६) षष्ठं सूक्तम्

(१-२३) अयोर्विशत्युचस्यास्य सूक्तस्य शान्तातिर्कषिः । चन्द्रमा मन्त्रोक्ता वा देवताः । (१-२२) प्रथमादि-
द्वाविंशत्युचामनुष्टुप्, (२३) अयोर्विशत्याश्च बृहतीगर्भानुष्टुप् छन्दसी ॥

अग्निं ब्रूमो वनस्पतीनोषधीरुत वीरुधः ।
इन्द्रं बृहस्पतिं सूर्यं ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१॥
ब्रूमो राजानं वरुणं मित्रं विष्णुमथो भगम् ।
अंशं विवस्वन्तं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२॥
ब्रूमो देवं सवितारं धातारमुत पूषणम् ।
त्वष्टारमग्रियं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥३॥
गन्धर्वाप्सरसो ब्रूमो अश्विना ब्रह्मणस्पतिम् ।
अर्यमा नाम यो देवस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥४॥
अहोरात्रे इदं ब्रूमः सूर्याचन्द्रमसावुभा ।
विश्वानादित्यान्ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥५॥
वार्तं ब्रूमः पर्जन्यमन्तरिक्षमथो दिशः ।
आशाश्च सर्वा ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥६॥

अग्निम् । ब्रूमः । वनस्पतीन् । ओषधीः । उत । वीरुधः ।
इन्द्रम् । बृहस्पतिम् । सूर्यम् । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १ ॥
ब्रूमः । राजानम् । वरुणम् । मित्रम् । विष्णुम् । अथो इति । भगम् ।
अंशम् । विवस्वन्तम् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ २ ॥
ब्रूमः । देवम् । सवितारम् । धातारम् । उत । पूषणम् ।
त्वष्टारम् । अग्रियम् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ३ ॥
गन्धर्वाऽऽप्सरसः । ब्रूमः । अश्विना । ब्रह्मणः । पतिम् ।
अर्यमा । नाम । यः । देवः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ४ ॥
अहोरात्रे इति । इदम् । ब्रूमः । सूर्याचन्द्रमसौ । उभा ।
विश्वान् । आदित्यान् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ५ ॥
वार्तम् । ब्रूमः । पर्जन्यम् । अन्तरिक्षम् । अथो इति । दिशः ।
आशाः । च । सर्वाः । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ६ ॥

To many different gods : for relief

[See first Samullāsa (chapter) of the Light of Truth by
Dayānanda for etymological derivations]

Note: Satyārtha Prakāś and several name for God.

1. Agni; 2. Varuṇa; 3. Mitra; 4. Viśṇu; 5. Bhaga;
6. Anśa; 7. Vivasvanta; 8. Savitr; 9. Dhātṛ;
10. Pūṣān; 11. Gandharva; 12. Apsaras; 13. Aśvinau;
14. Brahmaṇspati; 15. Aryaman; 16. Diva; 17. Paatri;
18. Sūrya; 19. Candra; 20. Parjanya; 21. Soma;
22. Bhava; 23. Śarva.

XI.6.1 We address (brū) Agni, the forest trees, the herbs and the plants, Indra, Bṛhaspati, the Sun; let them free us from distress.

XI.6.2 We address king Varuṇa, Mitra, Vibhu, likewise Bhaga; Anśa, Vivasvant we address; let them free us from distress.

XI.6.3 We address god Savitr, Dhātṛ and Pūṣhan; we address Tvaṣṭṛ at the head (agriyā); let them free us from distress.

XI.6.4 The Gandharvas and Apsarases we address, the (two) Aśvins, Brāhmaṇsapti, the god that is Aryaman by name; let them free us from distress.

XI.6.5 Day and night now we address, sun-and moon both; all the Ādityas we address; let them free us from distress.

XI.6.6 The wind we address, Parjanya, the atmosphere, also the quarters, and all regions we address; let them free us from distress.

मुञ्चन्तु मा शपथ्यादिहोरात्रे अथो उषाः ।
 सोमो मा देवो मुञ्चतु यमाहुश्चन्द्रमा इति ॥७॥
 पार्थिवा दिव्याः पशव आरण्या उत ये मृगाः ।
 शकुन्तान्पक्षिणो ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥८॥
 भवाश्वाविदं ब्रूमो रुद्र पशुपतिश्च यः ।
 इषूर्या एषां संविद्य ता नः सन्तु सदा शिवाः ॥९॥
 दिवै ब्रूमो नक्षत्राणि भूमिं यक्षाणि पर्वतान् ।
 समुद्रा नद्यो वेशन्तास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१०॥
 सप्तर्षीन्वा इदं ब्रूमोपो देवीः प्रजापतिम् ।
 पितृन् यमश्रेष्ठान् ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥११॥
 ये देवा दिविषदो अन्तरिक्षसदश्च ये ।
 पृथिव्यां शक्रा ये श्रितास्ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१२॥

मुञ्चन्तु । मा । शपथ्याति । अहोरात्रे इति । अथो इति । उषाः ।
 सोमः । मा । देवः । मुञ्चतु । यम् । आहुः । चन्द्रमाः । इति ॥ ७ ॥
 पार्थिवाः । दिव्याः । पशवः । आरण्याः । उत । ये । मृगाः ।
 शकुन्तान् । पक्षिणः । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ८ ॥
 भवाश्वाविदं । इदम् । ब्रूमः । रुद्रम् । पशुपतिः । च । यः ।
 इषुः । याः । एषाम् । समुद्विद्य । ताः । नः । सन्तु । सदा । शिवाः ॥ ९ ॥
 दिवम् । ब्रूमः । नक्षत्राणि । भूमिम् । यक्षाणि । पर्वतान् ।
 समुद्राः । नद्यः । वेशन्ताः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १० ॥
 सप्तऽऋषीन् । वै । इदम् । ब्रूमः । अपः । देवीः । प्रजापतिम् ।
 पितृन् । यमऽश्रेष्ठान् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ११ ॥
 ये । देवाः । दिविऽसदः । अन्तरिक्षऽसदः । च । ये ।
 पृथिव्याम् । शक्राः । ये । श्रिताः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १२ ॥

- XI.6.7** Let day and night, likewise dawn, free me from what comes from a curse; let god Soma free me, whom they call the moon.
- XI.6.8** The earthly, the heavenly cattle, also the beasts (mr̥ga) that are of the forest; we address the hawks (cakunta), the birds (pakṣin); let them free us from distress.
- XI.6.9** Bhava and Śarva now we address, Rudra and him that is lord of cattle; the arrows of them which we well know (sam-vid); let those be ever propitious to us.
- XI.6.10** We address the sky, the asterisms, the earth, the yakṣas, the mountains; the oceans, the rivars, the pools -- let them free us from distress.
- XI.6.11** The seven seers now we address, the heavenly waters, Prajāpati; the Fathers with Yama as their chief (śreṣṭha) we address: let them free us from distress.
- XI.6.12** The gods that are seated in the sky, and that are seated in the atmosphere, the mighty ones (akṛa) that are set (śri) on the earth; let them free us from distress.

आदित्या रुद्रा वसवो दिवि देवा अथर्वाणः ।

अङ्गिरसो मनीषिणस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१३॥

यज्ञं ब्रूमो यजमानमृचः सामानि भेषजा ।

यजूंषि होत्रा ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१४॥

पञ्च राज्यानि वीरुधां सोमश्रेष्ठानि ब्रूमः ।

दर्भो भङ्गो यवः सहस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१५॥

अरायान्ब्रूमो रक्षांसि सर्पान्पुण्यजनान्पितृन् ।

मृत्यूनेकशतं ब्रूमस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१६॥

ऋतून्ब्रूम ऋतुपतीनार्तवानुत हायनान् ।

समाः संवत्सरान्मासांस्ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१७॥

एत देवा दक्षिणतः पश्चात्प्राञ्च उदेत ।

पुरस्तादुत्तराच्छक्रा विश्वे देवाः समेत्य ते नो मुञ्चन्वंहसः ॥१८॥

आदित्याः । रुद्राः । वसवः । दिवि । देवाः । अथर्वाणः ।

अङ्गिरसः । मनीषिणः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १३ ॥

यज्ञम् । ब्रूमः । यजमानम् । ऋचः । सामानि । भेषजा ।

यजूंषि । होत्राः । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १४ ॥

पञ्च । राज्यानि । वीरुधाम् । सोमश्रेष्ठानि । ब्रूमः ।

दर्भः । भङ्गः । यवः । सहः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १५ ॥

अरायान् । ब्रूमः । रक्षांसि । सर्पान् । पुण्यजनान् । पितृन् ।

मृत्यून् । एकशतम् । ब्रूमः । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १६ ॥

ऋतून् । ब्रूमः । ऋतुपतीन् । आर्तवान् । उत । हायनान् ।

समाः । संवत्सरान् । मासान् । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १७ ॥

आ । इत । देवाः । दक्षिणतः । पश्चात् । प्राञ्चः । उतऽएत । पुरस्तात् ।

उत्तरात् । शक्राः । विश्वे । देवाः । समेत्य । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १८ ॥

- XI.6.13** The Ādityas, the Rudras, the Vasus, the gods in heaven, the Atharvans, the Aṅgirasas full of wisdom; let them free us from distress.
- XI.6.14** We address the sacrifice, the sacrificer, the verses (ṛc), the chants (sāman), the remedies; the sacred formulas (yajus), the invocations we address: let them free us from distress.
- XI.6.15** The five kingdoms of plants, having Soma as their chief (śreṣṭha), we address; the darbha, hemp, barley, saha; let them free us from distress.
- XI.6.16** The niggards we address, the demons, the serpents, the pure-folk, the Fathers; the hundred and one deaths we address; let them free us from distress.
- XI.6.17** The seasons we address, the lords of the seasons, the year-divisions and the winters, the summers, the years, the months; let them free us from distress.
- XI.6.18** Come, ye gods, from the south; from the west, come up eastward; from the east, from the north, mighty, all the gods, coming together; let them free us from distress.

विश्वान्देवानिदं ब्रूमः सत्यसंधानृतावृधः ।
 विश्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥१९॥
 सर्वान्देवानिदं ब्रूमः सत्यसंधानृतावृधः ।
 सर्वाभिः पत्नीभिः सह ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२०॥
 भूतं ब्रूमो भूतपतिं भूतानामुत यो वशी ।
 भूतानि सर्वा संगत्य ते नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥२१॥
 या देवीः पञ्च प्रदिशो ये देवा द्वादशर्तवः ।
 संवत्सरस्य ये दंष्ट्रास्ते नः सन्तु सदा शिवाः ॥२२॥
 यन्मातली रथक्रीतममृतं वेद भेषजम् ।
 तदिन्द्रो अप्सु प्रावेशयत्तदापो दत्त भेषजम् ॥२३॥

विश्वान् । देवान् । इदम् । ब्रूमः । सत्यसंधान् । ऋतुवृधः ।
 विश्वाभिः । पत्नीभिः । सह । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ १९ ॥
 सर्वान् । देवान् । इदम् । ब्रूमः । सत्यसंधान् । ऋतुवृधः ।
 सर्वाभिः । पत्नीभिः । सह । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ २० ॥
 भूतम् । ब्रूमः । भूतऽपतिम् । भूतानाम् । उत । यः । वशी ।
 भूतानि । सर्वा । सम्गत्य । ते । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ २१ ॥
 याः । देवीः । पञ्च । प्रदिशः । ये । देवाः । द्वादश । ऋतवः ।
 सम्वत्सरस्य । ये । दंष्ट्राः । ते । नः । सन्तु । सदा । शिवाः ॥ २२ ॥
 यत् । मातली । रथऽक्रीतम् । अमृतम् । वेद । भेषजम् ।
 तत् । इन्द्रः । अप्सु । प्र । अवेशयत् । तत् । आपः । दत्त । भेषजम् ॥२३॥

(७) सप्तमं सूक्तम्

(१-२७) सप्तविंशत्युक्तस्यास्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । उच्छिष्टोऽध्यात्मश्च देवते । (१-५, ७-२०, २१-२७) प्रथमादि-
 पञ्चर्वा सप्तम्यादिचतुर्दशानां त्रयोविंशत्यादिपञ्चानांश्चानुष्टुप्, (६) षष्ठ्या नार्हतपरा पुर उष्णिगनुष्टुप्,

(२१) एकविंश्याः स्वराडनुष्टुप्, (२२) द्वाविंश्याश्च विराट् अध्याहृतौ छन्दांसि ॥

उच्छिष्टे नाम रूपं चोच्छिष्टे लोक आर्हितः ।
 उच्छिष्टे इन्द्रश्चामिश्च विश्वमन्तः समाहितम् ॥१॥

उत्सृष्टि । नाम । रूपम् । च । उत्सृष्टि । लोकः । आर्हितः ।
 उत्सृष्टि । इन्द्रः । च । अग्निः । च । विश्वम् । अन्तः । सम् आर्हितम् ॥ १ ॥

- XI.6.19** All types of gods now we address, of true agreements, increasers of righteousness, together with all their spouses: let them free us from distress.
- XI.6.20** The collective gods now we address, of true agreements, increasers of righteousness, together with their collective spouses; let them free us from distress.
- XI.6.21** Existence we address, the lord of existence, and who is controller of existences; all existences, assembling; let them free us from distress.
- XI.6.22** They that are the five divine directions, that are the twelve divine seasons, that are the fangs of the year; let them be ever propitious to us.
- XI.6.23** The immortal remedy, chariot-bought, which Mātāli knows; - that Indra made enter into the waters; that remedy, O waters, give ye.

Extolling the remnant (uccīṣṭa) of the offering

- XI.7.1** In the remnant (are set) name and form, in the remnant (is) set the world; within the remnant both Indra and Agni, everything is set together.

उच्छिष्टे द्यावापृथिवी विश्वं भूतं समाहितम् ।
 आपः समुद्र उच्छिष्टे चन्द्रमा वात आहितः ॥२॥
 सन्नुच्छिष्टे असंश्रोभौ मृत्युर्वाजः प्रजापतिः ।
 लौक्या उच्छिष्ट आर्यत्ता ब्रह्म द्रश्वापि श्रीर्मयि ॥३॥
 दृढो दृढस्थिरो न्यो ब्रह्म विश्वसृजो दश ।
 नाभिमिव सर्वतश्चक्रमुच्छिष्टे देवताः श्रिताः ॥४॥
 ऋक्साम यजुरुच्छिष्ट उद्गीथः प्रस्तुतं स्तुतम् ।
 हिङ्गार उच्छिष्टे स्वरः साम्नो मेडिश्च तन्मयि ॥५॥
 ऐन्द्राग्रं पावमानं महानाग्नीर्महाव्रतम् ।
 उच्छिष्टे यज्ञस्याङ्गान्यन्तर्गमं इव मातरि ॥६॥
 राजसूयं वाजपेयमग्निष्टोमस्तदध्वरः ।
 अर्काश्वमेधावुच्छिष्टे जीवबर्हिर्मदिन्तमः ॥७॥

उत्तऽशिष्टे । द्यावापृथिवी इति । विश्वम् । भूतम् । समऽआहितम् ।
 आपः । समुद्रः । उत्तऽशिष्टे । चन्द्रमाः । वातः । आऽहितः ॥ २ ॥
 सन् । उत्तऽशिष्टे । असन् । च । उभौ । मृत्युः । वाजः । प्रजाऽपतिः ।
 लौक्याः । उत्तऽशिष्टे । आर्यत्ताः । ब्रः । च । द्रः । च । अपि । श्रीः । मयि ॥ ३ ॥
 दृढः । दृढस्थिरः । न्यः । ब्रह्म । विश्वऽसृजः । दश ।
 नाभिम्ऽइव । सर्वतः । चक्रम् । उत्तऽशिष्टे । देवताः । श्रिताः ॥ ४ ॥
 ऋक् । साम । यजुः । उत्तऽशिष्टे । उत्तऽगीथः । प्रस्तुतम् । स्तुतम् ।
 हिङ्ङ्कारः । उत्तऽशिष्टे । स्वरः । साम्नः । मेडिः । च । तत् । मयि ॥ ५ ॥
 ऐन्द्राग्रम् । पावमानम् । महाऽनाग्नीः । महाऽव्रतम् ।
 उत्तऽशिष्टे । यज्ञस्य । अङ्गानि । अन्तः । गर्भऽइव । मातरि ॥ ६ ॥
 राजऽसूयम् । वाजऽपेयम् । अग्निऽस्तोमः । तत् । अध्वरः ।
 अर्कऽअश्वमेधौ । उत्तऽशिष्टे । जीवऽबर्हिः । मदिन्ऽतमः ॥ ७ ॥

XI.7.2 In the remnant heaven and earth, all existence is set together; in the remnant the waters, the ocean, the moon, the wind is set.

XI.7.3 In the remnant (are) the being one and the non-being one, both, death, vigor, Prajāpati; they of the world (laukya) are supported (ā-yat) on the remnant, both vra, and dra; also fortune (śri) in me.

XI.7.4 Being fixed, fix thou, being stanch, nya, the brahman, the ten all creators; as the wheel on all sides of the nave, the divinities (are) set (śrita) in the remnant.

XI.7.5 The verse (ṛc), the chant (sāman), the formula (yajus) (are) in the remnant, (also) the song (udgītha), the introductory praise (prastuta), the praise (stuta), the sound hing (is) in the remnant, the tone (svara), and the ring (? medi) of the chant; that in me.

XI.7.6 That relating to Indra and Agni, that to the purifying (Soma) (pāvamāna), the great-named ones (f., mahānāmnīs), the great ceremony (mahāvrata)-- within the remnant are (all) the members of the sacrifice, like an embryo within a mother.

XI.7.7 The rajasūya (royal consecration), the vājapeya (vigor-drinking), the agniṣṭoma (fire-praise), then the sacrifice (adhvara), the arka and aśva-medha (horse-sacrifice) (are) in the remnant, the one having a living barhis, most intoxicating.

अग्न्याधेयमथो दीक्षा कामप्रशंन्दसा सह ।
 उत्सन्ना यज्ञाः सत्राप्युच्छिष्टेधि समाहिताः ॥८॥
 अग्निहोत्रं च श्रद्धा च वषट्कारो व्रतं तपः ।
 दक्षिणेष्टं पूर्तं चोच्छिष्टेधि समाहिताः ॥९॥
 एकरात्रो द्विरात्रः सद्यःक्रीः प्रक्रीरुक्थ्यः ।
 ओतं निहितमुच्छिष्टे यज्ञस्याणूनि विद्यया ॥१०॥

चतुरात्रः पञ्चरात्रः षड्रात्रश्चोभयः सह ।
 षोडशी संसरात्रश्चोच्छिष्टाज्जिरे सर्वे ये यज्ञा अमृते हिताः ॥११॥
 प्रतीहारो निधनं विश्वजिज्ञाभिजिच्च यः ।
 साहस्रान्तिरात्रावुच्छिष्टे द्वादशाहोपि तन्मयि ॥१२॥
 सूनृता संनतिः क्षेमः स्वधोर्जामृतं सहः ।
 उच्छिष्टे सर्वे प्रत्यञ्चः कामाः कामेन तातृपुः ॥१३॥

अग्निऽआधेयम् । अथो इति । दीक्षा । कामऽप्रः । शृन्दसा । सह ।
 उत्सन्नाः । यज्ञाः । सत्राणि । उत्सृष्टे । अग्निं । समऽआहिताः ॥ ८ ॥
 अग्निहोत्रम् । च । श्रद्धा । च । वषट्कारः । व्रतम् । तपः ।
 दक्षिणा । इष्टम् । पूर्तम् । च । उत्सृष्टे । अग्निं । समऽआहिताः ॥ ९ ॥
 एकरात्रः । द्विरात्रः । सद्यःक्रीः । प्रक्रीः । उक्थ्यः ।
 आउत्तम् । निऽहितम् । उत्सृष्टे । यज्ञस्य । अणूनि । विद्यया ॥ १० ॥
 चतुरात्रः । पञ्चरात्रः । षड्रात्रः । च । उभयः । सह । षोडशी ।
 संसरात्रः । च । उत्सृष्टात् । जिरे । सर्वे । ये । यज्ञाः । अमृते । हिताः ॥ ११ ॥
 प्रतिहारः । निऽधनम् । विश्वजिज्ञा । च । अभिजिज्ञा । च । यः ।
 साहस्रान्तिरात्रौ । उत्सृष्टे । द्वादशाहः । अपि । तत् । मयि ॥ १२ ॥
 सूनृता । समऽनतिः । क्षेमः । स्वधा । ऊर्जा । अमृतम् । सहः ।
 उत्सृष्टे । सर्वे । प्रत्यञ्चः । कामाः । कामेन । तातृपुः ॥ १३ ॥

XI.7.8 The establishing of a fire, also the consecration, the desire-fulfiller, together with the meter (chanda); the removed (? utsanna) sacrifices, the sacrificial sessions (sattra), are set together in the remnant.

XI.7.9 Both the fire-offering (agnihotra) and faith, the vashaṭ-exclamation, the vow (vrata), penance, the sacrificial gift (dakṣinā), what is offered (iṣṭa) and what is bestowed (pūrta) -- are set together in the remnant.

XI.7.10 The one-night (sacrifice), the two-night, the same-day-purchase (sadyahkrī), the purchasable (? prakrī), the praiseworthy (ukthya) -- (it) is woven, deposited, in the remnant; the minute things of the sacrifice, by wisdom.

XI.7.11 The fourth-night (sacrifice), the five-night, and the six-night, of both kinds, together, the one of sixteen (ṣoḍaśin), and the seven-night - from the remnant were born all the sacrifices that are put in immortality.

XI.7.12 The response (pratīhāra), the conclusion (nidhana), both the all-conquering and the on-conquering (abhijit), one, the same-day and overnight ones (are) in the remnant, the twelve-day one: also that in me.

XI.7.13 Pleasantness, compliance (samnati), comfort (kṣema), custom (? svadhā), refreshment, immortality, power - in the remnant all occurring (pratyañc) desires are satisfied with desire.

नव॒ भूमीः॑ समुद्रा उच्छिष्टेधि श्रिता दिवः ।
 आ सूर्यो॑ भात्युच्छिष्टेहोरात्रे अपि तन्मयि ॥१४॥
 उप॒हव्यं॑ विषुवन्तं ये च यज्ञा गुहा॑ हिताः ।
 बिभर्ति॑ भर्ता विश्वस्योच्छिष्टो जनि॒तुः पि॒ता ॥१५॥
 पि॒ता ज॒नि॒तुः॒ रुच्छिष्टो॑सोः पौत्रः पितामहः ।
 स क्षियति॑ विश्वस्येशानो वृषा भूम्यामति॒ष्ठ्यः ॥१६॥
 ऋतं सत्यं तपो॑ राष्ट्रं श्रमो धर्मश्च कर्म च ।
 भूतं भविष्यदुच्छिष्टे वीर्यं॑ लक्ष्मीर्बलं बलं ॥१७॥
 समृद्धिरोज॑ आकूतिः क्षत्रं राष्ट्रं षड्व्ययः ।
 संवत्सरोद्युच्छिष्ट इडा॑ प्रैषा ग्रहा॑ हविः ॥१८॥
 चतुर्होतार॑ आप्रियश्चातुर्मास्यानि नीविदः ।
 उच्छिष्टे यज्ञा होत्राः पशुबन्धास्तदिष्टयः ॥१९॥

नव । भूमीः । समुद्राः । उत्॒ऽशिष्टे । अ॒धि । श्रिताः । दिवः ।
 आ । सूर्यः । भा॒ति । उत्॒ऽशिष्टे । अ॒हो॒रा॒त्रे इति । अपि । तत् । मयि ॥ १४ ॥
 उप॒हव्यम् । वि॒षु॒ऽवन्तम् । ये । च । य॒ज्ञाः । गुहा॑ । हिताः ।
 बिभर्ति । भ॒र्ता । विश्व॑स्य । उत्॒ऽशिष्टः । ज॒नि॒तुः । पि॒ता ॥ १५ ॥
 पि॒ता । ज॒नि॒तुः । उत्॒ऽशिष्टः । अ॒सोः । पौ॒त्रः । पि॒ता॒म॒हः ।
 सः । क्षि॒यति॑ । विश्व॑स्य । ई॒शानः । वृ॒षा । भू॒म्याम् । अ॒ति॒ऽऽ॒व्यः ॥ १६ ॥
 ऋ॒तम् । स॒त्यम् । त॒पः । रा॒ष्ट्रम् । श्र॒मः । ध॒र्मः । च । क॒र्म । च ।
 भू॒तम् । भ॒वि॒ष्यत् । उत्॒ऽशिष्टे । वी॒र्यम् । ल॒क्ष्मीः । ब॒लम् । ब॒ले ॥ १७ ॥
 स॒मृ॒द्धि॒र॒जः । ओ॒जः । आ॒कू॒तिः । क्ष॒त्रम् । रा॒ष्ट्रम् । ष॒ट् । उ॒र्व्यः ।
 स॒म्व॒त्स॒रः । अ॒धि । उत्॒ऽशिष्टे । इ॒डा । प्र॒ऽए॒षाः । ग्र॒हाः । ह॒विः ॥ १८ ॥
 च॒तुः॒ऽहो॒तारः । आ॒प्रि॒यः । चा॒तुः॒ऽमा॒स्यानि॑ । नि॒वि॒दः ।
 उत्॒ऽशिष्टे । य॒ज्ञाः । हो॒त्राः । प॒शु॒ब॒न्धाः । तत् । इ॒ष्टयः ॥ १९ ॥

XI.7.14 The nine earths, oceans, skies, are set (śrita) in the remnant; the sun shines in the remnant; day and night: also that in me.

XI.7.15 The added oblation (upahavya), the dividing (day) and the sacrifices that are put in secret, the remnant bears, bearer of all, father of the generator.

XI.7.16 The remnant, father of the generator, of breath (asu) the grandson, grandfather -- he dwells, ruler of all, an overpowering (? atighnya) bull upon the earth.

XI.7.17 Righteousness, truth, penance, kingship, toil, and virtue (dharma) and deed (karman), being (bhūta), what will be, (is) in the remnant; heroism, fortune (lakṣmī), strength in strength.

XI.7.18 Success, force, design, dominion, kingship, the six wide (quarters), the year (is) in the remnant, idā, the orders (prāiṣa), the dips (graha), the oblation.

XI.7.19 The four-priest (catur-hotṛ) (sacrifices), the aparīs, the seasonal (oblations), the nivids -- in the remnant (are) the sacrifices, the invocations, the victim-offerings (paśubandha), then the offerings (iṣṭi).

अर्धमासाश्च मासाश्चातवा ऋतुभिः सह ।
 उत्च्छिष्टे घोषिणीरापः स्तनयितुः श्रुतिर्मही ॥२०॥
 शर्कराः सिकता अश्मान ओषधयो वीरुधस्तृणा ।
 अभ्राणि विद्युतो वर्षमुच्छिष्टे संश्रिता श्रिता ॥२१॥
 राद्धिः प्राप्तिः समामिन्यामिर्मह एधतुः ।
 अत्यामिरुच्छिष्टे भूतिश्चाहिता निहिता हिता ॥२२॥
 यच्च प्राणति प्राणेन यच्च पश्यति चक्षुषा ।
 उत्च्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२३॥
 ऋचः सामानि छन्दांसि पुराणं यजुषा सह ।
 उत्च्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२४॥
 प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।
 उत्च्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२५॥

अर्धमासाः । च । मासाः । च । आतवाः । ऋतुभिः । सह ।
 उत्शिष्टे । घोषिणीः । आपः । स्तनयितुः । श्रुतिः । मही ॥ २० ॥
 शर्कराः । सिकताः । अश्मानः । ओषधयः । वीरुधः । तृणा ।
 अभ्राणि । विद्युतः । वर्षम् । उत्शिष्टे । समश्रिता । श्रिता ॥ २१ ॥
 राद्धिः । प्रश्रिताः । समश्रिताः । विश्रिताः । महः । एधतुः ।
 अतिश्रिताः । उत्शिष्टे । भूतिः । च । आहिता । निहिता । हिता ॥ २२ ॥
 यत् । च । प्राणति । प्राणेन । यत् । च । पश्यति । चक्षुषा ।
 उत्शिष्टात् । जिरे । सर्वे । दिवि । देवाः । दिविश्रितः ॥ २३ ॥
 ऋचः । सामानि । छन्दांसि । पुराणम् । यजुषा । सह ।
 उत्शिष्टात् । जिरे । सर्वे । दिवि । देवाः । दिविश्रितः ॥ २४ ॥
 प्राणापानौ । चक्षुः । श्रोत्रम् । अक्षितिः । च । क्षितिः । च । या ।
 उत्शिष्टात् । जिरे । सर्वे । दिवि । देवाः । दिविश्रितः ॥ २५ ॥

XI.7.20 Both the half-months and the months, the year divisions (ārtava) with the seasons; in the remnant (are) the noisy waters, the thunder, the great sound (? śruti).

XI.7.21 Pebbles, gravel, stones, herbs, plants, grasses, clouds, lightnings, rain -- in the remnant (are they) set together, set.

XI.7.22 Success (rāddhi), attainment, obtainment, permeation, greatness, prosperity (edhatu) -- in the remnant over-attainment and growth (bhūti) (is) put in, put down, put.

XI.7.23 Both what breathes with breath and what sees with sight: from the remnant were born all the gods in heaven, heaven resorters.

XI.7.24 The verses (ṛc), the chants, the meters, the ancient (purāṇa), together with the formula (yajus): from the remnant were born etc.etc.

XI.7.25 Breath and expiration, sight, hearing, indestructibleness and destruction: from the remnant etc. etc.

आनन्दा मोदाः प्रमुदोभीमोदमुदश्च ये ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२६॥
 देवाः पितरो मनुष्या गन्धर्वाप्सरसश्च ये ।
 उच्छिष्टाज्जिरे सर्वे दिवि देवा दिविश्रितः ॥२७॥

आऽनन्दाः । मोदाः । प्रऽमुदः । अ॒भि॒मोदऽमुदः । च । ये ।
 उ॒त्तऽशि॒ष्टात् । ज॒जिरे । सर्वे । दि॒वि । दे॒वाः । दि॒विऽश्रितः ॥ २६ ॥
 दे॒वाः । पि॒तरः । म॒नुष्याः । ग॒न्धर्वऽअ॒प्सरसः । च । ये ।
 उ॒त्तऽशि॒ष्टात् । ज॒जिरे । सर्वे । दि॒वि । दे॒वाः । दि॒विऽश्रितः ॥ २७ ॥

(८) अष्टमं सूक्तम्

(१-३४) चतुस्त्रिंशद्वचसां सूक्तस्य कौत्सपरिकल्पिः । अध्यात्मं मन्युश्च देवते । (१-३२, ३४) प्रथमादि-
 द्वात्रिंशद्वचसां चतुस्त्रिंशद्वचसानुष्टुप्, (३३) त्रयस्त्रिंशद्वचसां पय्यापङ्क्तिश्छन्दसी ॥

यन्मन्युर्जायामावहत्संकल्पस्य गृहादधि ।
 क आसं जन्याः के वराः क उ ज्येष्ठवरो भवत् ॥१॥
 तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्मह्यर्णवे ।
 त आसं जन्यास्ते वरा ब्रह्म ज्येष्ठवरो भवत् ॥२॥
 दश साकर्मजायन्त देवा देवेभ्यः पुरा ।
 यो वै तान्विद्यात्प्रत्यक्षं स वा अद्य महद्देत् ॥३॥

यत् । म॒न्युः । जा॒याम् । आऽअ॒व॒हत् । स॒मऽक॒ल्पस्य॑ । गृ॒हात् । अ॒धि ।
 के । आ॒सन् । ज॒न्याः । के । व॒राः । कः । ऊँ इति॑ । ज्ये॒ष्ठऽव॒रः । अ॒भ॒वत् ॥ १ ॥
 तपः॑ । च । ए॒व । आ॒स्ताम् । क॒र्म । च । अ॒न्तः । म॒ह॒ति । अ॒र्ण॒वे ।
 ते । आ॒सन् । ज॒न्याः । ते । व॒राः । ब्र॒ह्म । ज्ये॒ष्ठऽव॒रः । अ॒भ॒वत् ॥ २ ॥
 द॒श । सा॒कर्म॑ । अ॒जा॒यन्त॑ । दे॒वाः । दे॒वेभ्यः॑ । पु॒रा ।
 यः । वै । तान् । वि॒द्यात् । प्र॒तिऽअ॒क्षम् । सः । वै । अ॒द्य । म॒ह॒त् । व॒देत् ॥ ३ ॥

XI.7.26 Delights, joys, enjoyments and they that enjoy enjoyments; from the remnant etc.etc.

XI.7.27 The gods, the Fathers, human beings, and they that are gandharvas and apsarases : from the remnant etc.etc.

Mystic : especially on the constitution of man.

XI.8.1 When fury (manyu) brought his wife away from the house of contrivance (samkalpa), who were the groomsmen (janyā)? Who the wooers (vara)? Who also was chief wooer ?

XI.8.2 Penance and also action were within the great sea (amrav); those were the groomsmen, those the wooers; the brahman was the chief wooer.

XI.8.3 Ten gods were born together from gods of old; whoever may know them plainly, he verily may talk big to-day.

प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।
 व्यानोदानौ वाङ्मनस्ते वा आकूतिमावहन् ॥४॥
 अजाता आसन्नतवोऽथो धाता बृहस्पतिः ।
 इन्द्राग्नी अश्विना तर्हि कं ते ज्येष्ठमुपासत ॥५॥
 तपश्चैवास्तां कर्म चान्तर्महत्सुर्णिवे ।
 तपो ह जज्ञे कर्मणस्तत्ते ज्येष्ठमुपासत ॥६॥
 येत आसीद्भूमिः पूर्वा यामद्वातय इद्भिदुः ।
 यो वै तां विद्यान्नामथा स मन्येत पुराणवित् ॥७॥
 कुत इन्द्रः कुतः सोमः कुतो अग्निरजायत ।
 कुतस्त्वष्टा समभवत्कुतो धाताजायत ॥८॥
 इन्द्रादिन्द्रः सोमात्सोमो अग्नेरग्निरजायत ।
 त्वष्टा ह जज्ञे त्वष्टुर्धातुर्धाताजायत ॥९॥

प्राणापानौ । चक्षुः । श्रोत्रम् । अक्षितिः । च । क्षितिः । च । या ।
 व्यानोदानौ । वाक् । मनः । ते । वै । आऽकूतिम् । आ । अवहन् ॥ ४ ॥
 अजाताः । आसन् । ऋतवः । अथो इति । धाता । बृहस्पतिः ।
 इन्द्राग्नी इति । अश्विना । तर्हि । कम् । ते । ज्येष्ठम् । उप । आसत ॥ ५ ॥
 तपः । च । एव । आस्ताम् । कर्म । च । अन्तः । महति । अर्णवे ।
 तपः । ह । जज्ञे । कर्मणः । तत् । ते । ज्येष्ठम् । उप । आसत ॥ ६ ॥
 या । इतः । आसीत् । भूमिः । पूर्वी । याम् । अद्वातयः । इत् । विदुः ।
 यः । वै । ताम् । विद्यात् । नामऽथा । सः । मन्येत । पुराणवित् ॥ ७ ॥
 कुतः । इन्द्रः । कुतः । सोमः । कुतः । अग्निः । अजायत ।
 कुतः । त्वष्टा । सम् । अभवत् । कुतः । धाता । अजायत ॥ ८ ॥
 इन्द्रात् । इन्द्रः । सोमात् । सोमः । अग्नेः । अग्निः । अजायत ।
 त्वष्टा । ह । जज्ञे । त्वष्टुः । धातुः । धाता । अजायत ॥ ९ ॥

XI.8.4 Breath and expiration, sight, hearing, indestructibleness and destruction, out-breathing and up-breathing, speech, mind — they verily brought design.

XI.8.5 Unborn were the seasons, likewise Dhātṛ, Bṛhaspati, Indra and Agni, the two Aśvins at that time: whom did they worship (upa-ās) (as) chief ?

XI.8.6 Both penance, namely, and action were within the great sea; penance was born from action; that did they worship as chief.

XI.8.7 The earth that was previous to this one (itas), which the sages (addhāti) indeed knew — whoever may know that by name, he may think himself knowing in ancient things.

XI.8.8 Where was Indra, whence Soma, whence Agni born ? Whence did Tvaṣṭṛ come into being ? Whence was Dhātṛ born ?

XI.8.9 From Indra Indra, from Soma Soma, from Agni Agni was born; Tvṣṭṛ was born from Tvṣṭṛ; from Dhātṛ Dhātṛ was born.

ये त आसुन्दशं जाता देवा देवेभ्यः पुरा ।
 पुत्रेभ्यो लोकं दत्त्वा कस्मिंस्ते लोक आसते ॥१०॥
 यदा केशानस्थि स्नावं मांसं मज्जानमाभरत् ।
 शरीरं कृत्वा पादवत्कं लोकमनु प्राविशत् ॥११॥
 कुतः केशान्कुतः स्नाव कुतो अस्थीन्याभरत् ।
 अङ्गा पर्वणि मज्जानं को मांसं कुत आभरत् ॥१२॥
 संसिचो नाम ते देवा ये सभारान्तसमभरन् ।
 सर्वं संसिच्य मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥१३॥
 ऊरू पादावष्टीवन्तौ शिरो हस्तावथो मुखम् ।
 पृष्ठीर्बर्ज्ये पार्श्वे कस्तत्समदधादृषिः ॥१४॥
 शिरो हस्तावथो मुखं जिह्वां ग्रीवाश्च कीकसाः ।
 त्वचा प्रावृत्य सर्वं तत्संधा समदधान्मही ॥१५॥

ये । ते । आसन् । दश । जाताः । देवाः । देवेभ्यः । पुरा ।
 पुत्रेभ्यः । लोकम् । दत्त्वा । कस्मिन् । ते । लोके । आसते ॥ १० ॥
 यदा । केशान् । अस्थि । स्नावं । मांसम् । मज्जानम् । आऽअभरत् ।
 शरीरम् । कृत्वा । पादवत् । कम् । लोकम् । अनु । प्र । अविशत् ॥ ११ ॥
 कुतः । केशान् । कुतः । स्नाव । कुतः । अस्थीनि । आ । अभरत् ।
 अङ्गा । पर्वणि । मज्जानम् । कः । मांसम् । कुतः । आ । अभरत् ॥ १२ ॥
 समऽसिचः । नाम । ते । देवाः । ये । समऽभारान् । समऽअभरन् ।
 सर्वम् । समऽसिच्य । मर्त्यम् । देवाः । पुरुषम् । आ । अविशन् ॥ १३ ॥
 ऊरू इति । पादौ । अष्टीवन्तौ । शिरः । हस्तौ । अथो इति । मुखम् ।
 पृष्ठीः । बर्ज्ये इति । पार्श्वे इति । कः । तत् । सम् । अदधात् । ऋषिः ॥ १४ ॥
 शिरः । हस्तौ । अथो इति । मुखम् । जिह्वाम् । ग्रीवाः । च । कीकसाः ।
 त्वचा । प्रऽआवृत्य । सर्वम् । तत् । समऽधा । सम् । अदधात् । मही ॥ १५ ॥

XI.8.10 The ten gods that were of old, born from gods — having given the world to (their) sons, in what world sit they ?

XI.8.11 When he brought hair, bone, sinew, flesh, marrow, having made a body with feet, what world did he afterward enter ?

XI.8.12 Whence brought he the hair, whence the sinew, whence the bones, the limbs, the joints, the marrow, the flesh ? Who brought from whence ?

XI.8.13 Pourers-together namely are those gods who brought together the bringings-together; having poured together the whole mortal, the gods entered man.

XI.8.14 Thighs, feet, knee-joints, head, hands, also face, ribs, nipples (? barjahya), sides: what seer put that together ?

XI.8.15 Head, hands, also face, tongue and neck, vertebrae -- all that, having enveloped with skin, the great puttings-together put together.

यत्तच्छरीरमशयत्संधया संहितं महत् ।
 येनेदमद्य रोचते को अस्मिन्वर्णमाभरत् ॥१६॥
 सर्वे देवा उपाशिक्षन्तर्दजानाद्बधूः सती ।
 ईशा वशस्य या जाया सास्मिन्वर्णमाभरत् ॥१७॥
 यदा त्वष्टा व्यतृणत्पिता त्वष्टुर्य उत्तरः ।
 गृहं कृत्वा मर्त्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥१८॥
 स्वप्नो वै तन्द्रीर्निर्ऋतिः पाप्मानो नाम देवताः ।
 जरा खालत्यं पालित्यं शरीरमनु प्राविशन् ॥१९॥
 स्तेयं दुष्कृतं वृजिनं सत्यं यज्ञो यशो बृहत् ।
 बलं च क्षत्रमोजश्च शरीरमनु प्राविशन् ॥२०॥
 भूतिश्च वा अभूतिश्च रातयोरतयश्च याः ।
 क्षुधश्च सर्वास्तृष्णाश्च शरीरमनु प्राविशन् ॥२१॥

यत् । तत् । शरीरम् । अशयत् । सम्ऽधया । सम्ऽहितम् । महत् ।
 येन । इदम् । अद्य । रोचते । कः । अस्मिन् । वर्णम् । आ । अभरत् ॥ १६ ॥
 सर्वे । देवाः । उप । अशिक्षन् । तत् । अजानात् । बधूः । सती ।
 ईशा । वशस्य । या । जाया । सा । अस्मिन् । वर्णम् । आ । अभरत् ॥ १७ ॥
 यदा । त्वष्टा । विऽअतृणत् । पिता । त्वष्टुः । यः । उत्तरः ।
 गृहम् । कृत्वा । मर्त्यम् । देवाः । पुरुषम् । आ । अविशन् ॥ १८ ॥
 स्वप्नः । वै । तन्द्रीः । निऽऋतिः । पाप्मानः । नाम । देवताः ।
 जरा । खालित्यम् । पालित्यम् । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ १९ ॥
 स्तेयम् । दुऽःकृतम् । वृजिनम् । सत्यम् । यज्ञः । यशः । बृहत् ।
 बलम् । च । क्षत्रम् । ओजः । च । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ २० ॥
 भूतिः । च । वै । अभूतिः । च । रातयः । अरातयः । च । याः ।
 क्षुधः । च । सर्वाः । तृष्णाः । च । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ २१ ॥

XI.8.16 The great body whcih lay there, put together by the putting-together -- who brought into it the color with which it shines (ruc) here today ?

XI.8.17 All the gods assisted (? Upa-śikṣ); that she who was a woman knew; she who was wife of control (? vaśa) mistress (īśā), brought color into it.

XI.8.18 When Tvṣṭṛ bored through (him ?) who (was) the superior father of Tvaṣṭṛ, having made the mortal a house, the gods entered into man.

XI.8.19 Sleep, weariness, misery (nirṛti), the deities named evils, old age, baldness, hoariness, entered the body afterward (anu).

XI.8.20 Theft, ill-doing, wrong, truth, sacrifice, great glory, both strength, dominion, and force, entered the body afterward.

XI.8.21 Both growth (bhūti) and diminution, generosities and niggardlinesses, both hungerings and all thirstings, entered the body afterward.

निन्दाश्च वा अनिन्दाश्च यच्च हन्तेति नेति च ।
 शरीरं श्रद्धा दक्षिणाश्रद्धा चानु प्राविशन् ॥२२॥
 विद्याश्च वा अविद्याश्च यच्चान्यदुपदेश्यम् ।
 शरीरं ब्रह्म प्राविशद्दत्तः सामाथो यजुः ॥२३॥
 आनन्दा मोदाः प्रमुदोभीमोदमुदश्च ये ।
 हसो नरिष्टा नृत्तानि शरीरमनु प्राविशन् ॥२४॥
 आलापाश्च प्रलापाश्चाभीलापलपश्च ये ।
 शरीरं सर्वे प्राविशन्नायुजः प्रयुजो युजः ॥२५॥
 प्राणापानौ चक्षुः श्रोत्रमक्षितिश्च क्षितिश्च या ।
 व्यानोदानौ वाङ्मनः शरीरेण त ईयन्ते ॥२६॥
 आशिषश्च प्रशिषश्च संशिषो विशिषश्च याः ।
 चित्तानि सर्वे संकल्पाः शरीरमनु प्राविशन् ॥२७॥

निन्दाः । च । वै । अनिन्दाः । च । यत् । च । हन्ते । इति । न । इति । च ।
 शरीरम् । श्रद्धा । दक्षिणा । अश्रद्धा । च । अनु । प्र । अविशन् ॥ २२ ॥
 विद्याः । च । वै । अविद्याः । च । यत् । च । अन्यत् । उपदेश्यम् ।
 शरीरम् । ब्रह्म । प्र । अविशत् । ऋचः । साम । अथो इति । यजुः ॥ २३ ॥
 आनन्दाः । मोदाः । प्रमुदः । अभिमोदमुदः । च । ये ।
 हसः । नरिष्टा । नृत्तानि । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ २४ ॥
 आलापाः । च । प्रलापाः । च । अभिलापलपः । च । ये ।
 शरीरम् । सर्वे । प्र । अविशन् । आयुजः । प्रयुजः । युजः ॥ २५ ॥
 प्राणापानौ । चक्षुः । श्रोत्रम् । अक्षितिः । च । क्षितिः । च । या ।
 व्यानोदानौ । वाक् । मनः । शरीरेण । ते । ईयन्ते ॥ २६ ॥
 आशिषः । च । प्रशिषः । च । समुशिषः । विशिषः । च । याः ।
 चित्तानि । सर्वे । समुकल्पाः । शरीरम् । अनु । प्र । अविशन् ॥ २७ ॥

XL8.22 Both revilings and non-revilings, both what (says) "come on" (hanta) and "no" faith, the sacrificial fee, and non-faith, entered the body afterward.

XI.8.23 Both knowledges and ingorances, and what else is to be taught (upa-diś); the brahman entered the body; the verses, the chant, also the formula.

XI.8.24 Delights, joys, enjoyments, and they that enjoy enjoyments, laughter; sport, dances, entered the body afterward.

XI.8.25 Both appeals (ālāpa) and pratings (pralāpa), and they who utter (lāp) addresses (abhilāpa) -- all entered the body, joiners-on (āyuj), joiners-forth (prayuj), joiners.

XI.8.26 Breath and expiration, sight, hearing, indestructibleness and destruction, out-breathing and up-breathing, speech, mind -- they go about (īya) with the body.

XI.8.27 Both blessings (āśis) and precepts (praśis), demands (samśis) and explanation (viśis), thoughts, all devisings, entered the body afterward.

आन्नेयीश्च वास्तेयीश्च त्वरणाः कृपणाश्च याः ।
 गुह्याः शुक्रा स्थूला अपस्ता बीभत्सावसादयन् ॥२८॥
 अस्थि कृत्वा समिधं तदुष्टापो असादयन् ।
 रेतः कृत्वाज्यं देवाः पुरुषमाविशन् ॥२९॥
 या आपो याश्च देवता या विराड् ब्रह्मणा सह ।
 शरीरं ब्रह्म प्राविशच्छरीरेधि प्रजापतिः ॥३०॥
 सूर्यश्चक्षुर्वीर्यं प्राणं पुरुषस्य वि भेजिरे ।
 अथास्येतरमात्मानं देवाः प्रायच्छन्म्रये ॥३१॥
 तस्माद्वै विद्वान्पुरुषमिदं ब्रह्मेति मन्यते ।
 सर्वा ह्यस्मिन्देवता गावो गोष्ठ इवासते ॥३२॥
 प्रथमेन प्रमारेण त्रेधा विष्वङ्घ्रि गच्छति ।
 अद एकैन गच्छत्यद एकैन गच्छतीहैकैन निषेवते ॥३३॥

आस्तेयीः । च । वास्तेयीः । च । त्वरणाः । कृपणाः । च । याः ।
 गुह्याः । शुक्राः । स्थूलाः । अपः । ताः । बीभत्सौ । असादयन् ॥ २८ ॥
 अस्थि । कृत्वा । समिधम् । तत् । अष्ट । आपः । असादयन् ।
 रेतः । कृत्वा । आज्यम् । देवाः । पुरुषम् । आ । अविशन् ॥ २९ ॥
 याः । आपः । याः । च । देवताः । या । विराट् । ब्रह्मणा । सह ।
 शरीरम् । ब्रह्म । प्र । अविशत् । शरीरे । अधि । प्रजापतिः ॥ ३० ॥
 सूर्यः । चक्षुः । वीर्यं । प्राणम् । पुरुषस्य । वि । भेजिरे ।
 अथ । अस्य । इतरम् । आत्मानम् । देवाः । प्र । अयच्छन् । अम्रये ॥ ३१ ॥
 तस्मात् । वै । विद्वान् । पुरुषम् । इदम् । ब्रह्म । इति । मन्यते ।
 सर्वाः । हि । अस्मिन् । देवताः । गावः । गोस्थेऽइव । आसते ॥ ३२ ॥
 प्रथमेन । प्रमारेण । त्रेधा । विष्वङ्घ्रि । वि । गच्छति ।
 अदः । एकैन । गच्छति । अदः । एकैन । गच्छति । इह । एकैन । नि । सेवते ॥ ३३ ॥

XI.8.28 Both those of the blood and those of the bladder, the hasting and those that are pitiable, the secret, the clear, the thick waters -- those they caused to settle in the repugnant one.

XI.8.29 Having made bone (their) fuel, then they caused eight waters to settle; having made seed (their) sacrificial butter, the gods entered man.

XI.8.30 What waters (there are), and what deities, what virāj, with brahman; brahman entered the body; on (adhi) the body (is) Prajāpati.

XI.8.31 The sun, the wind, shared (respectively) the eye, the breath of man; then his other self the gods bestowed (pra-yam) on Agni.

XI.8.32 Therefore, indeed, one who knows man (puruṣa) thinks "this is brahman", for all dieties are seated in him, as cows in a cow-stall.

XI.8.33 By the first dying, it goes apart dividing threefold: yonder goes it with one (part); yonder goes it with one; here with one it dwells (? ni-sev).

अप्सु स्तीमासु वृद्धासु शरीरमन्तरा हितम् ।
तस्मिञ्छवोर्ध्वन्तरा तस्माच्छवोर्ध्वच्यते ॥३४॥

अप्सु । स्तीमासु । वृद्धासु । शरीरम् । अन्तरा । हितम् ।
तस्मिन् । शवः । अर्धः । अन्तरा । तस्मात् । शवः । अर्धः । उच्यते ॥ ३४ ॥

(९) नवमं सूक्तम्

(१-२६) ऋषिशात्यवस्यास्य सूक्तस्य काङ्क्षायन ऋषिः । अर्बुदिदेवता । (१) प्रथमर्चस्यवसाना सप्तपदा विषाद्
शाकरी, (२, ५-८, १०, १२-१३, १८-२१) द्वितीयायाः पञ्चम्यादिचतसृणां दशमीद्वादशीबयोदशीनामष्टा-
दश्यादिचतसृणाञ्चतुष्टुप्, (३) तृतीयायाः परोष्णिक्, (४) चतुर्थ्यास्त्यवसानोष्णिग्द्वितीयायां पराशिष्टुप्
षट्पदातिजगती, (५, ११, १४, २३, २६) नवम्येकादशीचतुर्दशीबयोविंशीषड्विंशीनां पथ्यापङ्क्तिः,

(१५, २२, २४-२५) पञ्चदशीद्वाविंशीचतुर्विंशीपञ्चविंशीनां त्र्यवसाना सप्तपदा शाकरी,

(१६) षोडश्यास्त्यवसाना पञ्चपदा विराडुपरिष्टाज्ज्योतिशिष्टुप्,

(१७) सप्तदश्याश्च त्रिपदा गायत्री छन्दांसि ॥

ये बाहवो या इषवो धन्वनां वीर्याणि च । असीन्परशूनायुधं चित्ताकृतं च यद्धृदि ।
सर्वं तदर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥१॥
उत्तिष्ठत् सं नह्यध्वं मित्रा देवजना यूयम् । संदृष्टा गुप्ता वः सन्तु या नो मित्राण्यर्बुदे ॥२॥
उत्तिष्ठतमा रमेथामादानसंदानाभ्याम् । अमित्राणां सेना अभि धत्तमर्बुदे ॥३॥
अर्बुदिर्नाम यो देव ईशानश्च न्यर्बुदिः । याभ्यामन्तरिक्षमावृतमियं च पृथिवीमही ।
ताभ्यामिन्द्रमेदिभ्यामहं जितमन्वेमि सेनया ॥४॥

ये । बाहवः । याः । इषवः । धन्वनाम् । वीर्याणि । च । असीन् । परशून् । आयुधम् ।
चित्ताऽआकृतम् । च । यत् । हृदि । सर्वम् । तत् । अर्बुदे । त्वम् । अमित्रेभ्यः । दृशे ।
कुरु । उत्तऽआरान् । च । प्र । दर्शय ॥ १ ॥

उत् । तिष्ठत् । सम् । नह्यध्वम् । मित्राः । देवजनाः । यूयम् ।
सम्दृष्टा । गुप्ता । वः । सन्तु । या । नः । मित्राणि । अर्बुदे ॥ २ ॥

उत् । तिष्ठतम् । आ । रमेथाम् । आदानऽसंदानाभ्याम् ।
अमित्राणाम् । सेनाः । अभि । धत्तम् । अर्बुदे ॥ ३ ॥

अर्बुदिः । नाम । यः । देवः । ईशानः । च । निऽअर्बुदिः । याभ्याम् । अन्तरिक्षम् ।
आऽवृतम् । इयम् । च । पृथिवी । मही । ताभ्याम् । इन्द्रमेदिऽभ्याम् । अहम् । जितम् ।
अनु । एमि । सेनया ॥ ४ ॥

XI.8.34 Within waters that are sluggish (? stīma), old is the body placed; within that is might (? śava, śavas); thence is it called might.

To conquer enemies : to Arbudi.

XI.9.1 What arms (Bāhu) (there are), what arrows, and the powers (vīrya) of bows, swords (asi), axes (paraśu), weapon, and what thought and design in the heart -- all that, O Arbudi, do thou make our enemies to see; and do thou show forth specters (udāra).

XI.9.2 Stand up, equip ye yourselves (sam-nah). O friends, god-folk; beheld, concealed of you be (those) who are our friends, O Arbudi.

XI.9.3 Stand ye (two) up, take ye hold; with tying up, with tying together, gird ye the armies of our enemies, O Arbudi.

XI.9.4 The God that is Arbudi by name, and the lord (īśāna) Nyarbudi, by whom the atmosphere is involved (ā-vṛ), and this great earth -- by those (two) who are allied with Indra, I go after what is conquered with an army.

उत्तिष्ठ त्वं देवजनार्बुदे सेनया सह । भञ्जन्नमित्राणां सेनां भोगेभिः परि वारय ॥५॥
 सप्त जाताभ्यर्बुद उदाराणां समीक्ष्यन् । तेभिश्चमाज्ये हृते सर्वैरुत्तिष्ठ सेनया ॥६॥
 प्रतिघ्नानाश्रुमुखी कृधुकर्णी च क्रोशतु । विकेशी पुरुषे हृते रदिते अर्बुदे तव ॥७॥
 संकर्षन्ती करूकरं मनसा पुत्रमिच्छन्ती । पतिं भ्रातरमात्स्वान्नदिते अर्बुदे तव ॥८॥

अलिक्लवा जाष्कमदा गृध्राः श्येनाः पतत्रिणः ।

ध्वाङ्क्षाः शकुनयस्तृप्यन्त्वमित्रेषु समीक्ष्यन्नदिते अर्बुदे तव ॥९॥

अथो सर्वं श्वार्पदं मार्क्षिका तृप्यतु किमिः । पौरुषेयेधि कुणपे रदिते अर्बुदे तव ॥१०॥

उत् । तिष्ठ । त्वम् । देवज॒न॒ । अर्बुदे । सेनया । सह ।

भञ्जन् । अमित्रा॑णाम् । सेना॑म् । भोगेभिः । परि । वार॑य ॥ ५ ॥

सप्त । जा॒तान् । नि॒ऽअर्बुदे । उ॒त्ऽआ॒राणा॑म् । स॒म्ऽईक्ष्य॑न् ।

तेभिः । त्वम् । आ॒ज्ये । हृ॒ते । सर्वैः । उत् । तिष्ठ । सेनया ॥ ६ ॥

प्रति॒ऽघ्नाना । अ॒श्रुऽमु॒खी । कृ॒धुऽक॒र्णी । च । क्रो॒शतु॑ ।

वि॒ऽकेशी । पुरु॑षे । हृ॒ते । र॒दिते॑ । अ॒र्बुदे॑ । तव॑ ॥ ७ ॥

स॒म्ऽसं॒कर्ष॑न्ती । क॒रू॒कर॑म् । मन॑सा । पु॒त्रम् । इ॒च्छन्ती॑ ।

पति॑म् । भ्रा॒तर॑म् । आ॒त् । स्वा॒न् । र॒दिते॑ । अ॒र्बुदे॑ । तव॑ ॥ ८ ॥

अलिक्ल॑वाः । जा॒ष्क॒मदाः । गृ॒ध्राः । श्ये॒नाः । प॒त॒त्रिणः॑ ।

ध्वाङ्क्षाः । शकु॑नयः । तृ॒प्यन्तु॑ । अ॒मित्रे॑षु । स॒म्ऽईक्ष्य॑न् । र॒दिते॑ । अ॒र्बुदे॑ । तव॑ ॥ ९ ॥

अथो इति॑ । सर्व॑म् । श्वार्प॑दम् । मार्क्षि॑का । तृ॒प्यतु॑ । किमि॑ ।

पौरु॑षेये । अ॒धि । कु॒णपे॑ । र॒दिते॑ । अ॒र्बुदे॑ । तव॑ ॥ १० ॥

XI.9.5 Stand thou up, O god-folk, Arbudi, with the army; beaking (bhañj) the army of our enemies, envelop it with (thy) coils (Bhoga).

XI.9.6 Presenting to view, O nyarbudi, the seven kinds of specters, with them all do thou stand up, when the butter is offered, with the army.

XI.9.7 Smiting herself, tear-faced, and crop-eared (?), let her yell, with disheveled hair, when the man is slain, bitten (? rad), O Arbudi, of thee.

XI.9.8 Drawing in her Karūkaṣa, seeking with her mind her son, husband, brother, also her people (sva) - in case of thy bite, O Arbudi.

XI.9.9 Let the buzzards, jāṣkamadas, vultures, falcons, winged one, let the crows, the birds (śakuni), satisfy themselves -- exhibiting among the enemies -- in case of thy bite, O Arbudi.

XI.9.10 Then let all wild beasts, let the fly, let the worm satisfy itself upon the carrion of men, bitten O Arbudi, of thee.

आ गृह्णीतं सं बृहत् प्राणापानार्थबुदे ।

निवाशा घोषाः सं यन्त्वमित्रेषु समीक्ष्यन्नदिते अर्बुदे तव ॥११॥

उद्वेपय सं विजन्तां भियामित्रान्त्सं सृज । उरुग्राहैर्बाह्वैर्विध्यामित्रार्थबुदे ॥१२॥

मुह्यन्त्वेषां बाहवश्चित्ताकृतं च यद्वदि । मैषामुच्छेषि किं चन रदिते अर्बुदे तव ॥१३॥

प्रतिघ्नानाः सं धावन्तूरः पटौरावाघ्नानाः ।

अघारिणीर्विकेश्यो रुदत्यः पुरुषे हते रदिते अर्बुदे तव ॥१४॥

श्रन्वितीरप्सरसो रूपका उतार्बुदे ।

अन्तःपात्रे रेरिहतीं रिशां दुर्णिहितैषिणीम् ।

सर्वास्ता अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्र दर्शय ॥१५॥

खड्गेरेधिचङ्क्रमां खर्विकां खर्ववासिनीम् ।

य उद्वारा अन्तर्हिता गन्धर्वाप्सरसश्च ये । सर्पा इतरजना रक्षांसि ॥१६॥

आ । गृह्णीतम् । सम् । बृहत्तम् । प्राणापानान् । निऽअर्बुदे ।

निऽवाशाः । घोषाः । सम् । यन्तु । अमित्रेषु । समऽईक्ष्यन् । रदिते । अर्बुदे । तव ॥ ११ ॥

उत् । वेपय । सम् । विजन्ताम् । भिया । अमित्रान् । सम् । सृज ।

उरुऽग्राहैः । बाहुऽअङ्गैः । विध्य । अमित्रान् । निऽअर्बुदे ॥ १२ ॥

मुह्यन्तु । एषाम् । बाहवः । चित्तऽआकृतम् । च । यत् । हदि ।

मा । एषाम् । उत् । शेषि । किम् । चन । रदिते । अर्बुदे । तव ॥ १३ ॥

प्रतिऽघ्नानाः । सम् । धावन्तु । उरः । पटुरौ । आऽघ्नानाः ।

अघारिणीः । विऽकेश्यः । रुदत्यः । पुरुषे । हते । रदिते । अर्बुदे । तव ॥ १४ ॥

श्रन्वितीरः । अप्सरसः । रूपकाः । उत् । अर्बुदे । अन्तःऽपात्रे । रेरिहतीम् । रिशाम् ।

दुर्निहितऽएषिणीम् । सर्वाः । ताः । अर्बुदे । त्वम् । अमित्रेभ्यः । दृशे । कुरु । उत्ऽआ-

रान् । च । प्र । दर्शय ॥ १५ ॥

खड्गेरे । अधिऽचङ्क्रमां । खर्विकाम् । खर्वऽवासिनीम् ।

ये । उत्ऽआराः । अन्तःऽहिताः । गन्धर्वऽअप्सरसः । च । ये । सर्पाः । इतरऽजनाः । रक्षांसि ॥

XI.9.11 Take ye (two) hold, tear out (sam-brh) (their) breath and expiration, O Nyarbudi; let groaning (? nivaśa) noises assemble -- exhibiting among the enemies -- in case of thy bite, O Arbudi.

XI.9.12 Make thou (them) tremble; let them quake together unite our enemies with fear; with broad-gripping arm-hooks pierce thou our enemies, O Nyarbudi.

XI.9.13 Let their arms be confounded, and what thought and design is in their heart; let not anything of them be left; in case of thy bite, O Arbudi.

XI.9.14 Smiting themselves let them (f.) run together, smiting on the breast, the thighs (? paṭāura), not anointing, with disheveled hair, wailing when the man is slain, bitten, O Arbudi, of thee.

XI.9.15 Dog-accompanied Apsarases, she-jackals (? rūpaka) also, O Arbudi, the riśa, licking much in the inner veseel, seeing what is ill-deposited -- all these (ḥ), O Arbudi, do thou make our enemies to see.

XI.9.16 Her that strides upon the khaḍūra, mutilated, wearing what is mutilated (?), the specters that are concealed, and what Gandharvas and Apsarases (there are), serpents, other-folk, demons.

चतुर्दंष्ट्राञ्छयावदतः कुम्भमुष्काँ अस्वङ्मुखान् । स्वभ्यसा ये चोद्भ्यसाः ॥१७॥
उद्वेपय त्वमर्बुदेमित्राणाममूः सिचः । जयाँश्च जिष्णुश्चामित्राँ जयतामिन्द्रमेदिनौ ॥१८॥

प्रव्लीनो मृदितः शयां हृतोऽमित्रो न्यर्बुदे ।
अग्निजिह्वा धूमशिखा जयन्तीर्यन्तु सेनया ॥१९॥

तयाँर्बुदे प्रणुत्तानामिन्द्रो हन्तु वरवरम् ।
अमित्राणां शचीपतिर्माभीषा मोचि कश्चन ॥२०॥

उत्कंसन्तु हृदयान्युर्ध्वः प्राण उदीषतु ।
शौष्कास्यमनु वर्तताममित्रान्मोत मित्रिणः ॥२१॥

ये च धीरा ये चाधीराः पराञ्चो बधिराश्च ये ।
तमसा ये च तूपरा अथो वस्ताभिवासिनः ।

सर्वास्ताँ अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरुदाराँश्च प्रदर्शय ॥२२॥

चतुःसदंष्ट्रान् । श्यावसदतः । कुम्भमुष्कान् । अस्वङ्मुखान् ।

स्वभ्यसाः । ये । च । उद्भ्यसाः ॥ १७ ॥

उत् । वेपय । त्वम् । अर्बुदे । अमित्राणाम् । अमूः । सिचः ।

जयन् । च । जिष्णुः । च । अमित्रान् । जयताम् । इन्द्रमेदिनौ ॥ १८ ॥

प्रव्लीनः । मृदितः । शयाम् । हृतः । अमित्रः । निऽअर्बुदे ।

अग्निजिह्वाः । धूमशिखाः । जयन्तीः । यन्तु । सेनया ॥ १९ ॥

तयाँ । अर्बुदे । प्रणुत्तानाम् । इन्द्रः । हन्तु । वरवरम् ।

अमित्राणाम् । शचीपतिः । मा । अभीषाम् । मोचि । कः । चन ॥ २० ॥

उत् । कंसन्तु । हृदयानि । ऊर्ध्वः । प्राणः । उत् । ईषतु ।

शौष्कास्यम् । अनु । वर्तताम् । अमित्रान् । मा । उत । मित्रिणः ॥ २१ ॥

ये । च । धीराः । ये । च । अधीराः । पराञ्चः । बधिराः । च । ये । तमसाः । ये । च ।

तूपराः । अथो इति । वस्ताअभिवासिनः । सर्वाँन् । तान् । अर्बुदे । त्वम् । अमित्रेभ्यः ।

दृशे । कुरु । उत्साराँन् । च । प्र । दर्शय ॥ २२ ॥

XI.9.17 The four-tusked ones, the black-toothed, the pot-testicled, the blood-faced; they that are self-frighting and frightening.

XI.9.18 Do thou, O Arbudi, make to tremble yonder lines (sic) of our enemies; let both the conquering one and the conqueror, allied with Indra, conquer our enemies.

XI.9.19 Let our enemy lie squelched, crushed, slain, O Nyarbudi; let tongues of fire, tufts of smoke, go conquering with the army.

XI.9.20 Of our enemies, pushed forth by it, O Arbudi, let Indra, lord of might (śacīpati), slay each best man (vara); let no one soever of them be freed.

XI.9.21 Let thier hearts burst open (ut-kas), their breath pass up aloft; let dryness of mouth follow after our enemies (and) not those who are friendly.

XI.9.22 Both they who are wise (dhīra) and they who are unwise, those going away and they who are deaf, they of darkness and they who are hornless (tūpara) likewise those that smell of (?) the goat--all those (m.), O Arbudi; do thou make our enemies to see, and do thou show forth specters.

अर्बुदिश्च त्रिषन्धिश्चामित्राणो वि विध्यताम् ।
 यथैषामिन्द्र वृत्रहन्नाम शचीपतेमित्राणां सहस्रशः ॥२३॥
 वनस्पतीन्वानस्पत्यानोषधीरुत वीरुधः ।
 गन्धर्वाप्सरसः सर्पान्देवान्पुण्यजनान्पितॄन् ।
 सर्वास्तौ अर्बुदे त्वममित्रेभ्यो दृशे कुरुदारांश्च प्रदर्शय ॥२४॥
 ईशां वो मरुतो देव आदित्यो ब्रह्मणस्पतिः ।
 ईशां व इन्द्रश्चामिश्रं धाता मित्रः प्रजापतिः ।
 ईशां व ऋषयश्चक्रुर्मित्रेषु समीक्षयन्नदिते अर्बुदे त्वं ॥२५॥
 तेषां सर्वेषामीशाना उत्तिष्ठत सं नह्यध्वं मित्रा देवजना युयम् ।
 इमं संग्रामं संजित्य यथालोकं वि तिष्ठध्वम् ॥२६॥

अर्बुदिः । च । त्रिऽसंधिः । च । अमित्रान् । नः । वि । विध्यताम् ।
 यथा । एषाम् । इन्द्र । वृत्रहन् । हनाम । शचीऽपते । अमित्राणाम् । सहस्रऽशः ॥२३॥
 वनस्पतीन् । वानस्पत्यान् । ओषधीः । उत । वीरुधः । गन्धर्वऽअप्सरसः । सर्पान् । देवान् ।
 पुण्यऽजनान् । पितॄन् । सर्वान् । तान् । अर्बुदे । त्वम् । अमित्रेभ्यः । दृशे । कुरु । उत्तऽआरान् ।
 च । प्र । दर्शय ॥ २४ ॥
 ईशाम् । वः । मरुतः । देवः । आदित्यः । ब्रह्मणः । पतिः । ईशाम् । वः । इन्द्रः । च ।
 अग्निः । च । धाता । मित्रः । प्रजाऽपतिः । ईशाम् । वः । ऋषयः । चक्रुः । अमित्रेषु ।
 सम्ऽईक्षयन् । रदिते । अर्बुदे । त्वं ॥ २५ ॥
 तेषाम् । सर्वेषाम् । ईशानाः । उत् । तिष्ठत । सम् । नह्यध्वम् । मित्राः । देवऽजनाः ।
 युयम् । इमम् । सम्ऽग्रामम् । सम्ऽजित्य । यथाऽलोकम् । वि । तिष्ठध्वम् ॥ २६ ॥

XI.9.23 Let both Arbudi and Triṣandhi pierce through our enemies, in order that, O Indra, Vṛitra-slayer, lord of might, we may slay of them, of our enemies, by thousands.

XI.9.24 The forest-trees, them of the forest-trees, herbs and plants, gandharvas and apsarases, serpents, gods, pure-folk (puṇyajana), Fathers -- all those, O Arbudi, do thou make our enemies to see, and do thou show forth specters.

XI.9.25 Mastery over you have the Maruts (gained), the heavenly Āditya, Brahmanaspati; mastery over you have both Indra and Agni, Dhatar, Mitra, Prajāpati; mastery over you have the seers gained (kṛ) -- exhibiting among the enemies -- in case of thy bite, O Arbudi.

XI.9.26 Masters (Iśāna) of them all, stand ye up, equip yourselves, ye friends, god-folks; having wholly conquered in this conflict, scatter ye to your several worlds.

(१०) दशमं सूक्तम्

(१-२७) सप्तविंशत्युपस्थास्य सूक्तस्य श्रवणं कविः । विषन्धिर्वेत्ता । (१) दशमं चो विराट्पुत्राह्वती, (२) द्विती-
यायास्त्यवसाना वदुः ककुम्भत्पुत्राह्वती, (३) तृतीयाया विराडास्तारपक्षिः, (४) चतुर्थ्या विराडनुष्टुप्, (५-७,
१०-११, १४-१५, १८-२०, २३-२४, २७) पञ्चम्यादित्यस्य दशम्येकादशीचतुर्दशीपञ्चदशीनामष्टा-
दश्यादित्यस्य त्रयोविंशीचतुर्विंशीसप्तविंशीनाञ्चानुष्टुप्, (८) षष्ठ्या विराट्द्विष्टुप्, (९) सप्तम्याः पुटोविराट्
पुस्तताञ्चोत्तिष्ठुप्, (१२) द्वादश्याः पञ्चपदा पञ्चापक्षिः, (१३) त्रयोदश्याः वदुः नगती, (१६)
चोदश्यास्त्यवसाना वदुः ककुम्भत्पुत्राह्वतीचतुर्विंशीनाञ्चानुष्टुप्, (१७) सप्तदश्याः पञ्चापक्षिः,
(२१) एकविंश्यास्त्यवसाना मावयी, (२२) द्वाविंश्या विराट् पुस्तताह्वती,
(२५) पञ्चविंश्याः ककुप्, (२६) षड्विंश्याश्च प्रस्तापक्षिर्वचन्धांसि ॥

उत्तिष्ठत॒ सं न॒ह्यध्व॑मु॒दाराः॒ केतु॑भिः स॒ह ।

सर्पा॑ इ॒तर॑जना॒ रक्षा॑स्य॒मित्रा॑ननु॒ धाव॑त ॥ १ ॥

ई॒शां वो॑ वेद॒ राज्यं॑ त्रिष॒न्धे अरु॑णैः केतु॑भिः स॒ह ।

ये अ॒न्तरि॑क्षे॒ ये दि॒वि पृ॑थि॒व्यां ये च॑ मा॒नवाः॑ ।

त्रिष॒न्धेस्ते॒ चेत्त॑सि दु॒र्णामा॑न॒ उपा॑सताम् ॥ २ ॥

अयो॑मुखाः सु॒चीमु॑खा अ॒थो वि॒क॒ङ्कती॑मुखाः ।

क॒व्यादो॑ वा॒तर॑हस॒ आ स॑जन्त्व॒मित्रा॑न्वज्रेण॒ त्रिष॑न्धिना ॥ ३ ॥

अ॒न्तर्धे॑हि जा॒तवे॑द॒ आदि॑त्य॒ कुण॑पं ब॒हु ।

त्रिष॒न्धेरि॑यं सेना॒ सुहि॑तास्तु मे॒ वशे॑ ॥ ४ ॥

उत् । तिष्ठ॑त । सम् । न॒ह्यध्व॑म् । उत्ऽआ॑राः । केतु॑भिः । सह ।

सर्पाः । इ॒तरऽज॑नाः । रक्षा॑सि । अ॒मित्रा॑न् । अनु॑ । धा॒व॒त ॥ १ ॥

ई॒शाम् । वः । वे॒द । रा॒ज्यम् । त्रिऽस॑न्धे । अ॒रु॒णैः । केतु॑भिः । सह । ये । अ॒न्तरि॑क्षे ।

ये । दि॒वि । पृ॒थि॒व्याम् । ये । च॒ । मा॒न॒वाः । त्रिऽस॑न्धेः । ते । चे॒त्त॑सि । दुः॒ऽना॒मा॒नः ।

उप॑ । अ॒स॒ताम् ॥ २ ॥

अयोःऽमु॑खाः । सु॒चीऽमु॑खाः अ॒थो इति॑ । वि॒क॒ङ्कती॑ऽमु॒खाः । क॒व्यऽअ॑दः । वा॒तऽर॑हसः ।

आ । स॒ज॒न्तु । अ॒मित्रा॑न् । वज्रे॑ण । त्रिऽस॑न्धिना ॥ ३ ॥

अ॒न्तः । धे॒हि । जा॒तऽवे॑दः । आदि॑त्य । कुण॑पम् । ब॒हु ।

त्रिऽस॑न्धेः । इ॒यम् । सेना॑ । सु॒हि॒ता । अ॒स्तु । मे॒ । वशे॑ ॥ ४ ॥

To conquer enemies : to Triṣandhi.

XI.10.1 Stand ye up, equip yourselves, ye specters, together with ensigns; ye serpents, other folks, demons, run after our enemies.

XI.10.2 Your mastery I know, (your) kingdom, O Triṣandhi, together with red ensigns; what in the atmosphere, what in the sky, and what men (mānava) (are) on the earth, let those ill-named ones sit (? upa-ās) in the mind (ceta) of Triṣandhi.

XI.10.3 Iron (ayas) mouthed, needle-mouthed, likewise thorn-tree (vikankaṭ) mouthed, let the flesh-eaters, of wind-swiftness, fasten on our enemies with the three-jointed (triṣandhi) thunderbolt.

XI.10.4 O Jātavedas, Āditya, put thou between much human flesh; let this army of Triṣandhi be well-placed in my control.

उत्तिष्ठ त्वं देवजनावुदे सेनया सह ।
 अयं बलिर्व आहुतस्त्रिषन्धेराहुतिः प्रिया ॥५॥
 शितिपदी सं द्युतु शरव्येऽयं चतुष्पदी ।
 कृत्येमित्रेभ्यो भव त्रिषन्धेः सह सेनया ॥६॥
 धूमाक्षी सं पततु कृधुकर्णी च क्रोशतु ।
 त्रिषन्धेः सेनया जिते अरुणाः सन्तु केतवः ॥७॥

अवायन्तां पक्षिणो ये वयांस्यन्तरिक्षे दिवि ये चरन्ति ।
 श्वापदो मक्षिकाः सं रभन्तामामादो गृध्राः कुणपे रदन्ताम् ॥८॥
 यामिन्द्रेण संधां समधत्था ब्रह्मणा च बृहस्पते ।
 तयाहमिन्द्रसंधया सर्वान्देवानिह हुव इतो जयत मामुतः ॥९॥
 बृहस्पतिराङ्गिरस ऋषयो ब्रह्मसंशिताः ।
 असुरक्षयणं वधं त्रिषंधिं दिव्याश्रयन् ॥१०॥

उत् । तिष्ठ । त्वम् । देवजन् । अवुदे । सेनया । सह ।
 अयम् । बलिः । वः । आहुतः । त्रिषन्धेः । आहुतिः । प्रिया ॥ ५ ॥
 शितिपदी । सम् । द्युतु । शरव्या । इयम् । चतुःपदी ।
 कृत्ये । मित्रेभ्यः । भव । त्रिषन्धेः । सह । सेनया ॥ ६ ॥
 धूमऽक्षी । सम् । पततु । कृधुऽकर्णी । च । क्रोशतु ।
 त्रिषन्धेः । सेनया । जिते । अरुणाः । सन्तु । केतवः ॥ ७ ॥
 अव । अयन्ताम् । पक्षिणः । ये । वयांसि । अन्तरिक्षे । दिवि । ये । चरन्ति ।
 श्वापदः । मक्षिकाः । सम् । रभन्ताम् । आमऽअदः । गृध्राः । कुणपे । रदन्ताम् ॥ ८ ॥
 याम् । इन्द्रेण । समऽधाम् । समऽअधत्थाः । ब्रह्मणा । च । बृहस्पते ।
 तया । अहम् । इन्द्रऽसंधया । सर्वान् । देवान् । इह । हुवे । इतः । जयत । मा । अमुतः ॥ ९ ॥
 बृहस्पतिः । आङ्गिरसः । ऋषयः । ब्रह्मऽसंशिताः ।
 असुरऽक्षयणम् । वधम् । त्रिषंधिम् । दिवि । आ । अश्रयन् ॥ १० ॥

- XI.10.5** Stand thou up, O god-folk, O Arbudi, with the army; this tribute is offered (ā-hu) to you (pl.); the offering (is) dear to Triṣandhi.
- XI.10.6** Let the white-footed one tie together, this shaft (śaravya), four footed; O witchcraft, be thou for our enemies, together with the army of Triṣandhi.
- XI.10.7** Let the smoke-eyed (f.) one fall together, and the crop-eared one(f.) yell; it being conquered by the army of Triṣandhi, let the ensigns be red.
- XI.10.8** Let the winged ones descend, the birds, they that go about in the atmosphere, in the sky; let the wild beasts, the flies, take hold together; let the raw-flesh-eating vultures scratch at the human carrion.
- XI.10.9** The agreement (samdhā) which thou hast agreed on with Indra and with the brahman, O Bṛhaspati, by that Indra-agreement do I call hither all the gods; conquer ye on this side, not on that.
- XI.10.10** Bṛhaspati of the Aṅgiras race, the seers sharpened by the brahman, set up (ā-śri) in the sky the Asura-destroying weapon, Triṣandhi.

येनासौ गुप्त आदित्य उभाविन्द्रश्च तिष्ठतः ।

त्रिषन्धि देवा अभजन्तोर्जसे च बलाय च ॥११॥

सर्वोल्लोकान्तसमजयन्देवा आहुत्यानया ।

बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम् ॥१२॥

बृहस्पतिराङ्गिरसो वज्रं यमसिञ्चतासुरक्षयणं वधम् ।

तेनाहममूं सेनां नि लिम्पामि बृहस्पतेमित्रान्हन्म्योर्जसा ॥१३॥

सर्वे देवा अत्यायन्ति ये अश्नन्ति वषट्कृतम् ।

इमां जुषध्वमाहुतिमितो जयत मामुतः ॥१४॥

सर्वे देवा अत्यायन्तु त्रिषन्धेराहुतिः प्रिया ।

संधां महतीं रक्षत ययाग्रे असुरा जिताः ॥१५॥

वायुरमित्राणामिष्वग्राप्याश्चतु । इन्द्र एषां बाहून्प्रति भनक्तु मा शक्नन्प्रतिधामिषुम् ।

आदित्य एषामखं वि नाशयतु चन्द्रमा युतामगतस्य पन्थाम् ॥१६॥

येन । असौ । गुप्तः । आदित्यः । उभौ । इन्द्रः । च । तिष्ठतः ।

त्रिऽसैधिम् । देवाः । अभजन्तु । ओर्जसे । च । बलाय । च ॥ ११ ॥

सर्वान् । लोकान् । सम । अजयन् । देवाः । आऽहुत्या । अनया ।

बृहस्पतिः । आङ्गिरसः । वज्रम् । यम् । असिञ्चत । असुरऽक्षयणम् । वधम् ॥ १२ ॥

बृहस्पतिः । आङ्गिरसः । वज्रम् । यम् । असिञ्चत । असुरऽक्षयणम् । वधम् । तेन ।

अहम् । अमूं । सेनाम् । नि । लिम्पामि । बृहस्पते । अमित्रान् । हन्मि । ओर्जसा ॥ १३ ॥

सर्वे । देवाः । अतिऽआयन्ति । ये । अश्नन्ति । वषट्कृतम् ।

इमाम् । जुषध्वम् । आऽहुतिम् । इतः । जयत । मा । अमुतः ॥ १४ ॥

सर्वे । देवाः । अतिऽआयन्तु । त्रिऽसंधेः । आऽहुतिः । प्रिया ।

समधाम् । महतीम् । रक्षत । यया । अग्रे । असुराः । जिताः ॥ १५ ॥

वायुः । अमित्राणाम् । इषुऽअग्राणि । आ । अञ्चतु ।

इन्द्रः । एषाम् । बाहून् । प्रति । भनक्तु । मा । शक्नन् । प्रतिऽधाम् । इषुम् ।

आदित्यः । एषाम् । अखम् । वि । नाशयतु । चन्द्रमाः । युताम् । अगतस्य । पन्थाम् ॥ १६ ॥

XI.10.11 By whom yonder sun, and Indra, both stand protected
Triṣandhi - the gods shared, in order to both force and
strength.

XI.10.12 All worlds did the gods completely conquer by means of that
offering (āhuti) -- the thunderbolt which Bṛhaspati of the
Aṅgiras race poured, an Asura-destroying weapon.

XI.10.13 The thunderbolt which Bṛhaspati of the Aṅgiras race
poured, an Asura-destroying weapon -- therewith do I blot out
(ni-ḥip) yon army, O Bṛhaspati; I slay the enemies with
force.

XI.10.14 All the gods come over hither, who partake of (the offering)
made with vaṣat; enjoy ye this offering; conquer ye on this
side, not on that.

XI.10.15 Let all the gods come over hither; the offering (is) dear to
Triṣandhi; defend ye the great agreement by which in the
beginning the Asuras were conquered.

XI.10.16 Let Vāyu bend up the arrow-points of the enemies; let Indra
break back their arms; let them not be able to set the arrow;
let Āditya make thier missile weapon astra disappear; let the
moon put (yu) them on the track of what is not gone.

यदि प्रेयुर्देवपुरा ब्रह्म वर्माणि चक्रिरे ।
 तनुपानं परिपाणं कृष्णाना यदुपोचिरे सर्वं तदरसं कृधि ॥१७॥
 क्रव्यादानुवर्त्यन्मृत्युना च पुरोहितम् ।
 त्रिषन्धे प्रेहि सेनया जयामित्रान्प्र पद्यस्व ॥१८॥
 त्रिषन्धे तमसा त्वममित्रान्परि वारय ।
 पृषदाज्यप्रणुत्तानां मामीषां मोचि कश्चन ॥१९॥
 शितिपदी सं पतत्वमित्राणाममूः सिचः ।
 मुहन्त्वद्यामूः सेना अमित्राणां न्यबुदे ॥२०॥
 मुढा अमित्रा न्यबुदे जह्येषां वरवरम् ।
 अनया जहि सेनया ॥२१॥
 यश्च कवची यश्चाकवचोऽमित्रो यश्चाज्मनि ।
 ज्यापाशैः कवचपाशैरज्मनाभिहतः शयाम् ॥२२॥

यदि । प्रेयुः । देवपुराः । ब्रह्म । वर्माणि । चक्रिरे ।
 तनुपानम् । परिपानम् । कृष्णानाः । यत् । उपोचिरे । सर्वम् । तत् । अरसम् । कृधि ॥
 क्रव्यऽअदा । अनुवर्त्यन् । मृत्युना । च । पुरःसहितम् ।
 त्रिषन्धे । प्र । इहि । सेनया । जय । अमित्रान् । प्र । पद्यस्व ॥ १८ ॥
 त्रिषन्धे । तमसा । त्वम् । अमित्रान् । परि । वारय ।
 पृषदाज्यऽप्रणुत्तानाम् । मा । अमीषाम् । मोचि । कः । चन ॥ १९ ॥
 शितिऽपदी । सम । पततु । अमित्राणाम् । अमूः । सिचः ।
 मुहन्तु । अद्य । अमूः । सेनाः । अमित्राणाम् । निऽअबुदे ॥ २० ॥
 मुढाः । अमित्राः । निऽअबुदे । जहि । एषाम् । वरम्वरम् । अनया । जहि । सेनया ॥
 यः । च । कवची । यः । च । अकवचः । अमित्रः । यः । च । अज्मनि ।
 ज्याऽपाशैः । कवचपाशैः । अज्मना । अभिहतः । शयाम् ॥ २२ ॥

- XI.10.17** If they have gone forward to the god's strongholds, have made the brahman their defenses; if (? yat) they have encouraged (? upa-vac) themselves, making a body-protection, a complete protection — all that do thou make sapless.
- XI.10.18** Causing to follow the purohita with the flesh-eating (fire) and with death, O Triṣandhi, go forth with the army; conquer the enemies; go forward.
- XI.10.19** O Triṣandhi, do thou envelop our enemies with darkness; of them yonder, thrust forth by the speckled butter, let none soever be freed.
- XI.10.20** Let the white-footed one (f.) fall upon (? sam-pat) yonder armies of our enemies be confounded today, O Nyarbudi.
- XI.10.21** Confounded (be) our enemies, O Nyarbudi; slay thou of them each best man (vara); slay (them) with this army.
- XI.10.22** Whoever is mailed, and who without mail, and what enemy is in march (? ajman); by bowstring-fetters, by mail-fetters, smitten by the march let him lie.

ये व॒र्मिणो॒ येव॒र्माणो॒ अ॒मित्रा॒ ये च॒ व॒र्मिणः ।

सर्वा॑स्तौ अ॒र्बुदे॒ ह॒ताञ्छ॒नोद॒न्तु भू॒म्याम् ॥२३॥

ये र॒थिनो॒ ये अ॒रथा॒ असा॒दा ये च॒ सा॒दिनः ।

सर्वी॑नदन्तु तान् ह॒तान् गृ॒घ्राः श्ये॒नाः प॒त॒त्रिणः ॥२४॥

स॒हस्र॑कुणपा शेतामामि॒त्री सेना॑ समरे व॒धानाम् । विवि॑द्धा क॒कजा॑कृता ॥२५॥

म॒मावि॑ध रो॒रुव॑त सु॒पर्णे॒रद॒न्तु दु॒श्चित॑ मृ॒दित॑ शयानम् ।

य इ॒मां प्र॒तीची॑माहु॒तिम॒मित्रो॑ नो यु॒युत्स॑ति ॥२६॥

यां दे॒वा अ॒नुति॑ष्ठन्ति यस्या॒ नास्ति॑ वि॒रार्ध॑नम् ।

तये॒न्द्रो ह॒न्तु वृ॒त्रहा॑ व॒ज्रेण॒ त्रि॒प॒न्धिना॑ ॥२७॥

ये । व॒र्मिणः । ये । अ॒व॒र्माणः । अ॒मित्राः । ये । च॒ । व॒र्मिणः ।

सर्वी॑न् । तान् । अ॒र्बुदे॒ । ह॒तान् । श्ये॒नः । अ॒द॒न्तु । भू॒म्याम् ॥ २३ ॥

ये । र॒थिनः । ये । अ॒रथाः । अ॒सा॒दाः । ये । च॒ । सा॒दिनः ।

सर्वी॑न् । अ॒द॒न्तु । तान् । ह॒तान् । गृ॒घ्राः । श्ये॒नाः । प॒त॒त्रिणः ॥ २४ ॥

स॒हस्र॑कुणपा । शेता॒म् । आ॒मि॒त्री । सेना॑ । सम॒रे । व॒धाना॑म् । वि॒वि॒द्धा । क॒क॒जा॑कृता ॥२५॥

म॒मावि॑धम् । रो॒रुव॑तम् । सु॒ऽपर्णे॑ । अ॒द॒न्तु । दु॒ऽचित॑म् । मृ॒द॒ति॑म् । शयानम् ।

यः । इ॒मां । प्र॒तीची॑म् । आ॒ऽहु॒तिम् । अ॒मि॒त्रः । नः । यु॒यु॒त्स॑ति ॥ २६ ॥

याम् । दे॒वाः । अ॒नु॒ऽति॑ष्ठन्ति । यस्याः । न । अ॒स्ति । वि॒ऽरार्ध॑नम् ।

तया । इ॒न्द्रः । ह॒न्तु । वृ॒त्र॒ऽहा॑ । व॒ज्रेण॒ । त्रि॒ऽप॒न्धि॒ना ॥ २७ ॥

॥ इत्येकार्वाकाण्डम् ॥

[एकार्वाकण्डे षष्ठाभि १०, पाद ३११]

- XI.10.23** Who have defenses, who have no defenses, and the enemies who have defenses — all those, O Arbudi, being slain, let dogs eat on the ground.
- XI.10.24** Who have chariots, who have no chariots, those without seats and they who have seats (sāda) — all those, being slain, let vultures, falcons, birds (patatrin) eat.
- XI.10.25** Let the army of our enemies lie with thousand corpses (kuṇapa) in the conflict of weapons, pierced through, cut to pieces(?).
- XI.10.26** Let the eagles (suparṇā) eat him, pierced to the vitals, crying, loudly, lying crushed, the evil-minded one — what enemy of ours wishes to fight against this opposing offering.
- XI.10.27** (The offering) which the gods follow (anu-sthā), of which there is no failure -- with that let Indra, Vṛitra-slayer, slay, with the three-jointed thunderbolt.

Here ends Kāṇḍa XI,
Hymns 10, Verses 313

अथ द्वादशं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-१३) निषहृष्यत्वास्त्य सूक्तस्याथर्वा ऋषिः । भूमिर्वेदता । (१, ३, १७, २९, ३१, ५५, ६०) प्रथमाद्विंशतिसप्तस्ये-
कोनविंशत्येकमिषीपञ्चपञ्चाशीपटीनाष्टुर्धा मिष्टुप्, (२) द्वितीयाया अुरिक्मिष्टुप्, (४-६, १०, ३८) चतुर्थ्याद्विंशत्यस्य
दशम्यष्टाविंशत्योश्च त्र्यवसाना बद्धा जगती, (७) सप्तम्याः प्रस्तारपङ्क्तिः, (८, ११) अष्टम्येकाविंशत्योस्त्यवसाना बद्धा
विराड्गतिः, (९) नवम्याः परानुष्टुप्मिष्टुप्, (१२-१३, ३७) द्वादशीमयोद्दशीसप्तमिषीनां त्र्यवसाना पञ्चपदा शक्ती,
(१४) चतुर्विंश्या महाबृहती, (१५) पञ्चदश्याः पञ्चपदा शक्ती, (१६, २१) षोडश्येकविंशत्योरेकावसाना साम्नी
मिष्टुप्, (१८) अष्टादश्यास्त्यवसाना बद्धा मिष्टुबनुष्टुभर्मातिशक्ती, (१९) एकोनविंश्या उरोबृहती, (२०) विंश्या
विराडुरोबृहती, (२२) द्वाविंश्यास्त्यवसाना बद्धा विराड्जगती, (२३) त्रयोविंश्याः पञ्चपदा विराड्जगती,
(२४) चतुर्विंश्याः पञ्चपदानुष्टुभर्मा जगती, (२५) पञ्चविंश्यास्त्यवसाना सप्तपदोष्णिगनुष्टुभर्मा शक्ती,
(२६-२८, ३३, ३५, ३९-४०, ५०, ५४, ५६, ५९, ६३) षड्विंश्याद्विंशत्यस्य त्र्यसिंशीपञ्चविंश्ये-
कोनचत्वारिंशीचत्वारिंशीपञ्चपञ्चाशीचतुष्पञ्चाशीचद्व्यास्येकोनपटीमिषीनाञ्चानुष्टुप्, (३०) विंश्या विरा-
ड्वापरी, (३२) द्वाविंश्याः पुरस्तात्त्रयोतिस्मिष्टुप्, (३४) चतुर्विंश्यास्त्यवसाना बद्धा मिष्टुबृहती-
गर्भातिजगती, (३६) षड्विंश्या विषीतयाद्वल्ग्व्या पङ्क्तिः, (४१) एकचत्वारिंश्यास्त्यवसाना बद्धा
ककुम्भती शक्ती, (४२) द्विचत्वारिंश्याः स्वराबनुष्टुप्, (४३) त्रिचत्वारिंश्या विराडास्तारपङ्क्तिः,
(४४-४५, ४९) चतुश्चत्वारिंशीपञ्चचत्वारिंश्येकोनपञ्चाशीनां जगती, (४६) षट्चत्वारिंश्याः बद्धा-
नुष्टुभर्मा पराशक्ती, (४७) सप्तचत्वारिंश्याः बद्धोष्णिगनुष्टुभर्मा परातिशक्ती, (४८) अष्ट-
चत्वारिंश्याः पुरोऽनुष्टुप्मिष्टुप्, (५१) एकपञ्चाश्यास्त्यवसाना बद्धानुष्टुभर्मा ककुम्भती शक्ती,
(५२) द्विपञ्चाश्याः पञ्चपदानुष्टुभर्मा परातिजगती, (५३) त्रिपञ्चाश्याः पुरोऽर्हानुष्टुप्,
(५७) सप्तपञ्चाश्याः पुरोऽतिजागता जगती, (५८) अष्टपञ्चाश्याः पुरस्ताद्बृहती, (६१)
एकषष्ट्याः पुरोऽर्हता मिष्टुप्, (६२) द्विषष्ट्याश्च पराविराड्मिष्टुप् ऋदांसि ॥

सत्यं बृहद्दत्तमुग्रं दीक्षा तपो ब्रह्म युज्ञः पृथिवीं धारयन्ति ।
सा नो भुतस्य भव्यस्य पर्युरं लोकं पृथिवी नः कृणोतु ॥१॥
असंवाधं मध्यतो मानवानां यस्या उद्धतः प्रवतः समं बृह ।
नानावीर्या ओषधीर्या विर्मति पृथिवी नः प्रथतां राध्यतां नः ॥२॥

सत्यम् । बृहत् । ऋतम् । उग्रम् । दीक्षा । तपः । ब्रह्म । युज्ञः । पृथिवीम् । धारयन्ति ।
सा । नः । भुतस्य । भव्यस्य । पर्युरं । लोकम् । पृथिवी । नः । कृणोतु ॥ १ ॥
असम्वाधम् । मध्यतः । मानवानाम् । यस्याः । उत्प्रवतः । प्रवतः । समम् । बृह ।
नानाऽवीर्याः । ओषधीः । या । विर्मति । पृथिवी । नः । प्रथताम् । राध्यताम् । नः ॥ २ ॥

Bhūmi : Earth

XII.1.1 Great (br̥hant) truth, formidable right, consecration, penance, brahman, and sacrifice sustain the earth; let her for us, mistress of what is and what is to be -- let the earth make for us wide room (loka).

XII.1.2 Unoppressedness in the midst of men (mānava); whose are the ascents (udvat), the advances (pravat), the much plain (sama); who bears the herbs of various virtue (nānāvīrya) — let the earth be spread out for us, be prosperous for us.

यस्यां समुद्र उत सिन्धुरापो यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः ।
 यस्यामिदं जिन्वति प्राणदेजत्सा नो भूमिः पूर्वपेयं दधातु ॥३॥
 यस्याश्वतसः प्रदिशः पृथिव्या यस्यामन्नं कृष्टयः संबभूवुः ।
 या बिभर्ति बहुधा प्राणदेजत्सा नो भूमिर्गोष्वप्यन्नं दधातु ॥४॥
 यस्यां पूर्वं पूर्वजना विचक्रिरे यस्यां देवा असुरानभ्यवर्तयन् ।
 गवामश्वानां वयसश्च विष्ठा भगं वर्चः पृथिवी नो दधातु ॥५॥
 विश्वंभरा वसुधानीं प्रतिष्ठा हिरण्यवक्षा जगतो निवेशनी ।
 वैश्वानरं बिभ्रती भूमिरग्निमिन्द्रऋषभा द्रविणे नो दधातु ॥६॥
 यां रक्षन्त्यस्वप्रा विश्वदानीं देवा भूमिं पृथिवीमप्रमादम् ।
 सा नो मधु प्रियं दुहामथो उक्षतु वर्चसा ॥७॥
 याण्विधिं सलिलमग्र आसीद्यां मायाभिरन्वचरन्मनीषिणः ।
 यस्या हृदयं परमे व्योमिन्सत्येनावृतममृतं पृथिव्याः ।
 सा नो भूमिस्त्विधिं बलं राष्ट्रे दधातूत्तमे ॥८॥

यस्याम् । समुद्रः । उत । सिन्धुः । आपः । यस्याम् । अन्नम् । कृष्टयः । समुद्रबभूवुः ।
 यस्याम् । इदम् । जिन्वति । प्राणत् । एजत् । सा । नः । भूमिः । पूर्वपेयं । दधातु ॥ ३ ॥
 यस्याः । चतस्रः । प्रदिशः । पृथिव्याः । यस्याम् । अन्नम् । कृष्टयः । समुद्रबभूवुः ।
 या । बिभर्ति । बहुधा । प्राणत् । एजत् । सा । नः । भूमिः । गोष्ठं । अपि । अत्रे । दधातु ॥
 यस्याम् । पूर्वं । पूर्वजनाः । विचक्रिरे । यस्याम् । देवाः । असुरान् । अभिऽअवर्तयन् ।
 गवाम् । अश्वानाम् । वयसः । च । विऽस्था । भगम् । वर्चः । पृथिवी । नः । दधातु ॥५॥
 विश्वम्भरा । वसुधानीं । प्रतिऽस्था । हिरण्यवक्षाः । जगतः । निऽवेशनी ।
 वैश्वानरम् । बिभ्रती । भूमिः । अग्निम् । इन्द्रऽऋषभा । द्रविणे । नः । दधातु ॥ ६ ॥
 याम् । रक्षन्ति । अस्वप्राः । विश्वदानीम् । देवाः । भूमिम् । पृथिवीम् । अप्रमादम् ।
 सा । नः । मधु । प्रियम् । दुहाम् । अथो इति । उक्षतु । वर्चसा ॥ ७ ॥
 या । अण्वे । अधि । सलिलम् । अग्रे । आसीत् । याम् । मायाभिः । अनुऽअचरन् ।
 मनीषिणः । यस्याः । हृदयम् । परमे । विऽओमन् । सत्येन । आवृतम् । अमृतम् ।
 पृथिव्याः । सा । नः । भूमिः । त्विधिम् । बलम् । राष्ट्रे । दधातु । उत्तमे ॥ ८ ॥

XII.1.3 On whom (are) the ocean and the river (sindhu), the waters; on whom food, plowings, came into being; on whom quickens this that breathes, that stirs — let that earth (bhūmi) set us in first drinking.

XII.1.4 Whose, the earth's (are) the four quarters on whom food, plowings, came into being; who bears manifoldly what breathes, what stirs -- let that earth set us among kine, also in inexhaustibleness.

XII.1.5 On whom the people of old formerly spread themselves, on whom the gods overcame the Asuras; the station of kine, of horses, of birds — let the earth assign us fortune, splendor.

XII.1.6 All-bearing, good-holding, firm-standing, gold-backed, reposer of moving things, bearing the universal fire, let the earth, whose bull (ṛṣabha) is Indra, set us in property.

XII.1.7 She the earth, whom the gods, sleepless, defend all the time without failure -- let her yield to us honey, what is dear; then let her sprinkle us with splendor.

XII.1.8 She who in the beginning was sea (salila) upon the ocean; whom the skilful moved after with their devices; the earth whose immortal heart covered with truth is in highest firmament -- let that earth assign to us brilliancy, strength, in highest royalty.

यस्यामापः परिचराः समानीरहोरात्रे अप्रमादं क्षरन्ति ।
 सा नो भूमिर्भूरिधारा पयो दुहामथो उक्षतु वर्चसा ॥९॥
 यामश्विनावर्मिमातां विष्णुर्यस्यां विचक्रमे ।
 इन्द्रो यां चक्र आत्मनेनमित्रां शचीपतिः ।
 सा नो भूमिर्वि सृजतां माता पुत्राय मे पयः ॥१०॥
 गिरयस्ते पर्वता हिमवन्तोरण्यं ते पृथिवि स्योनमस्तु ।
 बभ्रुं कृष्णां रोहिणीं विश्वरूपां ध्रुवां भूमिं पृथिवीमिन्द्रगुप्ताम् ।
 अजीतोहतो अक्षतोर्ध्वं पृथिवीमहम् ॥११॥
 यत्ते मध्यं पृथिवि यच्च नभ्यं यास्त ऊर्जस्तन्वः संवभ्रुवुः ।
 तासु नो धेष्टभि नः पवस्व माता भूमिः पुत्रो अहं पृथिव्याः ॥
 पर्जन्यः पिता स उ नः पिपर्तु ॥१२॥

यस्याम् । आपः । परिऽचराः । समानीः । अहोरात्रे इति । अप्रऽमादम् । क्षरन्ति ।
 सा । नः । भूमिः । भूरिऽधारा । पयः । दुहाम् । अथो इति । उक्षतु । वर्चसा ॥ ९ ॥
 याम् । अश्विनौ । अर्मिमाताम् । विष्णुः । यस्याम् । विऽचक्रमे ।
 इन्द्रः । याम् । चक्रे । आत्मने । अनमित्राम् । शचीऽपतिः ।
 सा । नः । भूमिः । वि । सृजताम् । माता । पुत्राय । मे । पयः ॥ १० ॥
 गिरयः । ते । पर्वताः । हिमवन्तः । अरण्यम् । ते । पृथिवि । स्योनम् । अस्तु ।
 बभ्रुम् । कृष्णाम् । रोहिणीम् । विश्वरूपाम् । ध्रुवाम् । भूमिम् । पृथिवीम् । इन्द्रऽगुप्ताम् ।
 अजीतः । अहतः । अक्षतः । अधि । अस्थाम् । पृथिवीम् । अहम् ॥ ११ ॥
 यत् । ते । मध्यम् । पृथिवि । यत् । च । नभ्यम् । याः । ते । ऊर्जः । तन्वः । समऽवभ्रुवुः ।
 तासु । नः । धेष्टि । अभि । नः । पवस्व । माता । भूमिः । पुत्रः । अहम् । पृथिव्याः ।
 पर्जन्यः । पिता । सः । उं इति । नः । पिपर्तु ॥ १२ ॥

XII.1.9 On whom the circulating waters flow the same, night and day, without failure -- let that earth of many streams yield us milk; then let her sprinkle (us) with splendor.

XII.1.10 Whom the Aśvins measured; on whom Viṣṇu strode out; whom Indra, lord of might, made free from enemies for himself -- let that earth to us, a mother to a son, release milk.

XII.1.11 Let thy hills, snowy mountains, let thy forest-land, O earth, be pleasant; upon the brown, black, red, all-formed, fixed earth, the earth guarded by Indra -- I, unharassed, unsmitten, unwounded, have stood upon the earth.

XII.1.12 What is thy middle, O earth, and what thy navel, what refreshments arose out of thy body -- in them do thou set us; be purifying toward us; earth is mother, I am earth's son; Parjanya is father -- let him save us.

यस्यां वेदिं परिगृह्णन्ति भूम्यां यस्यां यज्ञं तन्वते विश्वकर्माणः ।

यस्यां मीयन्ते स्वरवः पृथिव्यामूर्ध्वाः शुक्रा आहुत्याः पुरस्तात् ।

सा नो भूमिर्वर्धय वर्धमाना ॥ १३ ॥

यो नो द्वेष्टपृथिवि यः पृतन्यादोभिदासान्मनसा यो वधेन ।

तं नो भूमे रन्धय पूर्वकृत्वरि ॥ १४ ॥

त्वज्जातास्त्वयि चरन्ति मर्त्यास्त्वं बिभर्षि द्विपदस्त्वं चतुष्पदः ।

तवेमे पृथिवि पञ्च मानवा येभ्यो ज्योतिरमृतं मर्त्येभ्य उद्यन्त्सूर्यो रश्मिभिरातनोति ॥ १५ ॥

ता नः प्रजाः सं दुहतां समग्रा वाचो मधु पृथिवि धेहि मह्यम् ॥ १६ ॥

विश्वस्वमातरमोषधीनां ध्रुवां भूमिं पृथिवीं धर्मेणा धृताम् ।

शिवां स्योनामनु चरेम विश्वहा ॥ १७ ॥

यस्याम् । वेदिम् । परिगृह्णन्ति । भूम्याम् । यस्याम् । यज्ञम् । तन्वते । विश्वकर्माणः ।

यस्याम् । मीयन्ते । स्वरवः । पृथिव्याम् । ऊर्ध्वाः । शुक्राः । आहुत्याः । पुरस्तात् ।

सा । नः । भूमिः । वर्धयत् । वर्धमाना ॥ १३ ॥

यः । नः । द्वेष्टत् । पृथिवि । यः । पृतन्यात् । यः । अभिदासात् । मनसा । यः । वधेन ।

तम् । नः । भूमे । रन्धय । पूर्वकृत्वरि ॥ १४ ॥

त्वत् । जाताः । त्वयि । चरन्ति । मर्त्याः । त्वम् । बिभर्षि । द्विपदः । त्वम् । चतुःस्पदः । तव ।

इमे । पृथिवि । पञ्च । मानवाः । येभ्यः । ज्योतिः । अमृतम् । मर्त्येभ्यः । उद्यन् । सूर्यः ।

रश्मिभिः । आतनोति ॥ १५ ॥

ताः । नः । प्रजाः । सम । दुहताम् । समग्रामाः । वाचः । मधु । पृथिवि । धेहि । मह्यम् ॥

विश्वस्वम् । मातरम् । ओषधीनाम् । ध्रुवाम् । भूमिम् । पृथिवीम् । धर्मेणा । धृताम् ।

शिवाम् । स्योनाम् । अनु । चरेम । विश्वहा ॥ १७ ॥

- XII.1.13** On what earth they enclose the sacrificial hearth; on what men of all works extend the sacrifice; on what earth are set up the sacrificial posts, erect, bright, before the oblation — let that earth, increasiing, make us increase.
- XII.1.14** Whoso shall hate us, O earth; whoso shall fight, whoso shall vex with mind, who with deadly weapon — him, O prior-acting earth, do thou put in our power.
- XII.1.15** Born from thee, mortals go about upon thee; thou bearest bipeds, thou quadrupeds; thine, O earth, are these five races of men, for whom mortals, the rising sun extends with his rays immortal light.
- XII.1.16** Let those creatures, without exception, together yield fruit to us; the honey of speech, O earth, do thou assign unto me.
- XII.1.17** The all-producing mother of herbs, the fixed earth, the earth maintained by ordinance, the auspicious, the pleasant, may we go about over always.

महत्सधस्थं महती बभूविथ महान्वेगं एजथुर्वेपथुष्टे ।
 महास्त्वेन्द्रो रक्षत्यप्रमादम् ।
 सा नो भूमे प्र रोचय हिरण्यस्येव संदृशि मा नो द्विस्त कश्चन ॥१८॥
 अग्निभूम्यामोषधीष्वग्निमापो विभ्रत्यग्निरश्मसु ।
 अग्निरन्तः पुरुषेषु गोष्वश्वेष्वग्नयः ॥१९॥
 अग्निर्दिव आ तपत्यग्नेर्देवस्योर्वन्तरिक्षम् ।
 अग्निं मर्तांस इन्धते हव्यवाहं घृतप्रियम् ॥२०॥
 अग्निवासाः पृथिव्यासितज्ञस्त्विषीमन्तं संशितं मा कृणोतु ॥२१॥
 भूम्यां देवेभ्यो ददति यज्ञं हव्यमरंकृतम् ।
 भूम्यां मनुष्या जीवन्ति स्वधयाज्ञेन मर्त्याः ।
 सा नो भूमिः प्राणमार्युर्दधातु जरदष्टिं मा पृथिवी कृणोतुं ॥२२॥

महत् । सधस्थम् । महती । बभूविथ । महान् । वेगः । एजथुः । वेपथुः । ते ।
 महान् । त्वा । इन्द्रः । रक्षति । अप्रमादम् ।
 सा । नः । भूमे । प्र । रोचय । हिरण्यस्य इव । समदृशि । मा । नः । द्विस्त । कः । चन ॥
 अग्निः । भूम्याम् । ओषधीषु । अग्निम् । आपः । विभ्रति । अग्निः । अश्मसु ।
 अग्निः । अन्तः । पुरुषेषु । गोषु । अश्वेषु । अग्नयः ॥ १९ ॥
 अग्निः । दिवः । आ । तपति । अग्नेः । देवस्य । उरु । अन्तरिक्षम् ।
 अग्निम् । मर्तांसः । इन्धते । हव्यवाहम् । घृतप्रियम् ॥ २० ॥
 अग्निवासाः । पृथिवी । असितज्ञः । त्विषीमन्तम् । समश्रितम् । मा । कृणोतु ॥२१॥
 भूम्याम् । देवेभ्यः । ददति । यज्ञम् । हव्यम् । अरमकृतम् ।
 भूम्याम् । मनुष्याः । जीवन्ति । स्वधया । अज्ञेन । मर्त्याः ।
 सा । नः । भूमिः । प्राणम् । आर्युः । दधातु । जरदष्टिम् । मा । पृथिवी । कृणोतु ॥

XII.1.18 Thou hast become great, a great station; great is thy trembling, stirring, quaking; great Indra defends thee unremittingly. Do thou, O earth, make us to shine forth as in the aspect of gold; let no one soever hate us.

XII.1.19 Agni is in the earth, in the herbs; the waters bear Agni; Agni in the stones; Agni is within men; in kine, in horses are Agnis.

XII.1.20 Agni sends heat from the sky; the wide atmosphere is god Agni's; mortals kindle Agni oblation-bearer, ghee-lover.

XII.1.21 Let the earth, fire-clad, black-kneed, make me sharpened, brilliant.

XII.1.22 On the earth they give to the gods the sacrifice, the oblation, duly prepared; on the earth mortal men live by svadhā, by food; let that earth assign us breath, life-time; let earth make me one who attains old age.

यस्ते गन्धः पृथिवि संबभूव यं बिभ्रत्योषधयो यमापः ।
यं गन्धर्वा अप्सरसश्च भेजिरे तेन मा सुरभि कृणु मा नो द्विक्षत कश्चन ॥२३॥

यस्ते गन्धः पुष्करमाविवेश यं सज्जुः सूर्याया विवाहे ।
अमर्त्याः पृथिवि गन्धमग्रे तेन मा सुरभि कृणु मा नो द्विक्षत कश्चन ॥२४॥

यस्ते गन्धः पुरुषेषु स्त्रीषु पुंसु भगो रुचिः ।

यो अश्वेषु वीरेषु यो मृगेषु हस्तिषु ।

कन्यायां वर्चो यद्रूमे तेनास्मां अपि सं सृज मा नो द्विक्षत कश्चन ॥२५॥

शिला भूमिरश्मा पांसुः सा भूमिः सधृता धृता ।

तस्यै हिरण्यवक्षसे पृथिव्या अकरं नमः ॥२६॥

यस्यां वृक्षा वानस्पत्या ध्रुवास्तिष्ठन्ति विश्वहा ।

पृथिवीं विश्वधायसं धृतामच्छावदामसि ॥२७॥

उदीराणा उतासीनास्तिष्ठन्तः प्रक्रामन्तः ।

पद्भ्यां दक्षिणसव्याभ्यां मा व्यधिष्महि भूम्याम् ॥२८॥

यः । ते । गन्धः । पृथिवि । समऽबभूव । यम् । बिभ्रति । ओषधयः । यम् । आपः ।
यम् । गन्धर्वाः । अप्सरसः । च । भेजिरे । तेन । मा । सुरभिम् । कृणु । मा । नः । द्विक्षत । कः । चन ॥

यः । ते । गन्धः । पुष्करम् । आविवेश । यम् । सज्जुः । सूर्यायाः । विवाहे ।
अमर्त्याः । पृथिवि । गन्धम् । अग्रे । तेन । मा । सुरभिम् । कृणु । मा । नः । द्विक्षत । कः । चन ॥

यः । ते । गन्धः । पुरुषेषु । स्त्रीषु । पुंसु । भगः । रुचिः ।

यः । अश्वेषु । वीरेषु । यः । मृगेषु । उत । हस्तिषु ।

कन्यायाम् । वर्चः । यत् । भूमे । तेन । अस्मान् । अपि । सम् । सृज । मा । नः । द्विक्षत । कः । चन ॥

शिला । भूमिः । अश्मा । पांसुः । सा । भूमिः । समऽधृता । धृता ।

तस्यै । हिरण्यवक्षसे । पृथिव्यै । अकरम् । नमः ॥ २६ ॥

यस्याम् । वृक्षाः । वानस्पत्याः । ध्रुवाः । तिष्ठन्ति । विश्वहा ।

पृथिवीम् । विश्वधायसम् । धृताम् । अच्छावदामसि ॥ २७ ॥

उदीराणाः । उत । आसीनाः । तिष्ठन्तः । प्रक्रामन्तः ।

पद्भ्याम् । दक्षिणसव्याभ्याम् । मा । व्यधिष्महि । भूम्याम् ॥ २८ ॥

XII.1.23 What odor of thine, O earth, came into being, which the herbs, which the waters bear, which the Gandharvas and Apsarases shared -- with that do thou make me odorous; let no one soever hate us.

XII.1.24 What odor of thine entered into the blue lotus; which they brought together at Sūrya's wedding -- the immortals, O earth, what odor in the beginning -- with that do thou make me odorous; let no one soever hate us.

XII.1.25 What odor of thine is in human beings; in women, in men, portion, pleasure; what in horses, in heroes, what in wild animals and in elephants; what splendor, O earth, in a maiden -- with that do thou unite us also; let no one soever hate us.

XII.1.26 Rock is earth, stone, dust; this earth (is) held together, held; to that earth, gold-backed have I paid homage.

XII.1.27 On whom stand always fixed the trees, the forest trees, the all-supporting earth that is held (together) do we address.

XII.1.28 Arising, also sitting, standing, striding forth, with right and left feet, let us not stagger upon the earth.

वि॒मृ॒ग्व॒रीं पृ॒थि॒वीमा व॑दामि क्ष॒मां भूमिं ब्र॒ह्मणा वावृ॑धानाम् ।
 ऊ॒र्जं पु॒ष्टं वि॒भ्र॒तीम॒न्नभा॑गं घृ॒तं त्वा॒भि नि षी॑दिम भू॒मे ॥२९॥
 शु॒द्धा न॒ आप॑स्त॒न्वे क्ष॑रन्तु यो नः से॒दुरप्रि॑ये तं नि द॑ध्मः ।
 प॒वि॒त्रेण॑ पृथि॒वि मो॑त्पु॒नामि ॥३०॥
 यास्ते प्रा॒चीः प्र॑दि॒शो या उ॑दी॒चीर्यास्ते॑ भू॒मे अध॑रा॒द्याश्च॑ प॒श्चात् ।
 स्यो॒नास्ता॑ म॒ह्यं च॑रते भवन्तु मा नि प॑प्तं भु॒वने॑ शि॒श्रिया॑णः ॥३१॥
 मा नः प॒श्चा॒न्मा पु॒रस्ता॑स्तु॒दिष्टा॑ मो॒त्तरा॑द॒धरा॑दु॒त ।
 स्व॒स्ति भू॑मे नो भ॒व मा वि॑द॒न्परि॑प॒न्थिनो॑ वरी॒यो याव॑या व॒धम् ॥३२॥
 याव॑त्तेभि वि॒प॒श्यामि॑ भू॒मे सूर्ये॑ण मे॒दिना॑ ।
 ताव॑न्मे चक्षु॒र्मा मेष्टो॑त्तरामु॒त्तरां॑ समा॒म् ॥३३॥
 यच्छ॒यानः॑ पु॒र्याव॑र्ते दक्षि॑णं स॒व्यम॑भि भू॒मे पा॒र्श्वम् ।
 उ॒त्ता॒नास्त्वा प्र॒तीचीं॑ यत्पृ॒ष्ठीभि॑रधि॒शेमे॑हे ।
 मा हिं॑सी॒स्तत्र॑ नो भू॒मे सर्व॑स्य प्र॒तिशी॑वरि ॥३४॥

वि॒मृ॒ग्व॒रीम् । पृ॒थि॒वीम् । आ । व॑दामि । क्ष॒माम् । भूमि॑म् । ब्र॒ह्मणा । वावृ॑धानाम् ।
 ऊ॒र्जम् । पु॒ष्टम् । वि॒भ्र॒तीम् । अ॒न्नभा॑गम् । घृ॒तम् । त्वा । अ॒भि । नि । सी॑दिम । भू॒मे ॥२९॥
 शु॒द्धाः । नः । आपः । त॒न्वे । क्ष॑रन्तु । यः । नः । से॒दुः । अ॒प्रि॒ये । तम् । नि । द॑ध्मः ।
 प॒वि॒त्रेण॑ । पृथि॒वि । मा । उ॒त् । पु॒नामि ॥ ३० ॥
 याः । ते । प्रा॒चीः । प्र॑दि॒शः । याः । उ॑दी॒चीः । याः । ते । भू॒मे । अध॑रा॒त् । याः च । प॒श्चात् ।
 स्यो॒नाः । ताः । म॒ह्यम् । च॑रते । भ॒वन्तु । मा । नि । प॑प्तम् । भु॒वने॑ । शि॒श्रिया॑णः ॥३१॥
 मा । नः । प॒श्चात् । मा । पु॒रस्ता॑त् । नु॒दिष्टाः । मा । उ॒त्तरा॑त् । अध॑रा॒त् । उ॒त् ।
 स्व॒स्ति । भू॒मे । नः । भ॒व । मा । वि॑द॒न् । परि॑प॒न्थिनः॑ । वरी॒यः । य॒वय॑ । व॒धम् ॥३२॥
 याव॑त् । ते । अ॒भि । वि॒प॒श्यामि॑ । भू॒मे । सूर्ये॑ण । मे॒दिना॑ ।
 ताव॑त् । मे । चक्षुः । मा । मेष्ट॑ । उ॒त्तरा॑म् । उ॒त्तरा॑म् । समा॒म् ॥ ३३ ॥
 यत् । श॒यानः॑ । परि॑प॒र्याव॑र्ते । दक्षि॑णम् । स॒व्यम् । अ॒भि । भू॒मे । पा॒र्श्वम् ।
 उ॒त्ता॒नाः । त्वा । प्र॒तीची॑म् । यत् । पृ॒ष्ठीभिः॑ । अधि॒शेमे॑हे ।
 मा । हिं॑सीः । तत्र॑ । नः । भू॒मे । सर्व॑स्य । प्र॒तिशी॑व॒रि ॥ ३४ ॥

- XII.1.29** The cleansing earth do I address, the patient earth, increasing by worship; may we sit down, O earth, upon thee, that bearest refreshment, prosperity, food-portion, ghee.
- XII.1.30** Let cleansed waters flow for our body; what mucus is ours, that we deposit on him we love not; with a purifier, O earth, do I purify myself.
- XII.1.31** What forward directions are thine, what upward, what are thine, O earth, down ward, and what behind, let those be pleasant to me going about; let me not fall down supported on creation (Bhuvana).
- XII.1.32** Do not push us behind, nor in front, nor above and below; become thou welfare for us, O earth; let not the waylayers find us; keep very far off the deadly weapon.
- XII.1.33** How much of thee I look forth upon, O earth, with the sun for ally, so far let my sight not fail, from one year to another.
- XII.1.34** In that, lying, I turn myself about upon the right (or) the left side, O earth; in that we with our ribs lie stretched out upon thee that meetest us -- do not in that case injure us, O earth thou underlier of everything.

यत्ते भूमे विखनामि क्षिप्रं तदपि रोहतु ।

मा ते मर्मे विमृग्वरि मा ते हृदयमर्पिपम् ॥३५॥

ग्रीष्मस्ते भूमे वर्षाणि शरद्धेमन्तः शिशिरो वसन्तः ।

ऋतवस्ते विहिता हायनीरहोरात्रे पृथिवि नो दुहाताम् ॥३६॥

याप सपर्व विजमाना विमृग्वरी यस्यामासन्नमयो ये अप्स्वान्तः ।

परा दस्युन्ददती देवपीयूनिन्द्रं वृणाना पृथिवी न वृत्रम् ।

शक्राय दध्रे वृषभाय वृष्णे ॥३७॥

यस्यां सदोहविधानि यूपो यस्यां निमीयते ।

ब्रह्माणो यस्यामर्चन्त्युग्भिः साम्ना यजुर्विदः ।

युज्यन्ते यस्यामृत्विजः सोममिन्द्राय पातवे ॥३८॥

यस्यां पूर्वं भूतकृत ऋषयो गा उदानुचुः ।

सप्त सत्रेण वेधसो यज्ञेन तपसा सह ॥३९॥

यत् । ते । भूमे । विखनामि । क्षिप्रम् । तत् । अपि । रोहतु ।

मा । ते । मर्मे । विमृग्वरि । मा । ते । हृदयम् । अर्पिपम् ॥ ३५ ॥

ग्रीष्मः । ते । भूमे । वर्षाणि । शरत् । हेमन्तः । शिशिरः । वसन्तः ।

ऋतवः । ते । विहिताः । हायनीः । अहोरात्रे इति । पृथिवि । नः । दुहाताम् ॥ ३६ ॥

या । अप । सपर्वम् । विजमाना । विमृग्वरी । यस्याम् । आसन् । अग्नयः । ये । अप्सु ।

अन्तः । परा । दस्युन् । ददती । देवपीयून् । इन्द्रम् । वृणाना । पृथिवी । न । वृत्रम् ।

शक्राय । दध्रे । वृषभाय । वृष्णे ॥ ३७ ॥

यस्याम् । सदोहविधानि इति सदः सद्विधानि । यूपः । यस्याम् । निमीयते ।

ब्रह्माणः । यस्याम् । अर्चन्ति । ऋक्सभिः । साम्ना । यजुःविदः ।

युज्यन्ते । यस्याम् । ऋत्विजः । सोमम् । इन्द्राय । पातवे ॥ ३८ ॥

यस्याम् । पूर्वं । भूतकृतः । ऋषयः । गाः । उदानुचुः ।

सप्त । सत्रेण । वेधसः । यज्ञेन । तपसा । सह ॥ ३९ ॥

XII.1.35 What of thee, O earth, I dig out, let that quickly grow over;
let me not hit thy vitals nor thy heart, O cleansing one.

XII.1.36 Let thy hot season, O earth, rainy season, autumn, winter,
cool season, spring — let thine arranged seasons, years, let
day and night, O earth, yield milk to us.

XII.1.37 She who, cleansing one, trembling away the serpent; on
whom were the fires that are within the waters abandoing the
god-insulting barbarians, choosing, she the earth, Indra not
Vritra, kept herself for the mighty one, the virile bull.

XII.1.38 On whom are the seat and oblation-holder; on whom the
sacrificial post is planted; on whom worshipers praise with
verses, with the chant, knowing the sacrificial formulas; on
whom are joined the priests for Indra to drink the soma;

XII.1.39 On whom the former being-making seers sang out the kine -
- the seven pious ones by their session, together with
sacrifice (and) penance;

सा नो भूमिरा दिशतु यद्धनं कामयामहे ।
 भगो अनुप्रयुक्तमिन्द्र एतु पुरोगवः ॥४०॥
 यस्यां गायन्ति नृत्यन्ति भूम्यां मर्त्या व्यैलिबाः ।
 युध्यन्ते यस्यामाक्रन्दो यस्यां वर्दति दुन्दुभिः ।
 सा नो भूमिः प्र णुदतां सपत्नानसपत्नं मा पृथिवी कृणोतु ॥४१॥
 यस्यामन्नं ग्रीहियवौ यस्या इमाः पञ्च कृष्टयः ।
 भूम्यै पर्जन्यपत्न्यै नमोस्तु वर्षमेदसे ॥४२॥
 यस्याः पुरो देवकृताः क्षेत्रे यस्यां विकुर्वते ।
 प्रजापतिः पृथिवीं विश्वर्गर्भमाशामाशां रण्यां नः कृणोतु ॥४३॥
 निधिं बिभ्रती बहुधा गुहा वसु मणिं हिरण्यं पृथिवी ददातु मे ।
 वसूनि नो वसुदा रासमाना देवी दधातु सुमनस्यमाना ॥४४॥
 जनं बिभ्रती बहुधा विवाचसं नानाधर्माणं पृथिवी यथौकसम् ।
 सहस्रं धारा द्रविणस्य मे दुहां ध्रुवेवं धेनुरनपस्फुरन्ती ॥४५॥

सा । नः । भूमिः । आ । दिशतु । यत् । धनम् । कामयामहे ।
 भगः । अनुऽप्रयुक्ताम् । इन्द्रः । एतु । पुरःगवः ॥ ४० ॥
 यस्याम् । गायन्ति । नृत्यन्ति । भूम्याम् । मर्त्याः । विऽऐलिबाः ।
 युध्यन्ते । यस्याम् । आऽक्रन्दः । यस्याम् । वर्दति । दुन्दुभिः ।
 सा । नः । भूमिः । प्र । नुदताम् । सऽपत्नान् । असपत्नम् । मा । पृथिवी । कृणोतु ॥ ४१ ॥
 यस्याम् । अन्नम् । ग्रीहिऽयवौ । यस्याः । इमाः । पञ्च । कृष्टयः ।
 भूम्यै । पर्जन्यऽपत्न्यै । नमः । अस्तु । वर्षऽमेदसे ॥ ४२ ॥
 यस्याः । पुरः । देवऽकृताः । क्षेत्रे । यस्याः । विऽकुर्वते ।
 प्रजाऽपतिः । पृथिवीम् । विश्वऽर्गर्भाम् । आशाम्ऽआशाम् । रण्याम् । नः । कृणोतु ॥ ४३ ॥
 निऽधिम् । बिभ्रती । बहुऽधा । गुहा । वसु । मणिम् । हिरण्यम् । पृथिवी । ददातु । मे ।
 वसूनि । नः । वसुदाः । रासमाना । देवी । दधातु । सुऽमनस्यमाना ॥ ४४ ॥
 जनम् । बिभ्रती । बहुऽधा । विवाचसम् । नानाऽधर्माणम् । पृथिवी । यथाऽओकसम् ।
 सहस्रम् । धाराः । द्रविणस्य । मे । दुहाम् । ध्रुवाऽद्वं । धेनुः । अनपस्फुरन्ती ॥ ४५ ॥

XII.1.40 Let that earth appoint unto us what riches we desire; let Bhaga join on after; let Indra go (as our) forerunner.

XII.1.41 On whom, the earth, mortals sing (and) dance with loud noises; on whom they fight; on whom speaks the shout, the drum — let that earth push forth our rivals; let earth make me free from rivals.

XII.1.42 On whom is food, rice and barley; whose are these five races — to the earth, whose spouse is Parjanya, fattened by the rain, be homage.

XII.1.43 Whose are the god-made strongholds; in whose field (men) fall out — the earth, womb of everything, let Prajāpati make pleasant to us, spot by spot.

XII.1.44 Bearing treasure (and) good in many places hiddenly, let the earth give me jewel, gold; giver of good, betowing good things on us, let the divine one assign (them to us) with favouring mind.

XII.1.45 Let the earth, bearing in many places people of different speech, of diverse customs, according to their homes, yield me a thousand streams of property, like a steady unresisting milch-cow.

यस्तं स॒र्पो वृश्चि॑कस्तृष्टदं॒श्मा हे॒मन्त॑जन्धो भृ॒म॒लो गु॒हा शये॑ ।
 कि॒मि॒र्जिन्व॑त्पृथि॒वि यद्य॑दे॒र्जति॑ प्रा॒वृषि॑ तन्नः॒ सर्प॑न्मो॒षं सृ॒पय॑च्छिवं तेन॒ नो मृ॒ड ॥४६॥
 ये ते॒ पन्था॑नो ब॒हवो॑ ज॒नार्य॑ना रथ॒स्य वर्त्मान॑सश्च॒ यात॑वे ।
 येः स॒ंचर॑न्त्यु॒भये॑ भ॒द्रपा॑पास्तं पन्था॒नं जये॑मानमि॒त्रम॑तस्कु॒रं यच्छि॑वं तेन॒ नो मृ॒ड ॥४७॥
 म॒त्वं विभ्र॑ती गु॒रुभृ॑द्द्र॒पाप॑स्य नि॒धनं॑ ति॒तिक्षुः॑ ।
 व॒राहे॑ण पृथि॒वी स॑वि॒दाना॑ सू॒क॒राय॑ वि जि॒हीते॑ मृ॒गाय॑ ॥४८॥
 येत॑ आ॒र॒ण्याः प॒शवो॑ मृ॒गा वने॑ हि॒ताः सि॒हा व्या॑घ्राः पु॒रुषा॑द॒श्चर॑न्ति ।
 उ॒लं वृ॒कं पृथि॑वि दु॒च्छुना॑मित॒ ऋक्षी॑कां रक्षो॒ अप॑ बाधय॒स्मत् ॥४९॥
 ये गन्ध॑र्वा अ॒प्सर॑सो॒ ये चा॒रायाः॑ कि॒मीदि॑नः ।
 पि॒शाचा॑न्त॒स्वा रक्षा॑ंसि॒ तान॒स्मद्भू॑मे याव॑य ॥५०॥

यः । ते । सर्पः । वृश्चिकः । तृष्टदंश्मा । हेमन्तजन्धः । भ्रमलः । गुहा । शये ।
 किमिः । जिन्वत् । पृथिवि । यद्यत् । एर्जति । प्रावृषि । तत् । नः । सर्पत् । मा ।
 उप । सृपत् । यत् । शिवम् । तेन । नः । मृड ॥ ४६ ॥
 ये । ते । पन्थानः । बहवः । जनऽअर्यनाः । रथस्य । वर्त्मानः । च । यातवे ।
 येः । समऽचरन्ति । उभये । भद्रऽपापाः । तम् । पन्थानम् । जयेम । अनमित्रम् ।
 अतस्कु॒रम् । यत् । शिवम् । तेन । नः । मृड ॥ ४७ ॥
 म॒त्वं । विभ्र॑ती । गु॒रुभृ॑त् । भ॒द्रऽपा॑पस्य । नि॒धनम् । ति॒तिक्षुः॑ ।
 व॒राहे॑ण । पृथि॒वी । समऽवि॒दाना॑ । सू॒क॒राय॑ । वि । जि॒हीते॑ । मृ॒गाय॑ ॥ ४८ ॥
 ये । ते । आ॒र॒ण्याः । प॒शवः॑ । मृ॒गाः । वने॑ । हि॒ताः । सि॒हाः । व्या॑घ्राः । पु॒रुषा॑द॒श्चर॑न्ति ।
 उ॒लम् । वृ॒कम् । पृथि॑वि । दु॒च्छुना॑म् । इतः । ऋक्षी॑काम् । रक्षः । अप । बाधय॒ । अ॒स्मत् ॥
 ये । गन्ध॑र्वाः । अ॒प्सर॑सः । ये । च । अ॒रायाः॑ । कि॒मीदि॑नः ।
 पि॒शाचा॑न् । सर्वा॑ । रक्षा॑ंसि । तान् । अ॒स्मत् । भू॒मे । य॒व॒य ॥ ५० ॥

- XII.1.46** What stinging harsh-biting serpent of thine lies in secret, winter-harmed, torpid; whatever worm O earth, becoming lively, stirs in the early rainy season -- let that, crawling, not crawl upon us; be thou gracious to us with that which is propitious.
- XII.1.47** What many roads thou hast, for people to go upon, a track for the chariot, and for the going of the cart, by which men of both kinds, excellent and evil go about -- that road, free from enemies, free from robbers, may we conquer; be thou gracious to us with that which is propitious.
- XII.1.48** Bearing the fool, bearer of what is heavy, enduring the death of the excellent and of the evil, the earth, in concord with the boar, opens itself to the wild hog.
- XII.1.49** What forest animals of thine, wild beasts set in the woods, lions, tigers, go about man-eating - the jackal, the wolf, O earth, misfortune, the ṛkṣikā, the demon, do thou force away from us here.
- XII.1.50** What Gandharvas, Apsarases (there are), and what arayas, kimīdins: the piśācas, all demons -- them do thou keep away from us, O earth.

यां द्विपादः पक्षिणः संपतन्ति हंसाः सुपर्णाः शकुना वयांसि ।

यस्यां वातो मातरिष्येति रजांसि कृष्णव्यवयश्च वृक्षान् ।

वातस्य प्रवासुप्रवामनु वात्यर्चिः

॥५१॥

यस्यां कृष्णमरुणं च संहिते अहोरात्रे विहिते भूम्यामधि ।

वर्षेण भूमिः पृथिवी वृतावृता सा नो दधातु भद्रया प्रिये धार्मनिधामनि ॥५२॥

द्यौश्च मे इदं पृथिवी चान्तरिक्षं च मे व्यचः ।

अग्निः सूर्य आपो मेधां विश्वे देवाश्च सं ददुः ॥५३॥

अहमस्मि सहमान उत्तरो नाम भूम्याम् ।

अभीषादस्मि विश्वाषाडाशामाशां विषासहिः ॥५४॥

अदो यदेवि प्रथमाना पुरस्तादेवैरुक्ता व्यसर्पो महित्वम् ।

आ त्वा सुभुतमविशत्तदानीमकल्पयथाः प्रदिशश्चतस्रः ॥५५॥

ये ग्रामा यदरण्यं याः सभा अधि भूम्याम् ।

ये समग्रामाः समितयस्तेषु चारु वदेम ते ॥५६॥

याम् । द्विपादः । पक्षिणः । सम्पतन्ति । हंसाः । सुपर्णाः । शकुनाः । वयांसि ।

यस्याम् । वातः । मातरिष्व । ईर्यते । रजांसि । कृष्णन् । च्यवयन् । च । वृक्षान् ।

वातस्य । प्रवाम् । उपवाम् । अनु । वाति । अर्चिः ॥ ५१ ॥

यस्याम् । कृष्णम् । अरुणम् । च । संहिते इति सम्संहिते । अहोरात्रे इति । विहिते इति

विऽहिते । भूम्याम् । अधि । वर्षेण । भूमिः । पृथिवी । वृता । आऽवृता । सा । नः ।

दधातु । भद्रया । प्रिये । धार्मनिऽधामनि ॥ ५२ ॥

द्यौः । च । मे । इदम् । पृथिवी । च । अन्तरिक्षम् । च । मे । व्यचः ।

अग्निः । सूर्यः । आपः । मेधाम् । विश्वे । देवाः । च । सम् । ददुः ॥ ५३ ॥

अहम् । अस्मि । सहमानः । उत्तरः । नाम । भूम्याम् ।

अभीषाद् । अस्मि । विश्वाषाद् । आशाम्ऽआशाम् । विऽससहिः ॥ ५४ ॥

अदः । यत् । देवि । प्रथमाना । पुरस्तात् । देवैः । उक्ता । विऽअसर्पः । महिऽत्वम् ।

आ । त्वा । सुभुतम् । अविशत् । तदानीम् । अकल्पयथाः । प्रऽदिशः । चतस्रः ॥५५॥

ये । ग्रामाः । यत् । अरण्यम् । याः । सभाः । अधि । भूम्याम् ।

ये । समग्रामाः । समऽइतयः । तेषु । चारु । वदेम । ते ॥ ५६ ॥

- XII.1.51** She, to whom two-footed winged-ones fly together, swans, eagles, hawks, birds; on whom the wind, Mātariśvan, goes about, making clouds of dust and setting in motion the trees -- flame blows after the forth-blowing, the toward-blowing, of the wind.
- XII.1.52** On whom the black and the ruddy, combined, (namely) day and night, (are) disposed upon the earth; the broad earth, wrapped (and) covered with rain -- let her kindly set us in each loved abode.
- XII.1.53** Both heaven and earth and atmosphere (have given) me this expanse; fire, sun, waters, and all the gods have together given me wisdom.
- XII.1.54** I am overpowering, superior by name on the earth; I am subduing, all-overpowering, vanquishing in every region.
- XII.1.55** When yonder, O divine one, spreading thyself forward, told by the gods, thou didst expand to greatness, then entered into thee well-being; thou didst make fit the four directions.
- XII.1.56** What villages, what forest, what assemblies, (are) upon the earth, what hosts, gatherings -- in them may we speak what is pleasant to thee.

अश्व इव रजो दुधुवे वि ताञ्जनान्य आक्षियन्पृथिवीं यादजायत ।
 मन्द्राग्नेत्वरी भुवनस्य गोपा वनस्पतीनां गृभिरोषधीनाम् ॥५७॥
 यद्वदामि मधुमत्तद्वदामि यदीक्षे तद्वनन्ति मा ।
 त्विषीमानसि जूतिमानवान्यान्हन्मि दोधतः ॥५८॥
 शन्तिवा सुरभिः स्योना कीलालोम्नी पर्यस्वती ।
 भूमिरधि ब्रवीतु मे पृथिवी पर्यसा सह ॥५९॥
 यामन्वेच्छद्द्विषां विश्वकर्मान्तरर्णवे रजसि प्रविष्टाम् ।
 भुजिष्यं पात्रं निहितं गुहा यदाविभोगे अभवन्मातृमर्त्यः ॥६०॥
 त्वमस्यावपनी जनानामदितिः कामदुघा पप्रथाना ।
 यत् ऊनं तत् आ पूरयाति प्रजापतिः प्रथमजा ऋतस्य ॥६१॥
 उपस्थास्ते अनमीवा अयक्ष्मा अस्मभ्यं सन्तु पृथिवि प्रसृताः ।
 दीर्घं न आयुः प्रतिबुध्यमाना वयं तुभ्यं बलिहृतः स्याम ॥६२॥

अश्वःऽइव । रजः । दुधुवे । वि । तान् । जनान् । ये । आऽअक्षियन् । पृथिवीम् । यात् ।
 अजायत । मन्द्रा । अन्द्राऽइत्वरी । भुवनस्य । गोपाः । वनस्पतीनाम् । गृभिः । ओषधीनाम् ॥
 यत् । वदामि । मधुमत् । तत् । वदामि । यत् । ईक्षे । तत् । वनन्ति । मा ।
 त्विषीमान् । अस्मि । जूतिमान् । अवं । अन्यान् । हन्मि । दोधतः ॥ ५८ ॥
 शन्तिवा । सुरभिः । स्योना । कीलालोऽऊम्नी । पर्यस्वती ।
 भूमिः । अधि । ब्रवीतु । मे । पृथिवी । पर्यसा । सह ॥ ५९ ॥
 याम् । अनुऽपेच्छत् । द्विषां । विश्वकर्मा । अन्तः । अर्णवे । रजसि । प्रऽविष्टाम् ।
 भुजिष्यम् । पात्रम् । निऽहितम् । गुहा । यत् । आविः । भोगे । अभवत् । मातृमत्ऽम्यः ॥
 त्वम् । असि । आऽवपनी । जनानाम् । अदितिः । कामऽदुघा । पप्रथाना ।
 यत् । ते । ऊनम् । तत् । ते । आ । पूरयाति । प्रजापतिः । प्रथमऽजाः । ऋतस्य ॥६१॥
 उपऽस्थाः । ते । अनमीवाः । अयक्ष्माः । अस्मभ्यम् । सन्तु । पृथिवि । प्रऽसृताः ।
 दीर्घम् । नः । आयुः । प्रतिबुध्यमानाः । वयम् । तुभ्यम् । बलिहृतः । स्याम ॥६२॥

XII.1.57 As a horse the dust, she has shaken apart those people who dwelt upon the earth since she was born -- pleasing, going at the head, keeper of creation, container of forest trees, of herbs.

XII.1.58 What I speak, rich in honey I speak it; what I view, that they win me; brilliant am I, possessed of swiftmess; I smite down others that are violent.

XII.1.59 Tranquil, fragrant, pleasant, with sweet drink in her udder, rich in milk, let earth bless me, earth together with milk.

XII.1.60 Whom Viśvakarmān sought after with oblation within the ocean, when she was entered into the mist; an enjoyable vessel that was deposited in secret became manifest in enjoyment for them that have mothers.

XII.1.61 Thou art the scatterer of people, (art) a wish-fulfilling Aditi, spreading out; what of thee is deficient, may Prajāpati, first-born of righteousness, fill that up for thee.

XII.1.62 Let standers upon thee, free from disease, free from yakṣma, be produced for us, O earth; awakening to meet our long lifetime, may we be tribute-bearers to thee.

भूमे मातर्नि धेहि मा भद्रया सुप्रतिष्ठितम् ।
संविदाना दिवा कवे श्रियां मां धेहि भूत्याम् ॥६३॥

भूमे । मातः । नि । धेहि । मा । भद्रया । सुप्रतिष्ठितम् ।
सम्विदाना । दिवा । कवे । श्रियाम् । मा । धेहि । भूत्याम् ॥ ६३ ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-५५) पञ्चपञ्चादशस्यास्य सूक्तस्य ऋग्वेदिभिः । (१-२०, ३४-५५) प्रथमादिर्विंशत्युक्तां ऋक्सिन्ध्यादि-
द्वाविंशतेभ्यश्मिन्मोक्ष्य वा, (२१-३३) एकविंश्यादिभ्योदशानाञ्च ऋतुर्वेदता । (१, ४, १०-११, २१-३३,
५३) प्रथमाचतुर्विंशत्येकादशीनामेकविंश्यादिभ्योदशानां त्रिपञ्चादश्याश्च मिहुप्, (२, ५, १२-१५, १७,
१९-२०, ३४-३६, ३८-३९, ४१, ४३, ५१, ५४) द्वितीयापञ्चम्योद्वाविंश्याद्विंशत्युक्तां सप्तदश्येकोन-
विंशीविंशीनां ऋक्सिन्ध्यादिभ्योदशस्याद्वाविंशत्येकोनचत्वारिंश्येकचत्वारिंशीनां त्रिचत्वारिंश्येकपञ्चाशीचतु-
ष्षपञ्चाशीनाञ्चानुहुप्, (३) तृतीयाया अस्तात्पङ्क्तिः, (६) षष्ठ्या भुरिगाशी पङ्क्तिः, (७, ४५) सप्तमी-
पञ्चचत्वारिंश्योर्जगती, (८, ४८-४९) अष्टम्यष्टचत्वारिंश्येकोनपञ्चाशीनां भुरिक्चिन्नुहुप्,
(९) नवम्या अनुहुगर्मा विपरीतपादलक्ष्मा पङ्क्तिः (१६) दशम्या कङ्कम्माती पदाहृत्यनुहुप्,
(१८) अष्टादश्या निष्ट्वनुहुप्, (३७) सप्तविंश्याः पुरस्ताद्बृहती, (४०) चत्वारिंश्याः
पुरस्तात्कङ्कम्मात्यनुहुप्, (४२) द्विचत्वारिंश्यास्त्रिपदैकावसाना भुरिगाशी गायत्री, (४४)
चतुश्चत्वारिंश्या एकावसाना द्विपदाशी बृहती, (४६) षट्चत्वारिंश्या एकावसाना
द्विपदा साक्षी मिहुप्, (४७) सप्तचत्वारिंश्याः पञ्चपदा बार्हत्यैराजगर्मा
जगती, (५०) पञ्चाध्या उपरिहाद्विपदाबृहती, (५२) द्विपञ्चाध्याः पुरस्ता-
द्विपदाबृहती, (५५) पञ्चपञ्चादश्याश्च बृहतीगर्मा मिहुप् कङ्कांसि ॥

नडमा रोह न ते अत्र लोक इदं सीसं भागधेयं त एहि ।

यो गोषु यक्ष्मः पुरुषेषु यक्ष्मस्तेन त्वं साकमधराह्वरेहि ॥१॥

अधशंसदुःशंसाभ्यां करेणानुकरेण च ।

यक्ष्मं च सर्वं तेनेतो मृत्युं च निरजामसि ॥२॥

निरितो मृत्युं निश्कृतिं निररातिमजामसि ।

यो नो द्वेष्टि तमद्व्यग्ने अक्रव्याद्यम् द्विष्मस्तम् ते प्र सुवामसि ॥३॥

नडम् । आ । रोह । न । ते । अत्र । लोकः । इदम् । सीसम् । भागधेयम् । ते । आ । इहि ।

यः । गोषु । यक्ष्मः । पुरुषेषु । यक्ष्मः । तेन । त्वम् । साकम् । अधराह्व । परा । इहि ॥ १ ॥

अधशंसदुःशंसाभ्याम् । करेण । अनुऽकरेण । च ।

यक्ष्मम् । च । सर्वम् । तेन । इतः । मृत्युम् । च । निः । अजामसि ॥ २ ॥

निः । इतः । मृत्युम् । निऽऽकृतिम् । निः । अरातिम् । अजामसि । यः । नः । द्वेष्टि । तम् ।

अद्वि । अग्ने । अक्रव्यऽअत् । यम् । ऊं इति । द्विष्मः । तम् । ऊं इति । ते । प्र । सुवामसि ॥

XII.1.63 O mother earth, do thou kindly set me down well established; in concord with the heaven, O sage, do thou set me in fortune, in prosperity.

Agniḥ

The flesh-eating and the householder's fires

XII.2.1 Ascend the reeds; no place for thee is here, this lead is thy portion; come, what yakṣma is in kine, yakṣma in men, in company with that do thou go forth downward.

XII.2.2 By evil-plotter and ill-plotter, by actor and helper, both all yakṣma and death do we thereby drive out from here.

XII.2.3 Out from here do we drive death, perdition, out the niggard; whoso hates us, him, O non-flesh-eating Agni, do thou eat; whomso we hate.

यद्यग्निः कृव्याद्यदि वा व्याघ्र इमं गोष्ठं प्रविवेशान्योकाः ।
तं माषाज्यं कृत्वा प्र हिणोमि दूरं स गच्छत्वप्सुषदोप्यग्नीन् ॥४॥

यत्वा क्रुद्धाः प्रचकुर्मन्युना पुरुषे मृते ।
सुकल्पमग्ने तत्त्वया पुनस्त्वोदीपयामसि ॥५॥

पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः पुनर्ब्रह्मा वसुनीतिरग्ने ।

पुनस्त्वा ब्रह्मणस्पतिराधोर्धाधुत्वाय शतशारदाय ॥६॥

यो अग्निः कृव्यात्प्रविवेश नो गृहमिमं पश्यन्नितरं जातवेदसम् ।
तं हरामि पितृयज्ञाय दूरं स घर्ममिन्धां परमे सुधस्थे ॥७॥

कृव्यादमग्निं प्र हिणोमि दूरं यमराज्ञो गच्छतु रिप्रवाहः ।
इशयमितरो जातवेदा देवो देवेभ्यो हव्यं ब्रह्म प्रजानन् ॥८॥

कृव्यादमग्निमिषितो हरामि जनान्दंहन्तं वज्रेण मृत्युम् ।
नि तं शास्मि गाह्वीपत्येन विद्वान्पितॄणां लोकेऽपि भागो अस्तु ॥९॥

यदि । अग्निः । कृव्यऽअत् । यदि । वा । व्याघ्रः । इमम् । गोऽस्थम् । प्रऽविवेश । अग्निऽओकाः ।
तम् । माषऽआज्यम् । कृत्वा । प्र । हिणोमि । दूरम् । सः । गच्छतु । अप्सुऽसदः । अपि । अग्नीन् ॥

यत् । त्वा । क्रुद्धाः । प्रऽचकुः । मन्युना । पुरुषे । मृते ।
सुऽकल्पम् । अग्ने । तत् । त्वया । पुनः । त्वा । उत् । दीपयामसि ॥ ५ ॥

पुनः । त्वा । आदित्याः । रुद्राः । वसवः । पुनः । ब्रह्मा । वसुऽनीतिः । अग्ने ।
पुनः । त्वा । ब्रह्मणः । पतिः । आ । अधात् । दीर्घायुऽत्वाय । शतशारदाय ॥ ६ ॥

यः । अग्निः । कृव्यऽअत् । प्रऽविवेश । नः । गृहम् । इमम् । पश्यन् । इतरम् । जातवेदसम् ।
तम् । हरामि । पितृयज्ञाय । दूरम् । सः । घर्मम् । इन्धाम् । परमे । सुधस्थे ॥ ७ ॥

कृव्यऽअदम् । अग्निम् । प्र । हिणोमि । दूरम् । यमराज्ञः । गच्छतु । रिप्रवाहः ।
इह । अयम् । इतरः । जातवेदाः । देवः । देवेभ्यः । हव्यम् । ब्रह्म । प्रऽजानन् ॥ ८ ॥

कृव्यऽअदम् । अग्निम् । इषितः । हरामि । जनान् । दंहन्तम् । वज्रेण । मृत्युम् ।
नि । तम् । शास्मि । गाह्वीपत्येन । विद्वान् । पितॄणाम् । लोके । अपि । भागः । अस्तु ॥

XII.2.4 If the flesh-eating Agni, or if the tiger-like, hath entered this stall, being not at home, him having made him to have beans for sacrificial butter, I send far forth; let him go unto the Agnis that have seat in the waters.

XII.2.5 If angry men put thee forth, with fury, a man having died, that O Agni, is easy to be arranged by thee; we make thee flame up again.

XII.2.6 The Ādityas, the Rudras, the Vasus (have set) thee again; again, O Agni, the priest, conductor of good; Brahmanaspati hath set thee again, in order to length of life-time to a hundred autumns.

XII.2.7 If the flesh-eating Agni hath entered our house, seeing this other Jātavedas, him I take after for the Father's sacrifice; let him kindle the hot drink in the highest station.

XII.2.8 I send far forth the flesh-eating Agni; let him go, carrying evil, to Yama's subjects; here let this other Jātavedas carry the oblation, a god to the gods, foreknowing.

XII.2.9 I, being sent, take the flesh-eating Agni, a death, making people fixed with the thunderbolt; I, knowing, separate him from the householder's fire; also in the world of the Father's be he (their) portion.

क्रव्यादमग्निं शशमानमुक्थ्यं । प्र हिणोमि पथिभिः पितृयानैः ।
 मा देवयानैः पुनरा गा अत्रैवेधि पितृषु जागृहि त्वम् ॥१०॥
 समिन्धते संकसुकं स्वस्तये शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।
 जहाति रिप्रमत्येन एति समिद्धो अग्निः सुपुना पुनाति ॥११॥
 देवो अग्निः संकसुको दिवस्पृष्ठान्यारुहत् ।
 मुच्यमानो निरेणसोमोग्रसौ अशस्त्याः ॥१२॥
 अस्मिन्वयं संकसुके अग्नौ रिप्राणि मृज्महे ।
 अभूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आयूषि तारिषत् ॥१३॥
 संकसुको विकसुको निर्ऋथो यश्च निस्वरः ।
 ते ते यक्ष्मं सवेदसो दुरादूरमनीनशन् ॥१४॥
 यो नो अश्वेषु वीरेषु यो नो गोष्वजाविषु ।
 क्रव्यादं निर्णुदामसि यो अग्निर्जनयोपनः ॥१५॥

क्रव्यऽअदम् । अग्निम् । शशमानम् । उक्थ्यम् । प्र । हिणोमि । पथिभिः । पितृयानैः ।
 मा । देवयानैः । पुनः । आ । गाः । अत्र । एव । एधि । पितृषु । जागृहि । त्वम् ॥
 सम् । इन्धते । समऽसुकम् । स्वस्तये । शुद्धाः । भवन्तः । शुचयः । पावकाः ।
 जहाति । रिप्रम् । अति । एतः । एति । समऽईद्धः । अग्निः । सुपुना । पुनाति ॥११॥
 देवः । अग्निः । समऽसुकः । दिवः । पृष्ठानि । आ । अरुहत् ।
 मुच्यमानः । निः । एनसः । अमोक् । अस्मान् । अशस्त्याः ॥ १२ ॥
 अस्मिन् । वयम् । समऽसुकके । अग्नौ । रिप्राणि । मृज्महे ।
 अभूम । यज्ञियाः । शुद्धाः । प्र । नः । आयूषि । तारिषत् ॥ १३ ॥
 समऽसुकः । विकसुकः । निऽऋथः । यः । च । निऽस्वरः ।
 ते । ते । यक्ष्मम् । सवेदसः । दुरात् । दूरम् । अनीनशन् ॥ १४ ॥
 यः । नः । अश्वेषु । वीरेषु । यः । नः । गोषु । अजऽअविषु ।
 क्रव्यऽअदम् । निः । नुदामसि । यः । अग्निः । जनऽयोपनः ॥ १५ ॥

XII.2.10 The flesh-eating Agni, active, praiseworthy, I send forth by the roads that the Fathers go; come thou not back by those that the gods go; be thou just there; watch thou over the Fathers.

XII.2.11 They kindle the devouring one in order to well-being, becoming cleansed, purifyng; he abandons evil, passes over sin; Agni, kindled, purifies with a good purifier.

XII.2.12 God Agni the devouring hath ascended the backs of the sky; being released out of sin, he hath released us from imprecation.

XII.2.13 On this devouring Agni do we wipe off evils; we have become fit for sacrifice, cleansed; may he prolong our lifetimes.

XII.2.14 The crushing, the bursting, the destroying and the noiseless - they, of like possessions, have made from far thy yakṣma to disappear afar.

XII.2.15 The flesh-eating one that is in our horses, heroes, that is in our kine, goats and sheep, do we thrust out -- the fire that obstructs the people.

अन्येभ्यस्त्वा पुरुषेभ्यो गोभ्यो अश्वेभ्यस्त्वा ।
 निः क्रव्यादं नुदामसि यो अग्निर्जीवित्योपनः ॥१६॥
 यस्मिन्देवा अमृतं यस्मिन्मनुष्या उत ।
 तस्मिन्घृतस्तावो मृष्ट्वा त्वमग्ने दिवं रुह ॥१७॥
 समिद्धो अग्न आहुत स नो माभ्यपक्रमीः ।
 अत्रैव दीदिहि यवि ज्योक्च सूर्यं दृशे ॥१८॥
 सीसे मृद्धं नडे मृद्धमग्नौ संकसुके च यत् ।
 अथो अव्यां रामायां शीर्षक्तिमुपबर्हणे ॥१९॥
 सीसे मलं सादयित्वा शीर्षक्तिमुपबर्हणे ।
 अव्यामसिक्त्यां मृष्ट्वा शुद्धा भवत यज्ञियाः ॥२०॥

परं मृत्यो अनु परेहि पन्थां यस्त एष इतरो देवयानात् ।
 चक्षुष्मते शृण्वते ते ब्रवीमिहेमे वीरा बहवो भवन्तु ॥२१॥

अन्येभ्यः । त्वा । पुरुषेभ्यः । गोभ्यः । अश्वेभ्यः । त्वा ।
 निः । क्रव्यऽअदम् । नुदामसि । यः । अग्निः । जीवित्योपनः ॥ १६ ॥
 यस्मिन् । देवाः । अमृतं । यस्मिन् । मनुष्याः । उत ।
 तस्मिन् । घृतऽस्तावः । मृष्ट्वा । आ । त्वम् । अग्ने । दिवम् । रुह ॥ १७ ॥
 समऽईद्धः । अग्ने । आहुत । सः । नः । मा । अभिऽअपक्रमीः ।
 अत्र । एव । दीदिहि । यवि । ज्योक् । च । सूर्यम् । दृशे ॥ १८ ॥
 सीसे । मृद्धम् । नडे । मृद्धम् । अग्नौ । समऽकसुके । च । यत् ।
 अथो इति । अव्याम् । रामायाम् । शीर्षक्तिम् । उपऽबर्हणे ॥ १९ ॥
 सीसे । मलम् । सादयित्वा । शीर्षक्तिम् । उपऽबर्हणे ।
 अव्याम् । असिक्त्याम् । मृष्ट्वा । शुद्धाः । भवत । यज्ञियाः ॥ २० ॥
 परम् । मृत्यो इति । अनु । परा । इहि । पन्थाम् । यः । ते । एषः । इतरो । देवऽयानात् ।
 चक्षुष्मते । शृण्वते । ते । ब्रवीमि । इह । इमे । वीराः । बहवः । भवन्तु ॥ २१ ॥

XII.2.16 Thee from inexhaustible men, kine, horses, thee the flesh-eating one do we thrust out -- the fire that obstructs life.

XII.2.17 On what the gods wiped off, on what human beings also -- on that having wiped off the drops of ghee, O Agni, do thou mount the sky.

XII.2.18 Being kindled, O Agni, thou to whom oblations are made, go thou not away against us; shine just here by day, and that (we) long see the sun.

XII.2.19 Wipe ye off on the lead; wipe ye off on the reeds; and what on the consuming fire; likewise on the dark ewe; headache on the pillow.

XII.2.20 Having settled what is foul upon the lead and headache upon the pillow, having wiped off on the black ewe, be ye cleansed, fit for sacrifice.

Mrtyuh

XII.2.21 Go away, O death, along a distant road which is thine here, other than that the gods go upon; I speak to thee having sight, hearing; let these many heroes be here.

इमे जीवा वि मूतैराववृत्रन्नभूद्भद्रा देवहूतिर्नो अय ।
 प्राञ्चो अगाम नृतये हसाय सुवीरासो विदथमा वदेम ॥२२॥
 इमं जीवेभ्यः परिधि दधामि मैषां नु गादपरो अर्थमेतम् ।
 शतं जीवन्तः शरदः पुरुचीस्तिरो मृत्युं दधतां पर्वतेन ॥२३॥
 आ रोहतायुर्जरसं वृणाना अनुपूर्वं यतमाना यति स्थ ।
 तान्वस्त्वष्टां सुजनिमा सजोषाः सर्वमायुर्नयतु जीवनाय ॥२४॥
 यथाहान्यनुपूर्वं भवन्ति यथर्तव ऋतुभिर्यन्ति साकम् ।
 यथा न पूर्वमपरो जहात्येवा धातरायूषि कल्पयेषाम् ॥२५॥
 अश्मन्वती रीयते सं रभध्वं वीरयध्वं प्र तरता सखायः ।
 अत्रा जहीत ये असन्दुरेवा अनमीवानुत्तरेमाभि वाजान् ॥२६॥
 उत्तिष्ठता प्र तरता सखायोश्मन्वती नदी स्यन्दत इयम् ।
 अत्रा जहीत ये असन्नशिवाः शिवान्त्स्योनानुत्तरेमाभि वाजान् ॥२७॥

इमे । जीवाः । वि । मूतैः । आ । अववृत्रन् । अभूत् । भद्रा । देवहूतिः । नः । अय ।
 प्राञ्चः । अगाम । नृतये । हसाय । सुवीरासः । विदथम् । आ । वदेम ॥ २२ ॥
 इमम् । जीवेभ्यः । परिधिम् । दधामि । मा । एषाम् । नु । गात् । अपरः । अर्थम् । एतम् ।
 शतम् । जीवन्तः । शरदः । पुरुचीः । तिरः । मृत्युम् । दधताम् । पर्वतेन ॥ २३ ॥
 आ । रोहत् । आयुः । जरसम् । वृणानाः । अनुऽपूर्वम् । यतमानाः । यति । स्थ ।
 तान् । वः । त्वष्टा । सुजनिमा । सजोषाः । सर्वम् । आयुः । नयतु । जीवनाय ॥ २४ ॥
 यथा । अहानि । अनुऽपूर्वम् । भवन्ति । यथा । ऋतवः । ऋतुऽभिः । यन्ति । साकम् ।
 यथा । न । पूर्वम् । अपरः । जहाति । एव । धातुः । आयूषि । कल्पय । एषाम् ॥ २५ ॥
 अश्मन्ऽवती । रीयते । सम् । रभध्वम् । वीरयध्वम् । प्र । तरत् । सखायः ।
 अत्र । जहीत् । ये । असन् । दुःस्रवाः । अनमीवान् । उत् । तरेम् । अभि । वाजान् ॥
 उत् । तिष्ठत् । प्र । तरत् । सखायः । अश्मन्ऽवती । नदी । स्यन्दते । इयम् ।
 अत्र । जहीत् । ये । असन् । अशिवाः । शिवान् । स्योनान् । उत् । तरेम् । अभि । वाजान् ॥

- XII.2.22** These living ones have turned away from the dead; our invocation of the gods hath been auspicious today; we have gone forward unto dancing, unto laughter; may we, rich in heroes, address counsel.
- XII.2.23** I set this enclosure for the living; let not another of them now go to that goal; living a hundred numerous autumns, let them set an obstacle to death with a mountain.
- XII.2.24** Mount, choosing old age for life-time, pressing on, one after another, as many as ye be; you here let Tvaṣṭṛ, him of good births, in accord, lead on to living your whole life-time.
- XII.2.25** As days take place one after another, as seasons go along with seasons, as an after one does not desert a preceding -- so O creator, arrange their life-times.
- XII.2.26** The stony one flows; take ye hold together; play the hero, pass over, O friends; quit them that are of evil courses; may we pass up unto powers that are free from disease.
- XII.2.27** Stand up, pass over, O friends; the stony river here runs; quit ye here them that are unpropitious; may we pass up unto propitious pleasant powers.

वैश्वदेवीं वर्चस आ रभध्वं शुद्धा भवन्तः शुचयः पावकाः ।
 अतिक्रामन्तो दुरिता पदानि शतं हिमाः सर्ववीरा मदेम ॥२८॥
 उदीचीनैः पथिभिर्वायुमद्भिरतिक्रामन्तोर्वरान्परेभिः ।
 त्रिः सप्त कृत्व ऋषयः परेता मृत्युं प्रत्यौहन्पदयोपनेन ॥२९॥
 मृत्योः पदं योपयन्त एत द्राघीय आयुः प्रतरं दधानाः ।
 आसीना मृत्युं नुदता सधस्थेय जीवास्तौ विदधमा वदेम ॥३०॥
 इमा नारीरविधवाः सुपत्नीराञ्जनेन सर्पिषा सं स्पृशन्ताम् ।
 अनश्रवो अनमीवाः सुरन्ना आ रोहन्तु जनयो योनिमग्रे ॥३१॥
 व्याकरोमि हविषाहमेतौ तौ ब्रह्मणा व्यहं कल्पयामि ।
 स्वधां पितृभ्यो अजरां कृणोमि दीर्घेणायुषा समिमान्सृजामि ॥३२॥
 यो नो अग्निः पितरो हृत्स्वः॑न्तराविवेशामृतो मर्त्येषु ।
 मय्यहं तं परि गृह्णामि देवं मा सो अस्मान्द्विषत मा वयं तम् ॥३३॥

वैश्वदेवीम् । वर्चसे । आ । रभध्वम् । शुद्धाः । भवन्तः । शुचयः । पावकाः ।
 अतिक्रामन्तः । दुःइता । पदानि । शतम् । हिमाः । सर्ववीराः । मदेम ॥ २८ ॥
 उदीचीनैः । पथिभिः । वायुमत्सभिः । अतिक्रामन्तः । अवरान् । परेभिः ।
 त्रिः । सप्त । कृत्वः । ऋषयः । पराइताः । मृत्युम् । प्रति । औहन् । पदयोपनेन ॥
 मृत्योः । पदम् । योपयन्तः । आ । इत । द्राघीयः । आयुः । प्रतरम् । दधानाः ।
 आसीनाः । मृत्युम् । नुदत । सधस्थे । अथ । जीवास्तः । विदधम् । आ । वदेम ॥ ३० ॥
 इमाः । नारीः । अविधवाः । सुपत्नीः । आऽअञ्जनेन । सर्पिषा । सम् । स्पृशन्ताम् ।
 अनश्रवः । अनमीवाः । सुरन्नाः । आ । रोहन्तु । जनयः । योनिम् । अग्रे ॥ ३१ ॥
 विऽआकरोमि । हविषा । अहम् । एतौ । तौ । ब्रह्मणा । वि । अहम् । कल्पयामि ।
 स्वधाम् । पितृभ्यः । अजरां । कृणोमि । दीर्घेण । आयुषा । सम् । इमान् । सृजामि ॥
 यः । नः । अग्निः । पितरः । हृत्स्वः । अन्तः । आऽविवेश । अमृतः । मर्त्येषु । मयि ।
 अहम् । तम् । परि । गृह्णामि । देवम् । मा । सः । अस्मान् । द्विषत । मा । वयम् । तम् ॥

XII.2.28 Take ye hold on that of all the gods in order to splendor, becoming cleansed clear purifying; stepping over difficult tracks, may we revel a hundred winters with all our heroes.

XII.2.29 By upward roads, full of wind, by distant ones, stepping over those that are lower, thrice seven times did the departed seers bear back death with the track-obstructor.

XII.2.30 Come ye, obstructing the track of death, assuming further on a longer life-time; sitting in your station, thrust ye death; then may we, living, speak to the council.

XII.2.31 Let these women, not widows, well-spoused, touch themselves with ointment, with butter; tearless, without disease, with good treasures, let the wives ascend first to the place of union.

XII.2.32 I separate these two by oblation; I shape them apart with a spell; I make for the Fathers unwasting svadhā; I unite these with a long life-time.

XII.2.33 What Agni, O Fathers, hath entered into our hearts, an immortal into mortals, that god do I enclose in me; let him not hate us, nor let us (hate) him.

अ॒पा॒वृ॒त्य गा॒र्हप॒त्यात्क॒व्यादा॒ प्रे॒तं दक्षि॑णा ।
 प्रि॒यं पि॒तृभ्य॑ आ॒त्मने॑ ब्र॒ह्मभ्यः॑ कृणु॒ता प्रि॒यम् ॥३४॥
 द्वि॒भा॒ग॒ध॒नमा॒दाय॑ प्र क्षि॒णाय॑व॒र्त्या ।
 अ॒ग्निः पु॒त्रस्य॑ ज्येष्ठस्य॑ यः क॒व्याद॑नि॒राहितः॑ ॥३५॥
 यत्कृ॑षते॒ यद॑नु॒ते यच्च॑ व॒क्षेन॑ वि॒न्दते॑ ।
 सर्व॑ म॒र्त्यस्य॑ तन्नास्ति॑ क॒व्याच्चेद॑नि॒राहितः॑ ॥३६॥
 अ॒य॒ज्ञियो॑ ह॒तव॑र्चा भव॒ति नैने॑न ह॒विर॑त्त॒वे ।
 छि॒न॒ति कृ॑ष्या गो॒र्धना॑य॒ क॒व्याद॑नुव॒र्तते॑ ॥३७॥
 मुहु॑र्गृ॒ध्यैः प्र व॑द॒त्यार्ति॑ म॒र्त्यो नी॒त्य ।
 क॒व्याद्या॑न॒मिर॑न्ति॒काद॑नुवि॒द्वान्वि॒ताव॑ति ॥३८॥
 ग्रा॒ह्या गृ॒हाः सं सृ॑ज्यन्ते स्त्रि॒या यन्मि॑त्रय॒ते प॑तिः ।
 ब्र॒ह्मैव॑ वि॒द्वाने॒ष्योऽ॒ यः क॒व्याद॑ नि॒राद॑धत् ॥३९॥

अ॒प॒ऽआ॒वृ॒त्य । गा॒र्ह॑ऽप॒त्यात् । क॒व्य॑ऽअ॒दा । प्र । इ॒त । दक्षि॑णा ।
 प्रि॒यम् । पि॒तृ॑ऽभ्यः । आ॒त्मने॑ । ब्र॒ह्म॑ऽभ्यः । कृणु॒त । प्रि॒यम् ॥ ३४ ॥
 द्वि॒भा॒ग॒ऽध॒नम् । आ॒ऽदा॒य । प्र । क्षि॒णाय॑ । अ॒व॒र्त्या ।
 अ॒ग्निः । पु॒त्रस्य॑ । ज्येष्ठस्य॑ । यः । क॒व्य॑ऽअ॒त् । अ॒निः॑ऽआ॒हितः॑ ॥ ३५ ॥
 यत् । कृ॑षते । यत् । व॒नु॒ते । यत् । च । व॒क्षेन॑ । वि॒न्दते॑ ।
 सर्व॑म् । म॒र्त्यस्य॑ । तत् । न । अ॒स्ति । क॒व्य॑ऽअ॒त् । च । इ॒त् । अ॒निः॑ऽआ॒हितः॑ ॥ ३६ ॥
 अ॒य॒ज्ञि॒यः । ह॒त॑ऽव॒र्चाः । भ॒व॒ति । न । ए॒ने॒न । ह॒विः । अ॒त्त॒वे ।
 छि॒न॒ति । कृ॑ष्याः । गोः । ध॒ना॒त् । यम् । क॒व्य॑ऽअ॒त् । अ॒नु॑ऽव॒र्तते॑ ॥ ३७ ॥
 मुहुः । गृ॒ध्यैः । प्र । व॑द॒ति । आ॒र्ति॑म् । म॒र्त्यैः । नि॒ऽइ॒त्य ।
 क॒व्य॑ऽअ॒त् । या॒न् । अ॒ग्निः । अ॒न्ति॒का॒त् । अ॒नु॑ऽवि॒द्वान् । वि॒ऽता॒व॑ति ॥ ३८ ॥
 ग्रा॒ह्या । गृ॒हाः । सम् । सृ॑ज्यन्ते । स्त्रि॒याः । यत् । मि॒त्रय॑ते । प॑तिः ।
 ब्र॒ह्मा । ए॒व । वि॒द्वान् । ए॒ष्यः । यः । क॒व्य॑ऽअ॒दम् । निः॑ऽआ॒द॑धत् ॥ ३९ ॥

Agniḥ

XII.2.34 Having turned away from the householder's fire, go ye forth to the right with the flesh-eating one; do ye what is dear to the Fathers, to self, what is dear to the priests.

XII.2.35 The flesh-eating Agni that is unremoved, taking to himself the double-portioned riches of the oldest son, destroys him with ruin.

XII.2.36 What one plows, what one wins, and what one gains by pay -- all that is not a mortal's; if the flesh-eating one be unremoved.

XII.2.37 He becomes unfit for sacrifice, of smitten splendor; not by him is the oblation to be eaten; (him) the flesh-eating one cuts off from plowing, kine, riches, whom it pursues.

XII.2.38 A mortal, going down to mishap, speaks forth repeatedly with greedy ones; whom the flesh-eating Agni, from near by after-knowing, follows.

XII.2.39 The houses are united with seizure when a woman's husband dies; a knowing priest is to be sought, who shall remove the flesh-eating one.

यद्विप्रं शर्मलं चक्रुः यच्च दुष्कृतम् ।

आपो मा तस्माच्छृम्भन्त्वग्नेः संकसुकाश्च यत् ॥४०॥

ता अधरादुदीचीराववृत्रन्प्रजानतीः पृथिभिर्देवयानैः ।

पर्वतस्य वृषभस्याधि पृष्ठे नवाश्वरन्ति सरितः पुराणीः ॥४१॥

अग्ने अक्रव्यामिः क्रव्यादं नुदा देवयजनं वह ॥४२॥

इमं क्रव्यादा विवेशायं क्रव्यादुमन्वगात् ।

व्याघ्रौ कृत्वा नानानं तं हरामि शिवापरम् ॥४३॥

अन्तर्धिर्देवानां परिधिर्मनुष्याणामग्निर्गाहपत्य उभयानन्तरा श्रितः ॥४४॥

जीवानामायुः प्र तिर त्वमग्ने पितृणां लोकमपि गच्छन्तु ये मृताः ।

सुगार्हपत्यो वितपन्नरातिमुषामुषां श्रेयसीं धेह्यस्मै ॥४५॥

सर्वानग्ने सहमानः सपन्नानैषामूर्जं रयिमस्मासु धेहि ॥४६॥

यत् । रिप्रम् । शर्मलम् । चक्रुः । यत् । च । दुःकृतम् ।

आपोः । मा । तस्मात् । शृम्भन्तु । अग्नेः । सम्कसुकात् । च । यत् ॥ ४० ॥

ताः । अधरात् । उदीचीः । आ । अववृत्रन् । प्रजानतीः । पृथिभिः । देवयानैः ।

पर्वतस्य । वृषभस्य । अधि । पृष्ठे । नवाः । चरन्ति । सरितः । पुराणीः ॥ ४१ ॥

अग्ने । अक्रव्यऽअत् । निः । क्रव्यऽअदम् । नुद । आ । देवयजनम् । वह ॥ ४२ ॥

इमम् । क्रव्यऽअत् । आ । विवेश । अयम् । क्रव्यऽअदम् । अनु । अगात् ।

व्याघ्रौ । कृत्वा । नानानम् । तम् । हरामि । शिवाऽअपरम् ॥ ४३ ॥

अन्तःऽधिः । देवानाम् । परिऽधिः । मनुष्याणाम् । अग्निः । पत्यः । उभयान् । अन्तरा । श्रितः ॥

जीवानाम् । आयुः । प्र । तिर । त्वम् । अग्ने । पितृणाम् । लोकम् । अपि । गच्छन्तु । ये । मृताः ।

सुगार्हपत्यः । वितपन् । अरातिम् । उषाम् । उषाम् । श्रेयसीम् । धेहि । अस्मै ॥ ४५ ॥

सर्वान् । अग्ने । सहमानः । सपन्नान् । आ । एषाम् । ऊर्जम् । रयिम् । अस्मासु । धेहि ॥

- XII.2.40** What evil, pollution we have committed, and what ill doing, from that let the waters cleanse me, and also from the crushing Agni.
- XII.2.41** These fore-knowing ones have turned hither upward from below by roads that the gods go upon; upon the back of the virile mountain the ancient streams go about new.
- XII.2.42** O non-flesh-eating Agni, push out the flesh-eating one; bring the god-sacrificing one.
- XII.2.43** The flesh-eating one entered into this man; he has gone after the flesh-eating one; having made two tigers severally, I take him, who is other than propitious.
- XII.2.44** Concealment of the gods, defense of men, the householder's fire is set between both classes.
- XII.2.45** Lengthen thou out, O Agni, the life-time of the living; let them who are dead go unto the world of the Fathers; do thou, a good householder's fire, burning away the niggard, assign to this man an ever better dawn.
- XII.2.46** Overcoming, O Agni; all (our) rivals, do thou assign to us their refreshment and wealth.

इममिन्द्रं वक्षिं पप्रिमन्वारभध्वं स वो निर्वक्षडुरितादवद्यात् ।
 तेनाप हत शरुमापतन्तं तेन रुद्रस्य परि पातास्ताम् ॥४७॥
 अनड्वाहं प्लवमन्वारभध्वं स वो निर्वक्षडुरितादवद्यात् ।
 आ रोहत सवितुर्नावमेतां षड्रुर्वीभिर्मति तरेम ॥४८॥
 अहोरात्रे अन्वेषि विभ्रत्क्षेम्यस्तिष्ठन्प्रतरणः सुवीरः ।
 अनातुरान्सुमनसस्तल्प विभ्रज्योगेव नः पुरुषगन्धिरेधि ॥४९॥
 ते देवेभ्य आ वृश्चन्ते पापं जीवन्ति सर्वदा ।
 क्रव्याद्यानमिरन्तिकादश्च इवानुवपते नडम् ॥५०॥
 येऽश्रद्धा धनकाम्या क्रव्यादा समासते ।
 ते वा अन्येषां कुम्भीं पर्यादधति सर्वदा ॥५१॥
 प्रेवं पिपतिषति मनसा सुहुरा वर्तते पुनः ।
 क्रव्याद्यानमिरन्तिकादनुविद्वान्वितावति ॥५२॥

इमम् । इन्द्रम् । वह्निम् । पप्रिमं । अनुऽआरभध्वम् । सः । वोः । निः । वक्षत् । दुऽऽतात् ।
 अवद्यात् । तेन । अप । हत । शरुम् । आऽपतन्तम् । तेन । रुद्रस्य । परि । पात । अस्ताम् ॥
 अनड्वाहम् । प्लवम् । अनुऽआरभध्वम् । सः । वोः । निः । वक्षत् । दुऽऽतात् । अवद्यात् ।
 आ । रोहत । सवितुः । नावम् । एताम् । पृट्ऽभिः । उर्वीभिः । अमतिम् । तरेम् ॥ ४८ ॥
 अहोरात्रे इति । अनु । एधि । विभ्रत् । क्षेम्यः । तिष्ठन् । प्रऽतरणः । सुवीरः ।
 अनातुरान् । सुऽमनसः । तल्प । विभ्रत् । ज्योक् । एव । नः । पुरुषगन्धिः । एधि ॥ ४९ ॥
 ते । देवेभ्यः । आ । पापम् । जीवन्ति । सर्वदा ।
 क्रव्यऽअत् । यान् । अग्निः । अन्तिकात् । अश्चऽइव । अनुऽवपते । नडम् ॥ ५० ॥
 ये । अश्रद्धाः । धनऽकाम्या । क्रव्यऽअदा । सम्ऽआसते ।
 ते । वै । अन्येषाम् । कुम्भीम् । परिऽआदधति । सर्वदा ॥ ५१ ॥
 प्रऽइव । पिपतिषति । मनसा । सुहुः । आ । वर्तते । पुनः ।
 क्रव्यऽअत् । यान् । अग्निः । अन्तिकात् । अनुऽविद्वान् । विऽतावति ॥ ५२ ॥

XII.2.47 Take ye hold after this saving carrier Indra : he shall carry you out of difficulty and reproach; by him smite away the on-flying shaft; by him ward off Rudra's hurled missile.

XII.2.48 Lay ye hold after the draft-ox (as) float; he shall carry you out of difficulty and reproach; mount this boat of Savitṛ ; may we cross over misery by the six wide direction.

XII.2.49 Day and night thou goest after, bearing, standing comfortable, prolonging (life), having good heroes; bearing, O couch, healthful, well-minded ones, do thou long be for us smelling of men.

XII.2.50 They fall under the wrath of the gods, they live always evilly, after whom the flesh-eating fire, from near by, like a horse, scatters reeds.

XII.2.51 Whoever, without faith, from desire of riches then sit together with the flesh-eating one, they verily feed the fire about the pot of others.

XII.2.52 He desires, as it were, to fly forth with his mind; repeatedly he returns again--they whom the flesh-eating Agni, from near by, after knowing follows.

अर्विः कृष्णा भागधेयं पशूनां सीसं क्रव्यादपि चन्द्रं त आहुः ।
 माषाः पिष्टा भागधेयं ते हव्यमरण्यान्या गह्वरं सचस्व ॥५३॥

इषीकां जरतीमिष्टा तिलिपञ्चं दण्डनं नडम् ।

तमिन्द्र इध्मं कृत्वा यमस्याग्निं निरादधौ ॥५४॥

प्रत्यश्चमर्कं प्रत्यर्पयित्वा प्रविहान्पन्थां वि ह्यविवेश ।

परामीषामसून्दिदेशं दीर्घेणायुषा समिमान्सृजामि ॥५५॥

अर्विः । कृष्णा । भागधेयम् । पशूनाम् । सीसम् । क्रव्यऽअत् । अपि । चन्द्रम् । ते ।
 आहुः । माषाः । पिष्टाः । भागधेयम् । ते । हव्यम् । अरण्यान्याः । गह्वरम् । सचस्व ॥५३॥

इषीकां । जरतीम् । इष्ट्वा । तिलिपञ्चम् । दण्डनम् । नडम् ।

तम् । इन्द्रः । इध्मम् । कृत्वा । यमस्य । अग्निम् । निःऽआदधौ ॥ ५४ ॥

प्रत्यश्चमम् । अर्कम् । प्रतिऽअर्पयित्वा । प्रऽविहान् । पन्थाम् । वि । हि । आऽविवेश ।

परां । अमीषाम् । असून् । दिदेशं । दीर्घेण । आयुषा । सम् । इमान् । सृजामि ॥५५॥

(३) द्वतीयं सूक्तम्

(१-१०) षड्वचस्यास्य सूक्तस्य वम ऋषिः । स्वर्गविनाम्रयो वेवताः । (१, ४२-४३, ४७) षड्वचो द्विचत्वारिंशी-
 विचत्वारिंशीस्तत्तत्वारिंशीनाञ्च अरिष्टिमिदुर्, (२-७, ९-११, १४-१६, १८-२०, २३, २५-३३, ३५-३८

४०-४१, ४५-४६, ४८-५४) द्वितीयादिवचद्वयस्य नवम्यादिवचस्य चतुर्थस्यादिवचस्याष्टादस्यादिवचस्य

अथोर्विषयाः पञ्चविंशत्यादिनवमां पञ्चविंश्याद्विचतसृणां चत्वारिंश्येकचत्वारिंशीपञ्चचत्वारिंशीपदचत्वा-

रिंशीनामष्टचत्वारिंश्याद्विचतसृणाञ्च मिदुर्, (८, १२, २१-२२, २४) अष्टमीद्वादस्येकविंशी-

द्वाविंशीचतुर्विंशीनां वगती, (१३, १७) अथोर्वीक्षितस्योः स्वपदावीं मिदुर्, (३४) चतु-

र्विषया विराज्जर्मा मिदुर्, (३९) एकोनचत्वारिंश्या अनुहुन्गर्मा मिदुर्, (४४) चतुर्विंश-

रिंश्याः पदवृहती मिदुर्, (५५-६०) पञ्चपञ्चाश्याद्विपण्णाञ्च त्र्यवस्तानां सप्तपदा वाहुः-

मत्पतिबागलशाकपतिशाकपतिर्वात्यगर्भातिभृतिस्तन्वांसि [(५६) षट्पञ्चाश्या

विपद् कृतिः, अवशिष्टाणाञ्च कृतिः] ।

पुमान्पुंसोधि तिष्ठ चर्मैहि तत्र ह्यस्व यतमा प्रिया ते ।

यार्वन्तावत्रे प्रथमं संमेयथुस्तद्वां वयो यमराज्ये समानम् ॥१॥

पुमान् । पुंसः । अधि । तिष्ठ । चर्मै । इहि । तत्र । ह्यस्व । यतमा । प्रिया । ते ।

यार्वन्तौ । अत्रे । प्रथमम् । समऽएयथुः । तत् । वांम् । वयः । यमराज्ये । समानम् ॥१॥

XII.2.53 A black ewe of cattle portion; lead, too, they call thy gold,
O flesh-eating one; ground beans are thy portion (as)
oblation; seek thou the thicket of the forest-spirit.

XII.2.54 Having made offering of withered cane, of tilpiñja, of
daṇḍana, of reeds; having made fuel of this, Indra removed
Yama's fire.

XII.2.55 Having sent in opposition an opposing song, I, foreknowing,
have entered abroad on the road; I have directed away the
lifebreaths of them yonder; these here I unite with long life-
time.

Cremation as a sacrifice

XII.3.1 Stand, a man, upon men; go to the hide; call thither her who
is dear to thee; of what age ye two first came together in the
beginning, let that be your same age in Yama's realm.

तावद्वां चक्षुस्तति वीर्याणि तावत्तेजस्ततिधा वाजिनानि ।
 अग्निः शरीरं सचते यदैधोधा पृक्कान्मिथुना सं भवाथः ॥२॥
 समस्मिल्लोके समु देवयाने सं सां समेतं यमराज्येषु ।
 पुतौ पवित्रैरुप तद्धृयेथां यद्यद्रेतो अधि वां संबभूव ॥३॥
 आपस्पुत्रासो अभि सं विशध्वमिमं जीवं जीवधन्याः समेत्य ।
 तासां भजध्वममृतं यमाहुर्यमोदुनं पचति वां जनित्री ॥४॥
 यं वां पिता पचति यं च माता रिप्राभिर्मुक्त्यै शर्मलाच्च वाचः ।
 स ओदुनः शतधारः स्वर्ग उभे व्यापि नभसी महित्वा ॥५॥
 उभे नभसी उभयांश्च लोकान्ये यज्वनामभिजिताः स्वर्गाः ।
 तेषां ज्योतिष्मान्मधुमान्यो अग्रे तस्मिन्पुत्रैर्जरसि सं श्रयेथाम् ॥६॥
 प्राचींप्राचीं प्रदिशमा रमेथामेतं लोकं श्रद्धधानाः सचन्ते ।
 यद्वां पक्कं परिविष्टममौ तस्य गुप्तये दम्पती सं श्रयेथाम् ॥७॥

तावत् । वाम् । चक्षुः । तति । वीर्याणि । तावत् । तेजः । ततिऽधा । वाजिनानि ।
 अग्निः । शरीरम् । सचते । यदा । एधः । अर्धं । पृक्कात् । मिथुना । सम् । भवाथः ।
 सम् । अस्मिन् । लोके । सम् । ऊं इति । देवयाने । सम् । स्म । सम्ऽएतम् । यमऽराज्येषु ।
 पुतौ । पवित्रैः । उप । तत् । हृयेथाम् । यत्ऽयत् । रेतः । अधि । वाम् । सम्ऽवभूव ॥ ३ ॥
 आपः । पुत्रासः । अभि । सम् । विशध्वम् । इमम् । जीवम् । जीवऽधन्याः । सम्ऽएत्य ।
 तासाम् । भजध्वम् । अमृतम् । यम् । आहुः । यम् । ओदुनम् । पचति । वाम् । जनित्री ॥४॥
 यम् । वाम् । पिता । पचति । यम् । च । माता । रिप्रात् । निऽमुक्त्यै । शर्मलात् । च ।
 वाचः । सः । ओदुनः । शतऽधारः । स्वऽऽगः । उभे इति । वि । आप । नभसी इति । महित्वा ॥५॥
 उभे इति । नभसी इति । उभयान् । च । लोकान् । ये । यज्वनाम् । अभिऽजिताः । स्वऽऽगाः ।
 तेषाम् । ज्योतिष्मान् । मधुमान् । यः । अग्रे । तस्मिन् । पुत्रैः । जरसि । सम् । श्रयेथाम् ॥६॥
 प्राचीम्ऽप्राचीम् । प्रऽदिशम् । आ । रमेथाम् । एतम् । लोकम् । श्रत्ऽद्धधानाः । सचन्ते ।
 यत् । वाम् । पक्कम् । परिविष्टम् । अग्नौ । तस्य । गुप्तये । दम्पती इति दम्ऽपती । सम् ।
 श्रयेथाम् ॥ ७ ॥

XII.3.2 So much (be) your sight, so many your powers, so great your brilliancy; so many-fold your energies; Agni fastens on the body when (it is his) fuel; then, O paired ones, shall ye come into being from what is cooked.

XII.3.3 Together in this world, together on the (road) the gods travel, together also unite ye in the realms of Yama; purified by purifiers, call ye to yourselves whatever seed came into being from you.

XII.3.4 Enter together, you sons, into the waters, coming together, you rich in life, unto this living one; of them share you the one which they call immortal, the rice-dish which your generatrix cooks.

XII.3.5 What one your father cooks, and what one mother, in order to release from evil and from pollution of speech – that hundred-streamed, heaven-going rice-dish had permeated with greatness both firmaments.

XII.3.6 Both firmaments, and worlds of both kinds, what heaven-going ones are conquered of the sacrificers – which one of them is chiefly full of light, full of honey, in that combine ye with your sons in old age.

XII.3.7 Take you hold upon each forward direction; to this world they that have faith attach themselves; what of you that is cooked is served up in the fire, combine you, O husband and wife, in order to its guarding.

दक्षिणां दिशमभि नक्षमाणौ पर्यावर्तेथामभि पात्रमेतत् ।
 तस्मिन्वां यमः पितृभिः संविदानः पृक्काय शर्म बहुलं नि यच्छात् ॥८॥
 प्रतीचीं दिशामियमिद्वरं यस्यां सोमो अधिपा मृडिता च ।
 तस्यां श्रयेथां सुकृतः सचेथामधा पृक्कान्मिथुना सं भवायः ॥९॥
 उत्तरं राष्ट्रं प्रजयोत्तरावदिशामुदीची कृणवन्नो अग्रम् ।
 पाङ्क छन्दः पुरुषो बभूव विश्वैर्विश्वार्हेः सह सं भवेम ॥१०॥
 ध्रुवेयं विराप्नमो अस्त्वस्यै शिवा पुत्रेभ्य उत मह्यमस्तु ।
 सा नो देव्यदिते विश्ववार इर्यं इव गोपा अभि रक्ष पृक्कम् ॥११॥
 पितेव पुत्रानभि सं स्वजस्व नः शिवा नो वाता इह वान्तु भूमौ ।
 यमोदनं पचतो देवते इह तन्नस्तप उत सत्यं च वेत्तु ॥१२॥
 यत्तत्कृष्णः शकुन एह गत्वा त्सरन्विषक्तं बिलं आससाद ।
 यद्वा दास्याद्द्विहस्ता समङ्क उद्धखलं मुसलं शुम्भतापः ॥१३॥

दक्षिणाम् । दिशम् । अभि । नक्षमाणौ । परिऽआवर्तेथाम् । अभि । पात्रम् । एतत् ।
 तस्मिन् । वाम् । यमः । पितृऽभिः । सम्ऽविदानः । पृक्कायं । शर्म । बहुलम् । नि । यच्छात् ॥ ८ ॥
 प्रतीचीं । दिशाम् । इयम् । इत् । वरम् । यस्याम् । सोमः । अधिऽपाः । मृडिता । च ।
 तस्याम् । श्रयेथाम् । सुऽकृतः । सचेथाम् । अधः । पृक्कात् । मिथुना । सम् । भवायः ॥ ९ ॥
 उत्तरम् । राष्ट्रम् । प्रऽजयो । उत्तरऽवत् । दिशाम् । उदीची । कृणवत् । नः । अग्रम् ।
 पाङ्क्तम् । छन्दः । पुरुषः । बभूव । विश्वैः । विश्वऽअर्हेः । सह । सम् । भवेम ॥ १० ॥
 ध्रुवा । इयम् । विऽराट् । नमः । अस्तु । अस्यै । शिवा । पुत्रेभ्यः । उत । मह्यम् । अस्तु ।
 सा । नः । देवि । अदिते । विश्वऽवारे । इर्यःऽइव । गोपाः । अभि । रक्ष । पृक्कम् ॥ ११ ॥
 पिताऽइव । पुत्रान् । अभि । सम् । स्वजस्व । नः । शिवाः । नः । वाताः । इह । वान्तु । भूमौ ।
 यम् । ओदनम् । पचतः । देवते इति । इह । तम् । नः । तपः । उत । सत्यम् । च । वेत्तु ॥
 यत्तत् । कृष्णः । शकुनः । आ । इह । गत्वा । त्सरन् । विऽसक्तम् । बिले । आऽससाद ।
 यत् । वा । दासी । आद्विहस्ता । सम्ऽअङ्क्ते । उद्धखलम् । मुसलम् । शुम्भत । आपः ॥

XII.3.8 Attaining unto the southern quarter, turn you about into this vessel; in it shall Yama, in concord with the Fathers, assure abundant protection unto your cooked.

XII.3.9 This western of the quarters verily is a thing to be preferred, in which Soma is over-ruler and favourer; to it resort you; attach yourselves to the well-doers; then. O paired ones, shall ye come into being from what is cooked.

XII.3.10 A superior realm, having superiority by progeny, may the northern of the quarters make our apex; a five-fold meter hath the man become; may we come into being together with all, having all their limbs.

XII.3.11 This fixed (quarter) is virāj; homage be to it; let it be propitious to sons and to me; do thou O goddess Aditi, having all choice things, like an active herdsman defend our cooked.

XII.3.12 Do you embrace us, as a father his sons; let propitious winds blow here for us on the earth; what rice-dish the two deities cook here, let that know our penance and also truth.

XII.3.13 Whenever the black bird (sauna) coming hither, hath sat upon the orifice, surprising what is resolved, or when the barbarian woman with wet hands smears over -- cleanse, you waters, the mortar (and) pestle.

अयं ग्रावा पृथुबुधो वयोधाः पूतः पवित्रैरपं हन्तु रक्षः ।
 आ रोह चर्म महि शर्म यच्छ मा दंपती पौत्रमघं नि गाताम् ॥१४॥
 वनस्पतिः सह देवैर्न आगन्नक्षः पिशाचौ अपवारधमानः ।
 स उच्छ्रयाते प्र वदाति वाचं तेन लोकौ अभि सर्वोज्ञयेम ॥१५॥
 सप्त मेधानपशवः पर्यगृह्ण्य एषां ज्योतिष्मां उत यश्चक्षः ।
 त्रयस्त्रिंशद्देवतास्तान्सचन्ते स नः स्वर्गमभि नेष लोकम् ॥१६॥
 स्वर्गं लोकमभि नो नयासि सं जायया सह पुत्रैः स्याम ।
 गृह्णामि हस्तमनु मैत्वत्र मा नस्तारीमिश्रैतिमो अरातिः ॥१७॥
 ग्राहिं पाप्मानमति तौ अयाम् तमो व्यस्य प्र वदासि वल्गु ।
 वानस्पत्य उद्यतो मा जिहिंसीर्मा तण्डुलं वि शरीदेव्यन्तम् ॥१८॥
 विश्वव्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्त्योनिर्लोकमुप याद्येतम् ।
 वर्षवृद्धमुप यच्छ शूर्पं तुषं पलावानप तद्विनक्तु ॥१९॥

अयम् । ग्रावा । पृथुबुधः । वयोऽधाः । पूतः । पवित्रैः । अपं । हन्तु । रक्षः । आ ।
 रोह । चर्म । महि । शर्म । यच्छ । मा । दंपती इति दम्पती । पौत्रम् । अघम् । नि । गाताम् ॥१४॥
 वनस्पतिः । सह । देवैः । नः । आ । अग्न । रक्षः । पिशाचान् । अपऽवारधमानः ।
 सः । उत । श्रयाते । प्र । वदाति । वाचम् । तेन । लोकान् । अभि । सर्वान् । ज्ञयेम् ॥
 सप्त । मेधान् । पशवः । परि । अगृह्णन् । यः । एषाम् । ज्योतिष्मान् । उत । यः । चक्षः ।
 त्रयऽत्रिंशत् । देवताः । तान् । सचन्ते । सः । नः । स्वऽगम् । अभि । नेष । लोकम् ॥
 स्वऽगम् । लोकम् । अभि । नः । नयासि । सम् । जायया । सह । पुत्रैः । स्याम् । गृह्णामि ।
 हस्तम् । अनु । मा । आ । एतु । अत्र । मा । नः । तारीत् । निऽश्रतिः । मो इति । अरातिः ॥
 ग्राहिम् । पाप्मानम् । अति । तान् । अयाम् । तमः । वि । अस्य । प्र । वदासि । वल्गु ।
 वानस्पत्यः । उद्यतः । मा । जिहिंसीः । मा । तण्डुलम् । वि । शरीः । देवऽयन्तम् ॥
 विश्वव्यचाः । घृतपृष्ठः । भविष्यन् । सऽयोनिः । लोकम् । उप । याहि । एतम् ।
 वर्षवृद्धम् । उप । यच्छ । शूर्पम् । तुषम् । पलावान् । अपं । तत् । विनक्तु ॥ १९ ॥

- XII.3.14** Let this pressing-stone, broad-based, vigor-bestowing, purified by purifiers, smite away the demon; mount thou the hide; yield great protection; let not the husband and wife fall into evil proceeding from grand sons.
- XII.3.15** The forest tree hath come to us together with the gods, forcing off the demon, the piśācas; he shall rise up, shall speak forth his voice; with him may we conquer all worlds.
- XII.3.16** Seven sacrifices the cattle enclosed --which of them was full of light, and which was pining; to them thirty deities attach themselves; do thou conduct us unto the heavenly world.
- XII.3.17** Unto the heavenly world shalt thou conduct us; we be united with wife, with sons; I grasp hand; let her come here after me; let not destruction pass us, nor the niggard.
- XII.3.18** The seizure, evil -- may we go beyond them; dissipate thou the darkness; mayest thou speak forth what is agreeable; made of forest tree, uplifted, do not injure; do not crush to pieces the god-loving rice-grain.
- XII.3.19** About to become all-expanded, ghee-backed, go thou, of like origin, unto that world; hand thou the rain-increased sieve; let that winnow away the husk, the chaff.

त्रयो लोकाः संमिता ब्राह्मणेन यौरेवासौ पृथिव्यन्तरिक्षम् ।
 अंशून् गृभीत्वान्वाग्भेयामा प्यायन्तां पुनरा यन्तु शूर्पम् ॥२०॥
 पृथक्पृथक्पाणि बहुधा पशुनामेकरूपो भवसि सं समृद्ध्या ।
 एतां त्वचं लोहिनीं तां नुदस्व ग्रावां शुम्भाति मलग्ग इव वल्गा ॥२१॥
 पृथिवीं त्वा पृथिव्यामा वैश्यामि तनुः समानी विहृता त एषा ।
 यत्पुत्तं लिखितमर्पणेन तेन मा सुखोर्जमणापि तद्वपामि ॥२२॥
 जनित्रीव प्रति हर्यासि सुनुं सं त्वा दधामि पृथिवीं पृथिव्या ।
 उखा कुम्भी वेद्यां मा व्यथिष्ठा यहायुधैराभ्येनातिपक्ता ॥२३॥
 अग्निः पचन्नक्षतु त्वा पुरस्तादिन्द्रो रक्षतु दक्षिणतो मरुत्वान् ।
 वरुणस्त्वा दंष्ट्राधरुणे प्रतीच्या उत्तरात्त्वा सोमः सं ददातै ॥२४॥
 पूताः पवित्रैः पवन्ते अभ्रादिर्व च यन्ति पृथिवीं च लोकान् ।
 ता जीवला जीवधन्याः प्रतिष्ठाः पात्र आसिक्ताः पर्यग्निरिन्धाम् ॥२५॥

त्रयः । लोकाः । समऽमिताः । ब्राह्मणेन । यौः । एव । असौ । पृथिवी । अन्तरिक्षम् ।
 अंशून् । गृभीत्वा । अनुऽआग्भेयाम् । आ । प्यायन्ताम् । पुनः । आ । यन्तु । शूर्पम् ॥२०॥
 पृथक् । रूपाणि । बहुऽधा । पशुनाम् । एकऽरूपः । भवसि । सम । समऽऋद्ध्या ।
 एताम् । त्वचम् । लोहिनीम् । ताम् । नुदस्व । ग्रावां । शुम्भाति । मलग्गऽइव । वल्गा ॥२१॥
 पृथिवीम् । त्वा । पृथिव्याम् । आ । वैश्यामि । तनुः । समानी । विहृता । ते । एषा ।
 यत्पुत्तम् । द्युत्तम् । लिखितम् । अर्पणेन । तेन । मा । सुखोः । ब्रह्मणा । अपि । तत् । वपामि ॥
 जनित्रीऽइव । प्रति । हर्यासि । सुनुम् । सम । त्वा । दधामि । पृथिवीम् । पृथिव्या ।
 उखा । कुम्भी । वेद्याम् । मा । व्यथिष्ठाः । यहाऽआयुधैः । आभ्येन । अतिऽसक्ता ॥ २३ ॥
 अग्निः । पचन् । रक्षतु । त्वा । पुरस्तात् । इन्द्रः । रक्षतु । दक्षिणतः । मरुत्वान् ।
 वरुणः । त्वा । दंष्ट्रात् । धरुणे । प्रतीच्याः । उत्तरात् । त्वा । सोमः । सम । ददातै ॥२४॥
 पूताः । पवित्रैः । पवन्ते । अभ्रात् । दिवम् । च । यन्ति । पृथिवीम् । च । लोकान् ।
 ताः । जीवलाः । जीवधन्याः । प्रतिऽस्थाः । पात्रे । आऽसिक्ताः । परि । अग्निः । इन्धाम् ॥

XII.3.20 The three worlds are commensurate with the brāhmaṇa; yon heaven, earth, atmosphere; having seized the (soma) stalks, take you hold after; let them swell up; let them come again to the sieve.

XII.3.21 Manifoldly separate (are) the forms of cattle; thou becomes one formed together with success; that red skin -- that thrust thou (away, the pressing-stone shall cleanse like a fuller the garments.

XII.3.22 Thee that art earth I make enter into earth; this like body of thee separated; whatever of thee is burnt (or) scratched by driving; with that do not leak; I cover that over by a spell (trick).

XII.3.23 Mayest thou welcome as a mother a son; I unite thee, that art earth with the earth; a kettle, a vessel, do not stagger upon the sacrificial hearth, overhung by the implements of offering (and) by sacrificial butter.

XII.3.24 Let Agni, cooking, defend thee on the east; let Indra, with the Maruts, defend on the south; may Varuṇa fix thee in the maintenance of the western (quarter); on the north may Soma give thee together.

XII.3.25 Purified with purifiers, they purify themselves from the cloud; they go both to heaven and to earth (as their) worlds; them, lively, rich in life, firm-standing, poured into the vessel, let the fire kindle about.

आ यन्ति दिवः पृथिवीं सचन्ते भूम्याः सचन्ते अध्यन्तरिक्षम् ।
 शुद्धाः सतीस्ता उ शुम्भन्त एव ता नः स्वर्गमभि लोकं नयन्तु ॥२६॥
 उतेव प्रभ्वीरुत संमितास उत शुक्राः शुचयश्चामृतासः ।
 ता ओदनं दंपतिभ्यां प्रशिष्टा आपः शिक्षन्तीः पचता सुनाथाः ॥२७॥
 संख्याता स्तोकाः पृथिवीं सचन्ते प्राणापानैः संमिता ओषधीभिः ।
 असंख्याता ओप्यमानाः सुवर्णाः सर्वं व्यापुः शुचयः शुचित्वम् ॥२८॥
 उयोधन्त्यभि वल्गन्ति तप्ताः फेनमस्यन्ति बहुलांश्च बिन्दून् ।
 योषेव दृष्ट्वा पतिमृत्वियायैतैस्तण्डुलैर्भवता समापः ॥२९॥
 उत्थापय सीदतो बुध एनानद्विरात्मानमभि सं स्पृशन्ताम् ।
 अमासि पात्रैर्युकं यदेतन्मितास्तण्डुलाः प्रदिशो यदीमाः ॥३०॥
 प्र यच्छ पशुं त्वरया हरोषमर्हिसन्त ओषधीर्दान्तु पर्वन् ।
 यासां सोमः परि राज्यं बभूवामन्युता नो वीरुधो भवन्तु ॥३१॥

आ । यन्ति । दिवः । पृथिवीम् । सचन्ते । भूम्याः । सचन्ते । अधि । अन्तरिक्षम् ।
 शुद्धाः । सतीः । ताः । ऊं इति । शुम्भन्ते । एव । ताः । नः । स्वः । ऽगम् । अभि । लोकम् । नयन्तु ॥
 उत । उदेव । प्र । ऽभ्वीः । उत । सम । ऽमितासः । उत । शुक्राः । शुचयः । च । अमृतासः ।
 ताः । ओदनम् । दंपतिभ्याम् । प्र । शिष्टाः । आपः । शिक्षन्तीः । पचत । सु । ऽनाथाः ।
 सम । ऽख्याताः । स्तोकाः । पृथिवीम् । सचन्ते । प्राणापानैः । सम । ऽमिताः । ओषधीभिः ।
 असंख्याताः । आ । ऽउप्यमानाः । सु । ऽवर्णाः । सर्वम् । वि । आपुः । शुचयः । शुचि । ऽत्वम् ॥२८॥
 उत । योधन्ति । अभि । वल्गन्ति । तप्ताः । फेनम् । अस्यन्ति । बहुलान् । च । बिन्दून् ।
 योषो । ऽइव । दृष्ट्वा । पतिम् । मृत्वियाय । एतैः । तण्डुलैः । भवत । सम । आपः ॥२९॥
 उत । स्थापय । सीदतः । बुधे । एनान् । अत । ऽभिः । आत्मानम् । अभि । सम । स्पृशन्ताम् ।
 अमासि । पात्रैः । उदकम् । यत् । एतत् । मिताः । तण्डुलाः । प्र । दिशोः । यदि । इमाः ॥३०॥
 प्र । यच्छ । पशुम् । त्वरय । आ । हर । ओषम् । अर्हिसन्तः । ओषधीः । दान्तु । पर्वन् ।
 यासाम् । सोमः । परि । राज्यम् । बभूव । अमन्युताः । नः । वीरुधः । भवन्तु ॥ ३१ ॥

- XII.3.26** They come from the sky, they fasten on the earth; from the earth they fasten upon the atmosphere; being cleansed, they just cleanse themselves; let them conduct us to the heavenly world.
- XII.3.27** Both as it were prevailing and also commensurate, also bright and clean, immortal — as such do you, O waters, directed, helping, cook the rich-dish for the two spouses, you of good refuge.
- XII.3.28** The numbered drops fasten on the earth, being commensurate with breaths and expirations, with herbs; being scattered on, unnumbered, of good color, the clean ones, have obtained all cleanness.
- XII.3.29** They struggle up, they dance on, being heated; they hurl foam and abundant drops; like a woman that is in her season, seeing her husband, unite yourselves, O waters, with these rice-grains.
- XII.3.30** Make thou them stand up, as they sit on the bottom, let them touch themselves all over with the waters; I have measured with vessels the water that is here; measured are the rice-grains that are these directions.
- XII.3.31** Reach thou forth the sickle, hasten, take quickly; let them, not harming, cut the herbs at the joint; they of whom Soma compassed the kingship — let the plants be without-wrath toward us.

नवँ ब॒र्हिरो॒दनाय॑ स्त॒णीत॑ प्रि॒यां हृद॑भ्य॒क्षुषो॑ व॒ल्बुस्तु॑ ।
 तस्मि॑न्दे॒वाः सह॑ दै॒वीर्वि॑शन्ति॒वमं॑ प्रा॒शन्त्व॑तुभिर्नि॒षय॑ ॥३२॥
 वन॑स्पते स्ती॒र्णमा॑ सीद॒ ब॒र्हिर्भि॑ष्टो॒मैः संमि॑तो दे॒वता॑भिः ।
 त्वष्ट्रे॑व रू॒पं सु॒कृतं॑ स्वधि॒त्येना॑ ए॒हाः परि॑ पात्रे दद॒श्राम् ॥३३॥
 ष॒ष्ट्यां श॑रत्सु निधि॒पा अ॒भीच्छा॑त्स्व॒ः प॒क्वेना॒भ्य॒श्रवा॑तै ।
 उपै॑न जी॒वा॒न्पि॒तरं॑ पु॒त्रा ए॒तं स्व॑र्गं ग॒म्यान्त॑म॒ग्नेः ॥३४॥
 ध॒र्ता प्रि॑यस्व ध॒रुणे॑ पृथि॒व्या अ॒च्युतं॑ त्वा दे॒वता॑भ्यावयन्तु ।
 तं त्वा॑ दंप॒ती जी॒वन्तौ जी॒वपु॒त्रावु॒द्वासया॑तः पर्य॒ग्नि॒धाना॑त् ॥३५॥
 सर्वा॑न्त्समा॒गा अभि॑जित्य लो॒कान्या॑वन्तः का॒माः सम॑ती॒तृप॑स्तान् ।
 वि गा॒हे॒धामा॑यव॑नं च द॒र्विरे॑कस्मि॒न्पात्रे॑ अ॒ध्यु॒र्द॒नम् ॥३६॥
 उप॑ स्त॒णीहि॑ प्र॒थय॑ पुरस्ता॒द्घृते॑न पात्र॒मभि॑ घ्रा॒यैत॑त् ।
 वा॒श्रेवो॒क्षा तरु॑णं स्तन॒स्युमि॑मं दे॒वासो॑ अभि॒हिङ्कृ॑णोत ॥३७॥

नव॑म् । ब॒र्हिः । ओ॒दनाय॑ । स्त॒णीत॑ । प्रि॒यम् । हृदः । च॒क्षुषः । व॒ल्बु । अ॒स्तु ।
 तस्मि॑न् । दे॒वाः । सह॑ । दै॒वीः । वि॒शन्तु॑ । इ॒मम् । प्र । अ॒द॒न्तु॑ । ऋ॒तुऽभिः । नि॒ऽस॒य॑ ॥३२॥
 वन॑स्पते । स्ती॒र्णम् । आ । सी॒द॒ । ब॒र्हिः । अ॒ग्नि॒ऽस्तो॒मैः । सम॑ऽमि॒तः । दे॒वता॑भिः ।
 त्वष्ट्रे॑ऽइव । रू॒पम् । सु॒ऽकृतम् । स्व॒ऽधि॒त्या । ए॒ना । ए॒हाः । परि॑ । पात्रे । द॒द॒श्राम् ।
 ष॒ष्ट्याम् । श॑रत्सु । निधि॒ऽपाः । अ॒भि । इ॒च्छा॒त् । स्व॒ः । प॒क्वेन॑ । अ॒भि । अ॒द॒न्वा॑तै ।
 उप॑ । ए॒नम् । जी॒वान् । पि॒तरः । च । पु॒त्राः । ए॒तम् । स्वः॑ऽगम् । ग॒म॒य॒ । अ॒न्तम् । अ॒ग्नेः ॥
 ध॒र्ता । प्रि॑यस्व । ध॒रुणे॑ । पृथि॒व्याः । अ॒च्युतम् । त्वा॑ । दे॒वता॑ः । च्य॒व॒यन्तु॑ ।
 तम् । त्वा॑ । दंप॒ती इति॑ दम्प॒ती । जी॒वन्तौ । जी॒वपु॒त्रौ । उ॒त् । वा॒स॒या॒तः । परि॑ ।
 अ॒ग्नि॒ऽधा॒ना॒त् ॥ ३५ ॥

सर्वा॑न् । सम॑ऽआ॒गाः । अभि॑ऽजि॒त्य॒ । लो॒कान् । या॒वन्तः॑ । का॒माः । सम॑ । अ॒ती॒तृपः॑ । तान् ।
 वि । गा॒हे॒धाम् । आ॒य॒व॒नम् । च । द॒र्विः । ए॒कस्मि॑न् । पात्रे॑ । अ॒भि । उ॒त् । ह॒र॒ । ए॒नम् ॥३६॥
 उप॑ । स्त॒णीहि॑ । प्र॒थय॑ । पुरस्ता॒त् । घृ॒तेन॑ । पात्र॒म् । अ॒भि । घ्रा॒य॒ । ए॒तत् ।
 वा॒श्रा॒ऽइव॑ । उ॒क्षा । तरु॑णम् । स्तन॒स्युम् । इ॒मम् । दे॒वा॒सः । अभि॑ऽहि॒ङ्कृ॑णोत ॥ ३७ ॥

XII.3.32 Strew you a new barhis for the rice-dish; be it dear to the heart, agreeable to the eye; on it let the gods (and) the divine ones settle together; sitting down, let them partake of this with the seasons.

XII.3.33 O forest tree, sit on the strewn barhis, being commensurate with the Agni-praises, with the deities; like a form well made by an artisan with a knife, so let the eager ones be seen round about in the vessel.

XII.3.34 In sixty autumns may he seek unto the treasure-keepers; may he attain unto the sky with the cooked (offering); may both fathers (and) sons live upon him, make thou this one to go unto the heaven-going end of the fire.

XII.3.35 A maintainer, maintain thyself in the maintenance of the earth; thee that art unmoved let the deities make to move; thee shall the two spouses, living having living sons, cause to remove out of the fire-holder.

XII.3.36 Thou hast come together unto all the worlds, having conquered; however many the desires, thou hast made them wholly satisfied; plunge ye in -- both the stirring-stick and the spoon; take thou him up upon one vessel.

XII.3.37 Strew thou on, spread forward, smear over with ghee this vessel; as a lowing cow (toward) a young (calf) desiring the teat, do you, O gods, utter the sound hing toward this one.

उपास्तरीरकरो लोकमेतमुरुः प्रथतामसमः स्वर्गः ।
 तस्मिञ्छयातै महिषः सुपर्णो देवा एनं देवताभ्यः प्र यच्छान् ॥३८॥
 यद्यज्ञाया पचति त्वत्परःपरः पतिर्वा जाये त्वत्तिरः ।
 सं तत्सृजेथां सह वां तदस्तु संपादयन्तौ सह लोकमेकम् ॥३९॥
 यावन्तो अस्याः पृथिवीं सचन्ते अस्मत्पुत्राः परि ये संबभूवुः ।
 सर्वास्ता उप पात्रे ह्वयेथां नाभिं जानानाः शिशवः समायान् ॥४०॥
 वसोर्या धारा मधुना प्रपीना घृतेन मिश्रा अमृतस्य नाभयः ।
 सर्वास्ता अब रुन्धे स्वर्गः षष्ठ्यां शरत्सु निधिपा अमीच्छात् ॥४१॥
 निधिं निधिपा अभ्येनिमिच्छादनीश्वरा अभितः सन्तु ये अन्ये ।
 अस्माभिर्दत्तो निहितः स्वर्गस्त्रिभिः काण्डैस्त्रीन्स्वर्गानरक्षत ॥४२॥
 अमी रक्षस्तपतु यद्विदेवं क्रव्यात्पिशाच इह मा प्र पास्त ।
 नूदाम एनमप रुधो अस्मदादित्या एनमङ्गिरसः सचन्ताम् ॥४३॥

उप । अस्तरीः । अकरः । लोकम् । एतम् । उरुः । प्रथताम् । असमः । स्वःऽगः ।
 तस्मिन् । श्रयातै । महिषः । सुपर्णः । देवाः । एनम् । देवताभ्यः । प्र । यच्छान् ॥३८॥
 यत्सृजत् । जाया । पचति । त्वत् । परःऽपरः । पतिः । वा । जाये । त्वत् । तिरः । सम् ।
 तत् । सृजेथाम् । सह । वाम् । तत् । अस्तु । सम्पादयन्तौ । सह । लोकम् । एकम् ॥
 यावन्तः । अस्याः । पृथिवीम् । सचन्ते । अस्मत् । पुत्राः । परि । ये । सम्बभूवुः ।
 सर्वान् । तान् । उप । पात्रे । ह्वयेथाम् । नाभिम् । जानानाः । शिशवः । सम्सायान् ॥
 वसोः । याः । धाराः । मधुना । प्रपीनाः । घृतेन । मिश्राः । अमृतस्य । नाभयः । सर्वाः ।
 ताः । अब । रुन्धे । स्वःऽगः । षष्ठ्याम् । शरत्सु । निधिऽपाः । अभि । इच्छात् ॥
 निधिम् । निधिऽपाः । अभि । एनम् । इच्छात् । अनीश्वराः । अभितः । सन्तु । ये । अन्ये ।
 अस्माभिः । दत्तः । निहितः । स्वःऽगः । त्रिभिः । काण्डैः । त्रीन् । स्वःऽगान् । अरक्षत् ॥
 अग्निः । रक्षः । तपतु । यत् । विदेवम् । क्रव्यऽअत् । पिशाचः । इह । मा । प्र । पास्त ।
 नूदामः । एनम् । अप । रुधः । अस्मत् । आदित्याः । एनम् । अङ्गिरसः । सचन्ताम् ॥

- XII.3.38** Thou hast strewn on, hast made that world; let the broad unequalled heavenly world spread itself out; to it shall resort the mighty eagle; the gods shall reach him forth to the deities.
- XII.3.39** What in any case thy wife cooks beyond thee, or thy husband, O wife, in secret from thee, that do ye unite; that be yours together; agreeing together upon one world.
- XII.3.40** How many of her fasten on the earth, what sons came forth into being from us — all those do you call to you in the vessel; knowing the navel, the young ones shall come together.
- XII.3.41** What streams of good, fattened with honey, mixed with ghee, navels of immortality — all those doth the heaven-goer take possession of; in sixty autumns may he seek unto the treasure-keepers.
- XII.3.42** He shall seek unto it, treasure-keepers unto a treasure; let those who are others be not lords about; given by us, deposited, heaven-going with three divisions it has ascended to three heavens.
- XII.3.43** Let Agni burn the demon that is godless; let the flesh-eating piśāca not have a draught here; we thrust him, we bar him away from us; let the Ādityas, the Aṅgirasas, fasten on him.

आदित्येभ्यो अङ्गिरोभ्यो मध्विदं घृतेन मिश्रं प्रति वेदयामि ।
 शुद्धहस्तौ ब्राह्मणस्यानिहत्यैतं स्वर्गं सुकृतावर्षीतम् ॥४४॥
 इदं प्रापमुत्तमं काण्डमस्य यस्माद्धोकात्परमेष्ठी समाप ।
 आ सिञ्च सर्पिर्घृतवत्समं ऋषेभ्यो भागो अङ्गिरसो नो अत्र ॥४५॥
 सत्यायं च तपसे देवताभ्यो निधिं शेषधिं परि दद्या एतम् ।
 मा नो घृतेन गान्मा समित्यां मा स्मान्यस्मा उत्सृजता पुरा मत् ॥४६॥
 अहं पंचाम्यहं ददामि ममेदु कर्मन्करुणेधि जाया ।
 कौमारो लोको अजनिष्ट पुत्रोऽनुवारभेथां वयं उत्तरावत् ॥४७॥
 न किल्बिषमत्र नाधारो अस्ति न यन्मित्रैः समममान एति ।
 अनूनं पात्रं निहितं न एतत्पुक्कारं पुक्कः पुनरा विशाति ॥४८॥
 प्रियं प्रियाणां कृण्वाम तमस्ते यन्तु यतमे द्विषन्ति ।
 धेनुरनड्वान्वयौवय आयदेव पौरुषेयमपं मृत्युं नुदन्तु ॥४९॥

आदित्येभ्यः । अङ्गिरोभ्यः । मधु । इदम् । घृतेन । मिश्रम् । प्रति । वेदयामि ।
 शुद्धहस्तौ । ब्राह्मणस्य । अनिहत्य । एतम् । स्वःऽगम् । सुकृतौ । अपि । इतम् ॥४४॥
 इदम् । प्र । आपम् । उत्तमम् । काण्डम् । अस्य । यस्मात् । लोकात् । परमेऽस्थी । समऽआप ।
 आ । सिञ्च । सर्पिः । घृतवत् । सम । अङ्गि । एषः । भागः । अङ्गिरसः । नः । अत्र ॥
 सत्यायं । च । तपसे । देवताभ्यः । निऽधिम् । शेषऽधिम् । परि । दद्याः । एतम् । मा ।
 नः । घृते । अत्र । गात् । मा । समऽइत्याम् । मा । स्म । अन्यस्मै । उत् । सृजत । पुरा । मत् ॥
 अहम् । पंचामि । अहम् । ददामि । मम । इत् । ऊं इति । कर्मन् । करुणे । अधि । जाया ।
 कौमारः । लोकः । अजनिष्ट । पुत्रः । अनुऽआरभेथाम् । वयः । उत्तरावत् ॥ ४७ ॥
 न । किल्बिषम् । अत्र । न । आऽधारः । अस्ति । न । यत् । मित्रैः । समऽअममानः । एति ।
 अनूनम् । पात्रम् । निऽहितम् । नः । एतत् । पुक्कारम् । पुक्कः । पुनः । आ । विशाति ॥४८॥
 प्रियम् । प्रियाणाम् । कृण्वाम । तमः । ते । यन्तु । यतमे । द्विषन्ति ।
 धेनुः । अनड्वान् । वयःऽवयः । आऽयत् । एव । पौरुषेयम् । अपं । मृत्युम् । नुदन्तु ॥४९॥

XII.3.44 To the Ādityas, the Aṅgirasas, I announce this honey mingled with ghee; with cleansed hands, not smiting down (anything of) the Brahman's, go you, O well-doers, unto this heavenly world.

XII.3.45 I have obtained this highest division of it, from which world the most exalted one obtained completely; pour thou on the butter; anoint with ghee; this is the portion of our Aṅgiras here.

XII.3.46 Unto truth, unto penance, and unto the deities, we deliver this deposit, (this) treasure; let it not be lost in our play, nor in the meeting; do not ye release it to another in preference to me.

XII.3.47 I cook; I give; verily upon my action (and) deed the wife; a virgin world hath been born, a son; take you hold after vigor that hath what is superior.

XII.3.48 No offense is here, nor support, nor that one goes agreeing with friends; this vessel of ours is set down not empty; the cooched shall enter again him that cooched it.

XII.3.49 May we do what is dear to them that are dear; whosoever hate (us), let them go to darkness; milch-cow, draft-ox, each coming vigor -- let them thrust away the death that comes from men.

समग्रयो विदुरन्यो अन्यं य ओषधीः सचते यश्च सिन्धून् ।
 यावन्तो देवा दिव्या इतर्पन्ति हिरण्यं ज्योतिः पचतो बभूव ॥५०॥
 एषा त्वचां पुरुषे सं बभूवानग्नाः सर्वे पशवो ये अन्ये ।
 क्षेत्रेणात्मानं परि धापयाथोमोतं वासो सुखमोदनस्य ॥५१॥
 यदक्षेषु वदा यत्समित्यां यद्वा वदा अनृतं वित्तकाम्या ।
 समानं तन्तुमभि संवसानौ तस्मिन्त्सर्वं शर्मलं सादयाथः ॥५२॥
 वर्षं वनुष्वापि गच्छ देवांस्त्वचो धूमं पर्युत्पातयासि ।
 विश्वज्यचा घृतपृष्ठो भविष्यन्त्सयोनिलोकमुप याह्येतम् ॥५३॥
 तन्वस्वर्गो बहुधा वि चक्रे यथा विदे आत्मन्नन्यवर्णाम् ।
 अपाजैत्कृष्णां रुशतीं पुनानो या लोहिनी तां ते अग्नौ जुहोमि ॥५४॥

प्राच्यै त्वा दिशे अग्नये अर्धपतये अस्ताय रक्षित्र आदित्यायेषुमते ।
 एतं परि ददुस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 दिष्टं नो अत्र जरसे नि नैषज्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथं पक्वेन सह सं भवेम ॥५५॥

सम् । अग्रयः । विदुः । अन्यः । अन्यम् । यः । ओषधीः । सचते । यः । च । सिन्धून् ।
 यावन्तः । देवाः । दिवि । आस्तर्पन्ति । हिरण्यम् । ज्योतिः । पचतः । बभूव ॥ ५० ॥
 एषा । त्वचाम् । पुरुषे । सम् । बभूव । अग्नाः । सर्वे । पशवः । ये । अन्ये ।
 क्षेत्रेण । आत्मानम् । परि । धापयाथः । अमाऽउतम् । वासः । सुखम् । ओदनस्य ॥ ५१ ॥
 यत् । अक्षेषु । वदाः । यत् । सम् । इत्याम् । यत् । वा । वदाः । अनृतम् । वित्तकाम्या ।
 समानम् । तन्तुम् । अभि । सम् । वसानौ । तस्मिन् । सर्वम् । शर्मलम् । सादयाथः ॥ ५२ ॥
 वर्षम् । वनुष्व । अपि । गच्छ । देवान् । त्वचः । धूमम् । परि । उत् । पातयासि ।
 विश्वज्यचाः । घृतपृष्ठः । भविष्यन् । सयोनिः । लोकम् । उप । याहि । एतम् ॥ ५३ ॥
 तन्वस्वर्गः । बहुधा । वि । चक्रे । यथा । विदे । आत्मन् । अन्यवर्णाम् ।
 अप । अजैत् । कृष्णाम् । रुशतीम् । पुनानः । या । लोहिनी । ताम् । ते । अग्नौ । जुहोमि ॥
 प्राच्यै । त्वा । दिशे । अग्नये । अर्धपतये । अस्ताय । रक्षित्रे । आदित्याय । इषुमते ।
 एतम् । परि । ददुस्तं । तम् । नः । गोपायत् । आ । अस्माकम् । आऽएतोः । दिष्टम् ।
 नः । अत्र । जरसे । नि । नैषत् । जरा । मृत्यवे । परि । नः । ददातु । अथ । पक्वेन ।
 सह । सम् । भवेम ॥ ५५ ॥

XII.3.50 The fires are in concord, one with another – he that fastens on the herbs, and he that (fastens on) the rivers; as many gods as send heat in the sky – gold hath become the light of him that cooks.

XII.3.51 This one of skins hath come into being on man; not naked are all the animals that are other; you cause to wrap yourselves with authority, a home-woven garment, the mouth of the rice-dish.

XII.3.52 What (untruth) thou shalt speak at the dice, what at the meeting, or what untruth thou shalt speak from desire of gain – clothing yourselves in the same web, you shall settle in it all pollution.

XII.3.53 Win thou rain; go unto the gods; thou shalt make smoke fly up out of the skin; about to become all expanded, ghee-backed, go thou, of like origin, unto that world.

XII.3.54 The heaven-goer hath variously changed his body, as he finds in himself one of another color; he hath conquered off the black one, purifying a shining one; the one that is red, that I offer to thee in the fire.

XII.3.55 To the eastern quarter, to Agni as overlord, to the black (serpent) as defender, to Ādityā having arrows, we commit thee here; guard you him for us until our coming; may he lead on our appointed (life-time) here unto old age; let old age commit us unto death; then may we be united with the cooked (offering).

दक्षिणायै त्वा दिशे इन्द्रायाधिपतये तिरश्चिराजये रक्षित्रे यमायेषुमते ।
 एतं परि दद्यस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 दिष्टं नो अत्र जरसे नि नैषञ्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पक्वेन सह सं भवेम ॥५६॥
 प्रतीच्यै त्वा दिशे वरुणायाधिपतये पृदाकवे रक्षित्रेन्नायेषुमते ।
 एतं परि दद्यस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 दिष्टं नो अत्र जरसे नि नैषञ्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पक्वेन सह सं भवेम ॥५७॥
 उदीच्यै त्वा दिशे सोमायाधिपतये स्वजाय रक्षित्रेशन्या इषुमत्यै ।
 एतं परि दद्यस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 दिष्टं नो अत्र जरसे नि नैषञ्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पक्वेन सह सं भवेम ॥५८॥
 ध्रुवायै त्वा दिशे विष्णवेधिपतये कल्मार्षग्रीवाय रक्षित्र ओषधीभ्य इषुमतीभ्यः ।
 एतं परि दद्यस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 दिष्टं नो अत्र जरसे नि नैषञ्जरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पक्वेन सह सं भवेम ॥५९॥

दक्षिणायै । त्वा । दिशे । इन्द्राय । अधिपतये । तिरश्चिराजये । रक्षित्रे । यमायै ।
 इषुमते । एतम् ॥ ० ॥ ५६ ॥
 प्रतीच्यै । त्वा । दिशे । वरुणाय । अधिपतये । पृदाकवे । रक्षित्रे । अन्नायै । इषुमते ॥ ० ॥ ५७ ॥
 उदीच्यै । त्वा । दिशे । सोमायै । अधिपतये । स्वजायै । रक्षित्रे । अशन्यै ।
 इषुमत्यै ॥ ० ॥ ५८ ॥
 ध्रुवायै । त्वा । दिशे । विष्णवे । अधिपतये । कल्मार्षग्रीवायै । रक्षित्रे । ओषधीभ्यः ।
 इषुमतीभ्यः ॥ ० ॥ ५९ ॥

XII.3.56 To the southern quarter, to Indra as overlord, to the cross-lined (serpent) as defender, to Yama having arrows, we commit thee here; guard you etc. etc.

XII.3.57 To the western quarter, to Varuṇa as overlord, to the prdāku as defender, to food having arrows, we commit thee here; guard you etc.etc.

XII.3.58 To the northern quarter, to Soma as overlord, to the constrictor as defender, to the thunderbolt having arrows, we commit thee here; guard you etc.etc.

XII.3.59 To the fixed quarter, to Viṣṇu as overlord, to the spotted-necked (serpent) as defender, to the herbs having arrows we commit thee here; guard you etc. etc.

ऊर्ध्वार्यै त्वा दिशे बृहस्पतयेधिपतये श्वित्राय रक्षित्रे वर्षायिषुमते ।
 एतं परि दद्वस्तं नो गोपायतास्माकमैतोः ।
 दिष्टं नो अत्र जरसे नि नेषजरा मृत्यवे परि णो ददात्वथ पक्वेन सह सं भवेम ॥६०॥

ऊर्ध्वार्यै । त्वा । दिशे । बृहस्पतये । अधिपतये । श्वित्राय । रक्षित्रे । वर्षाय । इषुमते ।
 एतम् । परि । दद्वस्तम् । तम् । नः । गोपायत । आ । अस्माकम् । आर्पतोः ।
 दिष्टम् । नः । अत्र । जरसे । नि । नेषत् । जरा । मृत्यवे । परि । नः । ददातु । अथ ।
 पक्वेन । सह । सम् । भवेम ॥ ६० ॥

(४) 'चतुर्थं सूक्तम्

(१-५३) त्रिपञ्चाशद्वचसास्य सूक्तस्य कस्यप क्रषिः । वशा देवता । (१-३, ८-१९, २१-३१, ३३-४१, ४३-५३)

प्रथमादिषड्वचसादिद्वादशानामेकविंशत्येकादशानां त्रयस्त्रिंशत्यादिनवानां त्रिचत्वारिंशत्यायेकादशानाञ्चानुष्टुप्,

(७) सप्तम्या भुरिगनुष्टुप्, (२०) विंश्या विराडनुष्टुप्, (३२) द्वाविंश्या उष्णिग्बृहतीगमनानुष्टुप्,

(४२) द्विचत्वारिंश्याश्च बृहतीगमनानुष्टुप् छन्दांसि ॥

ददामीत्येव ब्रूयादनु चैनमभुत्सत ।
 वशां ब्रह्मभ्यो याचद्भ्यस्तत्प्रजावदपत्यवत् ॥१॥
 प्रजया स वि क्रीणीति पशुभिश्चोप दस्यति ।
 य अप्येभ्यो याचद्भ्यो देवानां गां न दित्सति ॥२॥
 कूटयास्य सं शीर्यन्ते श्लोणया काटमर्दति ।
 वण्डया दहन्ते गृहाः काणया दीयते स्वम् ॥३॥

ददामि । इति । एव । ब्रूयात् । अनु । च । एनाम् । अभुत्सत ।
 वशाम् । ब्रह्मभ्यः । याचद्भ्यः । तत् । प्रजावत् । अपत्यवत् ॥ १ ॥
 प्रजया । सः । वि । क्रीणीति । पशुभिः । च । उप । दस्यति ।
 यः । अप्येभ्यः । याचद्भ्यः । देवानाम् । गाम् । न । दित्सति ॥ २ ॥
 कूटया । अस्य । सम् । शीर्यन्ते । श्लोणया । काटम् । अर्दति ।
 वण्डया । दहन्ते । गृहाः । काणया । दीयते । स्वम् ॥ ३ ॥

XII.3.60 To the upward quarter, to Bṛhaspati as overlord, to the white (serpent) as defender, to rain having arrows, we commit thee here; guard ye etc.etc.

The cow (vaśā) as belonging exclusively to the Brahmins

XII.4.1 I give (her) – thus should he say, if they have noticed her -- (I give) the cow to the priests that ask for her; that brings progeny, descendants.

XII.4.2 He bargains away his progeny and becomes exhausted of cattle who is not willing to give the cow of the gods to the sons of seers that ask for her.

XII.4.3 By a hornless one they are crushed for him; by a lame one he falls into a pit; by a crippled one his homes are burned by a one-eyed one his possessions are taken away.

वि॒लो॒हि॒तो अ॒धि॒ष्ठा॒नाच्छ॒क्रो वि॒न्दति॒ गोप॑तिम् ।
 तथा व॒शायाः॑ संविद्यं दुरद॒भ्रा ह्यु॑च्यसे ॥४॥
 प॒दो॒र॒स्या अ॒धि॒ष्ठा॒नाद्वि॒ह्नि॒न्दुर्नाम॑ वि॒न्दति॒ ।
 अ॒ना॒म॒नात्सं शी॑र्यन्ते या मुखे॒नोप॑जिघ्रति ॥५॥
 यो अ॒स्याः कर्णो॑वास्कुनोत्या स दे॒वेषु॑ वृ॒श्भते॒ ।
 लक्ष्मं कुर्व॑ इति मन्यते कनीयः कृ॒णुते॒ स्वम् ॥६॥
 यद॒स्याः कस्मै॑ चि॒द्भोगा॑य बाला॒न्कश्चि॒त्प्रकृ॑न्तति ।
 ततः कि॒शोरा॑ भ्रियन्ते व॒त्सांश्च॒ घातु॑को वृकः ॥७॥
 यद॒स्या गोप॑तौ स॒त्या लोम॑ ध्वाहो अजी॑हिडत् ।
 ततः कु॒मारा॑ भ्रियन्ते यक्ष्मो॑ वि॒न्दत्यना॑मनात् ॥८॥
 यद॒स्याः प॒ल्पू॒लनं॑ शकृ॑हासी समस्यति ।
 ततो॑परूपं जायते तस्मा॒दव्ये॑ष्यदे॒नसः॑ ॥९॥

वि॒लो॒हि॒तः । अ॒धि॒ऽस्थाना॑त् । श॒क्रः । वि॒न्दति॒ । गो॒ऽप॑तिम् ।
 तथा । व॒शायाः । सम्॒ऽविद्यम् । दुरद॒भ्रा । हि । उ॒च्यसे॑ ॥ ४ ॥
 प॒दोः । अ॒स्याः । अ॒धि॒ऽस्थाना॑त् । वि॒ह्नि॒न्दुः । नाम॑ । वि॒न्दति॒ ।
 अ॒ना॒म॒नात् । सम् । शी॑र्यन्ते । याः । मुखे॒न । उप॑जिघ्रति ॥ ५ ॥
 यः । अ॒स्याः । कर्णो॑ । आ॒ऽस्कु॒नोति॑ । आ । सः । दे॒वेषु॑ । वृ॒श्भते॒ ।
 लक्ष्मं । कुर्वे॑ । इति॑ । मन्यते । कनीयः । कृ॒णुते॒ । स्वम् ॥ ६ ॥
 यत् । अ॒स्याः । कस्मै॑ । चि॒त् । भोगा॑य । बाला॒न् । कः । चि॒त् । प्र॒ऽकृ॑न्तति ।
 ततः । कि॒शोराः । भ्रियन्ते । व॒त्सान् । च । घातु॑कः । वृकः ॥ ७ ॥
 यत् । अ॒स्याः । गो॒ऽप॑तौ । स॒त्या । लोम॑ । ध्वाहो॑ । अजी॑हिडत् ।
 ततः । कु॒माराः । भ्रियन्ते । यक्ष्मः । वि॒न्दति॒ । अ॒ना॒म॒नात् ॥ ८ ॥
 यत् । अ॒स्याः । प॒ल्पू॒लनम् । शकृ॑त् । दा॒सी । सम्॒ऽअस्य॑ति ।
 ततः । अप॑ऽरूपम् । जायते । तस्मा॑त् । अवि॑ऽष्यत् । ए॒नसः॑ ॥ ९ ॥

XII.4.4 Anaemia from the station of the dung visits the master of kine; so is the agreement of the cow; for door-damaging art thou called.

XII.4.5 From the station of the two feet of her, soaking namely visits (him); unexpectedly are they crushed who snuff at her with the mouth.

XII.4.6 Whoever punches the two ears of her, he falls under the wrath of the gods; if he thinks "I am making a mark", he makes his possessions less.

XII.4.7 If, for any one's advantage, any one cuts off the tail-tuft of her, then his colts die, and the wolf slays his calves.

XII.4.8 If of her, while being with her master, a cow hath vexed the hair, then his boys die, the yakṣma visits him unexpectedly.

XII.4.9 If the lye, the dung of her a barbarian woman flings together, then is born what is deformed, what will not escape from that sin.

जायमानाभि जायते देवान्त्सब्राह्मणान्वशा ।
 तस्माद्ब्रह्मभ्यो देवेषा तदाहुः स्वस्य गोपनम् ॥१०॥
 य एनां वनिमायन्ति तेषां देवकृता वशा ।
 ब्रह्मज्येयं तदब्रुवन् एनां निप्रियायते ॥११॥
 य आर्षेयभ्यो याचद्ब्रह्मो देवानां गां न दित्सति ।
 आ स देवेषु वृश्चते ब्राह्मणानां च मन्यवे ॥१२॥
 यो अस्य स्याद्वशाभोगो अन्यामिच्छेत तर्हि सः ।
 हिंस्ते अदत्ता पुरुषं याचितां च न दित्सति ॥१३॥
 यथा शेवधिर्निहितो ब्राह्मणानां तथा वशा ।
 तामेतवृच्छायन्ति यस्मिन्कस्मिन् जायते ॥१४॥
 स्वमेतवृच्छायन्ति यद्दशां ब्राह्मणा अभि ।
 यथैनानन्यस्मिजिनीयादेवास्या निरोधनम् ॥१५॥

जायमाना । अभि । जायते । देवान् । सऽब्राह्मणान् । वशा ।
 तस्मात् । ब्रह्मभ्यः । देवा । एषा । तत् । आहुः । स्वस्य । गोपनम् ॥ १० ॥
 ये । एनाम् । वनिम् । आऽयन्ति । तेषाम् । देवऽकृता । वशा ।
 ब्रह्मऽज्येयम् । तत् । अब्रुवन् । यः । एनाम् । निऽप्रियायते ॥ ११ ॥
 यः । आर्षेयभ्यः । याचत्ऽभ्यः । देवानाम् । गाम् । न । दित्सति ।
 आ । सः । देवेषु । वृश्चते । ब्राह्मणानाम् । च । मन्यवे ॥ १२ ॥
 यः । अस्य । स्यात् । वशाऽभोगः । अन्याम् । इच्छेत । तर्हि । सः ।
 हिंस्ते । अदत्ता । पुरुषम् । याचिताम् । च । न । दित्सति ॥ १३ ॥
 यथा । शेवऽधिः । निऽहितः । ब्राह्मणानाम् । तथा । वशा ।
 ताम् । एतत् । अच्छऽआयन्ति । यस्मिन् । कस्मिन् । च । जायते ॥ १४ ॥
 स्वम् । एतत् । अच्छऽआयन्ति । यत् । वशाम् । ब्राह्मणाः । अभि ।
 यथा । एनान् । अन्यस्मिन् । जिनीयात् । एव । अस्याः । निऽरोधनम् ॥ १५ ॥

- XII.4.10** When being born, the cow is born for the gods together with the Brāhmans; therefore; she is to be given to the priests; that people call the guarding of one's possessions.
- XII.4.11** They who come to the winning of her, theirs is the godmade cow; they call it brāhman-scathing, if anyone keeps her to himself.
- XII.4.12** Whoever is not willing to give the cow of the gods the the sons of seers that ask for her, he falls under the wrath of the gods and the fury of the Brāhmans.
- XII.4.13** Whatever may be his use for the cow, he should then seek another; she ungiven, harms a man, if he is not willing to give her when asked for.
- XII.4.14** As a deposited treasure, so of the Brāhmans is the cow; accordingly they come unto her, in whosoever possession she is born.
- XII.4.15** They come thus unto their own property, namely the Brāhmans unto the cow; as one might scathe them in any other respect, so is the keeping back of her.

चरेत्वा त्रैहायणादविज्ञातगदा सूती ।
 वृशां च विद्यान्नारद ब्राह्मणास्तर्ह्येष्याः ॥१६॥
 य एनामवशामाह देवानां निहितं निधिम् ।
 उभौ तस्मै भवाशर्वौ परिक्रम्येष्टुमस्यतः ॥१७॥
 यो अस्या ऊधो न वेदाथो अस्या स्तनानुत ।
 उभयेनैवास्मै दुहे दातुं चेदशकदृशाम् ॥१८॥
 दुरदभ्रानमा शये याचितां च न दित्सति ।
 नास्मै कामाः समृध्यन्ते यामदत्त्वा चिकीर्षति ॥१९॥
 देवा वृशामयाचन्मुखं कृत्वा ब्राह्मणम् ।
 तेषां सर्वेषामददुहेडं न्येति मानुषः ॥२०॥
 हेडं पशूनां न्येति ब्राह्मणेभ्योदददृशाम् ।
 देवानां निहितं भागं मर्त्यभेक्षिप्रियायते ॥२१॥

चरेत् । एव । आ । त्रैहायणात् । अविज्ञातगदा । सूती ।
 वृशाम् । च । विद्यात् । नारद । ब्राह्मणाः । तर्हि । एष्याः ॥ १६ ॥
 यः । एनाम् । अवशाम् । आह । देवानाम् । निहितम् । निधिम् ।
 उभौ । तस्मै । भवाशर्वौ । परिक्रम्ये । इष्टुम् । अस्यतः ॥ १७ ॥
 यः । अस्याः । ऊधः । न । वेद । अथो इति । अस्याः । स्तनान् । उत ।
 उभयेन । एव । अस्मै । दुहे । दातुम् । च । इत् । अशकत् । वृशाम् ॥ १८ ॥
 दुरदभ्रा । एनम् । आ । शये । याचिताम् । च । न । दित्सति ।
 न । अस्मै । कामाः । सम् । ऋध्यन्ते । याम् । अदत्त्वा । चिकीर्षति ॥ १९ ॥
 देवाः । वृशाम् । अयाचन् । मुखम् । कृत्वा । ब्राह्मणम् ।
 तेषाम् । सर्वेषाम् । अददत् । हेडम् । नि । एति । मानुषः ॥ २० ॥
 हेडम् । पशूनाम् । नि । एति । ब्राह्मणेभ्यः । अददत् । वृशाम् ।
 देवानाम् । निहितम् । भागम् । मर्त्यः । च । इत् । निःप्रियायते ॥ २१ ॥

XII.4.16 She may go about until the space of three years, being of unrecognized speech; should he know the cow, O Nārada, then the Brāhmanas are to be sought.

XII.4.17 Whoever declares her to be not the cow, the deposited deposit of the gods, at him Bhava and Śarva, both striding about, hurl the arrow.

XII.4.18 Whoever knows not the udder of her, and likewise the teats of her, to him she yields milk with both, if he has been able to give the cow.

XII.4.19 Door-damaging lies she on him, if he is not willing to give her when asked for; he does not succeed in the desires which, without having given her, he would vainly accomplish.

XII.4.20 The gods asked for the cow, having made the Brāhman their mouth; the wrath of them all incurs the man who gives not.

XII.4.21 He incurs the wrath of cattle who gives not the cow to the Brāhmanas -- if a mortal keeps to himself the deposited portion of the gods.

यदन्ये शतं याचेयुर्ब्राह्मणा गोपतिं वृशाम् ।
 अथैनां देवा अनुवन्नेवं ह विदुषो वृशा ॥२२॥
 य एवं विदुषेदुत्वाथान्येभ्यो ददद्दृशाम् ।
 दुर्गा तस्मा अधिष्ठाने पृथिवी सहदेवता ॥२३॥
 देवा वृशाम्यचन्यस्मिन्नग्रे अजायत ।
 तामेतां विद्यान्नारदः सह देवैरुदाजत ॥२४॥
 अनपत्यमल्पपशुं वृशा कृणोति पूरुषम् ।
 ब्राह्मणैश्च याचितामथैनां निप्रियायते ॥२५॥
 अग्नीषोमाभ्यां कामाय मित्राय वरुणाय च ।
 तेभ्यो याचन्ति ब्राह्मणास्तेष्व्वा वृश्चतेददत् ॥२६॥
 यावदस्या गोपतिर्नोपशृणुयादृचः स्वयम् ।
 चरेदस्य तावद्गोषु नास्य श्रुत्वा गृहे वसेत् ॥२७॥

यत् । अन्ये । शतम् । याचेयुः । ब्राह्मणाः । गोऽपतिम् । वृशाम् ।
 अर्थ । एनाम् । देवाः । अनुवन् । एवम् । ह । विदुषः । वृशा ॥ २२ ॥
 यः । एवम् । विदुषे । अदत्त्वा । अर्थ । अन्येभ्यः । ददत् । वृशाम् ।
 दुःशा । तस्मै । अधिऽस्थाने । पृथिवी । सहऽदेवता ॥ २३ ॥
 देवाः । वृशाम् । अयाचन् । यस्मिन् । अग्रे । अजायत ।
 ताम् । एताम् । विद्यात् । नारदः । सह । देवैः । उत् । आजत ॥ २४ ॥
 अनपत्यम् । अल्पऽपशुम् । वृशा । कृणोति । पूरुषम् ।
 ब्राह्मणैः । च । याचिताम् । अर्थ । एनाम् । निऽप्रियायते ॥ २५ ॥
 अग्नीषोमाभ्याम् । कामाय । मित्राय । वरुणाय । च ।
 तेभ्यः । याचन्ति । ब्राह्मणाः । तेषु । आ । वृश्चते । अददत् ॥ २६ ॥
 यावत् । अस्याः । गोऽपतिः । न । उपऽशृणुयात् । ऋचः । स्वयम् ।
 चरेत् । अस्य । तावत् । गोषु । न । अस्य । श्रुत्वा । गृहे । वसेत् ॥ २७ ॥

- XII.4.22** If a hundred other Brāhman̄s should ask the cow of its master, yet the gods said of her; the cow is his who knoweth thus.
- XII.4.23** Whoever, not having given her to one who knoweth thus, then shall give the cow to others, hard to go upon for him in his station is the earth with its deity.
- XII.4.24** The gods asked the cow (of him) in whose possession she was first born; that same one may Nārada know; together with the gods he drove her away.
- XII.4.25** The cow makes a man destitute of descendants, poor in cattle, if when she is asked for by the Brāhman̄s, then he keeps her to himself.
- XII.4.26** For Agni and Soma, for Love, for Mitra and for Varuna -- for these the Brāhman̄s ask her; under thier wrath falls he who gives not.
- XII.4.27** So long as the master of her should not himself ovrhear the verses, so long may she go about among his kine; she may not abide in his house after he has heard.

यो अस्या ऋचं उपश्रुत्याथ गोष्वचीचरत् ।
 आपुश्च तस्य भूतिं च देवा वृश्चन्ति हीडिताः ॥२८॥
 वशा चरन्ती बहुधा देवानां निहितो निधिः ।
 आविष्कृणुष्व रूपाणि यदा स्थाम जिघांसति ॥२९॥
 आविरात्मानं कृणुते यदा स्थाम जिघांसति ।
 अथो ह ब्रह्मभ्यो वशा याच्याय कृणुते मनः ॥३०॥
 मनसा सं कल्पयति तदेवा अपि गच्छति ।
 ततो ह ब्रह्माणो वशामुपप्रयन्ति याचितुम् ॥३१॥
 स्वधाकारेण पितृभ्यो यज्ञेन देवताभ्यः ।
 दानेन राजन्यो वशायां मातुर्हेडं न गच्छति ॥३२॥
 वशा माता राजन्यस्य तथा संभूतमग्रशः ।
 तस्या आहुरनर्पणं यद्ब्रह्मभ्यः प्रदीयते ॥३३॥

यः । अस्याः । ऋचः । उपश्रुत्य । अथ । गोषु । अचीचरत् ।
 आयुः । च । तस्य । भूतिम् । च । देवाः । वृश्चन्ति । हीडिताः ॥ २८ ॥
 वशा । चरन्ती । बहुधा । देवानाम् । निहितः । निधिः ।
 आविः । कृणुष्व । रूपाणि । यदा । स्थाम । जिघांसति ॥ २९ ॥
 आविः । आत्मानम् । कृणुते । यदा । स्थाम । जिघांसति ।
 अथो इति । ह । ब्रह्मभ्यः । वशा । याच्याय । कृणुते । मनः ॥ ३० ॥
 मनसा । सम् । कल्पयति । तत् । देवान् । अपि । गच्छति ।
 ततः । ह । ब्रह्माणः । वशाम् । उपप्रयन्ति । याचितुम् ॥ ३१ ॥
 स्वधाकारेण । पितृभ्यः । यज्ञेन । देवताभ्यः ।
 दानेन । राजन्यः । वशायाः । मातुः । हेडम् । न । गच्छति ॥ ३२ ॥
 वशा । माता । राजन्यस्य । तथा । सम्भूतम् । अग्रशः ।
 तस्याः । आहुः । अनर्पणम् । यत् । ब्रह्मभ्यः । प्रदीयते ॥ ३३ ॥

XII.4.28 If any one, having overheard the verses of her, has then made her go about among his kine, both the life-time and the growth of him do the gods made wrathful, cut off.

XII.4.29 The cow, going about variously, the deposited deposit of the gods, manifests her forms, when she desires to go to her station.

XII.4.30 She manifests herself when she desires to go to her station; then the cow makes up her mind for the asking of the priests.

XII.4.31 She plans (it) with her mind; then she goes unto the gods; thence the priests go on to ask for the cow.

XII.4.32 By offering of svadhā to the Fathers, by sacrifice to the deities, by giving of the cow, the noble does not incur the mother's wrath.

XII.4.33 The cow is mother of the noble; so came it into being in the beginning; they call it a non-abandonment of her that she is presented to the priests.

यथाज्यं प्रगृहीतमालुम्पेत्सुचो अग्नये ।
 एवा ह ब्रह्मभ्यो वशामभय आ वृश्चतेददत् ॥३४॥
 पुरोडाशवत्सा सुदुधा लोकेस्मा उप तिष्ठति ।
 सास्मै सर्वान्कामान्वशा प्रददुषे दुहे ॥३५॥
 सर्वान्कामान्यमराज्ये वशा प्रददुषे दुहे ।
 अथाहुर्नारकं लोकं निरुन्धानस्य याचिताम् ॥३६॥
 प्रवीयमाना चरति क्रुद्धा गोपतये वशा ।
 वेहतं मा मन्यमानो मृत्योः पाशेषु बध्यताम् ॥३७॥
 यो वेहतं मन्यमानोमा च पचते वशाम् ।
 अप्यस्य पुत्रान्पौत्रांश्च याचयते बृहस्पतिः ॥३८॥
 महदेषाव तपति चरन्ती गोषु गौरपि ।
 अथो ह गोपतये वशाददुषे विषं दुहे ॥३९॥

यथा । आज्यम् । प्रगृहीतम् । आऽलुम्पेत् । सुचः । अग्नये ।
 एव । ह । ब्रह्मभ्यः । वशाम् । अग्नये । आ । वृश्चते । अददत् ॥ ३४ ॥
 पुरोडाशवत्सा । सुदुधा । लोके । अस्मै । उप । तिष्ठति ।
 सा । अस्मै । सर्वान् । कामान् । वशा । प्रददुषे । दुहे ॥ ३५ ॥
 सर्वान् । कामान् । यमराज्ये । वशा । प्रददुषे । दुहे ।
 अथ । आहुः । नरकम् । लोकम् । निरुन्धानस्य । याचिताम् ॥ ३६ ॥
 प्रवीयमाना । चरति । क्रुद्धा । गोपतये । वशा ।
 वेहतम् । मा । मन्यमानः । मृत्योः । पाशेषु । बध्यताम् ॥ ३७ ॥
 यः । वेहतम् । मन्यमानः । अमा । च । पचते । वशाम् ।
 अपि । अस्य । पुत्रान् । पौत्रान् । च । याचयते । बृहस्पतिः ॥ ३८ ॥
 महत् । एषा । अव । तपति । चरन्ती । गोषु । गौः । अपि ।
 अथो इति । ह । गोपतये । वशा । अददुषे । विषम् । दुहे ॥ ३९ ॥

- XII.4.34** As one might snatch from the spoon sacrificial butter held forth for the fire, so he who gives not the cow (vaśā) (to the priests) falls under the wrath of Agni.
- XII.4.35** With the sacrificial cake as calf, milking well, she draws near to him in the world; she yields to him all his desires -- (namely), the cow to him who has presented her.
- XII.4.36** All his desires, in Yama's realm, does the cow yield to him who has presented her; likewise they call hell the world of him who keeps her back when asked for.
- XII.4.37** Being impregnated, the cow goes about angry at her master: thinking me barren, let him be bound in the fetters of death.
- XII.4.38** And he who, thinking her barren, cooks the cow at home -- his sons and sons' sons also does Bṛhaspati cause to be asked for.
- XII.4.39** She sends down great heat, going about a cow among kine; further, to the master, who has not given her the cow milks poison.

प्रियं पशूनां भवति यद्ब्रह्मभ्यः प्रदीयते ।
 अथो वशायास्तत्प्रियं यदेवत्रा हविः स्यात् ॥४०॥
 या वशा उदकल्पयन्देवा यज्ञादुदेत्यं ।
 तासां विलिप्त्यं भीमामुदाकुरुत नारदः ॥४१॥
 तां देवा अमीमांसन्त वशेयाश्मवशेति ।
 ताम्रवीष्मार्द एषा वशानां वशतमेति ॥४२॥
 कति नु वशा नारद यास्त्वं वेत्थ मनुष्यजाः ।
 तास्त्वां पृच्छामि विद्वांसं कस्या नाश्रीयादब्राह्मणः ॥४३॥
 विलिप्त्या बृहस्पते या च सूतवशा वशा ।
 तस्या नाश्रीयादब्राह्मणो य आशंसैत भूत्याम् ॥४४॥
 नमस्ते अस्तु नारदानुष्ठु विदुषे वशा ।
 कतमासां भीमतमा यामदत्त्वा पराभवेत् ॥४५॥

प्रियम् । पशूनाम् । भवति । यत् । ब्रह्मभ्यः । प्रदीयते ।
 अथो इति । वशायाः । तत् । प्रियम् । यत् । देवत्रा । हविः । स्यात् ॥ ४० ॥
 याः । वशाः । उदकल्पयन् । देवाः । यज्ञात् । उदकल्पयन् ।
 तासाम् । विलिप्त्यम् । भीमाम् । उदकालकुरुत । नारदः ॥ ४१ ॥
 ताम् । देवाः । अमीमांसन्त । वशा । इयाश्मम् । अवशाश्मम् । इति ।
 ताम् । अम्रवीत् । नारदः । एषा । वशानाम् । वशतमेति । इति ॥ ४२ ॥
 कति । नु । वशाः । नारद । याः । त्वम् । वेत्थ । मनुष्यजाः ।
 ताः । त्वा । पृच्छामि । विद्वांसम् । कस्याः । न । अश्रीयात् । अब्राह्मणः ॥ ४३ ॥
 विलिप्त्याः । बृहस्पते । या । च । सूतवशा । वशा ।
 तस्याः । न । अश्रीयात् । अब्राह्मणः । यः । आशंसैत । भूत्याम् ॥ ४४ ॥
 नमः । ते । अस्तु । नारद । अनुष्ठु । विदुषे । वशा ।
 कतमा । आसाम् । भीमतमा । याम् । अदत्त्वा । पराभवेत् ॥ ४५ ॥

XII.4.40 It is a thing dear to the cattle that she is presented to the priests; further, that is a thing dear to the cow, that she be an oblation to the gods.

XII.4.41 What cows the gods shaped out, rising up from the sacrifice, of them Nārada selected for himself the fearful viliptī.

XII.4.42 The gods questioned about her: is this a cow or not a cow ? Of her Nārada said: she is of cows the most truly cow.

XII.4.43 How many, pray, Nārada, are the cows which thou knowest, born among men ? Those I ask of thee who knowest; of which may a non-Brāhman not partake.

XII.4.44 The viliptī, O Bṛhaspati, and the cow that has given birth to (such) a cow -- of that one a non-Brāhman who should hope for prosperity (bhūti), may not partake.

XII.4.45 Homage to be thee, O Nārada; (be) the cow to him who at once knows it. Which one of them is the most fearful, not having given which, one would perish?

विलिप्ती या बृहस्पतेयो सुतवशा वशा ।
 तस्या नाश्रीयादब्राह्मणो य आशंसेत भूत्याम् ॥४६॥
 त्रीणि वै वशाज्जातानि विलिप्ती सुतवशा वशा ।
 ताः प्र यच्छेद्ब्रह्मभ्यः सोऽनाम्रस्कः प्रजापतौ ॥४७॥
 एतद्वो ब्राह्मणा हविरिति मन्वीत याचितः ।
 वशां चेदेनं याचेयुर्या भीमाददुषो गृहे ॥४८॥
 देवा वशां पर्यवदन्न नोदादिति हीडिताः ।
 एताभिर्ऋग्भिर्भेदं तस्माद्दे स पराभवत् ॥४९॥
 उत्तैर्ना भेदो नाददादृशामिन्द्रेण याचितः ।
 तस्मात्तं देवा आगसोवृश्चन्नहमुत्तरे ॥५०॥
 ये वशाया अदानाय वदन्ति परिरापिणः ।
 इन्द्रस्य मन्यवे जाल्मा आ वृश्चन्ते अचित्या ॥५१॥

विलिप्ती । या । बृहस्पते । अथो इति । सुतवशा । वशा ।
 तस्याः । न । अश्रीयात् । अब्राह्मणः । यः । आशंसेत । भूत्याम् ॥ ४६ ॥
 त्रीणि । वै । वशाज्जातानि । विलिप्ती । सुतवशा । वशा ।
 ताः । प्र । यच्छेत् । ब्रह्मभ्यः । सः । अनाम्रस्कः । प्रजापतौ ॥ ४७ ॥
 एतत् । वः । ब्राह्मणाः । हविः । इति । मन्वीत । याचितः ।
 वशाम् । च । इत् । एनम् । याचेयुः । या । भीमा । अददुषः । गृहे ॥ ४८ ॥
 देवाः । वशाम् । परि । अवदन् । न । नः । अदात् । इति । हीडिताः ।
 एताभिः । ऋक्भिः । भेदम् । तस्मात् । वै । सः । परा । अभवत् ॥ ४९ ॥
 उत्त । एनाम् । भेदः । न । अददात् । वशाम् । इन्द्रेण । याचितः ।
 तस्मात् । तम् । देवाः । आगसः । अवृश्चन् । अहम्ऽउत्तरे ॥ ५० ॥
 ये । वशायाः । अदानाय । वदन्ति । परिरापिणः ।
 इन्द्रस्य । मन्यवे । जाल्माः । आ । वृश्चन्ते । अचित्या ॥ ५१ ॥

XII.4.46 She that is viliptī, O Bṛhaspati, further the cow that has given birth to (such) a cow -- of that one a non-Brahman who should hope for prosperity may not partake.

XII.4.47 Three verily are the kinds of cow; the viliptī, she that has given birth to (such) a cow, the (simple) cow; these one should present to the priests (then) he falls not under the wrath of Prajāpati.

XII.4.48 This, O Brahmins, is your oblation -- so, when asked (therefor), would he think, if they should ask of him the cow, which in the house of him who has not given her is fearful.

XII.4.49 The gods talked about the cow in wrath, saying: he hath not given it to us; with these verses (they talked about) Bheda; therefore indeed he perished.

XII.4.50 And Bheda gave her not, when asked by Indra for the cow; for that offense the gods cut him off in the contest for superiority.

XII.4.51 They who, wheedling, advise to the non-giving of the cow, the villains fall under the fury of Indra through ingorance.

ये गोपतिं पराणीयाथुर्मा ददा इति ।
 रुद्रस्यास्तां ते हेतिं परि यन्त्यचित्त्वा ॥५२॥
 यदि हुतां यथहुताममा च पचते वशाम् ।
 देवान्सब्राह्मणानृत्वा जिहो लोकाभिर्नैच्छति ॥५३॥

ये । गोऽपतिम् । पराऽनीयम् । अर्थः । आहुः । मा । ददाः । शतैः ।
 रुद्रस्य । अस्ताम् । ते । हेतिम् । परि । यन्ति । अचित्त्वा ॥ ५२ ॥
 यदि । हुताम् । यदि । अहुताम् । अमा । च । पचते । वशाम् ।
 देवान् । सऽब्राह्मणान् । ऋत्वा । जिहः । लोकात् । निः । ऋच्छति ॥ ५३ ॥

(५) पञ्चमं सूक्तम्

‘अमेण तपसा’ इत्यादिभ्यः ‘सूर्य एवम्’ इत्यन्ताणां सप्तपर्यायानामयर्वाचार्य ऋषिः । ब्रह्मगर्भी देवता ॥

[१] प्रथमः पर्यायः

(१-६) षड्वचस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्षः ब्राजापत्यानुष्टुप्, (२) द्वितीयाया भुरिस्ताम्बानुष्टुप्, (३) तृतीयाया चतुर्थया स्वराभुणिक्, (४) चतुर्थ्या भातुर्वनुष्टुप्, (५) पञ्चम्याः सात्री पङ्क्तिः, (६) षड्वचस्य साम्बुणिक् उच्यन्ति ॥

अमेण तपसा सृष्टा ब्रह्मणा वित्तते श्रिता ॥१॥
 सत्येनावृता श्रिया प्रावृता यशसा परीवृता ॥२॥
 स्वधया परिहिता श्रद्धया पर्युढा दीक्षया गुप्ता यज्ञे प्रतिष्ठिता लोको निधनम् ॥३॥
 ब्रह्म पदवायं ब्राह्मणोधिपतिः ॥४॥
 तामाददानस्य ब्रह्मगर्वी जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥५॥
 अपं क्रामति सुनृता वीर्यं पुण्या लक्ष्मीः ॥६॥

अमेण । तपसा । सृष्टा । ब्रह्मणा । वित्ता । ऋते । श्रिता ॥ १ ॥
 सत्येन । आऽवृता । श्रिया । प्रावृता । यशसा । परीऽवृता ॥ २ ॥
 स्वधया । परिऽहिता । श्रद्धया । परिऽऊढा । दीक्षया । गुप्ता । यज्ञे । प्रतिऽस्थिता ।
 लोकः । निऽधनम् ॥ ३ ॥

ब्रह्म । पदऽवायम् । ब्राह्मणः । अधिऽपतिः ॥ ४ ॥
 ताम् । आऽददानस्य । ब्रह्मऽगर्वीम् । जिनतः । ब्राह्मणम् । क्षत्रियस्य ॥ ५ ॥
 अपं । क्रामति । सुनृता । वीर्यम् । पुण्या । लक्ष्मीः ॥ ६ ॥

XII.4.52 They who, leading away her master, then say: do not give -- they, through ingorance, go to meet the hurled missile of Rudra.

XII.4.53 If as offered and if as unoffered one cooks the cow in private, coming into collision with the gods accompanied by the Brahmins, he goes supine out of the world.

The Brahman's cow

PARYĀYA I

XII.5.1 By toil, by penance (is she) created, acquired by brahman, supported on righteousness.

XII.5.2 Covered with truth, enclosed with fortune, enveloped with glory.

XII.5.3 Set about with svadhā, surrounded with faith, guarded by consecration, standing firm in the offering, the world her post.

XII.5.4 Brahman her guide, the Brahman her over-lord.

XII.5.5 Of the Kṣatriya who takes to himself that Brahman cow, who scathes the Brahman -

XII.5.6 There departs the happiness, the heroism, the good luck.

[२] द्वितीया पर्याया

(१-५) पञ्चार्चस्वास्त्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चः साक्षी मिदुर्, (२) द्वितीयाया अरिगार्घ्यमुदुर्, (३) तृतीयाया आर्घ्य-
मुदुर्, (४) चतुर्थ्या उन्मिद् (एताभ्यस्तस्य एकपदाः), (५) पञ्चम्याद्याधी मिदुत्पक्षितकन्दांसि ॥

ओजश्च तेजश्च सहश्च बलं च वाक्चेन्द्रियं च श्रीश्च धर्मश्च ॥१॥ - [७]
ब्रह्मं च क्षत्रं च राष्ट्रं च विशश्च त्विषिश्च यशश्च वर्यश्च द्रविणं च ॥२॥ - [८]
आयुश्च रूपं च नामं च कीर्तिश्च प्राणश्चापानश्च चक्षुश्च श्रोत्रं च ॥३॥ - [९]
पर्यश्च रसश्चाक्षं चास्त्रायं चतुर्षु च सत्यं चेष्टं च पूर्तं च प्रजा च पशवश्च ॥४॥ - [१०]
तानि सर्वाण्यपि कामन्ति ब्रह्मगुवीमाददानस्य जिनतो ब्राह्मणं क्षत्रियस्य ॥५॥ - [११]

ओजः । च । तेजः । च । सहः । च । बलम् । च । वाक् । च । इन्द्रियम् । च ।

श्रीः । च । धर्मः । च ॥ १ ॥

ब्रह्म । च । क्षत्रम् । च । राष्ट्रम् । च । विशः । च । त्विषिः । च । यशः । च । वर्यः ।
च । द्रविणम् । च ॥ २ ॥

आयुः । च । रूपम् । च । नाम । च । कीर्तिः । च । प्राणः । च । अपानः । च ।
चक्षुः । च । श्रोत्रम् । च ॥ ३ ॥

पर्यः । च । रसः । च । अक्षम् । च । अन्नऽअद्यम् । च । श्रुतम् । च । सत्यम् । च ।
इष्टम् । च । पूर्तम् । च । प्रजा । च । पशवः । च ॥ ४ ॥ [१०]

तानि । सर्वाणि । अपि । कामन्ति । ब्रह्मगुवीम् । आऽददानस्य । जिनतः । ब्राह्मणम् । क्षत्रियस्य ॥

is guarded by
the world her

[३] तृतीया पर्याया

(१-११) षोडशार्चस्वास्त्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चो विपाक्षिपमा गावरी, (२) द्वितीयाया आसुर्बुदुर्, (३, ४) तृतीया-
पञ्चदशयोः साम्बुन्मिद्, (५) चतुर्थ्या गावरी, (६-९, ८-९) पञ्चमीषड्यष्टमीनवमीनां प्राजापत्यामुदुर्, (७) सप्तम्या
वाजुषी वगरी, (१०, १५) दसमीचतुर्दशयोः साम्बुन्मिद्, (११) एकादश्याः साक्षी इदुती, (१२) द्वादश्या
वाजुषी मिदुर्, (१३) त्रयोदश्या आसुषी गावरी, (१४) षोडश्याद्यार्षुन्मिद् कन्दांसि ॥

सैषा भीमा ब्रह्मगुव्यधर्विषा साक्षात्कृत्या कूल्बजमावृता ॥१॥ - [१२]

सर्वोण्यस्यां घोराणि सर्वे च मृत्यवः ॥२॥ - [१३]

सा । एषा । भीमा । ब्रह्मगुवी । अधर्विषा । साऽअक्षात् । कृत्या । कूल्बजम् । आऽवृता ॥

सर्वाणि । अस्याम् । घोराणि । सर्वे । च । मृत्यवः ॥ २ ॥

PARVĀYA - II

XII.5.7 Both force, and brilliancy, and power, and strength, and speech, and sense, and fortune, and virtue, -

XII.5.8 And holiness, and dominion, and kingdom, and subjects, and brightness, and glory, and honor, and property, -

XII.5.9 And life-time, and form, and name, and fame, and breath, and expiration, and sight, and hearing, -

XII.5.10 And milk, and sap, and food, and food-eating, and righteousness, and truth, and sacrifice, and bestowal, and progeny and cattle, -

XII.5.11 All these depart from the Kṣatriya who takes to himself the Brahman-cow, who scathes the Brahman.

PARVĀYA - III

XII.5.12 This same brahman-cow (is) fearful, having deadly poison, witchcraft incarnate, kūlbaja when covered.

XII.5.13 In her are all terrible things and all deaths.

सर्वोप्यस्यां कूराणि सर्वे पुरुषवधाः	॥३॥-[१४]
सा ब्रह्मज्यं देवपीयुं ब्रह्मगव्याद्वीयमाना मृत्योः पट्वीश आ यति ॥४॥-[१५]	
मेनिः शतवधा हि सा ब्रह्मज्यस्य क्षितिर्हि सा	॥५॥-[१६]
तस्माद्दे ब्राह्मणानां गौर्दुराधर्षी विजानता	॥६॥-[१७]
वज्रो धारवन्ती वैश्वानर उद्धीता	॥७॥-[१८]
हेतिः शफानुत्खिदन्ती महादेवोऽपेक्षमाणा	॥८॥-[१९]
क्षुरपविरीक्षमाणा वाश्यमानाभि स्फूर्जति	॥९॥-[२०]
मृत्युर्हि हृष्वत्युग्रो देवः पुच्छं पर्यस्यन्ती	॥१०॥-[२१]

सर्वाणि । अस्याम् । कूराणि । सर्वे । पुरुषवधाः ॥ ३ ॥

सा । ब्रह्मज्यम् । देवपीयुम् । ब्रह्मगवी । आद्वीयमाना । मृत्योः । पट्वीश । आ । यति ॥

मेनिः । शतवधा । हि । सा । ब्रह्मज्यस्य । क्षितिः । हि । सा ॥ ५ ॥

तस्मात् । वै । ब्राह्मणानाम् । गौः । दुःआधर्षी । विजानता ॥ ६ ॥

वज्रः । धारवन्ती । वैश्वानरः । उत्खीता ॥ ७ ॥

हेतिः । शफान् । उत्खिदन्ती । महादेवः । अपेक्षमाणा ॥ ८ ॥

क्षुरपविः । ईक्षमाणा । वाश्यमाना । अभि । स्फूर्जति ॥ ९ ॥

मृत्युः । हिङ्मृत्युती । उग्रः । देवः । पुच्छम् । परिअस्यन्ती ॥ १० ॥

XII.5.14 In her are all cruel things, all men-killers.

XII.5.15 This Brahman-cow, when taken to oneself, binds the Brahman-scather, the god-reviler, in the shackle of death.

XII.5.16 Verily a hundred-killing weapon is she; verily the destruction of the Brahman-scather is she.

XII.5.17 Therefore indeed is the cow of the Brahmans hard to be dared against by one who understands.

XII.5.18 (She is) a thunderbolt when running, Vaiśvānara when driven up.

XII.5.19 A missile when extracting her hoofs, the great god when looking away.

XII.5.20 Keen-edged when looking; when bellowing, she thunders at one.

XII.5.21 Death when uttering hīṅ; the formidable god when slinging about her tail.

सर्वज्यानिः कर्णौ वरीवर्जयन्ती राजयक्ष्मो मेहन्ती ॥११॥	-[२२]
मेनिर्दुह्यमाना शीर्षक्तिर्दुग्धा ॥१२॥	-[२३]
सेदिरुपतिष्ठन्ती मिथोयोधः पराऽमृष्टा ॥१३॥	-[२४]
शरव्याऽ३ मुखेपिनह्यमाना ऋतिर्हन्यमाना ॥१४॥	-[२५]
अघविषा निपतन्ती तमो निपतिता ॥१५॥	-[२६]
अनुगच्छन्ती प्राणानुप दासयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्य ॥१६॥	-[२७]

सर्वज्यानिः । कर्णौ । वरीवर्जयन्ती । राजयक्ष्मः । मेहन्ती ॥ ११ ॥

मेनिः । दुह्यमाना । शीर्षक्तिः । दुग्धा ॥ १२ ॥

सेदिः । उपतिष्ठन्ती । मिथोऽयोधः । पराऽमृष्टा ॥ १३ ॥

शरव्याऽ । मुखे । अपिनह्यमाने । ऋतिः । हन्यमाना ॥ १४ ॥

अघविषा । निपतन्ती । तमः । निपतिता ॥ १५ ॥

अनुगच्छन्ती । प्राणान् । उप । दासयति । ब्रह्मगवी । ब्रह्मज्यस्य ॥ १६ ॥

[४] चतुर्थः पद्यायः

(१-११) एकादशार्चस्यास्य पद्यास्य (१) प्रथमर्च आसुपी गायत्री, (२, १०) द्वितीयावसान्योपासुर्बनुदुप्, (३) तृतीयायाः साम्न्यनुदुप्, (४) चतुर्थ्या याजुषी त्रिदुप्, (५) पञ्चम्याः साम्नी गायत्री, (६-७) षष्ठीसप्तम्योः साम्नी बृहती, (८) अष्टम्या भुरिक्सात्म्यनुदुप्, (९) नवम्याः साम्न्युणिक्, (११) एकादश्याश्च प्रतिष्ठा गायत्री इत्यादि ॥

वैरं विकृत्यमाना पौत्राद्यं विभाज्यमाना ॥१॥ -[२८]

देवहेतिर्द्विमाणा व्युद्धिता ॥२॥ -[२९]

वैरम् । विऽकृत्यमाना । पौत्राऽआद्यम् । विऽभाज्यमाना ॥ १ ॥

देवहेतिः । द्विमाणा । विऽक्रद्धिः । हता ॥ २ ॥

XII.5.22 Total scathing when twisting about her ears; king Yakṣma when urinating.

XII.5.23 A weapon when being milked; headache when milked.

XII.5.24 Debility when approaching; mutual strife when felt of.

XII.5.25 A shaft when her mouth is being fastened up, mishap when being slain.

XII.5.26 Deadly poisonous when falling down; darkness when fallen down.

XII.5.27 Going after him, the Brahman-cow exhausts the breaths of the Brahman-scather.

PARYĀYA - IV

XII.5.28 (She is) hostility when being cutup, the eating of one's children when being shared out.

XII.5.29 A god's missile when being taken, failure when taken.

पाप्माधिधीयमाना	पारुष्यमवधीयमाना	॥३॥	-[३०]
विषं प्रयस्यन्ती	तक्मा प्रयस्ता	॥४॥	-[३१]
अघं पच्यमाना	दुष्वर्ष्यं पक्वा	॥५॥	-[३२]
मूलबर्हणी	पर्याक्रियमाणा क्षितिः पर्याकृता	॥६॥	-[३३]
असंज्ञा गन्धेन	शुगुद्वियमाणाशीविष उद्धृता	॥७॥	-[३४]
अभूतिरुपह्रियमाणा	पराभूतिरुपहृता	॥८॥	-[३५]
शर्वः क्रुद्धः पिश्यमाना	शिमिदा पिशिता	॥९॥	-[३६]
अवर्तिरश्यमाना	निऋतिरशिता	॥१०॥	-[३७]
अशिता लोकाच्छिनत्ति	ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यमस्माच्चामुष्माच्च	॥११॥	-[३८]

पाप्मा । अधिऽधीयमाना । पारुष्यम् । अवऽधीयमाना ॥ ३ ॥

विषम् । प्रयस्यन्ती । तक्मा । प्रयस्ता ॥ ४ ॥

अघम् । पच्यमाना । दुःस्त्वर्ष्यम् । पक्वा ॥ ५ ॥

मूलऽबर्हणी । परिऽआक्रियमाणा । क्षितिः । परिऽआकृता ॥ ६ ॥

असंज्ञा । गन्धेन । शुक् । उद्घ्रियमाणा । आशीविषः । उद्धृता ॥ ७ ॥

अभूतिः । उपऽह्रियमाणा । पराभूतिः । उपऽहृता ॥ ८ ॥

शर्वः । क्रुद्धः । पिश्यमाना । शिमिदा । पिशिता ॥ ९ ॥

अवर्तिः । अश्यमाना । निःऽऋतिः । अशिता ॥ १० ॥

अशिता । लोकात् । छिनत्ति । ब्रह्मगवी । ब्रह्मज्यम् । अस्मात् । च । अमुष्मात् । च ॥ ११ ॥

XII.5.30 Evil when being set on, harshness when being set down.

XII.5.31 Poison when heating, takmān when heated.

XII.5.32 Evil when being cooked, bad dreaming when cooked.

XII.5.33 Uprooting when being turned about, destruction when turned about.

XII.5.34 Discovered by smell; pain when being taken up, a poison-snake when taken up.

XII.5.35 Non-prosperity when being served up, disaster when served up.

XII.5.36 Śarva angered when being dressed, Śimidā when dressed.

XII.5.37 Ruin when being partaken of, perdition when partaken of.

XII.5.38 When partaken of, the Brahman-cow cuts off the Brahman-scatter from the world, from both this one and the one yonder.

[५] पञ्चमा पर्वाया

(१-८) अहर्षस्वात्य पर्वायस्य (१) ब्रधमर्षः साग्री बह्विः, (२) द्वितीयाया याजुष्यनुहुप्, (३, ८) कृतीयाहम्यो-
भूरिषत्ताज्यनुहुप्, (४) वाग्व्या आहुती बृहती, (५) पञ्चम्याः साग्री बृहती, (६) पष्ठयाः
पिपीळिकमन्यानुहुप्, (७) सप्तम्याध्वार्या बृहती कन्वांसि ।

तस्या आहर्ननं कृत्वा मेनिराशसनं वलग उब्रध्यम् ॥१॥ -[३८]

अस्वगता परिहुता ॥२॥ -[४०]

अग्निः क्रव्याभूत्वा ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यं प्रविश्यात्ति ॥३॥-[४१]

सर्वास्याहा पर्वा मूलानि वृश्चति ॥४॥-[४२]

छिनत्स्यस्य पितृबन्धु परा भावयति मातृबन्धु ॥५॥-[४३]

विवाहां ज्ञातीन्तसर्वानपि क्षापयति ब्रह्मगवी ब्रह्मज्यस्य क्षत्रियेणापुनर्दीयमाना ॥६॥-[४४]

अवास्तुर्मेनमस्वगमप्रजसं करोत्यपरापरणो भवति क्षीयते ॥७॥-[४५]

य एवं विदुषो ब्राह्मणस्य क्षत्रियो गामादुत्ते ॥८॥-[४६]

तस्याः । आऽहर्ननम् । कृत्वा । मेनिः । आऽशसनम् । वलगः । उब्रध्यम् ॥ १ ॥

अस्वगता । परिहुता ॥ २ ॥

अग्निः । क्रव्यऽअत् । भूत्वा । ब्रह्मऽगवी । ब्रह्मऽज्यम् । प्रऽविश्यं । अत्ति ॥ ३ ॥

सर्वा । अस्य । अहा । पर्वा । मूलानि । वृश्चति ॥ ४ ॥

छिनत्ति । अस्य । पितृऽबन्धु । परा । भावयति । मातृऽबन्धु ॥ ५ ॥

विऽवाहान् । ज्ञातीन् । सर्वान् । अपि । क्षापयति । ब्रह्मऽगवी । ब्रह्मऽज्यस्य । क्षत्रियेण ।

अपुनऽदीयमाना ॥ ६ ॥ [४४]

अवास्तुम् । एनम् । अस्वगम् । अप्रजसम् । करोति । अपराऽपरणः । भवति । क्षीयते ॥

यः । एवम् । विदुषः । ब्राह्मणस्य । क्षत्रियः । गाम् । आऽदुत्ते ॥ ८ ॥

PARYĀYA - V

XII.5.39 The slaying of her is witchcraft, her cutting up is a weapon, the contents of her bowels a secret charm.

XII.5.40 (She is) homelessness when hidden.

XII.5.41 The Brahman-cow, having become the flesh-eating Agni, entering into the Brahman-scather, eats him.

XII.5.42 All his limbs, joints, roots, she cuts off.

XII.5.43 She severs his paternal connection, makes perish his maternal connection.

XII.5.44 All the marriages, acquaintances of the Brahman-scather does, the Brahman-cow scorch, when not given back by a Kṣhatriya.

XII.5.45 Without abode, without home, without progeny, she makes him; he becomes without succession; he is destroyed.

XII.5.46 Whatever Kṣhatriya takes to himself the cow of a Brahman who knoweth thus.

[६] पद्यः पर्यायः

(१-१५) पञ्चदशार्चस्यास्य पर्यायस्य (१, ३, ५-७, ११-१३, १५) प्रथमाद्वितीययोः पञ्चम्यादितुल्यत्वैकादश्यादि-
तुल्यस्य पञ्चदश्याश्च प्राजापत्यानुष्टुप्, (२) द्वितीयाया आर्यनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्याः साम्नी वृहती, (८-९)
अष्टमीनवम्योः प्राजापत्योणिक्, (१०) दशम्या आसुरी गायत्री, (१४) चतुर्दश्याश्च गायत्री छन्दांसि ॥

क्षिप्रं वै तस्याहनेन गृध्राः कुर्वत ऐलवम्	॥१॥	-[४७]
क्षिप्रं वै तस्यादहनेन परि नृत्यन्ति केशिनीराम्नाः पाणिनोरसि कुर्वाणाः पापमैलवम्	॥२॥	-[४८]
क्षिप्रं वै तस्य वास्तुषु वृकाः कुर्वत ऐलवम्	॥३॥	-[४९]
क्षिप्रं वै तस्य पृच्छन्ति यत्तदासींश्चिदं नु तादिति	॥४॥	-[५०]
छिन्ध्या छिन्धि प्र छिन्ध्यापि क्षापय क्षापय	॥५॥	-[५१]
आददानमाङ्गिरसि ब्रह्मज्यमुप दासय	॥६॥	-[५२]
वैश्वदेवी ह्युच्यसे कृत्या कूत्वंजमावृता	॥७॥	-[५३]
ओषन्ती समोषन्ती ब्रह्मणो वज्रः	॥८॥	-[५४]

क्षिप्रम् । वै । तस्य । आहनेन । गृध्राः । कुर्वते । ऐलवम् ॥ १ ॥

क्षिप्रम् । वै । तस्य । आदहनेनम् । परि । नृत्यन्ति । केशिनीः ।
आम्नाः । पाणिना । उरसि । कुर्वाणाः । पापम् । ऐलवम् ॥ २ ॥

क्षिप्रम् । वै । तस्य । वास्तुषु । वृकाः । कुर्वते । ऐलवम् ॥ ३ ॥

क्षिप्रम् । वै । तस्य । पृच्छन्ति । यत् । तत् । आसींश्च । इदम् । नु । तादिति ॥ ४ ॥

छिन्धि । आ । छिन्धि । प्र । छिन्धि । अपि । क्षापय । क्षापय ॥ ५ ॥

आददानम् । आङ्गिरसि । ब्रह्मज्यम् । उप । दासय ॥ ६ ॥

वैश्वदेवी । हि । उच्यसे । कृत्या । कूत्वंजम् । आवृता ॥ ७ ॥

ओषन्ती । समोषन्ती । ब्रह्मणः । वज्रः ॥ ८ ॥

XII.5.47 Quickly, indeed at his killing the vultures make a din.

XII.5.48 Quickly, indeed, about his place of burning dance the long-haired women, beating on the breast with the hand, making an evil din.

XII.5.49 Quickly, indeed, in his abodes do the wolves make a din.

XII.5.50 Quickly, indeed, they ask about him: what that was, is this now that?

XII.5.51 Cut thou, cut on, cut forth, scorch, burn.

XII.5.52 O daughter of Aṅgiras, exhaust thou the Brahman-scather, that takes to himself.

XII.5.53 For thou art called belonging to all the gods, witchcraft, kūlbaja when covered.

XII.5.54 Burning, consuming, thunderbolt of the brahman.

क्षुरपविर्मृत्युर्भूत्वा वि धाव त्वम्	॥९॥-[५५]
आ दत्से जिनतां वर्च इष्टं पूर्तं चाशिषः	॥१०॥-[५६]
आदाय जीतं जीताय लोकेऽमुष्मिन्प्र यच्छसि	॥११॥-[५७]
अघ्ये पदवीर्भव ब्राह्मणस्याभिर्शस्त्या	॥१२॥-[५८]
मेनिः शरव्या भवाघादुघविषा भव	॥१३॥-[५९]
अघ्ये प्र शिरो जहि ब्रह्मज्यस्य कृतागसो देवपीयोरराधसः	॥१४॥-[६०]
त्वया प्रमूर्णं मृदितमग्निर्देहतु दुश्चित्तम्	॥१५॥-[६१]

क्षुरपविः । मृत्युः । भूत्वा । वि । धाव । त्वम् ॥ ९ ॥

आ । दत्से । जिनताम् । वर्चः । इष्टम् । पूर्तम् । च । आशिषः ॥ १० ॥

आदाय । जीतम् । जीताय । लोके । अमुष्मिन् । प्र । यच्छसि ॥ ११ ॥

अघ्ये । पदवीः । भव । ब्राह्मणस्य । अभिर्शस्त्या ॥ १२ ॥

मेनिः । शरव्या । भव । अघात् । अघविषा । भव ॥ १३ ॥

अघ्ये । प्र । शिरः । जहि । ब्रह्मज्यस्य । कृतआगसः । देवपीयोः । अराधसः ॥ १४ ॥

त्वया । प्रमूर्णम् । मृदितम् । अग्निः । देहतु । दुश्चित्तम् ॥ १५ ॥

XII.5.55 Having become a keen-edged death, run thou out.

XII.5.56 Thou takest to thyself the honor of the scathers, their sacrifice and bestowal, their expectations.

XII.5.57 Taking to thyself what is scathed for him who is scathed, thou presentest in yonder world.

XII.5.58 O inviolable one, become thou the guide of the Brāhman out of imprecation.

XII.5.59 Become thou a weapon, a shaft; become thou deadly poisonous from evil.

XII.5.60 O inviolable one, smite forth the head of the Brahman-scather that has committed offence, of the god-reviler, the ungenerous.

XII.5.61 Let Agni burn the malevolent one, slaughtered, crushed by thee.

[७] सप्तमः पर्यायः

(१-१२) द्वादशार्चस्यास्य पर्यायस्य (१-३, ५, ७-९) प्रथमादितृचत्सं पञ्चम्या ऋचः सप्तम्यादितृचस्य च
 प्राजापत्यानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्या गायत्री, (६) षष्ठ्याः प्राजापत्या गायत्री, (१०) दशम्या आसुपी
 पङ्क्तिः, (११) एकादस्याः प्राजापत्या त्रिष्टुप्, (१२) द्वादस्याश्वासुपिङ्गि चन्दसि ॥

वृश्च प्र वृश्च सं वृश्च दह प्र दह सं दह	॥१॥ -[६२]
ब्रह्मज्यं देव्यध्य आ मूलादनुसंदह	॥२॥ -[६३]
यथायाद्यमसादुनात्पापलोकान्परावतः	॥३॥ -[६४]
एवा त्वं देव्यध्ये ब्रह्मज्यस्य कृतागंसो देवपीयोरराधसः	॥४॥ -[६५]
वज्रेण शतपर्वणा तीक्ष्णेन क्षुरभृष्टिना	॥५॥ -[६६]
प्र स्कन्धान्प्र शिरौ जहि	॥६॥ -[६७]
लोमान्यस्य सं छिन्धि त्वचमस्य वि वेष्टय	॥७॥ -[६८]

वृश्च । प्र । वृश्च । सम् । वृश्च । दह । प्र । दह । सम् । दह ॥ १ ॥

ब्रह्मज्यम् । देवि । अध्ये । आ । मूलात् । अनुसंदह ॥ २ ॥

यथा । अयात् । यमसदुनात् । पापलोकान् । परावतः ॥ ३ ॥

एव । त्वम् । देवि । अध्ये । ब्रह्मज्यस्य । कृतागंसः । देवपीयोः । अराधसः ॥४॥

वज्रेण । शतपर्वणा । तीक्ष्णेन । क्षुरभृष्टिना ॥ ५ ॥

प्र । स्कन्धान् । प्र । शिरः । जहि ॥ ६ ॥

लोमानि । अस्य । सम् । छिन्धि । त्वचम् । अस्य । वि । वेष्टय ॥ ७ ॥

PARYĀYA - VII

XII.5.62 Cut thou, cut off, cut up; burn off, burn up.

XII.5.63 The Brahman-scather, O divine inviolable one, do thou burn up all the way from the root.

XII.5.64 That he may go from Yama's seat to evil worlds, to the distances.

XII.5.65 So do thou, O divine inviolable one, of the Brahman-scather that has committed offense, of the god-reviler, the ungenerous.

XII.5.66 What a thundrbolt hundred-jointed, sharp, razor-pronged, -

XII.5.67 Smite forth the shoulder-bones forth the head.

XII.5.68 His hairs do thou cut up; his skin strip off;

मांसान्यस्य शातयस्त्रावान्यस्य सं वृह ॥८॥	-[६६]
अस्थीन्यस्य पीडय मज्जानमस्य निर्जेहि ॥९॥	-[७०]
सर्वास्याङ्गा पर्वीणि वि श्रथय ॥१०॥	-[७१]
अग्निरेन क्रव्यात्पृथिव्या नुदतामुदोषतु	
वायुरन्तरिक्षान्महतो वरिष्णः ॥११॥	-[७२]
सूर्ये एनं दिवः प्र नुदतां न्योषितु ॥१२॥	-[७३]

मांसानि । अस्य । शातय । स्त्रावानि । अस्य । सम । वृह ॥ ८ ॥

अस्थीनि । अस्य । पीडय । मज्जानम् । अस्य । निः । जहि ॥ ९ ॥

सर्वा । अस्य । अङ्गा । पर्वीणि । वि । श्रथय ॥ १० ॥

अग्निः । एनम् । क्रव्यऽअत् । पृथिव्याः । नुदताम् । उत् । ओषतु । वायुः । अन्तरिक्षात् । महतः । वरिष्णः ॥ ११ ॥

सूर्यः । एनम् । दिवः । प्र । नुदताम् । नि । ओषतु ॥ १२ ॥

॥ इति श्रावणं काण्डम् ॥

[श्रावणकाण्डे सूक्तानि ५, श्लोका १०४]

XII.5.69 His flesh cut in piece; his sinews wrench off;

XII.5.70 His bones distress; his marrow smite out;

XII.5.71 All his limbs, joints unloosen.

XII.5.72 Let the flesh-eating Agni thrust him from the earth, burn up;
let Vāyu from the atmosphere, the great expanse, -

XII.5.73 Let the sun thrust him forth from the sky, burn him down.

Here ends Kāṇḍa XII
Hymns 5, Verses 304

॥ इन्द्राक्ष इन्द्राक्ष ॥

Kāṇḍa - XIII

त्रयोदशं काण्डम्

अथ त्रयोदशं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-६०) षष्ठ्युच्यस्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा कविः । (१-२, ४-२७, ३२-६०) प्रथमाद्वितीययोर्ऋचोऽभ्युपार्थ्याद्विचतुर्विंशते-
र्द्वाविंशत्याद्येकोनविंशतश्चाध्यात्मरोहिदादित्याः, (३) तृतीयाया मरुतः, (२८-३०) अष्टाविंश्याद्विचतुचस्याग्निः, (३१) एक-
विंश्याश्चाग्निमैन्द्रोक्ताश्च देवताः । (१-२, ६-७, १०-११, २०, २२-२५, २७, ३३-३४, ३८, ४१, ५६, ५८)
प्रथमाद्वितीयापष्टीसप्तमीदशम्येकादशीविंशीनां द्वाविंश्याद्विचतसृणां सप्तविंशीत्रयस्त्रिंशीचतुस्त्रिंश्याद्विचतसृणां चत्वारिंशी-
षट्पञ्चादशषष्ट्याशीनाञ्च त्रिष्टुप्, (३-५, ९, १२) तृतीयाद्विचतस्य नवमीद्वादशयोश्च जगती, (८) अष्टम्या
भुरिक्त्रिष्टुप्, (१३) त्रयोदश्या अतिशाकरगर्भातिजगती, (१४) चतुर्दश्यास्त्रिपदा पुरःपरशाकरा विपरीत-
पादलक्ष्मा पङ्क्तिः, (१५) पञ्चदश्या अतिजागततर्गमा जगती, (१६, २९-३०, ३२, ३९-४०, ४५-५१,
५३-५४) षोडश्येकोनविंशीत्रिंशीद्वाविंश्याद्येकोनचत्वारिंशीचत्वारिंशीनां पञ्चचत्वारिंश्यादिसप्तानां त्रिपञ्चा-
शीचतुष्ट्यष्टादश्यास्तुष्टुप्, (१७) सप्तदश्याः पञ्चपदा ककुम्भमती जगती, (१८) अष्टादश्याः पञ्चपदा
परशाकरा भुरिक्कुम्भमत्यतिजगती, (१९) एकोनविंश्याः पञ्चपदातिजागता ककुम्भमत्यतिजगती, (२१)
एकविंश्या आर्षी निष्टुप्गायत्री, (२६) पङ्क्तिर्या विराट्परोष्णिक्, (२८) अष्टाविंश्या भुरिगनुष्टुप्,
(३१) एकत्रिंश्याः पञ्चपदा ककुम्भमती शाकरगर्भा जगती, (३५) पञ्चत्रिंश्या उपरिष्टाद्बृहती,
(३६) पङ्क्तिर्या निष्टुम्बहाद्बृहती, (३७) सप्तत्रिंश्याः परशाकरा विराडतिजगती, (४२)
द्विचत्वारिंश्या विराड्जगती, (४३) त्रिचत्वारिंश्या विराण्महाद्बृहती, (४४) चतुश्चत्वा-
रिंश्याः परोष्णिक्, (५२) द्विपञ्चादश्याः पथ्यापङ्क्तिः, (५५) पञ्चपञ्चादश्याः ककुम्भमती
बृहतीगर्भा पथ्यापङ्क्तिः, (५७) सप्तपञ्चादश्याः ककुम्भमत्यनुष्टुप्, (५९-६०)
एकोनषष्टीषष्टयोश्च गायत्री ऋचांसि ॥

उदेहि वाजिन्यो अप्स्व॑न्तरि॒दं रा॒ष्ट्रं प्र वि॒श स॒मृता॑वत् ।
यो रोहि॑तो विश्व॑मिदं जु॒जान॑ स त्वा रा॒ष्ट्राय॑ सु॒भृतं॑ बिभर्तु ॥१॥
उद्वाज॑ आ ग॒न्यो अप्स्व॑न्तर्वि॒श आ रो॑ह त्वयो॒नयो॑ याः ।
सोमं॑ दधा॒नोप ओष॑धीर्गाश्चतु॑त्पदो द्वि॒पद् आ वे॑शयेह ॥२॥
यु॒यमु॒ग्रा म॑रुतः पृ॒श्निमा॑त॒र इ॒न्द्रेण॑ यु॒जा प्र मृ॑णीत॒ शत्रू॑न् ।
आ वो रोहि॑तः शृ॒णव॑त्सु॒दान॑व॒स्त्रिष॑सासो मरुतः स्वा॒दुसं॑मुदः ॥३॥

उत्त॑ऽएहि॒ । वा॒जिन् । यः । अ॒प्सु । अ॒न्तः । इ॒दम् । रा॒ष्ट्रम् । प्र । वि॒श । स॒मृता॑ऽवत् ।
यः । रोहि॑तः । विश्व॑म् । इ॒दम् । जु॒जान् । सः । त्वा । रा॒ष्ट्राय॑ । सु॒भृतम् । बि॒भर्तु ॥ १ ॥
उत् । वाजः । आ । ग॒न् । यः । अ॒प्सु । अ॒न्तः । वि॒शः । आ । रो॑ह । त्वत्स॑यो॒नयः । याः ।
सोम॑म् । दधा॒नः । अ॒पः । ओष॑धीः । गाः । चतु॑त्पदः । द्वि॒पदः । आ । वे॑शय । इ॒ह ॥ २ ॥
यु॒यम् । उ॒ग्राः । म॑रुतः । पृ॒श्निऽमा॑त॒रः । इ॒न्द्रेण॑ । यु॒जा । प्र । मृ॑णीत । शत्रू॑न् ।
आ । वः । रोहि॑तः । शृ॒णव॑त् । सु॒दान॑वः । त्रि॒स॑सासः । म॑रुतः । स्वा॒दुऽसं॑मुदः ॥ ३ ॥

To Rohita : the Sun as ruddy one

XIII.1.1 O vigorous one, who are within the waters, rise up. Enter into this nation of kind and truthful speech. May the ascendant Lord, who has created this all, maintain you well-kept for the dominion.

XIII.1.2 The vigorous one, who was within the waters, has risen up. Ascend among the tribes, which are your creation. Bestowing bliss, waters, herbs and kine, may you settle the quadrupeds and the bipeds here.

XIII.1.3 O fierce brave soldiers, who consider the earth as your mother, with the help of the resplendent army chief, crush the enemies thoroughly. O thrice seven, brave soldiers, liberal donors, enjoyers of delicacies, may the ascendant Lord listen to you.

रुहो रुरोह रोहित आ रुरोह गर्भो जनीनां जनुषामुपस्थम् ।
 ताभिः संरब्धमन्वविन्दन्षडुर्वीर्गातुं प्रपश्यन्निह राष्ट्रमाहाः ॥४॥
 आ ते राष्ट्रमिह रोहितोहार्षीव्यास्थिन्मृधो अर्भय ते अभूत् ।
 तस्मै ते द्यावापृथिवी रेवतीभिः कामं दुहाथामिह शर्करीभिः ॥५॥
 रोहितो द्यावापृथिवी जजान तत्र तन्तुं परमेष्ठी ततान ।
 तत्र शिश्रियेज एकपादोदंहृद्द्यावापृथिवी बलेन ॥६॥
 रोहितो द्यावापृथिवी अदंहृत्तेन स्वः स्तमितं तेन नाकः ।
 तेनान्तरिक्षं विर्मिता रजांसि तेन देवा अमृतमन्वविन्दन् ॥७॥
 वि रोहितो अमृशद्दिश्वरूपं समाकुर्वाणः प्ररुहो रुहश्च ।
 दिवं रूढ्वा महता महिम्ना सं ते राष्ट्रमनक्तु पर्यसा घृतेन ॥८॥
 यास्ते रुहः प्ररुहो यास्त आरुहो याभिरापृणासि दिवमन्तरिक्षम् ।
 तासां ब्रह्मणा पर्यसा ववृधानो विशि राष्ट्रे जागृहि रोहितस्य ॥९॥

रुहः । रुरोह । रोहितः । आ । रुरोह । गर्भः । जनीनाम् । जनुषाम् । उपस्थम् । ताभिः ।
 समरब्धम् । अनु । अविन्दन् । षट् । उर्वीः । गातुम् । प्रपश्यन् । इह । राष्ट्रम् । आ । अहाः ॥
 आ । ते । राष्ट्रम् । इह । रोहितः । अहार्षीत् । वि । आस्थत् । मृधः । अर्भयम् । ते ।
 अभूत् । तस्मै । ते । द्यावापृथिवी इति । रेवतीभिः । कामम् । दुहाताम् । इह । शर्करीभिः ॥
 रोहितः । द्यावापृथिवी इति । जजान । तत्र । तन्तुम् । परमेस्थी । ततान् ।
 तत्र । शिश्रिये । अजः । एकपादः । अदंहृत् । द्यावापृथिवी इति । बलेन ॥ ६ ॥
 रोहितः । द्यावापृथिवी इति । अदंहृत् । तेन । स्वः । स्तमितम् । तेन । नाकः ।
 तेन । अन्तरिक्षम् । विर्मिता । रजांसि । तेन । देवाः । अमृतम् । अनु । अविन्दन् ॥७॥
 वि । रोहितः । अमृशत् । दिश्वरूपम् । समऽअकुर्वाणः । प्ररुहः । रुहः । च ।
 दिवम् । रूढ्वा । महता । महिम्ना । सम् । ते । राष्ट्रम् । अनक्तु । पर्यसा । घृतेन ॥ ८ ॥
 याः । ते । रुहः । प्ररुहः । याः । ते । आरुहः । याभिः । आपृणासि । दिवम् । अन्तरिक्षम् ।
 तासाम् । ब्रह्मणा । पर्यसा । ववृधानः । विशि । राष्ट्रे । जागृहि । रोहितस्य ॥ ९ ॥

XIII.1.4 The ascendant Lord has ascended the ascents. The embryo has ascended to the lap of the wives willing to procreate. Him, grown by them, the six wide realms obtained. Seeing the way clearly, he has acquired the kingdom.

XIII.1.5 The ascendant Lord has brought your kingdom here and has driven the enemies away. There is freedom from fear for you now. For you, as such, may the heaven and earth fulfil your desires with wealths and powers.

XIII.1.6 The ascendant Lord has created the heaven and earth; there the Lord of the supreme abode has stretched out the line; there the one-footed unborn has taken shelter; He has made firm the heaven and earth with His might.

XIII.1.7 The ascendant Lord has made the heaven and earth steady; the world of light and the sorrowless world has been held firm by Him. The midspace and the regions have been measured out by Him; through Him the enlightened ones have gained immortality.

XIII.1.8 The ascendant Lord, while making fast-growing ones and the growing ones, thought out all the forms carefully, climbing up the sky with His mighty grandeur, may he enrich your kingdom with milk and butter.

XIII.1.9 Whatever are your ascents and quick ascents and what your forward ascents, with which you fulfil the sky and the midspace, prospering with their milk of knowledge among the people, may you awaken in the kingdom of the ascendant Lord.

यास्ते विशस्तपसः संबभूवुर्वत्सं गायत्रीमनु ता इहागुः ।
 तास्त्वा विशन्तु मनसा शिवेन संमाता वत्सो अभ्येतु रोहितः ॥१०॥
 ऊर्ध्वो रोहितो अधि नाके अस्थाद्विश्वा रूपाणि जनयन् युवा कविः ।
 तिग्मेनाग्निर्ज्योतिषा वि भाति तृतीयं चक्रे रजसि प्रियाणि ॥११॥
 सहस्रं शृङ्गो वृषभो जातवेदा घृताहुतः सोमपृष्ठः सुवीरः ।
 मा मा हासीन्नाथितो नेत्वा जहानि गोपोषं च मे वीरपोषं च धेहि ॥१२॥
 रोहितो यज्ञस्य जनिता मुखं च रोहिताय वाचा श्रोत्रेण मनसा जुहोमि ।
 रोहितं देवा यन्ति सुमनस्यमानाः स मा रोहैः सामित्यै रोहयतु ॥१३॥
 रोहितो यज्ञं व्यदिधाद्विश्वकर्मणे तस्मात्तेजांस्युप मेमान्यागुः ।
 वोचेयं ते नाभिं भुवनस्याधि मज्मनि ॥१४॥
 आ त्वा स्रोह बृहत्युत पङ्क्तिरा ककुब्बर्चसा जातवेदः ।
 आ त्वा स्रोहोष्णिहाक्षरो वषट्कार आ त्वा स्रोह रोहितो रेतसा सह ॥१५॥

याः । ते । विशः । तपसः । सम्भवुर्वत्सम् । गायत्रीम् । अनु । ताः । इह । आ । अगुः ।
 ताः । त्वा । आ । विशन्तु । मनसा । शिवेन । सम्माता । वत्सः । अभि । एतु । रोहितः ॥१०॥
 ऊर्ध्वः । रोहितः । अधि । नाके । अस्थात् । विश्वा । रूपाणि । जनयन् । युवा । कविः ।
 तिग्मेन । अग्निः । ज्योतिषा । वि । भाति । तृतीयं । चक्रे । रजसि । प्रियाणि ॥११॥
 सहस्रं शृङ्गः । वृषभः । जातवेदाः । घृताहुतः । सोमपृष्ठः । सुवीरः । मा । मा ।
 हासीत् । नाथितः । न । इत् । त्वा । जहानि । गोपोषम् । च । मे । वीरपोषम् । च । धेहि ॥
 रोहितः । यज्ञस्य । जनिता । मुखम् । च । रोहिताय । वाचा । श्रोत्रेण । मनसा । जुहोमि ।
 रोहितम् । देवाः । यन्ति । सुमनस्यमानाः । सः । मा । रोहैः । सामित्यै । रोहयतु ॥१३॥
 रोहितः । यज्ञम् । वि । अदिधात् । विश्वकर्मणे । तस्मात् । तेजांसि । उप । मा । इमानि । आ ।
 अगुः । वोचेयम् । ते । नाभिम् । भुवनस्य । अधि । मज्मनि ॥१४॥
 आ । त्वा । स्रोह । बृहती । उत । पङ्क्तिः । आ । ककुप् । वर्चसा । जातवेदः । अ । त्वा ।
 स्रोह । उष्णिहाऽक्षरः । वषट्कारः । आ । त्वा । स्रोह । रोहितः । रेतसा । सह ॥१५॥

- XIII.1.10** What the people have come into being with your austere work, they have come here following the young calf, the gāyatrī; may they come unto you with good heart; may the ascendant calf come forward with the mother.
- XIII.1.11** The ascendant Lord, young and wise, stays high up in the sorrowless world, generating all the firms. The adorable Lord shines out with intense glow. In the third midspace, He creates desirable things (for us).
- XIII.1.12** May the thousand-horned showerer, cognizant of all the creatures, worshipped with oblations of purified butter, balmed with medicinal cure-juice, the great hero, not abandon me when prayed to; may I not forsake you; may you grant me plenty of cows and plenty of brave sons.
- XIII.1.13** The ascendant Lord is the generator and mouth of the sacrifice; I offer oblations to the ascendant Lord with speech, audition and mind. The enlightened ones go to the ascendant Lord with a friendly mind. May He make me ascend by ascents to the chiefship of the council.
- XIII.1.14** The ascendant Lord has performed sacrifice for the one, engaged in all sorts of actions. From that, these lustres have come unto me. May I declare my kinship with you in the vastness of this universe.
- XIII.1.15** The Bṛhatī ascends to you with all its force, also the Pañkti, also the Kakup, O cognizant of all creatures. The uṣṇik ascends to you, also the syllable and the sacred utterance of vaṣaṭ. The ascendant Lord has risen to you with virility.

अयं वस्ते गर्भं पृथिव्या दिवं वस्तेयमन्तरिक्षम् ।

अयं ब्रह्मस्य विष्टपि स्वर्लोकांन्यानिशे ॥१६॥

वाचस्पते पृथिवी नः स्योना स्योना योनिस्तत्पा नः सुशेवा ।

इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन्पर्यमिरायुषा वर्चसा दधातु ॥१७॥

वाचस्पत ऋतवः पञ्च ये नौ वैश्वकर्मणाः परि ये संबभूवुः ।

इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन्परि रोहित आयुषा वर्चसा दधातु ॥१८॥

वाचस्पते सौमनसं मनश्च गोष्ठे नो गा जनय योनिषु प्रजाः ।

इहैव प्राणः सख्ये नो अस्तु तं त्वा परमेष्ठिन्पर्यहमायुषा वर्चसा दधामि ॥१९॥

परि त्वा धात्सविता देवो अग्निर्वर्चसा मित्रावरुणावभि त्वा ।

सर्वा अरातीरवक्रामन्नेहीदं राष्ट्रमकरः सूनृतावत् ॥२०॥

यं त्वा पृषती रथे प्रष्टिर्वहति रोहित । शुभा यासि रिणन्नपः ॥२१॥

अयम् । वस्ते । गर्भम् । पृथिव्याः । दिवम् । वस्ते । अयम् । अन्तरिक्षम् ।

अयम् । ब्रह्मस्य । विष्टपि । स्वर्ः । लोकान् । वि । आनिशे ॥ १६ ॥

वाचः । पते । पृथिवी । नः । स्योना । स्योना । योनिः । तत्पा । नः । सुशेवा ।

इह । एव । प्राणः । सख्ये । नः । अस्तु । तम् । त्वा । परमेऽस्थिन् । परि । अग्निः ।

आयुषा । वर्चसा । दधातु ॥ १७ ॥

वाचः । पते । ऋतवः । पञ्च । ये । नौ । वैश्वऽकर्मणाः । परि । ये । सम्बभूवुः ।

० । परि । रोहितः । आयुषा । वर्चसा । दधातु ॥ १८ ॥

वाचः । पते । सौमनसम् । मनः । च । गोऽस्थे । नः । गाः । जनय । योनिषु । प्रजाः ।

० । परि । अहम् । आयुषा । वर्चसा । दधामि ॥ १९ ॥

परि । त्वा । धात् । सविता । देवः । अग्निः । वर्चसा । मित्रावरुणौ । अभि । त्वा ।

सर्वाः । अरातीः । अवऽक्रामन् । आ । इहि । इदम् । राष्ट्रम् । अकरः । सूनृताऽवत् ॥ २० ॥

यम् । त्वा । पृषती । रथे । प्रष्टिः । वहति । रोहित । शुभा । यासि । रिणन् । अपः ॥

XIII.1.16 This Lord resides in the womb of the earth; this one resides in the sky, and in the midspace too. This one pervades the worlds of bliss at the top of heaven.

XIII.1.17 O Lord of divine speech, may the earth be delightful for us, may the dwelling be delightful, and may our bed be very comfortable. May the vital breath be friendly to us just here. O observer of highest vows, may the adorable Lord clad you, as such, with long life and lustre.

XIII.1.18 O Lord of divine speech, the five seasons that have sprung up helpful in all works of both of us; may the vital breath be friendly to us just here. O observer of highest vows, may the ascendant Lord clad you, as such, with long life and lustre.

XIII.1.19 O Lord of divine speech, make our mind full of friendliness; generate cows in our stall and children in our wives. May the vital breath be friendly to us just here. O observer of highest vows, you as such, I clad with long life and lustre.

XIII.1.20 May the divine impeller Lord, the Lord adorable, friendly and venerable, clad you with lustre all around. Overcoming all your enemies, come here and make this kingdom delightful.

XIII.1.21 Thou whom the spotted one(f.), the side-horse, draws (vah) in the chariot, O ruddy one, thou goest with brightness (śubh), making flow the waters.

अनुव्रता रोहिणी रोहितस्य सूरिः सुवर्णी बृहती सुवर्चीः ।
 तया वाजान्विश्वरूपां जयेम तया विश्वाः पृतना अभि प्याम ॥२२॥
 इदं सदो रोहिणी रोहितस्यासौ पन्थाः पृषती येन याति ।
 तां गन्धर्वाः कश्यपा उन्नयन्ति तां रक्षन्ति कुवयोप्रमादम् ॥२३॥
 सूर्यस्याश्वा हरयः केतुमन्तः सदा वहन्त्यमृताः सुखं रथम् ।
 घृतपावा रोहितो आर्जमानो दिवं देवः पृषतीमा विवेश ॥२४॥
 यो रोहितो वृषभस्तिग्मशृङ्गः पर्यग्निं परि सूर्यं बभूव ।
 यो विष्टभ्रातिं पृथिवीं दिवं च तस्माद्देवा अधि सृष्टीः सृजन्ते ॥२५॥
 रोहितो दिवमारुहन्महतः पर्यर्णवात् । सर्वां रुरोह रोहितो रुहः ॥२६॥
 वि मिमीष्व पर्यस्वतीं घृताचीं देवानां धेनुरनपस्पृगेषा ।
 इन्द्रः सोमं पिबतु क्षेमो अस्त्वग्निः प्र स्तौतु वि मृधो नुदस्व ॥२७॥

अनुव्रता । रोहिणी । रोहितस्य । सूरिः । सुवर्णी । बृहती । सुवर्चीः ।
 तया । वाजान् । विश्वरूपान् । जयेम । तया । विश्वाः । पृतनाः । अभि । स्याम ॥२२॥
 इदम् । सदः । रोहिणी । रोहितस्य । असौ । पन्थाः । पृषती । येन । याति ।
 ताम् । गन्धर्वाः । कश्यपाः । उत । नयन्ति । ताम् । रक्षन्ति । कुवर्यः । अप्रमादम् ॥२३॥
 सूर्यस्य । अश्वाः । हरयः । केतुमन्तः । सदा । वहन्ति । अमृताः । सुखम् । रथम् ।
 घृतपावा । रोहितः । आर्जमानः । दिवम् । देवः । पृषतीम् । आ । विवेश ॥ २४ ॥
 यः । रोहितः । वृषभः । तिग्मशृङ्गः । परि । अग्निम् । परि । सूर्यम् । बभूव ।
 यः । विस्तभ्रातिं । पृथिवीम् । दिवम् । च । तस्मात् । देवाः । अधि । सृष्टीः । सृजन्ते ॥२५॥
 रोहितः । दिवम् । आ । अरुहत् । महतः । परि । अर्णवात् ।
 सर्वाः । रुरोह । रोहितः । रुहः ॥ २६ ॥
 वि । मिमीष्व । पर्यस्वतीम् । घृताचीम् । देवानाम् । धेनुः । अनपस्पृक् । एषा ।
 इन्द्रः । सोमम् । पिबतु । क्षेमः । अस्तु । अग्निः । प्र । स्तौतु । वि । मृधः । नुदस्व ॥ २७ ॥

XIII.1.22 The ruddy dawn (Rohiṇi), liberal, beautiful of colour, grand and lustrous, is the faithful follower of the ascendant sun. Through her may we win all sorts of battles; through her may we overcome all invaders.

XIII.1.23 This ascending dawn is the abode of the ascending sun. This is the way along which the speckled earth moves. The sustainers of earth, the keen observers, lead her upwards; the far-sighted sages guard her with ceaseless care.

XIII.1.24 Immortal coursers of the sun, golden and bright, draw the chariot always with ease. The divine ascendant sun, enjoyer of butter, enters the speckled sky blazing radiant.

XIII.1.25 The bounties of Nature create the universe out of the ascendant Lord; who is the sharp-rayed showerer, and who is superior to fire and superior to the sun, and who keeps the earth and the sky firm in their proper places.

XIII.1.26 From the vast billowy ocean, the ascendant Lord mounts up the sky. The ascendant Lord has ascended all the ascents.

XIII.1.27 Prepare delightfully the milk-yielding, butter-giving (cow); she is a never-refusing milch-cow of the enlightened ones. May the resplendent aspirant drink the gladdening juice. May peace and well-being be here. Let the adorable leader start praises; may you thrust the enemies away.

समिद्धो अग्निः समिधानो घृतवृद्धो घृताहुतः ।
 अभीषाद्विधाषादग्निः सपत्नान् हन्तु ये मम ॥२८॥
 हन्त्वेनान्प्र दहत्वरियो नः पृतन्यति ।
 कव्यादाग्निना वयं सपत्नान्प्र दहामसि ॥२९॥
 अवाचीनानव जहीन्द्र वज्रेण बाहुमान् ।
 अधा सपत्नान्मामकानभेस्तेजोभिरादिषि ॥३०॥
 अग्ने सपत्नानधरान्पादयास्मद्यथया सजातमुत्पिपानं बृहस्पते ।
 इन्द्राग्नी मित्रावरुणावधरे पद्यन्तामप्रतिमन्युयमानाः ॥३१॥
 उद्यंस्त्वं देव सूर्य सपत्नानव मे जहि ।
 अवैनानश्मना जहि ते यन्त्वधमं तमः ॥३२॥
 वत्सो विराजो वृषभो मतीनामा रुरोह शुक्रपृष्ठेन्तरिक्षम् ।
 घृतेनार्कमभ्यर्चिन्ति वत्सं ब्रह्म सन्तं ब्रह्मणा वर्धयन्ति ॥३३॥

समिद्धः । अग्निः । समिधानः । घृतवृद्धः । घृताहुतः ।
 अभीषाट् । विधाषाट् । अग्निः । सपत्नान् । हन्तु । ये । मम ॥ २८ ॥
 हन्तु । एनान् । प्र । दहतु । अरिः । यः । नः । पृतन्यति ।
 कव्यऽअदो । अग्निना । वयम् । सपत्नान् । प्र । दहामसि ॥ २९ ॥
 अवाचीनान् । अव । जहि । इन्द्र । वज्रेण । बाहुमान् ।
 अध । सपत्नान् । मामकान् । अग्नेः । तेजऽभिः । आ । अदिषि ॥ ३० ॥
 अग्ने । सपत्नान् । अधरान् । पादय । अस्मत् । व्यथय । सजातम् । उत्पिपानम् ।
 बृहस्पते । इन्द्राग्नी इति । मित्रावरुणौ । अधरे । पद्यन्ताम् । अप्रतिमन्युयमानाः ॥३१॥
 उत्पयन् । त्वम् । देव । सूर्य । सपत्नान् । अव । मे । जहि ।
 अव । एनान् । अश्मना । जहि । ते । यन्तु । अधमम् । तमः ॥ ३२ ॥
 वत्सः । विराजः । वृषभः । मतीनाम् । आ । रुरोह । शुक्रपृष्ठः । अन्तरिक्षम् ।
 घृतेन । अर्कम् । अभि । अर्चन्ति । वत्सम् । ब्रह्म । सन्तम् । ब्रह्मणा । वर्धयन्ति ॥३३॥

Agniḥ

XIII.1.28 The well-kindled fire divine has been augmented with fuel and increased with pouring of purified butter. May the conquering adorable Lord, the conqueror of all, destroy those, who are my rivals.

XIII.1.29 May (He) destroy them, burn completely the enemy, that invades us with his hordes. With the flesh-consuming fire, we burn our rivals completely.

To multi - gods

XIII.1.30 O resplendent Lord, strong of arms, may you strike down the down-going ones with your adamantine weapon. Thereafter, I shall subdue my rivals with the powers of the adorable Lord.

To the Sun

XIII.1.31 O adorable Lord, make our rivals fall down before us. O Lord supreme, torment out kinsmen rebelling against us. O Lord resplendent and adorable, O Lord friendly and venerable, may they fall down incapable of even expressing their anger.

XIII.1.32 O divine sun, rising up, may you strike down my rivals. May you strike them down with stone. May they go to the vilest darkness.

XIII.1.33 The calf of Virāj, the bull of intellects, with his back shining, has ascended to the midspace. With purified butter they adore the young sun. Him, who is knowledge Himself though, they augment with knowledge.

दिवं च रोहं पृथिवीं च रोह राष्ट्रं च रोह द्रविणं च रोह ।
 प्रजां च रोहामृतं च रोह रोहितेन तन्वं सं स्पृशस्व ॥३४॥
 ये देवा राष्ट्रभृतोभितो यन्ति सूर्यम् ।
 तैष्टे रोहितः संविदानो राष्ट्रं गतु सुमनस्यमानः ॥३५॥
 उत्वा यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ।
 तिरः समुद्रमति रोचसेर्णवम् ॥३६॥
 रोहिते द्यावापृथिवी अधि श्रिते वसुजिति गोजिति संधनाजिति ।
 सहस्रं यस्य जनिमानि सप्त च वोचेर्यते नाभिं भुवनस्याधि मज्जनि ॥३७॥
 यशा यासि प्रदिशो दिशश्च यशाः पशुनामुत चर्षणीनाम् ।
 यशाः पृथिव्या अदित्या उपस्थेहं भूयासं सवितेव चारुः ॥३८॥
 अमुत्र सन्निह वेत्थेतः संस्तानि पश्यसि ।
 इतः पश्यन्ति रोचनं दिवि सूर्यं विपश्चितम् ॥३९॥

दिवम् । च । रोहं । पृथिवीम् । च । रोह । राष्ट्रम् । च । रोहं । द्रविणम् । च । रोह ।
 प्रजाम् । च । रोहं । अमृतम् । च । रोह । रोहितेन । तन्वम् । सम् । स्पृशस्व ॥३४॥
 ये । देवाः । राष्ट्रभृतः । अभितः । यन्ति । सूर्यम् ।
 तैः । ते । रोहितः । समं विदानः । राष्ट्रम् । दधातु । सुमनस्यमानः ॥ ३५ ॥
 उत् । त्वा । यज्ञाः । ब्रह्मपूताः । वहन्ति । अध्वगतः । हरयः । त्वा । वहन्ति । तिरः ।
 समुद्रम् । अति । रोचसे । अर्णवम् ॥ ३६ ॥
 रोहिते । द्यावापृथिवी इति । अधि । श्रिते इति । वसुजिति । गोजिति । संधनजिति ।
 सहस्रम् । यस्य । जनिमानि । सप्त । च । वोचेर्यम् । ते । नाभिम् । भुवनस्य । अधि । मज्जनि ॥
 यशाः । यासि । प्रदिशः । दिशः । च । यशाः । पशुनाम् । उत । चर्षणीनाम् ।
 यशाः । पृथिव्याः । अदित्याः । उपस्थे । अहम् । भूयासम् । सविता इव । चारुः ॥३८॥
 अमुत्र । सन् । इह । वेत्थ । इतः । सन् । तानि । पश्यसि ।
 इतः । पश्यन्ति । रोचनम् । दिवि । सूर्यम् । विपश्चितम् ॥ ३९ ॥

- XIII.1.34** May you ascend to heaven; and may you ascend on the earth, and may you ascend to the kingship; and may you ascend to wealth; and may you ascend to the posterity; and may you ascend to the immortality; may you touch the body with the ascendance.
- XIII.1.35** In accord with the enlightened ones, sustainers of the kingdom, who go around the sun, may the ascendant Lord, sustain your kingship with friendly favour.
- XIII.1.36** The sacrifices, purified with knowledge, carry you upwards; the coursers, always travelling on the paths, carry you upwards. You shine gracefully across the restless sea.
- XIII.1.37** The heaven and earth are upheld in the ascendant Lord, the winner of wealth, the conqueror of cows, and the winner of accumulated riches. May I speak all over the universe my kinship with you, who have a thousand and seven births.
- XIII.1.38** Full of glory, you go to the mid-quarters; full of glory you are to animals and men. Full of glory, may I be in the lap of the indivisible earth, graceful like the impeller of life (the sun).
- XIII.1.39** Staying yonder, you know what is here, staying here, you see the yonder ones. From here people see the brilliant sun, full of wisdom, in the sky.

देवो देवान्मर्चयस्यन्तश्चरस्यर्णवे ।

समानमग्निमिन्धते तं विदुः कवयः परे ॥४०॥

अवः परेण पुर एनावरेण पदा वृत्सं बिभ्रती गौरुदस्थात् ।

सा कद्रीची कं स्विदर्थं परागात्क्व स्वित्सूते नहि यूथे अस्मिन् ॥४१॥

एकपदी द्विपदी सा चतुष्पद्यष्टापदी नवपदी बभ्रुवुषी ।

सहस्राक्षरा भुवनस्य पङ्क्तिस्तस्याः समुद्रा अधि वि क्षरन्ति ॥४२॥

आरोहन्ध्याममृतः प्राव मे वचः ।

उत्वा यज्ञा ब्रह्मपूता वहन्त्यध्वगतो हरयस्त्वा वहन्ति ॥४३॥

वेद तत्ते अमर्त्य यत् आक्रमणं दिवि । यत्ते सधस्थं परमे व्योमिन् ॥४४॥

सूर्यो द्यां सूर्यः पृथिवीं सूर्य आपोति पश्यति ।

सूर्यो भूतस्यैकं चक्षुरा रुरोह दिवं महीम् ॥४५॥

देवः । देवान् । मर्चयसि । अन्तः । चरसि । अर्णवे ।

समानम् । अग्निम् । इन्धते । तम् । विदुः । कवयः । परे ॥ ४० ॥

अवः । परेण । पुरः । एना । अवरेण । पदा । वृत्सम् । बिभ्रती । गौः । उत् । अस्थात् ।

सा । कद्रीची । कम् । स्वित् । अर्थम् । परा । अगात् । क्व । स्वित् । सूते । नहि । यूथे । अस्मिन् ॥

एकऽपदी । द्विऽपदी । सा । चतुऽपदी । अष्टाऽपदी । नवऽपदी । बभ्रुवुषी ।

सहस्रऽअक्षरा । भुवनस्य । पङ्क्तिः । तस्याः । समुद्राः । अधि । वि । क्षरन्ति ॥ ४२ ॥

आरोहन् । ध्याम् । अमृतः । प्र । अव । मे । वचः ।

उत् । त्वा । यज्ञाः । ब्रह्मऽपूताः । वहन्ति । अध्वऽगतः । हरयः । त्वा । वहन्ति ॥ ४३ ॥

वेद । तत् । ते । अमर्त्य । यत् । ते । आऽक्रमणम् । दिवि ।

यत् । ते । सधऽस्थम् । परमे । विऽओमन् ॥ ४४ ॥

सूर्यः । ध्याम् । सूर्यः । पृथिवीम् । सूर्यः । आपः । अति । पश्यति ।

सूर्यः । भूतस्य । एकम् । चक्षुः । आ । रुरोह । दिवम् । महीम् ॥ ४५ ॥

XIII.1.40 Being an enlightened one, you purify (annoy) the enlightened ones. You move within the ocean. You kindle the common fire. Him the highest poets realize.

XIII.1.41 Below the distant (para), thus beyond the lower, bearing her calf with her foot, the cow hath stood up; witherwards, to what quarter (ardha) hath she forsooth gone away ? Where giveth she birth ? For (it is) not in this herd. (Also Av. IX.9.17)

XIII.1.42 One-footed, two-footed (is) she, four-footed; having become eight-footed, nine-footed, thousand-syllabled, a series of existence; out from her flow apart the ocean. (Also Av. IX. 10.21, Rg. I.164.41).

XIII.1.43 Ascending to heaven, may you, the immortal one, listen favourable to my prayer. The sacrifices, purified with knowledge, carry you upwards; the coursers, always on the road carry you.

XIII.1.44 O immortal one, I know that of yours, that is your progression in the firmament, and that your abode in the highest heaven.

XIII.1.45 The sun looks beyond the sky, the sun beyond the earth, the sun beyond the waters. The sun, the sole eye or the beings, has ascended the high heaven.

उर्वीरासन्परिधयो वेदिभूमिरकल्पत ।
 तत्रैतावग्नी आधत्त हिमं ग्रंसं च रोहितः ॥४६॥
 हिमं ग्रंसं चाधाय यूपान्कृत्वा पर्वतान् ।
 वर्षाज्यावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ॥४७॥
 स्वर्विदो रोहितस्य ब्रह्मणाग्निः समिध्यते ।
 तस्माद्धंसस्तस्माद्धिमस्तस्माद्यज्ञो जायत ॥४८॥
 ब्रह्मणाग्नी वावृधानौ ब्रह्मवृद्धौ ब्रह्माहुतौ ।
 ब्रह्मैद्वावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ॥४९॥
 सत्ये अन्यः समाहितोऽप्यन्यः समिध्यते ।
 ब्रह्मैद्वावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ॥५०॥
 यं वातः परिशुम्भति यं वेन्द्रो ब्रह्मणस्पतिः ।
 ब्रह्मैद्वावग्नी ईजाते रोहितस्य स्वर्विदः ॥५१॥

उर्वीः^१ । आसन् । परिऽधयः । वेदिः । भूमिः । अकल्पत ।
 तत्र । एतौ । अग्नी इति । आ । अधत्त । हिमम् । ग्रंसम् । च । रोहितः ॥ ४६ ॥
 हिमम् । ग्रंसम् । च । आऽधाय । यूपान् । कृत्वा । पर्वतान् ।
 वर्षऽआज्यौ । अग्नी इति । ईजाते इति । रोहितस्य । स्वःऽविदः ॥ ४७ ॥
 स्वःऽविदः । रोहितस्य । ब्रह्मणा । अग्निः । सम् । इध्यते ।
 तस्मात् । ग्रंसः । तस्मात् । हिमः । तस्मात् । यज्ञः । अजायत ॥ ४८ ॥
 ब्रह्मणा । अग्नी इति । ववृधानौ । ब्रह्मऽवृद्धौ । ब्रह्मऽआहुतौ ।
 ब्रह्मऽइद्वौ । अग्नी इति । ईजाते इति । रोहितस्य । स्वःऽविदः ॥ ४९ ॥
 सत्ये । अन्यः । सम्ऽआहितः । अप्सु । अन्यः । सम् । इध्यते ।
 ब्रह्मऽइद्वौ । अग्नी इति । ईजाते इति । रोहितस्य । स्वःऽविदः ॥ ५० ॥
 यम् । वातः । परिऽशुम्भति । यम् । वा । इन्द्रः । ब्रह्मणः । पतिः ।
 ब्रह्मऽइद्वौ । अग्नी इति । ईजाते इति । रोहितस्य । स्वःऽविदः ॥ ५१ ॥

XIII.1.46 The spaces (urvīh) were the fences, the earth formed the altar. There the ascendant Lord set these two fires, the cold and the heat.

XIII.1.47 Establishing the cold and heat, making the mountains as sacrificial posts, the two fires, for whom the rain is sacrificial butter, worship the ascendant Lord, the bestower of light (bliss).

XIII.1.48 With the knowledge of the ascendant Lord, the bestower of light, the fire divine is enkindled. From that the heat, from that the cold, and from that the sacrifice is born.

XIII.1.49 The two fires increasing with knowledge, augmented with knowledge, offered oblations of knowledge, and enkindled with knowledge, worship the ascendant Lord, the bestower of light (bliss).

XIII.1.50 One is well-established in truth; the other is kindled in the actions (waters). Enkindled with knowledge, the two fires worship the ascendant Lord, the bestower of light (bliss).

XIII.1.51 Whom the wind purifies all around, whom the resplendent Lord and the Lord of knowledge (purify), two fires, enkindled with knowledge, worship that ascendant Lord, the bestower of light.

वेदिं भूमिं कल्पयित्वा दिवं कृत्वा दक्षिणाम् ।
 घ्रंसं तदग्निं कृत्वा चकार विश्वमात्मन्ब्रह्मवर्षेणाज्येन रोहितः ॥५२॥
 वर्षमाज्यं घ्रंसो अग्निर्वेदिर्भूमिरकल्पत ।
 तत्रैतान्पर्वतान्अग्निर्गीर्भिरूर्ध्वो अकल्पयत् ॥५३॥
 गीर्भिरूर्ध्वान्कल्पयित्वा रोहितो भूमिमब्रवीत् ।
 त्वयीदं सर्वं जायतां यद्भुतं यच्च भाव्यम् ॥५४॥
 स यज्ञः प्रथमो भूतो भव्यो अजायत ।
 तस्माद् जज्ञ इदं सर्वं यत्किं चेदं विरोचते रोहितेन ऋषिणाऽभृतम् ॥५५॥
 यश्च गां पदा स्फुरति प्रत्यङ् सूर्यं च मेहति ।
 तस्य वृश्चामि ते मूलं न च्छायां करवोपरम् ॥५६॥
 यो माभिच्छायमत्येषि मां चाग्निं चान्तरा ।
 तस्य वृश्चामि ते मूलं न च्छायां करवोपरम् ॥५७॥

वेदिम् । भूमिम् । कल्पयित्वा । दिवम् । कृत्वा । दक्षिणाम् ।
 घ्रंसम् । तत् । अग्निम् । कृत्वा । चकार । विश्वम् । आत्मन्ऽवत् । वर्षेण । आज्येन । रोहितः ॥
 वर्षम् । आज्यम् । घ्रंसः । अग्निः । वेदिः । भूमिः । अकल्पत ।
 तत्र । एतान् । पर्वतान् । अग्निः । गीऽभिः । ऊर्ध्वान् । अकल्पयत् ॥ ५३ ॥
 गीऽभिः । ऊर्ध्वान् । कल्पयित्वा । रोहितः । भूमिम् । अब्रवीत् ।
 त्वयि । इदम् । सर्वम् । जायताम् । यत् । भूतम् । यत् । च । भाव्यम् ॥ ५४ ॥
 सः । यज्ञः । प्रथमः । भूतः । भव्यः । अजायत । तस्मात् । ह । जज्ञे । इदम् । सर्वम् ।
 यत् । किम् । च । इदम् । त्रिऽरोचते । रोहितेन । ऋषिणा । आऽभृतम् ॥ ५५ ॥
 यः । च । गाम् । पदा । स्फुरति । प्रत्यङ् । सूर्यम् । च । मेहति ।
 तस्य । वृश्चामि । ते । मूलम् । न । छायाम् । करवः । अपरम् ॥ ५६ ॥
 यः । मा । अभिऽछायम् । अतिऽएषि । माम् । च । अग्निम् । च । अन्तरा ।
 तस्य । वृश्चामि । ते । मूलम् । न । छायाम् । करवः । अपरम् ॥ ५७ ॥

- XIII.1.52** Forming the earth as the sacrificial altar, making the heaven as the sacrificial fee, using that heat as sacrificial fire, the ascendant Lord created all the beings that have soul, making the rain as the sacrificial butter.
- XIII.1.53** Rain was made the sacrificial butter, the heat the sacrificial fire, the earth the sacrificial altar. There the adorable Lord made these high mountains rise up with words.
- XIII.1.54** Making high mountains with the words, the ascendant Lord said to the earth : "let all this, whatsoever there is and whatsoever is yet to be, be born on you."
- XIII.1.55** He has been born as the first sacrifice, that had been, and that was to be, as well. From Him is born all this whatever shines pleasantly. All this has been provided by the ascendant Lord, the seer.
- XIII.1.56** Whoso kicks a cow with the foot, and urinates facing the sun, as such of yours, I hack off the root, so that you may not cast shadow any more.
- XIII.1.57** You who overshadow me and who come between me and the fire divine, I hack off your root, so that you may not cast shadow any more.

यो अद्य देव सूर्य त्वां च मां चान्तरायति ।

दुष्वप्यं तस्मिञ्छर्मलं दुरितानि च मृज्महे ॥५८॥

मा प्र गाम पथो वयं मा यज्ञादिन्द्र सोमिनः ।

मान्त रयुर्नो अरातयः ॥५९॥

यो यज्ञस्य प्रसाधनस्तन्तुर्देवेष्वाततः ।

तमाहुतमशीमहि ॥६०॥

यः । अद्य । देव । सूर्य । त्वाम् । च । माम् । च । अन्तरा । अयति ।

दुःस्वप्यम् । तस्मिन् । शर्मलम् । दुःस्तानि । च । मृज्महे ॥ ५८ ॥

मा । प्र । गाम् । पथः । वयम् । मा । यज्ञात् । इन्द्र । सोमिनः ।

मा । अन्तः । रयुः । नः । अरातयः ॥ ५९ ॥

यः । यज्ञस्य । प्रसाधनः । तन्तुः । देवेषु । आस्ततः । तम् । आहुतम् । अशीमहि ॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-४६) षट्चत्वारिंशद्वक्ष्यस्य सूक्तस्य मन्त्रा ऋषिः । अध्यात्मरोहितादित्या देवताः । (१, १२-१५, ३९-४१) प्रथमर्चो
द्वावस्यादित्यस्य नामैकोनचत्वारिंशदित्यस्य चातुष्टुप्, (२-३, ८, ४३) द्वितीयातुतीयाष्टमीत्रिचत्वारिंशतीनां जगती,
(४-७, ९, २८, ३१-३३, ३५-३६, ३८, ४२, ४६) चतुर्थ्यादित्यस्य नामैकोनचत्वारिंशदित्यस्य चातुष्टुप्, (१०) दशम्या आस्तापङ्क्तिः, (११) एकादस्या
पञ्चमितीषट्षपद्यात्रिंशद्विचत्वारिंशीषट्चत्वारिंशतीनाञ्च त्रिष्टुप्, (१०) दशम्या आस्तापङ्क्तिः, (११) एकादस्या
द्वितीगर्भा त्रिष्टुप्, (१२-२४) षोडश्यादिनवानामर्षी गायत्री, (२५) पञ्चमिण्याः ऋक्मन्त्रास्तारपङ्क्तिः,
(२६) षड्विण्याः पुरोद्वपतिजगता भुरिजगती, (२७) सप्तमिण्याः विपाङ्गगती, (२८) एकोनविण्या
बार्हतीगर्भातुष्टुप्, (२९) त्रिण्याः पञ्चपदोष्णिग्वहतीगर्भातिजगती, (३०) चतुर्विण्या आर्षी पङ्क्तिः,
(३१) सप्तमिण्याः पञ्चपदा विपाङ्गर्भा जगती, (३२) चतुर्विण्याश्चतुष्टुप् पुरोद्वपति
भुरिजगती, (३३) पञ्चचत्वारिंशद्वातिजगतांगर्भा जगती छन्दांसि ॥

उदस्य केतवो दिवि शुक्रा भ्राजन्त ईरते । आदित्यस्य नृचक्षसो महिं व्रतस्य मीढुषः ॥१॥

दिशां प्रज्ञानां स्वरयन्तमर्चिषा सुपक्षमाशुं पतयन्तमर्णवे ।

स्तवाम सूर्य भुवनस्य गोपां यो रश्मिभिर्दिश आभाति सर्वाः ॥२॥

उत् । अस्य । केतवः । दिवि । शुक्राः । भ्राजन्तः । ईरते ।

आदित्यस्य । नृचक्षसः । महिं व्रतस्य । मीढुषः ॥ १ ॥

दिशाम् । प्रज्ञानाम् । स्वरयन्तम् । अर्चिषा । सुपक्षम् । आशुम् । पतयन्तम् । अर्णवे ।

स्तवाम् । सूर्यम् । भुवनस्य । गोपाम् । यः । रश्मिभिः । दिशः । आभाति । सर्वाः ॥ २ ॥

XIII.1.58 O divine sun, whosoever stands today between you and me, to him we transfer evil dream, fault and troubles.

XIII.1.59 O resplendent Lord, let us not depart from the righteous path, nor from the path of noble actions; let not malignity or miserliness dwell within us. (See also Rg. X.57.1)

XIII.1.60 May we obtain the blessings of that eternal law-maker of this world to whom the offerings are made. He is the thread spun out by the priests and extended to the divine powers. He is thus the perfecter of the cosmic sacrifice. (See also Rg. X.57.2)

To the Sun

XIII.2.1 Bright and blazing rays of this sun, the overseer of men, observer of great vows, and the liberal showerer, go upwards in the sky.

XIII.2.2 We laud the sun, illuminator of the marks of the quarters with flow, strong-winged, swift, protector of the world, falling in the restless ocean; he, who brightens all the regions with his rays.

यत्प्राङ् प्रत्यङ् स्वधया यासि शीभं नानारूपे अहंती कर्षि मायया ।
 तदादित्य महि तत्ते महि श्रवो यदेको विश्वं परि भूम जायसे ॥३॥
 विपश्चितं तरणिं भ्राजमानं वहन्ति यं हरितः सप्त बह्वीः ।
 सुताद्यमत्रिर्दिवमुन्निनाय तं त्वा पश्यन्ति परियान्तमाजिम् ॥४॥
 मा त्वा दभन्परियान्तमाजि स्वस्ति दुर्गो अति याहि शीभम् ।
 दिवं च सूर्य पृथिवीं च देवीमहोरात्रे विमिमानो यदेषि ॥५॥
 स्वस्ति ते सूर्य चरसे रथाय येनोभावन्तौ परियासि सद्यः ।
 यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त बह्वीः ॥६॥
 सुखं सूर्य रथमंशुमन्तं स्योनं सुवह्निमधि तिष्ठ वाजिनम् ।
 यं ते वहन्ति हरितो वहिष्ठाः शतमश्वा यदि वा सप्त बह्वीः ॥७॥
 सप्त सूर्यो हरितो यातवे रथे हिरण्यत्वचसो बृहतीरधुक्त ।
 अमोचि शुक्रो रजसः परस्ताद्विधूय देवस्तमो दिवमारुहत् ॥८॥

यत् । प्राङ् । प्रत्यङ् । स्वधया । यासि । शीभम् । नानारूपे इति नानाऽरूपे । अहंती इति ।
 कर्षि । मायया । तत् । आदित्य । महि । तत् । ते । महि । श्रवः । यत् । एकः । विश्वम् ।
 परि । भूम । जायसे ॥ ३ ॥

विपःऽचितम् । तरणिम् । भ्राजमानम् । वहन्ति । यम् । हरितः । सप्त । बह्वीः ।
 सुतात् । यम् । अत्रिः । दिवम् । उतऽन्निनाय । तम् । त्वा । पश्यन्ति । परिऽयान्तम् । आजिम् ॥
 मा । त्वा । दभन् । परिऽयान्तम् । आजिम् । स्वास्ति । दुःऽगान् । अति । याहि । शीभम् ।
 दिवम् । च । सूर्य । पृथिवीम् । च । देवीम् । अहोरात्रे इति । विऽमिमानः । यत् । एषि ॥ ५ ॥
 स्वस्ति । ते । सूर्य । चरसे । रथाय । येन । उभौ । अन्तौ । परिऽयासि । सद्यः ।
 यम् । ते । वहन्ति । हरितः । वहिष्ठाः । शतम् । अश्वाः । यदि । वा । सप्त । बह्वीः ॥ ६ ॥
 सुखम् । सूर्य । रथम् । अंशुऽमन्तम् । स्योनम् । सुवह्निम् । अधि । तिष्ठ । वाजिनम् ।
 । वहिष्ठाः । शतम् । अश्वाः । यदि । वा । सप्त । बह्वीः ॥ ७ ॥

सप्त । सूर्यः । हरितः । यातवे । रथे । हिरण्यत्वचसः । बृहतीः । अयुक्त ।
 अमोचि । शुक्रः । रजसः । परस्तात् । विऽधूय । देवः । तमः । दिवम् । आ । अरुहत् ॥ ८ ॥

XIII.2.3 That you go eastward and westward quickly with your sustaining power; and that you make two days of different forms with your wonderous force; this, O sun, is your great, very great glory, that you alone are born over all this world.

XIII.2.4 They behold you racing along your course — you, who are wise, victorious, and blazing; whom seven excellent golden coursers carry; whom the enjoyer (Atri) has conducted up from the flood to the sky.

XIII.2.5 May they not obstruct you racing along your course; may you go across difficulties quickly and safely, as you, O sun, go to the sky and the earth, making day and night.

XIII.2.6 O sun, may it be well with your ever-moving chariot, by which you go instantly to both the ends (of the world), and which your hundred or seven golden horses, good at drawing and fine ones, carry.

XIII.2.7 O sun, may you mount your pleasing chariot, rich in rays, comfortable, well-horsed and swift, which your hundred or seven golden horses, good at drawing and fine ones carry.

XIII.2.8 The sun has yoked in his chariot seven golden-coloured large bay steeds for his journey. The bright one has been released from dimness. Dispelling the darkness away, the divine one has ascended the sky.

उत्केतुना बृहता देव आगन्नापावृक्तमोभि ज्योतिरश्रैत् ।
 दिव्यः सुपर्णः स वीरो व्यख्यददितेः पुत्रो भुवनानि विश्वा ॥९॥
 उद्यन्नश्मीना तनुषे विश्वा रूपाणि पुष्यसि ।
 उभा समुद्रौ क्रतुना वि भासि सर्वोल्लोकान्परिमूर्झाजमानः ॥१०॥
 पूर्वापरं चरतो माययैतौ शिशू क्रीडन्तौ परि यातोर्णवम् ।
 विश्वान्यो भुवना विचष्टे हरण्यैरन्यं हरितो वहन्ति ॥११॥

दिवि त्वात्रिरधारयत्सूर्या मासाय कर्तवे ।
 स एषि सुधृतस्तपन्विश्वा भूतावचाकशत् ॥१२॥
 उभावन्तौ समर्षसि वत्सः संमातराविव ।
 नन्वेतदितः पुरा ब्रह्म देवा अमी विदुः ॥१३॥
 यत्समुद्रमनु श्रितं तत्सिषासति सूर्यः ।
 अध्वास्य विततो महान्पूर्वश्चापरश्च यः ॥१४॥

उत् । केतुना । बृहता । देवः । आ । अगन् । अप । अवृक् । तमः । अभि । ज्योतिः । अश्रैत् ।
 दिव्यः । सुऽपर्णः । सः । वीरः । वि । अख्यत् । अदितेः । पुत्रः । भुवनानि । विश्वा ॥ ९ ॥
 उत् । यन् । रश्मान् । आ । तनुषे । विश्वा । रूपाणि । पुष्यसि ।
 उभा । समुद्रौ । क्रतुना । वि । भासि । सर्वान् । लोकान् । परिऽभूः । भ्राजमानः ॥ १० ॥
 पूर्वऽअपरम् । चरतः । मायया । एतौ । शिशू इति । क्रीडन्तौ । परि । यातः । अर्णवम् ।
 विश्वा । अन्यः । भुवना । विऽचष्टे । हरण्यैः । अन्यम् । हरितः । वहन्ति ॥ ११ ॥
 दिवि । त्वा । अत्रिः । अधारयत् । सूर्य । मासाय । कर्तवे ।
 सः । एषि । सुऽधृतः । तपन् । विश्वा । भूता । अवऽचाकशत् ॥ १२ ॥
 उभौ । अन्तौ । सम् । अर्षसि । वत्सः । संमातरौऽइव ।
 ननु । एतत् । इतः । पुरा । ब्रह्म । देवाः । अमी इति । विदुः ॥ १३ ॥
 यत् । समुद्रम् । अनु । श्रितम् । तत् । सिषासति । सूर्यः ।
 अध्वा । अस्य । विऽततः । महान् । पूर्वः । च । अपरः । च । यः ॥ १४ ॥

- XIII.2.9** The divine (sun) has come with his great banner flying high. The darkness has been dispelled; the light is shed all around. That divine bird of goodly wings, the heroic son of the eternity (Aditi), has illumined all the worlds.
- XIII.2.10** While rising, you spread out your rays; you develop all the forms; blazing and overpowering, you illumine both the oceans and all the worlds with your might.
- XIII.2.11** They two move on one after the other by intellect; two playing young ones go about the ocean; the one looks abroad upon all beings; yellow steeds draw the other with golden (trappings ?). (See also Av. VII.81.1)
- XIII.2.12** The enjoyer Lord has established you in the sky for making the mouth. As such, you go well-maintained, giving out heat and illuminating all the beings.
- XIII.2.13** You go to both the ends, just as a calf goes to two joint mothers. Indeed previously the enlightened ones have known it to be the supreme god.
- XIII.2.14** What is contained in the ocean, the sun wants to obtain. Its great path is stretched out far, that is eastward as well as westward.

तं समाप्नोति जूतिभिस्ततो नापं चिकित्सति ।

तेनामृतस्य भक्षं देवानां नावं रुन्धते ॥१५॥

उदु त्वं जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः । दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥१६॥

अपं ले तायवो यथा नक्षत्रा यन्त्यकुभिः । सूराय विश्वचक्षसे ॥१७॥

अदृश्रन्नस्य केतवो वि रश्मयो जनौ अनु । भ्राजन्तो अग्नयौ यथा ॥१८॥

तरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कृदसि सूर्य । विश्वमा भासि रोचन ॥१९॥

प्रत्यङ् देवानां विशः प्रत्यङ्मुदेषि मानुषीः । प्रत्यङ्विश्वं स्वर्दिदृशे ॥२०॥

येना पावकं चक्षसा भुरग्यन्तं जनौ अनु । त्वं वरुण पश्यसि ॥२१॥

तम् । सम् । आप्नोति । जूतिभिः । ततः । न । अपं । चिकित्सति ।

तेन । अमृतस्य । भक्षम् । देवानाम् । न । अवं । रुन्धते ॥ १५ ॥

उत् । ऊं इति । त्वम् । जातवेदसम् । देवम् । वहन्ति । केतवः । दृशे । विश्वाय । सूर्यम् ॥

अपं । ले । तायवः । यथा । नक्षत्रा । यन्ति । अक्तुभिः । सूराय । विश्वचक्षसे ॥१७॥

अदृश्रन् । अस्य । केतवः । वि । रश्मयः । जनान् । अनु । भ्राजन्तः । अग्नयः । यथा ॥

तरणिः । विश्वदर्शतः । ज्योतिःकृत् । असि । सूर्य । विश्वम् । आ । भासि । रोचन ॥

प्रत्यङ् । देवानाम् । विशः । प्रत्यङ् । उत् । एषि । मानुषीः । प्रत्यङ् । विश्वम् । स्वर्दिदृशे ॥

येन । पावकं । चक्षसा । भुरग्यन्तम् । जनान् । अनु । त्वम् । वरुण । पश्यसि ॥ २१ ॥

- XIII.2.15** That path he covers with fast speeds; he does not want to move away from that path. Thereby he does not obstruct the food of elixir of the enlightened ones.
- XIII.2.16** The banners of glory speak high of God, who knows all that lives, that all may look on Him. (See also Rg. I.50.1)
- XIII.2.17** In His supreme transcendental glow, all other transient lights fade away, like thieves. (See also Rg. I.50.2)
- XIII.2.18** His illuminating rays, shining like blazing fires, are seen afar, refulgent over the world of men. (See also Rg. I.50.3)
- XIII.2.19** O self-radiant God, you are the supreme light that outstrips all in speed, and it is your spiritual radiance that awakens each one of us, and shines through the entire firmament. (See also Rg. I.50.4)
- XIII.2.20** O God, you rise above to vitalize the physical forces, and you go deep into the inner realm to shine through the hearts of mankind. You command all the regions of the celestial and spiritual world. (See also Rg. I.50.5)
- XIII.2.21** It is your divine light that purifies our soul, and keeps us away from evil thoughts and actions. (See also Rg. I.50.6)

वि द्यामेषि रजस्पृथ्वहर्मिमानो अकुभिः । पश्यञ्जन्मानि सूर्य ॥२२॥
 सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य । शोचिष्केशं विचक्षणम् ॥२३॥
 अयुक्त सप्त शुन्ध्युवः सूर्यो रथस्य नप्युः । तामिर्याति स्वयुक्तिभिः ॥२४॥
 रोहितो दिवमारुहत्तपसा तपस्वी ।
 स योनिर्मेति स उ जायते पुनः स देवानामधिपतिर्बभूव ॥२५॥
 यो विश्वचर्षणिस्त विश्वतोमुखो यो विश्वतःस्पाणिस्त विश्वतःस्पृथः ।
 सं बाहुभ्यां भरति सं पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनयन्देव एकः ॥२६॥
 एकपाद्विपदो भूयो वि चक्रमे द्विपात्त्रिपादमभ्येति पश्चात् ।
 द्विपाद षट्पदो भूयो वि चक्रमे त एकपदस्तन्वं समासते ॥२७॥
 अतन्द्रो यास्यन्हरितो यदास्थाद्रे रूपे कृणुते रोचमानः ।
 केतुमानुद्यन्त्सहमानो रजांसि विश्वा आदित्य प्रवतो वि भांसि ॥२८॥

वि । द्याम् । ऽपि । रजः । पृथु । अहः । मिमानः । अकुऽभिः । पश्यन् । जन्मानि । सूर्य ॥
 सप्त । त्वा । हरितः । रथे । वहन्ति । देव । सूर्य । शोचिःऽकेशम् । विऽचक्षणम् ॥२३॥
 अयुक्त । सप्त । शुन्ध्युवः । सूर्यः । रथस्य । नप्युः । तामिः । याति । स्वयुक्तिऽभिः ॥२४॥
 रोहितः । दिवम् । आ । अरुहत् । तपसा । तपस्वी ।
 सः । योनिम् । आ । एति । सः । उ । इति । जायते । पुनः । सः । देवानाम् । अधिऽपतिः । बभूव ॥
 यः । विश्वऽचर्षणिः । उत । विश्वतःऽमुखः । यः । विश्वतःऽपाणिः । उत । विश्वतःऽपृथः ।
 सम् । बाहुऽभ्याम् । भरति । सम् । पतत्रैः । द्यावापृथिवी इति । जनयन् । देवः । एकः ॥२६॥
 एकऽपात् । द्विऽपदः । भूयः । वि । चक्रमे । द्विऽपात् । त्रिऽपादम् । अभि । एति । पश्चात् ।
 द्विऽपात् । ह । षट्ऽपदः । भूयः । वि । चक्रमे । ते । एकऽपदः । तन्वम् । सम् । आसते ॥२७॥
 अतन्द्रः । यास्यन् । हरितः । यत् । आऽअस्थात् । द्वे इति । रूपे इति । कृणुते । रोचमानः ।
 केतुऽमान् । उतऽयन् । सहमानः । रजांसि । विश्वाः । आदित्य । प्रऽवतः । वि । भांसि ॥२८॥

- XIII.2.22** It is your divine light that discriminates between light and darkness for the benefit of all creatures that have birth. (See also Ṛg. I.50.7)
- XIII.2.23** O self-radiant, through your divine spectrum of seven harnessed to your chariot, you guide all men. (See Also Ṛg. I.50.8)
- XIII.2.24** The self-radiant one operates through these harnessed sevens (five organs of senses and mind and intellect on the spiritual plane), - never failing and ever purifying, and thus safely draws the chariot of inner cosmos. (See also Ṛg. I.50.9)
- XIII.2.25** The austere ascending one ascends to heaven by his austerity. He comes to the womb therefrom. Of course, he is born again. He becomes the overlord of the bounties of Nature.
- XIII.2.26** He who belongs to all men (carṣaṇi) and has faces on all sides, who has hands on all sides and palms on all sides -- he brings together with his (two) arms, together with his wings (pl.), generating heaven and earth, sole Lord. (See Also Ṛg. X.81.3, Yv. XII.19)
- XIII.2.27** The one-footed strode out more than the two-footed; the two-footed falls upon (abhi-i) the three-footed from behind; the two-footed strode out more than the six-footed; they sit together (about) the body of the one-footed. (See also Ṛg. X.117.8)
- XIII.2.28** Free from lassitude, desirous of travelling, when he mounts his golden horses, he, the glowing, takes two forms. O sun, rich in rays, when rising, you overcome all the worlds, and shine out in tempests.

वप्महाँ असि सूर्यं बडादित्य महाँ असि ।

महांस्ते महतो महिमा त्वमादित्य महाँ असि ॥२९॥

रोचसे दिवि रोचसे अन्तरिक्षे पतङ्ग पृथिव्यां रोचसे रोचसे अप्सु अन्तः ।

उभा संमुद्रौ रुच्या व्यापिथ देवो देवासि महिषः स्वर्जित् ॥३०॥

अर्वाङ् परस्तात्प्रयतो व्यध्व आशुर्विपश्चित्पतयन्पतङ्गः ।

विष्णुर्विचित्तः शर्वसाधितिष्ठन्प्र केतुना सहते विश्वमेजत् ॥३१॥

चित्रश्चिकित्वान्महिषः सुपर्ण आरोचयन्नोदसी अन्तरिक्षम् ।

अहोरात्रे परि सूर्यं वसन्ति प्रास्य विश्वा तिरतो वीर्याणि ॥३२॥

तिग्मो विभ्राजन्तन्वः शिशानोरंगमासः प्रवतो रराणः ।

ज्योतिष्मान्पक्षी महिषो वयोधा विश्वा आस्थात्प्रदिशः कल्पमानः ॥३३॥

चित्रं देवानां केतुरनीकं ज्योतिष्मान्प्रदिशः सूर्यं उद्यन् ।

दिवाकरोति द्युधैस्तमांसि विश्वातारीदुरितानि शुक्रः ॥३४॥

वट् । महान् । असि । सूर्यं । वट् । आदित्यः । महान् । असि ।

महान् । ते । महतः । महिमा । त्वम् । आदित्यः । महान् । असि ॥ २९ ॥

रोचसे । दिवि । रोचसे । अन्तरिक्षे । पतङ्गः । पृथिव्याम् । रोचसे । रोचसे । अप्सु । अन्तः ।

उभा । समुद्रौ । रुच्या । वि । आपिथ । देवः । देव । असि । महिषः । स्वः । जित् ॥ ३० ॥

अर्वाङ् । परस्तात् । प्रऽयतः । विऽअध्वे । आशुः । विपः । चित् । पतयन् । पतङ्गः ।

विष्णुः । विऽचित्तः । शर्वसा । अधिऽतिष्ठन् । प्र । केतुना । सहते । विश्वम् । एजत् ॥ ३१ ॥

चित्रः । चिकित्वान् । महिषः । सुऽपर्णः । आऽरोचयन् । रोदसी इति । अन्तरिक्षम् ।

अहोरात्रे इति । परि । सूर्यम् । वसन्ति इति । प्र । अस्य । विश्वा । तिरतः । वीर्याणि ॥ ३२ ॥

तिग्मः । विऽभ्राजन् । तन्वम् । शिशानः । अरम् । गमासः । प्रऽवतः । रराणः ।

ज्योतिष्मान् । पक्षी । महिषः । वयः । धाः । विश्वाः । आ । अस्थात् । प्रऽदिशः । कल्पमानः ॥

चित्रम् । देवानाम् । केतुः । अनीकम् । ज्योतिष्मान् । प्रऽदिशः । सूर्यः । उत् । द्यन् ।

दिवाऽकरोति । अति । द्युधैः । तमांसि । विश्वा । अतारीत् । दुः । दितानि । शुक्रः ॥ ३४ ॥

- XIII.2.29** Verily , great art thou, O sun; verily, O Āditya, great art thou; great is the greatness of thee the great one; thou, O son of Infinity, art great. (See Yv. XXXIII.39. Ṛg. VIII.101.11)
- XIII.2.30** You shine in the sky; you shine in the midspace; O flayer, you shine on the earth; you shine within the waters. You pervade both the oceans with light. O enlightened one, you are a mighty bounty of Nature and winner of light (bliss).
- XIII.2.31** Swift, excellent observer, the flying one, flying hitherward from afar, soaring in the mid-course, pervading, extraordinarily thoughtful, subduing others with might, he, with his appearance, overbears all that moves.
- XIII.2.32** Wonderfully wise, mighty, strong-winged (sun) illuminates the heaven and earth, as well as, the midspace. Day and night, dwelling about the sun, spread far and wide all his energies.
- XIII.2.33** Scorching, blazing intensely, strengthening the body, moving at tremendous speed, abiding in heavenly heights, emitting light, winged one, the mighty, bestower of vigour, (the sun) has pervaded all the mid-regions giving them their form.
- XIII.2.34** Wonderous bright appearance of the bounties of Nature, emitting light, the sun has risen up the mid-regions. The radiant maker of day with this intense brilliance has overcome all the darknesses difficult to traverse.

चित्रं देवानामुदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः
 आप्राद्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषश्च ॥३५॥
 उच्चा पतन्तमरुणं सुपर्णं मध्ये दिवस्तरणिं भ्राजमानम् ।
 पश्याम त्वा सवितारं यमाहुरजस्रं ज्योतिर्यदविन्दुदग्निः ॥३६॥
 दिवस्पृष्ठे धावमानं सुपर्णमदित्याः पुत्रं नाथकाम उपं यामि भीतः ।
 स नः सूर्य प्र तिर दीर्घमायुर्मा रिषाम सुमतौ ते स्याम ॥३७॥
 सहस्राह्यं वियतावस्य पक्षौ हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
 स देवान्सर्वानुरस्युपदद्य संपश्यन्याति भुवनानि विश्वा ॥३८॥

रोहितः कालो अभवद्रोहितोऽग्ने प्रजापतिः ।

रोहितो यज्ञानां सुखं रोहितः स्वराभरत् ॥३९॥

रोहितो लोको अभवद्रोहितोत्यतपद्विवम् ।

रोहितो रश्मिभिर्भूमिं समुद्रमनु सं चरत् ॥४०॥

चित्रम् । देवानाम् । उत् । अगात् । अनीकम् । चक्षुः । मित्रस्य । वरुणस्य । अग्नेः ।
 आ । अप्रात् । द्यावापृथिवी इति । अन्तरिक्षम् । सूर्यः । आत्मा । जगतः । तस्थुषः । च ॥
 उच्चा । पतन्तम् । अरुणम् । सुऽपर्णम् । मध्ये । दिवः । तरणिम् । भ्राजमानम् ।
 पश्याम । त्वा । सवितारम् । यम् । आहुः । अजस्रम् । ज्योतिः । यत् । अविन्दत् । अग्निः ॥
 दिवः । पृष्ठे । धावमानम् । सुऽपर्णम् । अदित्याः । पुत्रम् । नाथऽकामः । उपं । यामि । भीतः ।
 सः । नः । सूर्य । प्र । तिर । दीर्घम् । आयुः । मा । रिषाम् । सुऽमतौ । ते । स्याम् ॥३७॥
 सहस्रऽअह्यम् । विऽर्यतौ । अस्य । पक्षौ । हरेः । हंसस्य । पततः । स्वऽऽगम् ।
 सः । देवान् । सर्वान् । उरसि । उपऽदद्य । समऽपश्यन् । याति । भुवनानि । विश्वा ॥
 रोहितः । कालः । अभवत् । रोहितः । अग्ने । प्रजाऽपतिः ।
 रोहितः । यज्ञानाम् । सुखम् । रोहितः । स्वः । आ । अभरत् ॥ ३९ ॥
 रोहितः । लोकः । अभवत् । रोहितः । अति । अतपत् । दिवम् ।
 रोहितः । रश्मिभिः । भूमिम् । समुद्रम् । अनु । सम । चरत् ॥ ४० ॥

- XIII.2.35** Yonder has arisen with wonderful divine effulgence the eye of our light, life and energy. He has filled the celestial regions, the earth and the inter-space with his glory. This sun is the soul of all that moves or is immovable. (See also Rg. I.115.1,;Yv. VII.42)
- XIII.2.36** May we behold you, the impeller, flying high, strong-winged, swimming in the midst of heaven, blazing bright, whom they call the light eternal, which an enjoyer realizes.
- XIII.2.37** Frightened and desirous of refuge, I approach the strong-winged sun, the son of eternity, racing on the top of the sky. As such, O son, may you bestow a long span of life. May we not come to harm. May we be in your friendly favour.
- XIII.2.38** A thousand days journey are expanded the wings of him, of the yellow swan flying to heaven; he, putting all the gods in his breast, goes viewing together all existences. (See also Av. X.8.18)
- XIII.2.39** The ascendant Lord has become the time. The ascendant Lord has been the Lord of creatures in the beginning. The ascendant Lord is the mouth of sacrifices. The ascendant Lord has brought the light.
- XIII.2.40** The ascendant Lord has become the world. The ascendant Lord has heated the sky. The ascendant Lord with His rays moves along the earth and the ocean.

सर्वा दिशः समचन्द्रोद्दितोधिपतिर्दिवः ।

दिवं समुद्रमाद्मि सर्वं भुतं वि रक्षति ॥४१॥

आरोहञ्छुक्रो बृहतीरतन्द्रो द्वे रूपे कृणुते रोचमानः ।

चित्रश्चिक्त्वान्महिषो वातमाया यावतो लोकानभि यद्भिभाति ॥४२॥

अभ्यन्यदेति पर्यन्यदस्यतेहोरात्राभ्यां महिषः कल्पमानः ।

सूर्यं वयं रजसि क्षियन्तं गातुर्दिदं हवामहे नाधमानाः ॥४३॥

पृथिवीप्रो महिषो नाधमानस्य गातुरदब्धचक्षुः परि विश्वं ब्रूव ।

विश्वं संपश्यन्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि ॥४४॥

पर्यस्य महिमा पृथिवीं समुद्रं ज्योतिषा विभ्राजन्परि यामन्तरिक्षम् ।

सर्वं संपश्यन्सुविदत्रो यजत्र इदं शृणोतु यदहं ब्रवीमि ॥४५॥

अबोध्यग्निः समिधा जनानां प्रति धेनुमिवायतीमुषासम् ।

यद्वा इव प्र वयामुज्जिहानाः प्र भानवः सिञ्चते नाकमच्छ ॥४६॥

सर्वाः । दिशः । सम । अचरत् । रोहितः । अधिऽपतिः । दिवः ।

दिवम् । समुद्रम् । आत् । भूमिम् । सर्वम् । भुतम् । वि । रक्षति ॥ ४१ ॥

आऽरोहन् । शुक्रः । बृहतीः । अतन्द्रः । द्वे इति । रूपे इति । कृणुते । रोचमानः । चित्रः ।

चिक्त्वान् । महिषः । वातम्ऽआयाः । यावतः । लोकान् । अभि । यत् । विऽभाति ॥

अभि । अन्यत् । एति । परि । अन्यत् । अस्यते । अहोरात्राभ्याम् । महिषः । कल्पमानः ।

सूर्यम् । वयम् । रजसि । क्षियन्तम् । गातुऽविदम् । हवामहे । नाधमानाः ॥ ४३ ॥

पृथिवीऽप्रः । महिषः । नाधमानस्य । गातुः । अदब्धऽचक्षुः । परि । विश्वम् । ब्रूव ।

विश्वम् । समुऽपश्यन् । सुऽविदत्रः । यजत्रः । इदम् । शृणोतु । यत् । अहम् । ब्रवीमि ॥

परि । अस्थ । महिमा । पृथिवीम् । समुद्रम् । ज्योतिषा । विऽभ्राजन् । परि । याम् ।

अन्तरिक्षम् । सर्वम् । समुऽपश्यन् । सुऽविदत्रः । यजत्रः । इदम् । शृणोतु । यत् । अहम् । ब्रवीमि ॥

अबोधि । अग्निः । समुऽदधा । जनानाम् । प्रति । धेनुमुऽइव । आऽयतीम् । उषसम् ।

यद्वाऽइव । प्र । वयाम् । उत्ऽजिहानाः । प्र । भानवः । सिञ्चते । नाकम् । अच्छ ॥ ४६ ॥

- XIII.2.41** The ascendant Lord, the sovereign of the heaven, moves about in all the quarters; He guards the sky, the ocean, the earth and also all the beings.
- XIII.2.42** Free from lassitude, the bright one (the sun), while ascending the great (spaces), develops two forms shining beautifully. Wonderful, observant, mighty, and creator of wind phenomena, he illumines all the worlds, whatsoever, there exist.
- XIII.2.43** Being shaped by day and night, the mighty (sun), goes towards one (form) and the other (form) is thrust away. Imploring, we invoke the sun, who knows the path and dwells in the midspace.
- XIII.2.44** The mighty (sun), fulfiller of the earth, the guide of the implorer, one of unsuppressed vision, has encompassed the world. May he, the benevolent, worshipful, beholding all, listen to what I say.
- XIII.2.45** The grandeur of Him goes beyond the earth, beyond the ocean, and blazing brilliant with light it goes beyond the midspace and the sky. May he, the benevolent, worshipful, beholding all, listen to what I say.
- XIII.2.46** With the fire-wood of people, the fire divine has awakened, just as a milch-cow awakens at the coming of the dawn. Like young plants throwing their branches upwards, the beams of rays go forth towards the heaven.

(३) तृतीयं सूक्तम्

(१-२९) षड्विंशत्युच्यन्त्यास्य सूक्तस्य ब्रह्मा ऋषिः । अभ्यात्मरोहितादित्या देवताः । (१, १६, १८, २१) प्रथमापोऽवयष्टा-
 दश्येकविंशतीनामृचां चतुरवसानापदकृतिः, (२) द्वितीयायास्त्र्यवसाना षट्पदा भुरिगष्टिः, (३) तृतीयायास्त्र्यवसाना
 षट्पदाष्टिः, (४) चतुर्थ्यास्त्र्यवसाना षट्पदातिशाकरगर्भा धृतिः, (५-६) पञ्चमीषष्ठयोश्चतुरवसाना सप्तपदा
 शाकरातिशाकरगर्भा प्रकृतिः, (७) सप्तम्याश्चतुरवसाना सप्तपदानुष्टुप्गर्भातिधृतिः, (८, २०, २२)
 अष्टमीविंशिदाविंशतीनां त्र्यवसाना षट्पदाष्टिः, (९-१२) नवम्यादिचतसृणां चतुरवसाना
 सप्तपदा भुरिगतिधृतिः, (१३-१४) त्रयोदशीचतुर्दशयोश्चतुरवसानापदकृतिः, (१५)
 पञ्चदश्याश्चतुरवसाना सप्तपदा निष्पदतिधृतिः, (१७, २४) सप्तदशीचतुर्विंशयो-
 श्चतुरवसाना सप्तपदा कृतिः, (१९) एकोनविंश्याश्चतुरवसानापदकृतिः, (२३, २५) त्रयोविंशीपञ्चविंशयोश्चतुरवसानापद-
 कृतिः, (२६) षड्विंश्याश्चतुष्टुपः छन्दांसि ॥

य इमे द्यावापृथिवी जजान यो द्रापिं कृत्वा भुवनानि वस्ते ।
 यस्मिन्क्षियन्ति प्रदिशः षड्वीर्याः पतङ्गो अनु विचाकंशीति तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥१॥
 यस्माद्वाता ऋतुथा पवन्ते यस्मात्समुद्रा अधि विक्षरन्ति तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२॥
 यो मारयति प्राणयति यस्मात्प्राणन्ति भुवनानि विश्वा तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥३॥
 यः प्राणेन द्यावापृथिवी तर्पयत्यपानेन समुद्रस्य जठरं यः पिपतिं तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥४॥

यः । इमे इति । द्यावापृथिवी इति । जजान । यः । द्रापिम् । कृत्वा । भुवनानि । वस्ते ।
 यस्मिन् । क्षियन्ति । प्रदिशः । षट् । उर्वीः । याः । पतङ्गः । अनु । वि०चाकंशीति । तस्य ।
 देवस्य । क्रुद्धस्य । एतत् । आगोः । यः । एवम् । विद्वांसम् । ब्राह्मणम् । जिनाति ।
 उत् । वेपय । रोहित । प्र । क्षिणीहि । ब्रह्मज्यस्य । प्रति । मुञ्च । पाशान् ॥ १ ॥
 यस्मात् । वाताः । ऋतुथा । पवन्ते । यस्मात् । समुद्राः । अधि । वि०क्षरन्ति । तस्य । १० ॥ २ ॥
 यः । मारयति । प्राणयति । यस्मात् । प्राणन्ति । भुवनानि । विश्वा । तस्य । १० ॥ ३ ॥
 यः । प्राणेन । द्यावापृथिवी इति । तर्पयति । अपानेन । समुद्रस्य । जठरम् । यः । पिपतिं । तस्य । १० ॥

To the Sun (with imprecation on the evil-doer)

- XIII.3.1** He, who has brought into existence these two – the heaven and earth; who dwells within the beings making them a mantle (for himself); in whom find shelter the six vast mid-quarters, which the flying one (sun) illuminates – to that wrathful (enraged) Lord it is offending, some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one (Rohita), make him tremble, destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.2** Out of whom the winds blow in due seasons, out of whom the oceans flow out all around – to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one (Rohita), make him tremble; destroy him put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.3** He, who causes to die (and) who brings to life, (and) from whom all the beings receive life – to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one (Rohita), make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual person.
- XIII.3.4** He, who refreshes the heaven and earth with (his) in-breath, (and) who fills the belly of the ocean with (his) out-breath – to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some scathes such a learned intellectual person. O ascending one (Rohita), make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser intellectual persons.

यस्मिन्वि॒राट्॒रमे॒ष्टी प्र॒जाप॑ति॒रभिर्वै॑श्वान॒रः स॒ह प॒ङ्क्त्या श्रि॑तः ।
 यः पर॑स्य प्रा॒णं पर॑मस्य तेजं आद॑दे तस्य दे॒वस्य॑ ।
 क्रु॒द्धस्यै॑तदागो॒ य एवं वि॒द्वांसं ब्राह्म॑णं जि॒नाति॑ ।
 उद्वे॑पय रोहि॒त प्र क्षि॑णीहि ब्रह्म॒ज्यस्य॑ प्रति॒ मुञ्च॑ पा॒शान् ॥५॥
 यस्मिन्ब॒हुर्वीः पञ्च दि॒शो अधि॑ श्रि॒ताश्च॑तस्र॒ आपो॑ य॒ज्ञस्य॑ त्रयो॒क्षराः ।
 यो अ॒न्तरा॑ रोद॒सी क्रु॒द्धश्चक्षु॑षेक्ष॒त तस्य॑ दे॒वस्य॑ ।
 क्रु॒द्धस्यै॑तदागो॒ य एवं वि॒द्वांसं ब्राह्म॑णं जि॒नाति॑ ।
 उद्वे॑पय रोहि॒त प्र क्षि॑णीहि ब्रह्म॒ज्यस्य॑ प्रति॒ मुञ्च॑ पा॒शान् ॥६॥
 यो अ॒न्नादो॑ अ॒न्नप॑तिर्व॒भूव ब्रह्म॑ण॒स्पति॑रु॒त यः ।
 भूतो॑ भ॒विष्य॑द्भुव॒न्स्य य॑स्पति॒स्तस्य॑ दे॒वस्य॑ ।
 क्रु॒द्धस्यै॑तदागो॒ य एवं वि॒द्वांसं ब्राह्म॑णं जि॒नाति॑ ।
 उद्वे॑पय रोहि॒त प्र क्षि॑णीहि ब्रह्म॒ज्यस्य॑ प्रति॒ मुञ्च॑ पा॒शान् ॥७॥
 अ॒होरा॒त्रैर्वि॑मितं त्रि॒ंशद्द्वं त्रयो॑द॒श मा॑सं यो नि॒र्मिमी॑ति॒ तस्य॑ दे॒वस्य॑ ।
 क्रु॒द्धस्यै॑तदागो॒ य एवं वि॒द्वांसं ब्राह्म॑णं जि॒नाति॑ ।
 उद्वे॑पय रोहि॒त प्र क्षि॑णीहि ब्रह्म॒ज्यस्य॑ प्रति॒ मुञ्च॑ पा॒शान् ॥८॥

यस्मिन् । वि॒राट् । पर॑मे॒स्थी । प्र॒जाऽप॑तिः । अ॒ग्निः । वै॒श्वान॒रः । स॒ह । प॒ङ्क्त्या । श्रि॑तः ।
 यः । पर॑स्य । प्रा॒णम् । पर॑मस्य । तेजः । आ॒द॑दे । तस्य॑ । १० ॥ ५ ॥
 यस्मिन् । षट् । उ॒र्वीः । पञ्च । दि॒शः । अधि॑ । श्रि॒ताः । च॑तस्रः । आ॒पः । य॒ज्ञस्य॑ । त्रयः ।
 अ॒क्षराः । यः । अ॒न्तरा॑ । रोद॒सी इति॑ । क्रु॒द्धः । चक्षु॑षा । ऐ॒क्षत॑ । तस्य॑ । १० ॥ ६ ॥
 यः । अ॒न्नऽअ॑दः । अ॒न्नप॑तिः । भू॒भूव॑ । ब्रह्म॑णः । प॒तिः । उ॒त । यः ।
 भूतः । भ॒विष्य॑त् । भुव॑न्तरय । यः । प॒तिः । तस्य॑ । १० ॥ ७ ॥
 अ॒होरा॒त्रैः । वि॒मि॑तम् । त्रि॒ंशत्ऽअ॑ङ्गम् । त्रयः॒ऽद॒शम् । मा॑सम् । यः । निः॒मि॑मीति॒ । तस्य॑ । १० ॥

- XIII.3.5** He, within whom Virāj (the lumiscent), the Lord dwelling in the highest abode, the Lord of creatures, and the adorable Lord, benefactor of all men, has found shelter with the pañkti metre; He, who takes to Himself the vital breath of the highest and the radiance of the supreme -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.6** He, in whom the six vast (mid-quarters), the five quarters, the four waters and the three syllables of yajna (the sacrifice) have found shelter; who, being, enraged, looks through heaven and earth with his vision -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.7** He, who being the Lord of food, has become the consumer of food, and who is also the Lord of knowledge; who is the Lord of the existence past, present and future -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble, destroy him, put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.8** He, who forms the thirteenth month, measured well with days and nights and containing thirty members -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

कृष्णं नियातं हरयः सुपर्णा अपो वसाना दिवमुत्पतन्ति ।
 त आर्ववृत्रन्तसर्दनाहृतस्य तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुश्र पाशान् ॥९॥
 यत्ते चन्द्रं कश्यप रोचनावद्यत्सैहितं पुष्कलं चित्रभानु ।
 यस्मिन्सूर्या आपिताः सप्त साकं तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुश्र पाशान् ॥१०॥
 बृहदेनमनु वस्ते पुरस्ताद्रथंतरं प्रति गृह्णाति पश्चात् ।
 ज्योतिर्वसानि सदमप्रमादं तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुश्र पाशान् ॥११॥
 बृहदन्यतः पक्ष आसीद्रथंतरमन्यतः सबले सघ्नीची ।
 यद्रोहितमर्जनयन्त देवास्तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुश्र पाशान् ॥१२॥

कृष्णम् । निऽयानम् । हरयः । सुऽपर्णाः । अपः । वसानाः । दिवम् । उत् । पतन्ति ।
 ते । आ । अर्ववृत्रन् । सर्दनात् । ऋतरयः । तस्य । ० ॥ ९ ॥
 यत् । ते । चन्द्रम् । कश्यप । रोचनस्य । यत् । सप्त । सहितम् । पुष्कलम् । चित्रभानु ।
 यस्मिन् । सूर्याः । आपिताः । सप्त । साकम् । तस्य । ० ॥ १० ॥
 बृहत् । एनम् । अनु । वस्ते । पुरस्तात् । रथम् । उत्तरम् । प्रति । गृह्णाति । पश्चात् ।
 ज्योतिः । वसाने इति । सर्दम् । अप्रमादम् । तस्य । ० ॥ ११ ॥
 बृहत् । अन्यतः । पक्षः । आसीत् । रथम् । उत्तरम् । अन्यतः । सबले इति सऽबले ।
 सघ्नीची इति । यत् । रोहितम् । अर्जनयन्त । देवाः । तस्य । ० ॥ १२ ॥

- XIII.3.9** Dark the descent; the strong-winged birds are golden; they fly aloft to heaven, enrobed in waters. They have come higher from the seat of order, against to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.10** O discerner (Kaśyapa) Lord, what is shiningly pleasing of yours, (and) what is the concentrated, abundant wonderful light, and wherein the seven suns are set together -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.11** The brhat Sāman clads Him in front and the rathambara Sāman takes hold of Him from behind, always carefully clothed in light -- to that enraged Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.
- XIII.3.12** When the bounties of Nature brought into being the ascending one (sun), the brhat was his one wing and the rathambara the other, both were equally strong and directed to one and the same goal -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

स वरुणः सायमग्निर्भवति स मित्रो भवति प्रातरुद्यन् ।
 स संविता भूत्वान्तरिक्षेण याति स इन्द्रो भूत्वा तपति मध्यतो दिवं तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुख पाशान् ॥१३॥
 सहस्राह्वयं विर्यतावस्य पक्षौ हरेर्हंसस्य पततः स्वर्गम् ।
 स देवान्त्सर्वानुरस्युपदद्य संपश्यन् याति भुवनानि विश्वा तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुख पाशान् ॥१४॥
 अयं स देवो अप्स्वान्तः सहस्रमूलः पुरुशाको अत्रिः ।
 य इदं विश्वं भुवनं जजान तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुख पाशान् ॥१५॥
 शुक्रं वहन्ति हरयो रघुष्यदो देवं दिवि वर्चसा भ्राजमानम् ।
 यस्योर्ध्वा दिवं तन्वस्तपन्त्यर्वाङ् सुवर्णैः पटुरैर्वि भाति तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहित प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुख पाशान् ॥१६॥

सः । वरुणः । सायम् । अग्निः । भवति । सः । मित्रः । भवति । प्रातः । उत्स्यन् । सः ।
 संविता । भूत्वा । अन्तरिक्षेण । याति । सः । इन्द्रः । भूत्वा । तपति । मध्यतः । दिवंम् ।
 तस्य । १० ॥ १३ ॥

सहस्रस्राह्वयम् । विर्यतौ । अस्य । पक्षौ । हरेः । हंसस्य । पततः । स्वर्गम् । सः ।
 देवान् । सर्वान् । उरसि । उपदद्य । सम्पश्यन् । याति । भुवनानि । विश्वा । तस्य । १० ॥

अयम् । सः । देवः । अप्सु । अन्तः । सहस्रमूलः । पुरुशाकः । अत्रिः ।
 यः । इदम् । विश्वम् । भुवनम् । जजान । तस्य । १० ॥ १५ ॥

शुक्रम् । वहन्ति । हरयः । रघुष्यदः । देवम् । दिवि । वर्चसा । भ्राजमानम् ।
 यस्य । ऊर्ध्वाः । दिवंम् । तन्वः । तपन्ति । अर्वाङ् । सुवर्णैः । पटुरैः । वि । भाति । तस्य । १० ॥ १६ ॥

XIII.3.13 He, the venerable Lord, is adorable (Agni) in the evening; He is friendly (Mitra) in the morning, while rising up; becoming the impeller (Savitṛ), He goes through the midspace; becoming resplendent (Indra), He blazes up in the midst of the sky -- to that enraged Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of the intellectual persons.

XIII.3.14 A thousand day's journey are expanded the wings of him, of the yellow swan flying to heaven; he, putting all the gods in his breast, goes viewing together all existences -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble, destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.15 This is the very same Lord dwelling within the waters, having thousand roots and helping in many ways, the consumer (of all), who has created all this existence -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares on the hamesser of intellectual persons.

XIII.3.16 Swift-moving coursers bear along the bright Lord blazing with lustre in the heaven; him, whose upper parts heat up the sky, and downward part shines with colourful rays (rays of beautiful colours) -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

येनादित्यान्हुरितः संवहन्ति येन यज्ञेन ब्रह्मो यन्ति प्रजानन्तः ।
 यदेकं ज्योतिर्बहुधा विभाति तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुखं पाशान् ॥१७॥
 सप्त युञ्जन्ति रथमेकचक्रमेको अश्वो वहति सप्तनामा ।
 त्रिनाभिं चक्रमजरमनुर्वं यत्रेमा विश्वा भुवनाधि तस्थुस्तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुखं पाशान् ॥१८॥
 अष्टधा युक्तो वहति वह्निरुग्रः पिता देवानां जनिता मतीनाम् ।
 ऋतस्य तन्तुं मनसा मिमानः सर्वा दिशः पवते मातरिश्वा तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुखं पाशान् ॥१९॥
 सम्यञ्चं तन्तुं प्रदिशोनु सर्वा अन्तर्गीयत्र्याममृतस्य गर्भे तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति सुखं पाशान् ॥२०॥

येन । आदित्यान् । हरितः । समऽवहन्ति । येन । यज्ञेन । ब्रह्मः । यन्ति । प्रऽजानन्तः ।
 यत् । एकम् । ज्योतिः । बहुधा । विऽभाति । तस्य । ० ॥ १७ ॥
 सप्त । युञ्जन्ति । रथम् । एकऽचक्रम् । एकः । अश्वः । वहति । सप्तऽनामा ।
 त्रिऽनाभिं । चक्रम् । अजरम् । अनुर्वम् । यत्र । इमा । विश्वा । भुवना । अधि । तस्थुः । तस्य । ० ॥
 अष्टऽधा । युक्तः । वहति । वह्निः । उग्रः । पिता । देवानाम् । जनिता । मतीनाम् ।
 ऋतस्य । तन्तुम् । मनसा । मिमानः । सर्वाः । दिशः । पवते । मातरिश्वा । तस्य । ० ॥ १९ ॥
 सम्यञ्चम् । तन्तुम् । प्रदिशः । अनु । सर्वाः । अन्तः । गात्र्याम् । अमृतस्य । गर्भे । तस्य । ० ॥

XIII.3.17 By whom the golden coursers (the rays) bear along the Ādityas (the suns of twelve months); by which worship many a realized ones go; who, being the sole light, shines out in various forms -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.18 Seven harness a one-wheeled chariot; one horse, having seven names, draws (it); or three naves (is) the wheel, unwasting, unassailed, whereon stand all these existences -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.19 The fierce chariot-horse, the father of the enlightened ones and the begetter of wisdoms, bears along, harnessed eight-fold. Arranging the thread of the eternal law by the mind, the dweller of the midspace goes about purifying all the quarters -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.20 (Arranging) the entire thread in all the vast quarters, inside the Gāyatrī, within the womb of the immortality -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

निम्नुचस्तिस्त्रो व्युषो ह तिस्रस्त्रीणि रजांसि दिवो अङ्ग तिस्रः ।
 विद्या ते अग्ने त्रेधा जनित्रं त्रेधा देवानां जनिमानि विद्म तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुखं पाशान् ॥२१॥
 वि य और्णोत्पृथिवीं जायमान आ समुद्रमर्दधादन्तरिक्षे तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुखं पाशान् ॥२२॥
 त्वमग्ने क्रतुभिः केतुभिर्हितोऽर्कः समिद्ध उदरोचथा दिवि ।
 किमभ्यार्चिन्मरुतः पृश्निमातरो यद्रोहितमर्जनयन्त देवास्तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुखं पाशान् ॥२३॥
 य आत्मदा बलदा यस्य विश्वं उपासते प्रशिषं यस्य देवाः ।
 योऽस्येशो द्विपदो यश्चतुष्पदस्तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुखं पाशान् ॥२४॥

निऽपुचः । तिस्रः । विऽउषः । ह । तिस्रः । त्रीणि । रजांसि । दिवः । अङ्ग । तिस्रः ।
 विद्म । ते । अग्ने । त्रेधा । जनित्रम् । त्रेधा । देवानां । जनिमानि । विद्म । तस्य । ॥२१॥
 वि । यः । और्णोत् । पृथिवीम् । जायमानः । आ । समुद्रम् । अर्दधात् । अन्तरिक्षे । तस्य । ॥
 त्वम् । अग्ने । क्रतुभिः । केतुभिः । हितः । अर्कः । समुद्रऽर्द्धः । उद । अरोचथाः ।
 दिवि । किम् । अभि । आर्चन् । मरुतः । पृश्निमातरः । यत् । रोहितम् । अर्जनयन्त ।
 देवाः । तस्य । ॥ २३ ॥

यः । आत्मऽदाः । बलऽदाः । यस्य । विश्वे । उपऽआसते । प्रऽशिषम् । यस्य । देवाः ।
 यः । अस्य । ईशे । द्विपदः । यः । चतुऽपदः । तस्य । ॥ २४ ॥

XIII.3.21 There are three evening; verily, are three; three are the midspaces; O dear one, the heaven also are three. O adorable fire divine, we know your three-fold birth-place; we know threefold births of the enlightened ones -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.22 He, who, while coming into existence, covered the earth and set the ocean (vapour) all over the midspace -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.23 O adorable fire divine, set in motion by the sacrifices and by the rays, enkindled well, you shine up as the sun in the sky. What was that, which the cloud-bearing winds, sons of the earth, worshipped, when the bounties of Nature brought the ascending sun into being -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

XIII.3.24 He who is self-giving, strength-giving, of whom all, of whom (even) the gods wait upon the direction, who is master of these bipeds, who of quadrupeds -- to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons.

एकपाद्विपदो भूयो वि चक्रमे द्विपात्रिपादमभ्येति पश्चात् ।
 चतुष्पाच्चक्रे द्विपदामभिस्त्रे संपश्यन्पङ्क्तिमुपतिष्ठमानस्तस्य देवस्य ।
 क्रुद्धस्यैतदागो य एवं विद्वांसं ब्राह्मणं जिनाति ।
 उद्वेपय रोहितं प्र क्षिणीहि ब्रह्मज्यस्य प्रति मुञ्च पाशान् ॥२५॥

कृष्णायाः पुत्रो अर्जुनो राज्या वत्सोजायत ।
 स ह यामधि रोहति रुहो रुरोह रोहितः ॥२६॥

एकपात् । द्विपदः । भूयः । वि । चक्रमे । द्विपात् । त्रिपादम् । अभि । एति ।
 पश्चात् । चतुःपात् । चक्रे । द्विपदाम् । अभिस्त्रे । सम्पश्यन् । पङ्क्तिम् ।
 उपतिष्ठमानः । तस्य । देवस्य । क्रुद्धस्य । एतत् । आगः । यः । एवम् । विद्वांसम् ।
 ब्राह्मणम् । जिनाति । उत् । वेपय । रोहित । प्र । क्षिणीहि । ब्रह्मज्यस्य । प्रति ।
 मुञ्च । पाशान् ॥ २५ ॥

कृष्णायाः । पुत्रः । अर्जुनः । राज्याः । वत्सः । अजायत ।
 सः । ह । याम् । अधि । रोहति । रुहः । रुरोह । रोहितः ॥ २६ ॥

(४) चतुर्थं सूक्तम्

‘स एति सविता’ इत्यारभ्य ‘अन्नाद्येन’ इत्यन्तानां षट्पद्याणां ब्रह्मा ऋषिः । मन्त्रोक्तं देवताः ॥

[१] प्रथमः पर्यायः

(१-१३) त्रयोदशार्चस्यास्य पर्यायस्य (१-११) प्रथमाद्येकादशार्चा प्राजापत्यानुहुप्, (१२) द्वादशया
 विराज्जायमी, (१३) त्रयोदशयाश्वासुर्गुणिकं छन्दांसि ॥

स एति सविता स्वर्दिवस्पृष्टेविचारकशत् ॥१॥
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥२॥
 स धाता स विधर्ता स वायुर्नभ उर्चिद्धतम् ।
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥३॥

सः । एति । सविता । स्वर्ः । दिवः । पृष्टे । अविचारकशत् ॥ १ ॥

रश्मिभिः । नभः । आवृत्तम् । महाइन्द्रः । एति । आवृत्तः ॥ २ ॥

सः । धाता । सः । विधर्ता । सः । वायुः । नभः । उत्प्रेतम् । रश्मिभिः । १० ॥३॥

XIII.3.25 The one-footed strode out more than the two-footed; the two-footed falls upon the three-footed from behind; the four-footed acted within the call of the two-footed ones, beholding the series (pañti), drawing near (up-asthā) – to that wrathful (enraged) Lord it is offending that some one scathes such a learned intellectual person. O ascending one, make him tremble; destroy him; put your snares upon the harasser of intellectual persons. (See also Rg. X.117.8)

XIII.3.26 The white son of the black (mother), the young of night, was born, he ascends upon the sky; the ruddy one ascended the ascents. (See also Rg. X.117.8)

Extolling the Sun

PARYĀYA - I

XIII.4.1 That impeller Lord comes to the world of light shining upon the top of the sky.

XIII.4.2 The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.

XIII.4.3 He is the creator, He the ordainer, He the elemental wind, He the mighty rain-cloud (nabhas). The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.

सोर्यिमा स वरुणः स रुद्रः स महादेवः ।
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥४॥
 सो अग्निः स उ सूर्यः स उ एव महायमः ।
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥५॥
 तं वृत्सा उप तिष्ठन्त्येकशीर्षाणो युता दश ।
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥६॥
 पश्चात्प्राञ्च आ तन्वन्ति यदुदेति वि भासति ।
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥७॥
 तस्यैष मारुतो गणः स एति शिक्क्याकृतः ॥८॥
 रश्मिभिर्नभ आभृतं महेन्द्र एत्यावृतः ॥९॥
 तस्येमे नव कोशा विष्टम्भा नवधा हिताः ॥१०॥

सः । अर्यमा । सः । वरुणः । सः । रुद्रः । सः । महाऽदेवः । रश्मिऽभिः । १० ॥४॥
 सः । अग्निः । सः । ऊं इति । सूर्यः । सः । ऊं इति । एव । महाऽयमः । रश्मिऽभिः । १० ॥५॥
 तम् । वृत्साः । उप । तिष्ठन्ति । एकऽशीर्षाणः । युताः । दश । रश्मिऽभिः । १० ॥६॥
 पश्चात् । प्राञ्चः । आ । तन्वन्ति । यत् । उत्ऽएति । वि । भासति । रश्मिऽभिः । १० ॥७॥
 तस्य । एव । मारुतः । गणः । सः । एति । शिक्क्याऽकृतः ॥ ८ ॥
 रश्मिऽभिः । नभः । आऽभृतम् । महाऽइन्द्रः । एति । आऽवृतः ॥ ९ ॥
 तस्य । इमे । नव । कोशाः । विष्टम्भाः । नवऽधा । हिताः ॥ १० ॥

XIII.4.4 He is the ordainer, He the venerable, He (is) terrible punisher, He (is) the great Lord. The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.

XIII.4.5 He is the fire divine; He is also the sun; and verily He is the supreme controller. The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.

XIII.4.6 The ten-thousand calves, having one common head, wait upon Him. The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.

XIII.4.7 They spread forward, and also backwards, when He rises up and shines forth. The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays.

XIII.4.8 This is his troop of cloud-bearing winds. He comes as if placed on a swing.

XIII.4.9 The great resplendent Lord comes to the dimmed sky surrounded with rays. (Av. XIII.4.2)

XIII.4.10 These are his nine sheaths, (nine) supports set in nine places (or in nine ways).

स प्रजाभ्यो वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न ॥११॥

तमिदं निगतं सहः स एष एक एकवृदेक एव ॥१२॥

एते अस्मिन् देवा एकवृत्तो भवन्ति ॥१३॥

सः । प्रजाभ्यः । वि । पश्यति । यत् । च । प्राणति । यत् । च । न ॥११॥

तम् । इदम् । निगतम् । सहः । सः । एषः । एकः । एकवृत् । एकः । एव ॥ १२ ॥

एते । अस्मिन् । देवाः । एकवृत्तः । भवन्ति ॥ १३ ॥

[२] द्वितीयः पर्यायः

(१-८) अष्टर्षस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्षो भुरिक्ताग्नी त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया आसुरी पङ्क्तिः, (१, १) तृतीयांशयोः प्राजा-
पत्यानुष्टुप्, (४-५) षतुर्षीषश्चम्योरासुरी गायत्री, [(७) सप्तम्या द्विपदा विराङ्गायत्री, (८) अष्टम्याश्चासुर्यनुष्टुप्] इत्यादि ।

कीर्तिश्च यशश्चाम्भश्च नभश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं चान्नायं च ॥१॥ -[१४]

य एतं देवमेकवृत्तं वेद ॥२॥ -[१५]

न द्वितीयो न तृतीयश्चतुर्थो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृत्तं वेद ॥३॥ -[१६]

न पञ्चमो न षष्ठः सप्तमो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृत्तं वेद ॥४॥ -[१७]

कीर्तिः । च । यशः । च । अम्भः । च । नभः । च । ब्राह्मणवर्चसम् । च । अन्नम् ।

च । अन्नऽअर्चम् । च ॥ १ ॥

यः । एतम् । देवम् । एकवृत्तम् । वेद ॥ २ ॥

न । द्वितीयः । न । तृतीयः । चतुर्थः । न । अपि । उच्यते । यः । एतम् । १० ॥ ३ ॥

न । पञ्चमः । न । षष्ठः । सप्तमः । न । यः । एतम् । १० ॥ ४ ॥

XIII.4.11 He oversees the creatures, that who breaths as well as that who breathes not.

XIII.4.12 This over-powering might goes into him. He, this one, is one; the only one acceptable; the one alone.

XIII.4.13 Into him these enlightened ones become acceptors of one alone.

PARYĀYA - II

XIII.4.14 Glory and fame, and water and rain, and intellectual brilliance, and food and the edibles (he gets).

XIII.4.15 Who realizes this Lord as the only acceptable one.

XIII.4.16 Not second, nor third, also not fourth is he said to be, who realizes this Lord as the only acceptable one.

XIII.4.17 Not fifth, nor sixth, also not seventh is he said to be, who realizes this Lord as the only acceptable one.

नाष्टमो न नवमो दशमो नाप्युच्यते । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥५॥ -[१८]
 स सर्वस्मै वि पश्यति यच्च प्राणति यच्च न । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥६॥ -[१९]
 तमिदं निर्गतं सहः स एष एक एकवृत्तेक एव । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥७॥ -[२०]
 सर्वे अस्मिन् देवा एकवृत्तो भवन्ति । य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥८॥ -[२१]

न । अष्टमः । न । नवमः । दशमः । न । अपि । उच्यते । यः । एतम् । १० ॥७॥
 सः । सर्वस्मै । वि । पश्यति । यत् । च । प्राणति । यत् । च । न । यः । एतम् । १० ॥६॥
 तम् । इदम् । निर्गतम् । सहः । सः । एषः । एकः । एकवृत्तः । रक्तः । एव । यः । एतम् । १० ॥
 सर्वे । अस्मिन् । देवाः । एकवृत्तः । भवन्ति । यः । एतम् । १० ॥८॥

[३] तृतीयः पर्यायः

(१-७) सप्तर्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमचो भुक्तिप्राजापत्या त्रिष्टुप्, (२) द्वितीयाया आशी गायत्री,
 (३) तृतीयायासिष्टुप्, (४) चतुर्थ्या एकपदासुरी गायत्री, (५) पञ्चम्या आर्च्यनुष्टुप्,
 (६-७) षष्ठीसप्तम्योश्च प्राजापत्यानुष्टुप् छन्दांसि ॥

ब्रह्म च तपश्च कीर्तिश्च यज्ञश्चाम्भश्च नमश्च ब्राह्मणवर्चसं चान्नं चान्नाद्यं च ।

य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥१॥ -[२२]

भूतं च भव्यं च श्रद्धा च रुचिश्च स्वर्गश्च स्वधा च ॥२॥ -[२३]

य एतं देवमेकवृत्तं वेदं ॥३॥ -[२४]

स एव मृत्युः सोऽमृतं सोऽभ्वं स रक्षः ॥४॥ -[२५]

ब्रह्म । च । तपः । च । कीर्तिः । च । यज्ञः । च । अम्भः । च । नमः । च । ब्राह्मण-
 ऽवर्चसम् । च । अन्नम् । च । अन्नऽअद्यम् । च । यः । एतम् । १० ॥१॥ [२२]

भूतम् । च । भव्यम् । च । श्रद्धा । च । रुचिः । च । स्वऽगः । च । स्वधा । च ॥२॥

यः । एतम् । देवम् । एकवृत्तम् । वेदं ॥ ३ ॥

सः । एव । मृत्युः । सः । अमृतम् । सः । अभ्वम् । सः । रक्षः ॥ ४ ॥

XIII.4.18 Not eighth, nor ninth, also not tenth is said to be, who realizes this Lord as the only acceptable one.

XIII.4.19 He oversees all, that who breathes as well as that who breathes not. (Av. XIII.4.11. vari.)

XIII.4.20 This overpowering might goes into him. He, this one; the only one acceptable; the one alone. (Av. XIII.4.12)

XIII.4.21 Into him, all the enlightened ones become acceptors of one alone, whoever realizes this Lord as the only acceptable one. (See also Av. XIII.4.13. vari.)

PARYĀYA - III

XIII.4.22 Sacred knowledge and fervour, and glory and fame, and water and rain, and intellectual brilliance, and food and the edibles (he gets). (See also Av. XIII.4.14)

XIII.4.23 Past and present and future, and faith, and beauty and heaven and sustenance (he gets).

XIII.4.24 Who realizes this Lord as the only acceptable one. (See also Av. XIII.4.15)

XIII.4.25 He himself is death. He (is) the immortality; He (is) the horror; He (is) the saviour.

स रुद्रो वंसुवर्निर्वसुदेये नमोवाके वषट्कारोनु संहितः ॥५॥ - [२६]
 तस्येमे सर्वे यातव उप प्रशिषमासते ॥६॥ - [२७]
 तस्याम् सर्वा नक्षत्रा वशे चन्द्रमसा सह ॥७॥ - [२८]

सः । रुद्रः । वंसुऽवर्निः^१ । वंसुऽदेये । नमःऽवाके । वषट्कारः । अनु । सम्ऽसंहितः ॥५॥
 तस्य । इमे । सर्वे । यातवः । उप । प्रऽशिषम्^२ । आसते ॥ ६ ॥
 तस्य । अम् । सर्वा । नक्षत्रा । वशे । चन्द्रमसा । सह ॥ ७ ॥

[४] चतुर्थः पर्यायः

(१-१७) सप्तदशर्चस्यास्य पर्यायस्य (१, ५, ११-१२, १७) प्रथमापञ्चम्येकादशीद्वादशीसप्तदशीनाम्नामासुरी
 गायत्री, (२, ४, ७-८, १४) द्वितीयाचतुर्थीसप्तम्यष्टमीचतुर्विंशीनां प्राजापत्यानुष्टुप्, (३) तृतीयाया
 विराज्ञायत्री, (६, ९-१०) षष्ठीनवमीदशमीनां साम्नुष्णिक्, (१३) त्रयोदश्याः साम्नी बृहती,
 (१५) पञ्चदश्या आर्षी गायत्री, (१६) षोडश्याश्च साम्नुयनुष्टुप् छन्दांसि ॥

स वा अल्ले जायत तस्मादहरजायत ॥१॥ - [२६]
 स वै रात्र्या अजायत तस्माद्रात्रिरजायत ॥२॥ - [३०]
 स वा अन्तरिक्षादजायत तस्मादन्तरिक्षमजायत ॥३॥ - [३१]
 स वै वायोरजायत तस्माद्वायुरजायत ॥४॥ - [३२]
 स वै दिवो जायत तस्माद्दिवौरध्यजायत ॥५॥ - [३३]
 स वै दिग्भ्यो जायत तस्मादिशो जायन्त ॥६॥ - [३४]

सः । वै । अहः । अजायत । तस्मात् । अहः । अजायत ॥ १ ॥

सः । वै । रात्र्याः । अजायत । तस्मात् । रात्रिः । अजायत ॥ २ ॥

सः । वै । अन्तरिक्षात् । अजायत । तस्मात् । अन्तरिक्षम् । अजायत ॥ ३ ॥

सः । वै । वायोः । अजायत । तस्मात् । वायुः । अजायत^१ ॥ ४ ॥

सः । वै । दिवः । अजायत । तस्मात् । द्यौः । अर्धि । अजायत ॥ ५ ॥

सः । वै । दिक्भ्यः । अजायत । तस्मात् । दिशः । अजायन्त ॥ ६ ॥

XIII.4.26 He (is) the vital breath, bestower of wealth at the bestowal of wealth; at the expression of homage. He is the utterance of *vaṣaṭ* dully pronounced.

XIII.4.27 All these causes of pains and tortures strictly obey His command.

XIII.4.28 All these stars, along with the moon, are under His control.

PARYĀYA - IV

XIII.4.29 He, indeed, is born of the day; the day is born of him.

XIII.4.30 He, indeed, is born of the night; the night is born of him.

XIII.4.31 He, indeed, is born of the midspace; the midspace is born of him.

XIII.4.32 He, indeed, is born of the elemental wind; the elemental wind is born of him.

XIII.4.33 He, indeed, is born of the heaven; the heaven is born of him.

XIII.4.34 He, indeed, is born of the quarters; the quarters are born of him.

स वै भूमेरजायत	तस्माद्भूमिरजायत	॥७॥	-[३५]
स वा अग्नेरजायत	तस्माद्भूमिरजायत	॥८॥	-[३६]
स वा अद्भ्योजायत	तस्मादापोजायन्त	॥९॥	-[३७]
स वा ऋग्भ्योजायत	तस्माद्दचोजायन्त	॥१०॥	-[३८]
स वै यज्ञादजायत	तस्माद्यज्ञोजायत	॥११॥	-[३९]
स यज्ञस्तस्य यज्ञः	स यज्ञस्य शिरस्कृतम्	॥१२॥	-[४०]
स स्तनयति स वि द्योतते	स उ अश्मानमस्यति	॥१३॥	-[४१]
पापाय वा भद्राय वा	पुरुषायासुराय वा	॥१४॥	-[४२]
यद्वा कृणोष्योषधीर्यद्वा वर्षसि	भद्रया यद्वा जन्यमवीवृधः	॥१५॥	-[४३]

सः । वै । भूमेः । अजायत । तस्मात् । भूमिः । अजायत ॥ ७ ॥

सः । वै । अग्नेः । अजायत । तस्मात् । अग्निः । अजायत ॥ ८ ॥

सः । वै । अद्भ्यः । अजायत । तस्मात् । आपः । अजायन्त ॥ ९ ॥

सः । वै । ऋग्भ्यः । अजायत । तस्मात् । ऋचः । अजायन्त ॥ १० ॥

सः । वै । यज्ञात् । अजायत । तस्मात् । यज्ञः । अजायत ॥ ११ ॥

सः । यज्ञः । तस्य । यज्ञः । सः । यज्ञस्य । शिरः । कृतम् ॥ १२ ॥

सः । स्तनयति । सः । वि । द्योतते । सः । कुं इति । अश्मानम् । अस्यति ॥ १३ ॥

पापाय । वा । भद्राय । वा । पुरुषाय । असुराय । वा ॥ १४ ॥

यत् । वा । कृणोषि । ओषधीः । यत् । वा । वर्षसि । भद्रया । यत् । वा । जन्यम् । अवीवृधः ॥

XIII.4.35 He, indeed, is born of the earth; the earth is born of him.

XIII.4.36 He, indeed, is born of the elemental fire; the elemental fire is born of him.

XIII.4.37 He, indeed, is born of the elemental waters; the elemental waters are born of him.

XIII.4.38 He, indeed, is born of Ṛk. verses; Ṛk verses are born of him.

XIII.4.39 He, indeed, is born of the sacrifice; the sacrifice is born of him.

XIII.4.40 He is the sacrifice; the sacrifice is his; he has been made the head of the sacrifice (as if).

XIII.4.41 He thunders (as cloud); he shines bright (as lightning); also, he hurls the hail stone.

XIII.4.42 For the evil or for the good, for man or for the spider of life.

XIII.4.43 When you form the herbs, or when you send a beneficial rain, or when you make the people, grow.

तावाँस्ते मघवन्महिमोषो ते तन्वः शतम् ॥१६॥ -[४४]

उपो ते बध्वे बह्वानि यदि वासि न्यर्बुदम् ॥१७॥ -[४५]

तावान् । ते । मघऽवन् । महिमा । उपो इति । ते । तन्वः । शतम् ॥ १६ ॥

उपो इति । ते । 'बध्वे' । बह्वानि । यदि । वा । असि । निऽर्बुदम् ॥ १७ ॥

[५] पञ्चमः पर्यायः

(१-६) ऋचस्त्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चं आसुरी गायत्री, (२) द्वितीयाया यवमध्या गायत्री, (३) तृतीयायाः सामन्युष्णिह्, (४) ऋच्यो निष्ठास्री इहती, (५) पञ्चम्याः प्राजापत्यानुहुप्, (६) षष्ठ्याश्च विपद्गायत्री कन्दसि ॥

भूयानिन्द्रो नमुरादूयानिन्द्रासि मृत्युभ्यः ॥१॥ -[४६]

भूयानरात्याः शच्याः पतिस्त्वर्मिन्द्रासि विभूः प्रभूरिति त्वोपास्महे वयम् ॥२॥ -[४७]

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ॥३॥ -[४८]

अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥४॥ -[४९]

अम्भो अमो महः सह इति त्वोपास्महे वयम् ।

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ।

अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥५॥ -[५०]

अम्भो अरुणं रजतं रजः सह इति त्वोपास्महे वयम् ।

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ।

अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥६॥ -[५१]

भूयान् । इन्द्रः । नमुरात् । भूयान् । इन्द्र । असि । मृत्युऽभ्यः ॥ १ ॥

भूयान् । अरात्याः । शच्याः । पतिः । त्वम् । इन्द्र । असि । विऽभूः । प्रऽभूः । इति ।

त्वा । उप । आस्महे । वयम् ॥ २ ॥ [४७]

नमः । ते । अस्तु । पश्यत । पश्य । मा । पश्यत ॥ ३ ॥

अन्नऽअद्येन । यशसा । तेजसा । ब्राह्मणऽवर्चसेन ॥ ४ ॥

अम्भः । अमः । महः । सहः । इति । ० ॥ ५ ॥

अम्भः । अरुणम् । रजतम् । रजः । सहः । इति । ० ॥ ६ ॥

XIII.4.44 O bountiful Lord, that much is your grandeur; all these are your a hundred manifestations.

XIII.4.45 All these are tied to your ten million forms; or you yourself are a hundred million.

PARYĀYA V

XIII.4.46 Mightier than the non-dying is the resplendent Lord, O resplendent Lord, you are mightier than deaths.

XIII.4.47 Mightier than the niggardness, you are the Lord of strength (activity), O resplendent Lord, we worship you as pervading, as overlording.

XIII.4.48 Homage be to you. O beholder; behold me, O beholder;

XIII.4.49 With edible food, with fame, with radiance with intellectual brilliance.

XIII.4.50 We worship you as fruit-fullness, as strength, as might, as overpowering force. Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder, with intellectual brilliance.

XIII.4.51 We worship you as ruddy strength, as silvery emotion and as overpowering force. Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder, with edible food, with fame, with radiance, and with intellectual brilliance.

(१) चङ्गा पर्वायाः

(१-५) पञ्चर्षस्वास्त्य पर्वावस्त्य (१-२) प्रथमाद्वितीययोर्क्षेत्रोः प्राजापत्यानुष्टुप्, (३) तृतीयायाः द्विपदापीं गावन्त्री,
[(४) चतुर्थ्याः साम्युष्णिग्, (५) पञ्चम्याश्च निवृत्तास्त्री बृहती] छन्दांसि ॥

उरुः पृथुः सुभूर्भुव इति त्वोपास्महे वयम् ।

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ।

अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥१॥ -[५२]

प्रथो वरो व्यचो लोक इति त्वोपास्महे वयम् ।

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ।

अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥२॥ -[५३]

भवद्भसुरिदद्भसुः संयद्भसुरायद्भसुरिति त्वोपास्महे वयम् ॥३॥ -[५४]

नमस्ते अस्तु पश्यत पश्य मा पश्यत ॥४॥ -[५५]

अन्नाद्येन यशसा तेजसा ब्राह्मणवर्चसेन ॥५॥ -[५६]

उरुः । पृथुः । सुभूः । भुवः । इति । १० ॥ १ ॥

प्रथः । वरः । व्यचः । लोकः । इति । १० ॥ २ ॥

भवत्स्वसुः । इदत्स्वसुः । संयत्स्वसुः । आयत्स्वसुः । इति । त्वा । उप । आस्महे । वयम् ॥

नमः । ते । अस्तु । पश्यत । पश्य । मा । पश्यत ॥ ४ ॥

अन्तःअद्येन । यशसा । तेजसा । ब्राह्मणवर्चसेन ॥ ५ ॥

॥ इति बभोवशां काण्डम् ॥

[बभोवशाकाण्डे सूक्तानि ४, अक्षराः १८८]

PARYĀYA - VI

XIII.4.52 We worship you as excellent, huge, happy, and becoming. Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder, with edible food, with fame, with radiance and with intellectual brilliance.

XIII.4.53 We worship you as vast, the cest, pervading, and the overlooker. Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder with edible food, with fame, with radiance and with intellectual brilliance.

XIII.4.54 We worship you as becoming wealth, as wealth of this and that sort, as the controller of wealth and as the bringer of wealth.

XIII.4.55 Homage be to you, O beholder; behold me, O beholder. (See also Av. XIII.4.48)

XIII.4.56 With edible food, with fame, with radiance and with intellectual brilliance. (See also Av. XIII.4.49)

Here ends Kāṇḍa XIII

Hymns 4, Verses 188

THESE are the things which I have seen and heard
and which I have written down for you. I have
written them down for you as they are, and
I have not added anything to them. I have
written them down for you as they are, and
I have not added anything to them.

THESE are the things which I have seen and heard
and which I have written down for you. I have
written them down for you as they are, and
I have not added anything to them.

THESE are the things which I have seen and heard
and which I have written down for you. I have
written them down for you as they are, and
I have not added anything to them.

THESE are the things which I have seen and heard
and which I have written down for you. I have
written them down for you as they are, and
I have not added anything to them.

THESE are the things which I have seen and heard
and which I have written down for you. I have
written them down for you as they are, and
I have not added anything to them.

THESE are the things which I have seen and heard
and which I have written down for you. I have
written them down for you as they are, and
I have not added anything to them.

Kāṇḍa - XIV

चतुर्दशं काण्डम्

अथ चतुर्दशं काण्डम् ॥

(१) प्रथमं सूक्तम्

(१-६४) चतुर्दशपृथक्स्यास्य सूक्तस्य सावित्री सूर्याः क्रपिका १ (१-५) प्रथमादिपञ्चर्चा सोमः, (६) षष्ठ्याः स्वविवाहाः, (७-२२, २६, २८-६४) सप्तम्यादिषोडशानां षड्विंश्या अष्टाविंश्यादिसप्तत्रिंशतश्चात्मा, (२३) त्रयोविंश्याः सोमाकौ, (२४) चतुर्विंश्याश्चन्द्रमाः, (२५) पञ्चविंश्या नृणां विवाहमन्त्राणिषो बभूवासःसंस्पर्शमोचनञ्च, (२७) सप्तविंश्याश्च बभूवासःसंस्पर्शमोचनं देवताः । (१-१३, १६-१८, २२, २५-२८, ३०, ३५-३६, ४१-४४, ५१-५२, ६२-६३) प्रथमादित्रयोदशानां षोडश्यादितुल्यस्य द्वाविंश्याः पञ्चविंश्यादिचतसृणां त्रिंशीपञ्चत्रिंशीषट्त्रिंशीनामेक-
चत्वारिंश्यादिचतसृणामेकपञ्चाशीद्विपञ्चाशीद्विषष्टीनाञ्चानुष्टुप्, (१४) चतुर्दश्या विराट् प्रस्तारपङ्क्तिः, (१५) पञ्चदश्या आस्तारपङ्क्तिः, (१९-२०, २४, ३२-३३, ३७, ३९-४०, ४७, ४९-५०, ५३, ५६-५७) एकोनविंशीविंशीचतुर्विंशीद्वात्रिंशीत्रयस्त्रिंशीसप्तत्रिंशयेकोनचत्वारिंशीचत्वारिंशीसप्तचत्वारिंशे-
कोनपञ्चाशीपञ्चाशीत्रिपञ्चाशीषट्पञ्चाशीसप्तपञ्चाशीनां [(५८-५९, ६१) अष्टपञ्चाशयेकोनषट्षेकपष्टी-
नाञ्च] त्रिष्टुप्, (२१, ४६) एकविंशीषट्चत्वारिंश्योर्जगती, (२३, ३१, ४५) त्रयोविंशयेकत्रिंशीपञ्च-
चत्वारिंशीनां बृहतीगर्भा त्रिष्टुप्, (२९, ५५) एकोनत्रिंशीपञ्चपञ्चाशयोः पुरस्ताद्बृहती, (३४)
चतुस्त्रिंश्याः प्रस्तारपङ्क्तिः, (३८) अष्टात्रिंश्याः पुरोबृहती त्रिपदा परोणिष्ट, [(४८) अष्ट-
चत्वारिंश्याः पृथ्वापङ्क्तिः], (५४, ६४) चतुष्पञ्चाशीचतुःषट्षोर्मुक्तिश्चतुष्टुप्,
(६०) षष्ठ्याश्च परानुष्टुप्त्रिष्टुप् कन्दांसि ॥

सुत्येनोत्तमिता भूमिः सूर्येणोत्तमिता द्यौः ।
ऋतेनादित्यास्तिष्ठन्ति दिवि सोमो अधि श्रितः ॥१॥
सोमेनादित्या बलिनः सोमेन पृथिवी मही ।
अथो नक्षत्राणामेषामुपस्थे सोम आर्हितः ॥२॥
सोमं मन्यते पपिवान्यत्संपिषन्त्योषधिम् ।
सोमं यं ब्रह्माणो विदुर्न तस्याश्नाति पार्थिवः ॥३॥

सुत्येन । उत्तमिता । भूमिः । सूर्येण । उत्तमिता । द्यौः ।
ऋतेन । आदित्याः । तिष्ठन्ति । दिवि । सोमः । अधि । श्रितः ॥ १ ॥
सोमेन । आदित्याः । बलिनः । सोमेन । पृथिवी । मही ।
अथो इति । नक्षत्राणाम् । एषाम् । उपस्थे । सोमः । आर्हितः ॥ २ ॥
सोमम् । मन्यते । पपिष्वान् । यत् । समुपिषन्ति । ओषधिम् ।
सोमम् । यम् । ब्रह्माणः । विदुः । न । तस्य । अश्नाति । पार्थिवः ॥ ३ ॥

Somah

XIV.1.1 Earth is upheld by truth; heaven is upheld by the sun; the solar regions are supported by eternal laws; the elixir of divine love is supreme in heaven. (Rg. X.85.1)

XIV.1.2 By the elixir of divine love, the solar regions are strong; by the divine elixir, the earth is great; the divine elixir is stationed in the midst of all the constellations. (Rg. X.85.2)

XIV.1.3 He, who had drunk, thinks that the herb, which common men crush and grind, is the divine elixir; but which the sages know to be really the elixir, no one tastes that. (Rg. X.85.3)

यत्वा सोम प्रपिबन्ति तत् आ प्यायसे पुनः ।

वायुः सोमस्य रक्षिता समानां मास आकृतिः ॥४॥

आच्छद्विधानैर्गुपितो बाह्वैतैः सोम रक्षितः ।

प्राव्णामिच्छन्तिष्ठसि न ते अश्नाति पार्थिवः ॥५॥

चित्तिरा उपबर्हणं चक्षुरा अभ्यञ्जनम् । द्यौर्भूमिः कोश आसीद्यदयात्सूर्या पतिम् ॥६॥

रैभ्यासीदनुदेयी नाराशंसी न्योचनी । सूर्याया भद्रमिद्वसो गार्थयैति परिष्कृता ॥७॥

स्तोमा आसन्प्रतिधयः कुरीरं छन्द ओपशः ।

सूर्याया अश्विना वराभिरासीत्पुरोगवः ॥८॥

सोमो बहुयुरभवदश्विनास्तामुभा वरा ।

सूर्या यत्पत्ये शंसन्तीं मनसा सविताददात् ॥९॥

यत् । त्वा । सोम । प्रपिबन्ति । ततः । आ । प्यायसे । पुनः ।

वायुः । सोमस्य । रक्षिता । समानाम् । मासः । आऽकृतिः ॥ ४ ॥

आच्छत्स्विधानैः । गुपितः । बाह्वैतैः । सोम । रक्षितः ।

प्राव्णाम् । इत् । शृण्वन् । तिष्ठसि । न । ते । अश्नाति । पार्थिवः ॥ ५ ॥

चित्तिः । आः । उपबर्हणम् । चक्षुः । आः । अभिऽअञ्जनम् ।

द्यौः । भूमिः । कोशः । आसीत् । यत् । अयात् । सूर्या । पतिम् ॥ ६ ॥

रैभी । आसीत् । अनुऽदेयी । नाराशंसी । निऽओचनी ।

सूर्यायाः । भद्रम् । इत् । वासः । गार्थया । एति । परिष्कृता ॥ ७ ॥

स्तोमाः । आसन् । प्रतिऽधयः । कुरीरम् । छन्दः । ओपशः ।

सूर्यायाः । अश्विना । वरा । अग्निः । आसीत् । पुरऽगवः ॥ ८ ॥

सोमः । बहुऽयुः । अवत् । अश्विना । आस्ताम् । उभा । वरा ।

सूर्याम् । यत् । पत्ये । शंसन्तीम् । मनसा । सविता । अददात् ॥ ९ ॥

XIV.1.4 As they consume you, O virile factor (Soma), you then swell up again. The wind element is the protector of the virile factor. The month is the shape of the years. (Ṛg. X.85.5; Variation)

XIV.1.5 O divine elixir, you are concealed by means of coverings, and protected by the vast cosmic tunes known as Bṛhata Sāmāns. You abide listening to the sounds of cosmic vibrations; no terrestrial being can taste you. (Ṛg. X.85.4)

Vivāh (marriage)

XIV.1.6 When Sun's daughter, the bride, goes to her husband, her loving mind becomes the pillow (of her couch), the eye becomes the collyrium; and heaven and earth become her chest of treasure. (Ṛg. X.85.7)

XIV.1.7 The rāibhī verse (verse praising the bride) was her bridal companion; the nārāśansi verse (verse praising the bride groom) was the guide to her home. The dress of the damsel of marriageable age was lovely of course. She goes forth adorned with gāthā (song). (Ṛg. X.85.6; Variation)

XIV.1.8 Hymns (the śtomas) are the cross-bars (of the car); the kurīra metre is the thong of the whip; the twin divines are groomsmen of the bride and fire divine becomes leader of the procession. (Ṛg. X.85.8)

XIV.1.9 The young bachelor (Soma) desires to have a bride; the twin divines become the two groomsmen. The divine impeller (the Savitr, the Sun) gives away the bride, quite ripe in age, to the husband (Soma), with matured intelligence. (Ṛg. X.85.9)

मनो अस्या अन आसीद्गोरासीद्दुत छुदिः ।
 शुक्रावन्द्वाहावास्तां यदयात्सुर्या पतिम् ॥१०॥
 ऋक्सामाभ्यामभिहितौ गावौ ते सामनावेताम् ।
 श्रोत्रे ते चक्रे आस्तां दिवि पन्थाश्चराचरः ॥११॥
 शुचीं ते चक्रे यात्या व्यानो अक्ष आहतः ।
 अनो मनस्मयं सूर्यरोहत्रयती पतिम् ॥१२॥
 सूर्यायां बह्वतुः प्रागात्सविता यमवासृजत् ।
 मघासु हन्यन्ते गावः फल्गुनीषु व्युक्षिते ॥१३॥
 यदश्विना पृच्छमानावयातं त्रिचक्रेण बह्वतु सूर्यायाः ।
 कैर्क चक्रं वामासीत्कृदिष्टाय तस्थुः ॥१४॥
 यदयातं शुभस्पती वरेयं सूर्यामुप ।
 विश्वे देवा अनु तद्धामजानन्पुत्रः पितरमवृणीत पूषा ॥१५॥

मनः । अस्याः । अनः । आसीत् । द्यौः । आसीत् । उत । छुदिः ।
 शुक्रौ । अनद्वाहा । आस्ताम् । यत् । अयात् । सूर्या । पतिम् ॥ १० ॥
 ऋक्सामाभ्याम् । अभिहितौ । गावौ । ते । सामनौ । रेताम् ।
 श्रोत्रे इति । ते । चक्रे इति । आस्ताम् । दिवि । पन्थाः । चराचरः ॥ ११ ॥
 शुची इति । ते । चक्रे इति । यात्याः । विऽआनः । अक्षः । आहतः ।
 अनः । मनस्मयम् । सूर्या । आ । अरोहत् । प्रऽयती । पतिम् ॥ १२ ॥
 सूर्यायाः । बह्वतुः । प्र । अगात् । सविता । यम् । अवऽअसृजत् ।
 मघासु । हन्यन्ते । गावः । फल्गुनीषु । वि । उद्यते ॥ १३ ॥
 यत् । अश्विना । पृच्छमानौ । अयातम् । त्रिऽचक्रेण । बह्वतुम् । सूर्यायाः ।
 कृ । एकम् । चक्रम् । वामम् । आसीत् । कृ । दिष्टाय । तस्थुः ॥ १४ ॥
 यत् । अयातम् । शुभः । पती इति । वरेऽयम् । सूर्याम् । उप ।
 विश्वे । देवाः । अनु । तत् । वामम् । अजानन् । पुत्रः । पितरम् । अवृणीत । पूषा ॥ १५ ॥

- XIV.1.10** The bride goes to her husband's home, her mind is her chariot, and heaven is her covering; the two shining (orbs) (i.e., the sun and moon) are the oxen that draw it. (Rg. X.85.10)
- XIV.1.11** These two oxen yoked by the Ṛk and the Sāman verses march with one pace; the two chariot wheels are your cars; the path of ease and comfort is in the heaven. (Rg. X.85.11 Variation nominal)
- XIV.1.12** As she goes to her Lord, the pair of Sucī (the pure) becomes the swift-moving wheels. The wind is the fastened axle there; the bride mounts the chariot of the mind. (Rg. X.85.12)
- XIV.1.13** The bridal procession of the damsel of marriageable age, bidden farewell by the (bride's) sire, goes forth. In the days of Māgha, the cows are driven; in the day of Phālguni the wedding takes place. (Rg. X.85.13)
- XIV.1.14** O twins divine, when inquiring, you went to the nuptial procession of the damsel of marriageable age (Sūryā) by your three-wheeler (car), then where was one wheel of your car ? Where did you stand and wait for the direction ? (Rg. X.85.14)
- XIV.1.15** O you two lords of benignancy, when you went to the damsel of the marriageable age, worthy of wooing, all the enlightened ones gave assent to you for that. The nourisher Lord (Pūṣā) chose ye like a son his father. (Rg. X.85.15; Variation)

द्वे ते चक्रे सूर्ये ब्रह्माणं ऋतुथा विदुः ।

अथैकं चक्रं यदुहा तदद्वातय इह्दिदुः ॥१६॥

अर्यमणं यजामहे सुबन्धुं पतिवेदनम् ।

उर्वारुकमिव बन्धनात्प्रेतो मुञ्चामि नामुतः ॥१७॥

प्रेतो मुञ्चामि नामुतः सुबद्धाममुतस्करम् ।

यथेयमिन्द्र मीढ्वः सुपुत्रा सुभगासति ॥१८॥

प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशायेन त्वावभ्रात्सविता सुशेवाः ।

ऋतस्य योनौ सुकृतस्य लोके स्योनं ते अस्तु सहस्रं भवत्यै ॥१९॥

भगस्त्वेतो नयतु हस्तगृह्याश्विना त्वा प्र वहतां रथेन ।

गृहान्गच्छ गृहपत्नी यथासौ वशिनी त्वं विदथमा वदासि ॥२०॥

इह प्रियं प्रजायै ते समृध्यतामस्मिन् गृहे गार्हपत्याय जागृहि ।

एना पत्या तन्वः सं स्पृशस्वाथ जिर्विर्विदथमा वदासि ॥२१॥

द्वे इति । ते । चक्रे इति । सूर्ये । ब्रह्माणः । ऋतुथा । विदुः ।

अथ । एकम् । चक्रम् । यत् । गुहा । तत् । अद्वातयः । इत् । विदुः ॥ १६ ॥

अर्यमणम् । यजामहे । सुबन्धुम् । पतिवेदनम् ।

उर्वारुकम् इव । बन्धनात् । प्र । इतः । मुञ्चामि । न । अमुतः ॥ १७ ॥

प्र । इतः । मुञ्चामि । न । अमुतः । सुबद्धाम् । अमुतः । करम् ।

यथा । इयम् । इन्द्र । मीढ्वः । सुपुत्रा । सुभगा । असति ॥ १८ ॥

प्र । त्वा । मुञ्चामि । वरुणस्य । पाशात् । येन । त्वा । अवभ्रात् । सविता । सुशेवाः ।

ऋतस्य । योनौ । सुकृतस्य । लोके । स्योनम् । ते । अस्तु । सहस्रं भवत्यै ॥ १९ ॥

भगः । त्वा । इतः । नयतु । हस्तगृह्या । अश्विना । त्वा । प्र । वहताम् । रथेन ।

गृहान् । गच्छ । गृहपत्नी । यथा । असिः । वशिनी । त्वम् । विदथम् । आ । वदासि ॥ २० ॥

इह । प्रियम् । प्रजायै । ते । सम् । ऋध्यताम् । अस्मिन् । गृहे । गार्हपत्याय । जागृहि ।

एना । पत्या । तन्वम् । सम् । स्पृशस्व । अथ । जिर्विः । विदथम् । आ । वदासि ॥ २१ ॥

XIV.1.16 O bride, the learned persons in their season know your two chariot wheels (the sun and moon); the other third wheel (the year) which is concealed, is known to those wise only who are aware of the highest truth. (Rg. X.85.16)

XIV.1.17 We worship the eternal law-giver, a kind friend, a husband-finder. Like a melon from its stalk, from here I release you, not from there.

XIV.1.18 From here I release her completely, not from there. I make her bound securely at that place, so that, O bounteous resplendent Lord, she is blessed with good sons and nuptial bliss.

XIV.1.19 I release you completely from the venerable Lord's (Varuṇa) fetters, with which the propitious creator Lord had bound you. In the abode of the right and in the world of good deeds, may there be bliss for you along with your wooer. (Rg. X.85.24; Variation)

XIV.1.20 May the Lord of wealth and glory (Bhāga) conduct you from here grasping your hand; may the twin divine doctors (Aśvinau) transport you in their chariot.; go to the house, so that you may become the mistress of the house. Having control over all, speak amicably to the gathering.

XIV.1.21 May there be pleasing prosperity for your progeny here. Be alert and vigilant to household duties in this house. Closely united your person with this man, your husband. Then having reached the ripe old age, you will speak in the councils.

इहेव स्तं मा वि यौष्टं विश्वमायुर्व्यंश्नुतम् ।
 क्रीडन्तौ पुत्रैर्नमृभिर्मोदमानौ स्वस्तकौ ॥२२॥
 पूर्वापरं चरतो माययेतौ शिशु क्रीडन्तौ परि यातोर्णवम् ।
 विश्वान्यो भुवना विचष्ट ऋतूरन्यो विदधञायसे नवः ॥२३॥
 नवोनवो भवसि जायमानोह्मा केतुरुषसामिष्यग्रम् ।
 भागं देवेभ्यो वि दधास्यायन् प्र चन्द्रमस्तिरसे दीर्घमायुः ॥२४॥
 परा देहि शामुल्यं ब्रह्मभ्यो वि भञ्ज वसु ।
 कृत्यैषा पृहती भुत्वा जाया विशते पतिम् ॥२५॥
 नीललोहितं भवति कृत्यासक्तिर्व्यज्यते ।
 एधन्ते अस्या ज्ञातयः पतिर्वन्धेषु बध्यते ॥२६॥
 अश्लीला तनूर्भवति रुशती पापयामुया ।
 पतिर्यद्वधोऽ वाससः स्वमङ्गमभ्यूर्णते ॥२७॥

इह । एव । स्तम् । मा । वि । यौष्टम् । विश्वम् । आयुः । वि । अश्नुतम् ।
 क्रीडन्तौ । पुत्रैः । नमृभिः । मोदमानौ । सुऽस्तकौ ॥ २२ ॥
 पूर्वऽपरम् । चरतः । मायया । एतौ । शिशु इति । क्रीडन्तौ । परि । यातः । अर्णवम् ।
 विश्वा । अन्यः । भुवना । विऽचष्टे । ऋतून् । अन्यः । विऽदधत् । जायसे । नवः ॥ २३ ॥
 नवऽनवः । भवसि । जायमानः । अहाम् । केतुः । उषसाम् । एषि । अग्रम् ।
 भागम् । देवेभ्यः । वि । दधासि । आऽयन् । प्र । चन्द्रमः । तिरसे । दीर्घम् । आयुः ॥ २४ ॥
 परा । देहि । शामुल्यम् । ब्रह्मभ्यः । वि । भञ्ज । वसु ।
 कृत्या । एषा । पृहती । भुत्वा । आ । जाया । विशते । पतिम् ॥ २५ ॥
 नीललोहितम् । भवति । कृत्या । आसक्तिः । वि । अज्यते ।
 एधन्ते । अस्याः । ज्ञातयः । पतिः । बन्धेषु । बध्यते ॥ २६ ॥
 अश्लीला । तनूः । भवति । रुशती । पापया । अमुया ।
 पतिः । यत् । वधः । वाससः । स्वम् । अङ्गम् । अभिऽऽर्णते ॥ २७ ॥

- XIV.1.22** May both of you stay just here. May you not be seperated. May you enjoy the whole span of your life playing with children and grand-children, (of sons and daughters, both) rejoicing in your comfortable house. (Rg. X.85.42; Variation)

Somārkau

- XIV.1.23** Moving one after the other by invisible force, these two playful children go up to the ocean. One of them oversees all the beings. You, the other one, are born anew making the seasons. (Rg. X.85.18; Variation)

Candramāḥ

- XIV.1.24** Born afresh you are ever-new. A pennant of days, you go before dawns. You allot to the bounties of Nature their share as you come. You prolong our life-span, O delightful moon. (Rv. X.85.19 Variation)

Marriage Ceremonies

- XIV.1.25** (O wife), put away the garment soiled by the body; give wealth to the learned priests. The Kṛttaipa, the feeling of uncertainty has become active; it has gone to the husband's heart as his wife. (Rg. X.85.29)

- XIV.1.26** Blue and red becomes her form (married wife). The kṛtya (the uncertainty factor) clinging to her is left behind. May her kinsmen in husband's family prosper. The husband is bound fast in bonds of love. (Rg. X.85.28)

- XIV.1.27** Coarse and vulgar becomes his body hurting with this malignity, if the husband wraps his member with the bride's garment. (Rg. X.85.30; Variation)

आशसनं विशसनमथो अधिविकर्तनम् ।
 सूर्यायाः पश्य रूपाणि तानि ब्रह्मोत शुम्भति ॥२८॥
 तृष्टमेतत्कर्तुकमपाष्टवद्विषवन्नैतदत्तवे ।
 सूर्या यो ब्रह्मा वेद स इद्धाधूयमर्हति ॥२९॥
 स इत्तस्योनं हरति ब्रह्मा वासः सुमङ्गलम् ।
 प्रार्यश्चित्तिं यो अध्येति येन जाया न रिप्यति ॥३०॥

युवं भगं सं भरतं समृद्धमृतं वदन्तावृतोद्येषु ।
 ब्रह्मणस्पते पतिमस्यै रोचय चारुं संभलो वदतु वार्चमेताम् ॥३१॥
 इहेर्दसाथ न परो गमाथेमं गावः प्रजया वर्धयाथ ।
 शुभं यतीरुस्त्रियाः सोमवर्चसो विश्वे देवाः क्रन्निह वो मनीसि ॥३२॥
 इमं गावः प्रजया सं विशाथायं देवानां न मिनाति भागम् ।
 अस्मै वः पुषा मरुतश्च सर्वे अस्मै वो धाता सविता सुवाति ॥३३॥

आशसनम् । विशसनम् । अथो इति । अधिविकर्तनम् ।
 सूर्यायाः । पश्य । रूपाणि । तानि । ब्रह्मा । उत । शुम्भति ॥ २८ ॥
 तृष्टम् । एतत् । कर्तुकम् । अपाष्टवत् । विषवत् । न । एतत् । अत्तवे ।
 सूर्याम् । यः । ब्रह्मा । वेद । सः । इत् । वाधूयम् । अर्हति ॥ २९ ॥
 सः । इत् । तत् । रथोनम् । हरति । ब्रह्मा । वासः । सुमङ्गलम् ।
 प्रार्यश्चित्तिम् । यः । अधिष्टति । येन । जाया । न । रिप्यति ॥ ३० ॥
 युवम् ! भगम् । सम् । भरतम् । समृद्धम् । ऋतम् । वदन्तौ । ऋतुऽउद्येषु ।
 ब्रह्मणः । पते । पतिम् । अस्यै । रोचय । चारुं । सम्भलः । वदतु । वार्चम् । एताम् ॥
 इह । इत् । असाथ । न । पुरः । गमाथ । इमम् । गावः । प्रजया । वर्धयाथ ।
 शुभम् । यतीः । उस्त्रियाः । सोमवर्चसः । विश्वे । देवाः । क्रन् । इह । वः । मनीसि ॥३२॥
 इमम् । गावः । प्रजया । सम् । विशाथ । अयम् । देवानाम् । न । मिनाति । भागम् ।
 अस्मै । वः । पुषा । मरुतः । च । सर्वे । अस्मै । वः । धाता । सविता । सुवाति ॥३३॥

XIV.1.28 Cutting up, cutting through, and also cutting to small pieces (the heart as if); look at the beauteous forms of the damsel of marriageable age. The wise one makes them splendid. (Rg. X.85.35; Variation)

XIV.1.29 This is thirst-causing, bitter, full of barbs, mixed with poison; it is not to be consumed. The wise man, who understands well the damsel of marriageable age, deserves indeed the bride's garment. (Rg. X.85.34; Variation)

XIV.1.30 Surely he, the learned and wise one (Brahman) takes that pleasing and auspicious robe, who studies the ways of atonement, so that the wife is never harmed.

XIV.1.31 May both of you accumulate rich wealth speaking right unto right - speaking persons. O Lord of sacred knowledge, make the husband dear and pleasant to her. Let the husband speak so sweetly to her.

XIV.1.32 May you remain just here. Do not go away. O cows, may you make him prosper with progeny. O cows, lustrous like moon, you bring good fortune. May all the bounties of nature endear this place to your hearts.

XIV.1.33 O cows, enter this house along with your progeny. This man does not diminish the allotted portion of enlightened ones. For him, may the nourisher Lord and the all the cloud-bearing winds, for him, may the sustainer and the inspirer Lord quicken you.

अ॒नु॒क्ष॒रा ऋ॒ज॒वः स॒न्तु प॒न्था॒नो येभिः॑ स॒खा॒यो य॒न्ति नो व॒रे॒यम् ।
सं भ॒गेन॑ स॒म॒र्य॒म्णा सं धा॒ता सृ॒ज॒तु व॒र्च॒सा ॥३४॥

यच्च॑ व॒र्चो अ॒क्षे॒षु सु॒रा॒यां च॒ यदा॑हि॒तम् ।
य॒द्रो॒ष्व॒श्वि॒ना व॒र्च॒स्तेने॒मां व॒र्च॒साव॑तम् ॥३५॥
येन॑ म॒हान॒घ्या ज॒घन॑म॒श्वि॒ना येन॑ वा सु॒रा ।
येना॒क्षा अ॒भ्य॒षि॒च्यन्त॑ तेने॒मां व॒र्च॒साव॑तम् ॥३६॥

यो अ॒नि॒ध्मो दी॒दय॑द॒प्स्व॒न्त॒र्यं वि॒प्रा॒स ई॒ड॒ते अ॒ध्व॒रेषु॑ ।
अ॒पां न॒पा॒न्मधु॑मती॒रपो॑ दा॒ याभि॑रि॒न्द्रो वावृ॑धे वी॒र्या॑वान् ॥३७॥
इ॒दम॒हं रु॒श॒न्तं ग्रा॒भं त॑नू॒दूषि॑मपौ॒हामि॑ । यो भ॒द्रो रो॑च॒नस्त॑मु॒द॒चामि॑ ॥३८॥

आस्यै॑ ब्रा॒ह्म॒णाः स्र॒प॒नीर्ह॑रन्त्ववी॒रघ्नी॑रु॒द॒ज॒न्त्वापः॑ ।
अ॒र्य॒म्णो अ॒ग्निं प॑र्येतु पू॒षन्प्र॑तीक्षन्ते श्वशू॒रो दे॒व॒र॒श्च ॥३९॥

अ॒नु॒क्ष॒राः । ऋ॒ज॒वः । स॒न्तु । प॒न्था॒नः । येभिः॑ । स॒खा॒यः । य॒न्ति । नः॑ । व॒रे॒ऽयम् ।
सम् । भ॒गेन॑ । सम् । अ॒र्य॒म्णा । सम् । धा॒ता । सृ॒ज॒तु । व॒र्च॒सा ॥ ३४ ॥

यत् । च॒ । व॒र्चः॑ । अ॒क्षे॒षु । सु॒रा॒याम् । च॒ । यत् । आ॒हि॒तम् ।
यत् । गो॒षु । अ॒श्वि॒ना । व॒र्चः॑ । तेन॑ । इ॒माम् । व॒र्च॒सा । अ॒व॒त॒म् ॥ ३५ ॥

येन॑ । म॒हा॒ऽन॒घ्याः । ज॒घन॑म् । अ॒श्वि॒ना । येन॑ । वा । सु॒रा ।
येन॑ । अ॒क्षाः । अ॒भि॒ऽसि॑च्यन्त । तेन॑ । इ॒माम् । व॒र्च॒सा । अ॒व॒त॒म् ॥ ३६ ॥

यः । अ॒नि॒ध्मः । दी॒दय॑त् । अ॒प्सु । अ॒न्तः । यम् । वि॒प्रा॒सः । ई॒ड॒ते । अ॒ध्व॒रेषु॑ ।
अ॒पां । न॒पा॒त् । मधु॑मती॒रपः॑ । अ॒पः । दाः । याभिः॑ । इ॒न्द्रः । वावृ॑धे । वी॒र्या॑वान् ॥३७॥

इ॒दम् । अ॒हम् । रु॒श॒न्तम् । ग्रा॒भम् । त॑नू॒दूषि॑म् । अ॒पं । उ॒हामि॑ ।
यः । भ॒द्रः । रो॒च॒नः । तम् । उ॒त् । अ॒चामि॑ ॥ ३८ ॥

आ । अ॒स्यै॑ । ब्रा॒ह्म॒णाः । स्र॒प॒नीः । ह॒रन्तु॑ । अ॒वी॒र॒घ्नीः । उ॒त् । अ॒ज॒न्तु॑ । आ॒पः ।
अ॒र्य॒म्णः । अ॒ग्निम् । प॒रि॑ । ए॒तु । पू॒षन् । प्र॒ति॑ । ई॒क्षन्ते॑ । श्वशू॒रः । दे॒व॒र॒श्च ॥ ३९ ॥

XIV.1.34 May the pathways, by which our friends travel for wooing, be free from thorns and straight. May the sustainer Lord along with the Lord of good fortune and with Ordainer Lord invest (this couple) with lustre. (Rg. X.85.23; Variation)

XIV.1.35 What attractiveness is there in dice and what attractiveness is there in wine, what attractiveness is there in kine, with that attractiveness, O twins divine, may you invest this maiden.

XIV.1.36 The attractiveness, with which the thighs of a stark naked lady are endowed, or with which the wine (is endowed); with which dice have been sprinkled, with that attractiveness, may you invest this maiden.

XIV.1.37 O child of the waters (i.e., the fire), may you, who shine within the waters without any fuel, and whom the wise ones praise at the sacrifices, give us waters rich in sweetness, with which the resplendent one grows mighty.

XIV.1.38 Now I throw away the injurious (waters), causing seizure and spoiling the body. What is good and sparkling, that (water), I take up.

XIV.1.39 Let the learned ones bring bathing water for this maiden. Let her go around the fire of the eternal law-giver. O nourisher Lord, father-in-law and the brother-in-law are waiting for her.

शं ते हिरण्यं शम्भुं सन्त्वापः शं मेथिर्भवतु शं युगस्य तर्षी ।
शं त आपः शतपवित्रा भवन्तु शम्भु पत्या तन्वं सं स्पृशस्व ॥४०॥

खे रथस्य खेनसः खे युगस्य शतक्रतो ।

अपालामिन्द्र त्रिष्पुत्वाकृणोः सूर्यत्वचम् ॥४१॥

आशासाना सौमनसं प्रजां सौभाग्यं रयिम् ।

पत्युरनुव्रता भूत्वा सं नह्यस्वामृताय कम् ॥४२॥

यथा सिन्धुर्नदीनां साम्राज्यं सुषुवे वृषा ।

एवा त्वं सम्राड्येधि पत्युरस्तं परेत्य ॥४३॥

सम्राड्येधि श्वशुरेषु सम्राड्युत देवृषु ।

ननान्दुः सम्राड्येधि सम्राड्युत श्वश्र्वाः ॥४४॥

या अकृन्तन्नवयन्याश्च तन्निरे या देवीरन्तौ अभितोददन्त ।

तास्त्वा जरसे सं व्ययन्त्वायुष्मतीदं परि धत्स्व वासः ॥४५॥

शम् । ते । हिरण्यम् । शम् । ऊं इति । सन्तु । आपः । शम् । मेथिः । भवतु । शम् ।
युगस्य । तर्षी । शम् । ते । आपः । शतपवित्राः । भवन्तु । शम् । ऊं इति । पत्या ।
तन्वम् । सम् । स्पृशस्व ॥ ४० ॥

खे । रथस्य । खे । अनसः । खे । युगस्य । शतक्रतो इति शतक्रतो ।
अपालाम् । इन्द्र । त्रिः । पुत्वा । अकृणोः । सूर्यत्वचम् ॥ ४१ ॥

आशासाना । सौमनसम् । प्रजाम् । सौभाग्यम् । रयिम् ।
पत्युः । अनुव्रता । भूत्वा । सम् । नह्यस्व । अमृताय । कम् ॥ ४२ ॥

यथा । सिन्धुः । नदीनाम् । साम्राज्यम् । सुषुवे । वृषा ।
एव । त्वम् । सम्राड्वाङ्गी । एधि । पत्युः । अस्तम् । पराड्यत्यं ॥ ४३ ॥

सम्राड्वाङ्गी । एधि । श्वशुरेषु । सम्राड्वाङ्गी । उत । देवृषु ।
ननान्दुः । सम्राड्वाङ्गी । एधि । सम्राड्वाङ्गी । उत । श्वश्र्वाः ॥ ४४ ॥

याः । अकृन्तन् । अवयन् । याः । च । तन्निरे । याः । देवीः । अन्तान् । अभितः । अददन्त ।
ताः । त्वा । जरसे । सम् । व्ययन्तु । आयुष्मती । इदम् । परि । धत्स्व । वासः ॥ ४५ ॥

XIV.1.40 May the gold be auspicious to you; auspicious be waters; auspicious be the central pillar; auspicious be the perforation of the yoke; may the waters, cleansing in a hundred ways, be auspicious to you. May you closely unite your person with your husband in happiness.

XIV.1.41 Thrice, the resplendent Lord, the selfless worker of hundreds of deeds, cleansed the sinning woman, first having dragged her through the hole of a chariot (i.e., body physically cleaned); then she has been passed through the hole of a cart, (i.e., her vital breathing complex cleaned) and lastly from the hole of the yoke (i.e., spiritually cleaned by the system of the Yoga). Her skin thus finally becomes resplendent like the sun. (Rg. VIII.91.7)

XIV.1.42 Desiring friendliness (affection), offspring, marital bliss, and wealth, being devoted to your husband, prepare yourself for immortal happiness.

XIV.1.43 Just as mighty sindhu (river) has won supremacy of the streams, so going to your husband's house, may you prosper as a queen supreme.

XIV.1.44 May you prosper as a queen suprême among your father-in-law, and also queen supreme among your brothers-in-law. Be a queen to your sister-in-law, and also a queen to your mother-in-law.

XIV.1.45 The divinities that have spun, woven and that have stretched (the wrap), the divinities that have drawn the ends on all sides, may they weave you nicely upto ripe old age. Enjoying a good long life, endue this garment.

जीवं रुदन्ति वि नयन्त्यध्वरं दीर्घामनु प्रसितिं दीध्युनरः ।
 वामं पितृभ्यो य इदं समीरिरे मयः पतिभ्यो जनये परिष्वजे ॥४६॥
 स्योनं ध्रुवं प्रजायै धारयामि तेऽर्मानं देव्याः पृथिव्या उपस्थै ।
 तमा तिष्ठानुमाद्या सुवर्चा दीर्घं त आयुः सविता कृणोतु ॥४७॥
 येनामिरस्या भूम्या हस्तं जग्राह दक्षिणम् ।
 तेन गृह्णामि ते हस्तं मा व्यथिष्ठा मया सह प्रजया च धनेन च ॥४८॥
 देवस्तं सविता हस्तं गृह्णातु सोमो राजा सुप्रजसं कृणोतु ।
 अग्निः सुभगां जातवेदाः पत्ये पत्नीं जरदंष्ट्रि कृणोतु ॥४९॥
 गृह्णामि ते सौभगत्वाय हस्तं मया पत्या जरदंष्ट्रिर्यथासः ।
 भगो अर्यमा सविता पुरंधिर्महं त्वादुर्गाहपत्याय देवाः ॥५०॥
 भगस्ते हस्तमग्रहीत्सविता हस्तमग्रहीत् ।
 पत्नी त्वमसि धर्मेणाहं गृहपतिस्त्वम् ॥५१॥

जीवम् । रुदन्ति । वि । नयन्ति । अध्वरम् । दीर्घाम् । अनु । प्रसितिम् । दीध्युः । नरः ।
 वामम् । पितृभ्यः । ये । इदम् । समीरिरे । मयः । पतिभ्यः । जनये । परिष्वजे ॥ ४६ ॥
 स्योनम् । ध्रुवम् । प्रजायै । धारयामि । ते । अर्मानम् । देव्याः । पृथिव्याः । उपस्थै ।
 तम् । आ । तिष्ठ । अनुमाद्या । सुवर्चाः । दीर्घम् । ते । आयुः । सविता । कृणोतु ॥४७॥
 येन । अग्निः । अस्याः । भूम्याः । हस्तम् । जग्राह । दक्षिणम् ।
 तेन । गृह्णामि । ते । हस्तम् । मा । व्यथिष्ठाः । मया । सह । प्रजया । च । धनेन । च ॥४८॥
 देवः । ते । सविता । हस्तम् । गृह्णातु । सोमः । राजा । सुप्रजसम् । कृणोतु ।
 अग्निः । सुभगाम् । जातवेदाः । पत्यै । पत्नीम् । जरदंष्ट्रिम् । कृणोतु ॥ ४९ ॥
 गृह्णामि । ते । सौभगत्वाय । हस्तम् । मया । पत्या । जरदंष्ट्रिः । यथा । असः ।
 भगः । अर्यमा । सविता । पुरंधिर्महम् । त्वा । अदुः । गाह्यपत्याय । देवाः ॥ ५० ॥
 भगः । ते । हस्तम् । अग्रहीत् । सविता । हस्तम् । अग्रहीत् ।
 पत्नी । त्वम् । असि । धर्मेणा । अहम् । गृहपतिः । त्वम् ॥ ५१ ॥

XIV.1.46 There are men, who grieve for the life (of their wives lying seriously ill), and get them admitted to sacred places for treatment. In the prayful mood, they wish them a long life and hold them in their embraces; they ask their elders to pray for recovery. Upon such husbands, the wives bestow their love and long for their embraces. (Rg. X.40.10; Variation nominal)

XIV.1.47 In the lap of the earth divine, I hold this auspicious stone firmly for your offsprings. Stand upon it, delighted and lustrous. May the creator Lord make your life span long.

XIV.1.48 Whereby the adorable Lord (Agni) grasped the right hand of this earth, thereby I grasp your hand. May you not be anguished living with me with children and with wealth.

XIV.1.49 May the creator Lord take hold of your hand. May the blissful Lord, the sovereign, bless you with good offspring. May the adorable Lord, cognizant of all, make the wife full of marital bliss for the husband till old age.

XIV.1.50 I accept your hand for good fortune, that you attain old age with me as your husband. Our Lord of grace, cosmic orders, creation and wisdom, has given you to me that I may be the master of a household. (Rg X.85.36; Variation nominal)

XIV.1.51 The Lord of good fortune (Bhaga) has taken hold of your hand; the creator Lord has taken hold of your hand. You are the wife by established law and (by established law) I am your house-holder (husband).

ममेयमस्तु पोष्या मह्यं त्वादाद्बृहस्पतिः ।

मया पत्या प्रजावति सं जीव शरदः शतम् ॥५२॥

त्वष्टा वासो व्यदिधाच्छुभे कं बृहस्पतेः प्रशिषा कवीनाम् ।

तेनेमां नारीं सविता भगश्च सूर्यामिव परि धत्तां प्रजया ॥५३॥

इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी मातरिश्वा मित्रावरुणा भगो अश्विनोभा ।

बृहस्पतिर्मरुतो ब्रह्म सोम इमां नारीं प्रजया वर्धयन्तु ॥५४॥

बृहस्पतिः प्रथमः सूर्यायाः शीर्षे केशां अकल्पयत् ।

तेनेमामश्विना नारीं पत्ये सं शोभयामसि ॥५५॥

इदं तद्रूपं यदवस्त योषा जायां जिज्ञासे मनसा चरन्तीम् ।

तामन्वर्तिष्ये सखिभिर्नवगवैः क इमान्विद्वान्वि चर्त पाशान् ॥५६॥

अहं वि प्यामि मयि रूपमस्या वेददित्यश्मनसः कुलार्यम् ।

न स्तेयमग्नि मनसोदमुच्ये स्वयं श्रद्धानो वरुणस्य पाशान् ॥५७॥

मम । इयम् । अस्तु । पोष्या । मह्यम् । त्वा । अंदात् । बृहस्पतिः ।

मया । पत्या । प्रजावति । सम् । जीव । शरदः । शतम् ॥ ५२ ॥

त्वष्टा । वासः । वि । अद्धात् । शुभे । कम् । बृहस्पतेः । प्रशिषा । कवीनाम् ।

तेन । इमाम् । नारीम् । सविता । भगः । च । सूर्यामिव । परि । धत्ताम् । प्रजया ॥ ५३ ॥

इन्द्राग्नी इति । द्यावापृथिवी इति । मातरिश्वा । मित्रावरुणा । भगः । अश्विना । उभा ।

बृहस्पतिः । मरुतः । ब्रह्म । सोमः । इमाम् । नारीम् । प्रजया । वर्धयन्तु ॥ ५४ ॥

बृहस्पतिः । प्रथमः । सूर्यायाः । शीर्षे । केशान् । अकल्पयत् ।

तेन । इमाम् । अश्विना । नारीम् । पत्ये । सम् । शोभयामसि ॥ ५५ ॥

इदम् । तत् । रूपम् । यत् । अवस्त । योषा । जायाम् । जिज्ञासे । मनसा । चरन्तीम् ।

ताम् । अनु । अतिष्ये । सखिभिः । नवगवैः । कः । इमान् । विद्वान् । वि । चर्त । पाशान् ॥

अहम् । वि । प्यामि । मयि । रूपम् । अस्याः । वेदत् । इत् । पश्यन् । मनसः । कुलार्यम् ।

न । स्तेयम् । अग्नि । मनसा । उत् । अमुच्ये । स्वयम् । श्रद्धानः । वरुणस्य । पाशान् ॥ ५७ ॥

XIV.1.52 Let it be my care to nourish her. The Lord supreme has given you to me. May you, blessed with children, live with me, your husband, through a hundred autumns.

XIV.1.53 The cosmic Architect (Tvaṣṭr) has made the garment for her weal and happiness by the direction of the Lord supreme and the sages. May the creator Lord and the Lord of good fortune endure this woman with this garment, as they endure a marriable maid with progeny.

XIV.1.54 May the Lord resplendent and adorable, the heaven and earth, the wind of the midspace, the Lord of good fortune, and both the twin physicians, the Lord supreme, the cloud-bearing winds, the Lord of sacred knowledge, and the blissful Lord, make this woman prosper with offsprings.

XIV.1.55 First of all, the Lord supreme arrange the hair on the head of a maiden of marriageable age. Thereby, O twins divine, we adorn beautifully this woman for her husband.

XIV.1.56 This is the beauty with which the young maiden is invested. I am curious to know how her mind moves. I shall follow her with my companions ninefold (navagva). Who is the learned one, that has untied these fetters ?

XIV.1.57 I reflect her beauty in myself. Watching her, the nest of my mind, I have come to know. I shall not eat stealthily. Unloosening the fetters of the venerable Lord, I free myself in mind.

प्र त्वा मुञ्चामि वरुणस्य पाशाद्येन त्वाबन्धात्सविता सुशेवाः ।
 उरुं लोकं सुगमत्र पन्थां कृणोमि तुभ्यं सहपन्थै वधु ॥५८॥
 उच्यच्छध्वमप रक्षो हनाथेमां नारीं सुकृते दधात ।
 धाता विपश्चित्पतिमस्यै विवेद भगो राजा पुर एतु प्रजानन् ॥५९॥
 भगस्ततक्ष चतुरः पादान्भगस्ततक्ष चत्वार्युष्पलानि ।
 त्वष्टा पिपेश मध्यतोनु वर्धन्त्सा नो अस्तु सुमङ्गली ॥६०॥
 सुकिंशुकं वहतुं विश्वरूपं हिरण्यवर्णं सुवृत्तं सुचक्रम् ।
 आ रोह सूर्ये अमृतस्य लोकं स्योनं पतिभ्यो वहतुं कृणु त्वम् ॥६१॥

अभ्रातृघ्नीं वरुणापशुघ्नीं बृहस्पते ।

इन्द्रापतिघ्नीं पुत्रिणीमास्मभ्यं सवितर्वह ॥६२॥

मा हिंसिष्टं कुमार्यं स्थूणे देवकृते पथि ।

शालाया देव्या द्वारं स्योनं कृणो वधूपथम् ॥६३॥

प्र । त्वा । मुञ्चामि । वरुणस्य । पाशात् । येन । त्वा । अबन्धात् । सविता । सुशेवाः ।

उरुम् । लोकम् । सुगम् । अत्र । पन्थाम् । कृणोमि । तुभ्यम् । सहपन्थै । वधु ॥ ५८ ॥

उत् । उच्यच्छ्वम् । अप । रक्षः । हनाथ । इमाम् । नारीम् । सुकृते । दधात ।

धाता । विपः । चित् । पतिम् । अस्यै । विवेद । भगः । राजा । पुरः । एतु । प्रजानन् ॥ ५९ ॥

भगः । ततक्ष । चतुरः । पादान् । भगः । ततक्ष । चत्वारि । उष्पलानि ।

त्वष्टा । पिपेश । मध्यतः । अनु । वर्धन् । सा । नः । अस्तु । सुमङ्गली ॥ ६० ॥

सुकिंशुकम् । वहतुम् । विश्वरूपम् । हिरण्यवर्णम् । सुवृत्तम् । सुचक्रम् ।

आ । रोह । सूर्ये । अमृतस्य । लोकम् । स्योनम् । पतिभ्यः । वहतुम् । कृणु । त्वम् ॥ ६१ ॥

अभ्रातृघ्नीम् । वरुण । अपशुघ्नीम् । बृहस्पते ।

इन्द्र । अपतिघ्नीम् । पुत्रिणीम् । आ । अस्मभ्यम् । सवितः । वह ॥ ६२ ॥

मा । हिंसिष्टम् । कुमार्यम् । स्थूणे इति । देवकृते । पथि ।

शालायाः । देव्याः । द्वारम् । स्योनम् । कृणुः । वधूपथम् ॥ ६३ ॥

- XIV.1.58** I release you completely from the venerable Lord's (Varuṇa's) fetters, with which the propitious creator Lord had bound you. O bride, plenty of accommodation and an easy approach, I make for you along with your husband. (Av. XIV.1.19; Variation)
- XIV.1.59** Raise your weapons up; smite away the destroyers of life. Set this woman in the world of virtue. The wise sustainer Lord has found a husband for her. May the Lord of good fortune, the foreknowing sovereign, lead her in front.
- XIV.1.60** The Lord of good fortune (Bhaga) has fashioned the four feet (of the litter); the Lord of good fortune has wrought the four pieces (of the frame). The cosmic architect (Tvaṣṭṛ) has adorned the straps in the middle. May she be very auspicious for us.
- XIV.1.61** O maiden of marriageable age (Sūrya), mount this chariot, decked with beautiful flowers, painted in all the hues, golden-coloured, strong wheeled and rolling smoothly, which is like the abode of immortality. Make this chariot comfortable for your husband.
- XIV.1.62** O venerable Lord, bring her, unharmed the brothers; O Lord supreme, bring her unharmed the cattle; O resplendent Lord, bring her unharmed the husband; O creator Lord, bring her blessed with children to us.
- XIV.1.63** O two pillars, may you not hurt the maiden, traversing the path laid by the enlightened ones. We make the door of the divine home a pleasant path for the bride.

ब्रह्मापरं युज्यतां ब्रह्म पूर्वं ब्रह्मान्ततो मध्यतो ब्रह्म सर्वतः ।

अनाव्याधां देवपुरां प्रपद्य शिवा स्योना पतिलोके वि राज ॥६४॥

ब्रह्म । अपरम् । युज्यताम् । ब्रह्म । पूर्वम् । ब्रह्म । अन्ततः । मध्यतः । ब्रह्म । सर्वतः ।

अनाव्याधाम् । देवपुराम् । प्रपद्य । शिवा । स्योना । पतिलोके । वि । राज ॥६४॥

(२) द्वितीयं सूक्तम्

(१-७५) पञ्चसप्तयुचस्यास्य सूक्तस्य सावित्री सूर्या ऋषिका । (१-९, १२-३५, ३७-७५) प्रथमादिनवर्चा द्वादश्यादि-
चतुर्विंशतेः सप्तत्रिंशद्येकोनचत्वारिंशत्स्थात्मा, (१०) दशम्या यश्मनाशनम्, (११) एकादश्या दम्पत्योः परिपन्थि-
नाशनम्, (३६) षड्विंश्याश्च देवा देवताः । (१-४, ७-८, १०-११, १६, २१-२३, २७-३०, ४५-४६, ५३-५८,
६३-६७, ७२-७३) प्रथमादिचतसृणां सप्तम्यष्टमीदशम्येकादशीषोडश्यानामेकविंश्यादितृचस्य सप्तविंश्यादिचतसृणां
पञ्चचत्वारिंशीषट्चत्वारिंशद्योस्त्रिपञ्चादश्यादितृचद्वयस्य त्रिषष्ट्यादिपञ्चानां द्विसप्ततितमात्रिसप्ततितमयोश्चतुष्टुप,
(५-६, १२, ३१, ४०) पञ्चमीषष्ठीद्वादश्येकत्रिंशीचत्वारिंशीनां जगती, (९) नवम्यास्यवसाना षट्पदा विराड-
त्यष्टिः, (१३-१४, १७-१९, ४१-४२, ४९, ६१, ७०, ७४-७५) त्रयोदशीचतुर्दशयोः सप्तदश्यादितृचस्यै-
कचत्वारिंशीद्विचत्वारिंशद्येकोनपञ्चादश्येकषष्ठीसप्ततितमाचतुःसप्ततितमापञ्चसप्ततितमानां [(२४-२५, ३२, ३४,
३६, ३८) चतुर्विंशीपञ्चविंशीद्वात्रिंशीचतुस्त्रिंशीषड्विंशष्टात्रिंशीनाञ्च] त्रिष्टुप्, (१५, ५१) पञ्चदश्येकपञ्चा-
शयोर्भुगिन्नष्टुप्, (२०) विंश्याः पुरस्ताद्बृहती, [(२६) षड्विंश्या विराडनुष्टुप्, (३३) त्रयस्त्रिंश्या विराडा-
स्तारपङ्क्तिः, (३५) पञ्चत्रिंश्याः पुरोबृहती त्रिष्टुप्, (३७, ३९) सप्तत्रिंशद्येकोनचत्वारिंशद्योर्भुगिन्नष्टुप्,
(४३) त्रिचत्वारिंश्यास्त्रिष्टुप्पङ्क्तिः, (४४) चतुश्चत्वारिंश्याः प्रस्तारपङ्क्तिः, [(४७) सप्तचत्वा-
रिंश्याः पथ्याबृहती], (४८) अष्टचत्वारिंश्याः सप्तपङ्क्तिः, [(५०) पञ्चादश्या उपरिष्टाद्बृहती],
(५२) द्विपञ्चादश्या विराट्पुरुषिण्क्, (५९-६०, ६२) एकोनषष्ठीषष्ठीद्विषष्टीनां पथ्यापङ्क्तिः,
[(६८) अष्टपष्ट्याः विराट् पुर उणिक्], (६९) एकोनसप्ततितमायास्यवसाना षट्पदा-
तिशक्ती, (७१) एकसप्ततितमायाश्च बृहती छन्दांसि ॥

तुभ्यमग्ने पर्यवहन्त्सूर्या बृहतुना सह ।

स नः पतिभ्यो जायां दा अग्ने प्रजया सह ॥१॥

पुनः पत्नीमभिरदादायुषा सह वर्चसा ।

दीर्घायुरस्या यः पतिर्जीवाति शरदः शतम् ॥२॥

सोमस्य जाया प्रथमं गन्धर्वस्तेपरः पतिः ।

तृतीयो अग्निष्टे पतिस्तुरीयस्ते मनुष्यजाः ॥३॥

तुभ्यम् । अग्ने । परि । अवहन् । सूर्याम् । बृहतुना । सह ।

सः । नः । पतिभ्यः । जायाम् । दा । अग्ने । प्रजया । सह ॥ १ ॥

पुनः । पत्नीम् । अभिः । अदात् । आयुषा । सह । वर्चसा ।

दीर्घायुः । अस्याः । यः । पतिः । जीवाति । शरदः । शतम् ॥ २ ॥

सोमस्य । जाया । प्रथमम् । गन्धर्वः । ते । अपरः । पतिः ।

तृतीयः । अग्निः । ते । पतिः । तुरीयः । ते । मनुष्यजाः ॥ ३ ॥

- XIV.1.64** Let the sacred knowledge be applied after as well as before; let the sacred knowledge (be applied) at the end, in the middle and all around. Having arrived at the impenetrable strong-hold of the enlightened ones, may you, propitious and delightful, shine brightly in your husband's world.

Marriage ceremonies

- XIV.2.1** First of all they carry the maiden of marriageable age along with the bridal gifts to you. May you as such, O fire divine, give us, the husbands, a wife capable of bearing children. (Rg. X.85.38; Variation).

- XIV.2.2** The fire divine infuses marital desire in the bride, and furnishes splendour; may he who is her husband, enjoy life, living for a hundred years. (Rg. X.85.39)

- XIV.2.3** First of all you are the wife of some (virility); next the sustainer of the earth is your husband; your third husband is the fire divine; your fourth (husband) is one born of men (i.e., human being). (Rg. X.85.40; Variation).

सोमो ददद्गन्धर्वाय गन्धर्वो ददद्गमये ।
 रयिं च पुत्रांश्चादादग्निर्मह्यमथो इमाम् ॥४॥
 आ वामगन्त्सुमतिर्वीजिनीवसू न्यश्विना हृतु कामा अरंसत ।
 अभूतं गोपा मिथुना शुभस्पती प्रिया अर्यम्णो दुर्यो अशीमहि ॥५॥
 सा मन्दसाना मनसा शिवेन रयिं धेहि सर्ववीरं वचस्यम् ।
 सुगं तीर्थं सुप्रपाणं शुभस्पती स्थाणुं पथिष्ठामपं दुर्मतिं हतम् ॥६॥
 या ओषधयो या नद्योऽं यानि क्षेत्राणि या वना ।
 तास्त्वा वधु प्रजावतीं पत्ये रक्षन्तु रक्षसः ॥७॥
 एमं पन्थामरुक्षाम सुगं स्वस्तिवाहनम् ।
 यस्मिन्वीरो न रिष्यत्यन्येषां विन्दते वसु ॥८॥
 इदं सु मे नरः शृणुत ययाशिषा दंपती वाममश्नुतः ।
 ये गन्धर्वा अप्सरसश्च देवीरेषु वानस्पत्येषु येधि तस्थुः ।
 स्योनास्ते अस्यै वध्वै भवन्तु मा हिंसिषुर्वहतुमुह्यमानम् ॥९॥

सोमः । ददत् । गन्धर्वाय । गन्धर्वः । ददत् । अग्नये ।
 रयिम् । च । पुत्रान् । च । अदात् । अग्निः । मह्यम् । अथो इति । इमाम् ॥ ४ ॥
 आ । वाम् । अगन् । सुऽमतिः । वाजिनीवसू इति वाजिनीवसू । नि । अश्विना । हृतुऽसु ।
 कामाः । अरंसत । अभूतम् । गोपा । मिथुना । शुभः । पती इति । प्रियाः । अर्यम्णः ।
 दुर्यन् । अशीमाहे ॥ ५ ॥
 सा । मन्दसाना । मनसा । शिवेन । रयिम् । धेहि । सर्ववीरम् । वचस्यम् । सुऽगम् । तीर्थम् ।
 सुऽप्रपाणम् । शुभः । पती इति । स्थाणुम् । पथिऽस्थाम् । अपं । दुऽमतिम् । हतम् ॥
 याः । ओषधयः । याः । नद्यः । यानि । क्षेत्राणि । या । वना ।
 ताः । त्वा । वधु । प्रजावतीम् । पत्ये । रक्षन्तु । रक्षसः ॥ ७ ॥
 आ । इमम् । पन्थाम् । अरुक्षाम् । सुऽगम् । स्वस्तिवाहनम् ।
 यस्मिन् । वीरः । न । रिष्यति । अन्येषाम् । विन्दते । वसु ॥ ८ ॥
 इदम् । सु । मे । नरः । शृणुत । यया । आऽशिषा । दंपती इति दम्पती । वामम् । अश्नुतः ।
 ये । गन्धर्वाः । अप्सरसः । च । देवीः । एषु । वानस्पत्येषु । ये । अधि । तस्थुः ।
 स्योनाः । ते । अस्यै । वध्वै । भवन्तु । मा । हिंसिषुः । वहतुम् । उह्यमानम् ॥९॥

XIV.2.4 Soma (the youthful love) gives her to the Gandharva (attachment personified), the Gandharva gives her to Agni (heat of passion), and finally Agni has given her to me for the sake of children and wealth. (Rg. X.85.41)

XIV.2.5 Your friendly grace has come (to us), O you two full of vigour and wealth. O twins divine, desires have filled our hearts. O Lords of benignancy, may you become our twin protectors. May we reach the pleasant dwellings of the ordainer Lord. (Rg. X.85.12; Variation).

XIV.2.6 Delighted, with good intent, (O maiden), bring to us riches with all brave sons worthy of raise. O Lords of benignancy, may we have an easy crossing (of river), with a good approach to drinking water. May you drive away the unfriendly persons who stand as road-block or on our way. (Rg. X.85.13; Variation).

XIV.2.7 Whatsoever the herbs are there, whatsoever the rivers, whatsoever the fields, whatsoever the forests, may all those, O bride, guard you, the bearer of children, from the destroyers of life for your husband.

XIV.2.8 Let us ride along this path, easy to bring weal, whereon no hero suffers harm and he wins the wealth of his enemies.

XIV.2.9 O men, listen attentively to my this blessing whereby the married couples obtain delight. May the sustainers of the earth (gandharvas), and the divinities moving within the waters (apsaras), who rule over these forests, be gracious to this bride. May they not harm the bridal chariot as it is driven.

ये वृध्वश्चिन्द्रं वहतुं यक्ष्मा यन्ति जनौ अनु ।
 पुनस्तान्यज्ञिया देवा नयन्तु यत् आगताः ॥१०॥
 मा विदन्परिपन्थिनो य आसीदन्ति दंपती ।
 सुगेन दुर्गमतीतामप द्रान्त्वरातयः ॥११॥

सं काशयामि वहतुं ब्रह्मणा गृहैरघोरेण चक्षुषा मित्रियेण ।
 पर्याणदं विश्वरूपं यदस्ति स्योनं पतिभ्यः सविता तत्कृणोतु ॥१२॥
 शिवा नारीयमस्तमार्गस्त्रिमं धाता लोकमस्यै दिदेश ।
 तामर्यमा भगो अश्विनोभा प्रजापतिः प्रजया वर्धयन्तु ॥१३॥
 आत्मन्वत्युर्वरा नारीयमागन्तस्यां नरो वपत् बीजमस्याम् ।
 सा वः प्रजां जनयद्वक्षणाभ्यो बिभ्रती दुग्धमृषभस्य रेतः ॥१४॥
 प्रति तिष्ठ विराडसि विष्णुरिबेह संस्वति ।
 सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत् ॥१५॥

ये । वृध्वः । चन्द्रम् । वहतुम् । यक्ष्माः । यन्ति । जनान् । अनु ।
 पुनः । तान् । यज्ञियाः । देवाः । नयन्तु । यतः । आगताः ॥ १० ॥
 मा । विदन् । परिपन्थिनः । ये । आसीदन्ति । दंपती इति दम्पती ।
 सुगेन । दुःशम् । अति । इताम् । अप । द्रान्तु । अरातयः ॥ ११ ॥
 सम् । काशयामि । वहतुम् । ब्रह्मणा । गृहैः । अघोरेण । चक्षुषा । मित्रियेण । परिआ-
 नन्दम् । विश्वरूपम् । यत् । अस्ति । स्योनम् । पतिभ्यः । सविता । तत् । कृणोतु ॥ १२ ॥
 शिवा । नारी । इयम् । अस्तम् । आ । अगन् । इमम् । धाता । लोकम् । अस्यै । दिदेश ।
 ताम् । अर्यमा । भगः । अश्विनो । उभा । प्रजापतिः । प्रजया । वर्धयन्तु ॥ १३ ॥
 आत्मन्स्वती । उर्वरा । नारी । इयम् । आ । अगन् । तस्याम् । नरः । वपत् । बीजम् । अस्याम् ।
 सा । वः । प्रजाम् । जनयत् । वक्षणाभ्यः । बिभ्रती । दुग्धम् । ऋषभस्य । रेतः ॥ १४ ॥
 प्रति । तिष्ठ । विराट् । असि । विष्णुः । इव । इह । संस्वति ।
 सिनीवालि । प्र । जायताम् । भगस्य । सुमतौ । असत् ॥ १५ ॥

- XIV.2.10** Following the people, what wasting diseases go to the delightful chariot of the bride, may the enlightened ones, skilled in sacrifices, conduct those back, wherefrom they came. (Ṛg. X.85.31; Variation).
- XIV.2.11** Let not the robbers, who lie in ambush and approach the husband and wife, reach them; may they (the couple) by easy roads escape from all expected dangers. May all adversities keep aloof. (Ṛg. X.85.32; Variation).
- XIV.2.12** With my prayer, I make the bridal chariot viewed by the houses with a friendly and not hostile eye. Whatever of all sorts is well-fastened there, may the creator Lord make that delightful for the husbands.
- XIV.2.13** This auspicious woman has come home. The sustainer Lord has directed her to this place. May the Ordainer Lord, the Lord of good fortune, both the twins divine, the Lord of creatures make her prosper with progeny.
- XIV.2.14** Full of spirit, and fertile this woman has come; O man, sow your seed into her. Bearing the squeezed out semen of virile male, may she bear children for you from her flanks.
- XIV.2.15** Stay here respected. You are greatly shining like the Omnipresent Lord. O divine mid wife, (Sinīvalī), may she give birth to children, may she favoured by the Lord of good fortune (enjoy the marital bliss).

उद्व ऊर्मिः शम्या हन्वापो योक्त्राणि मुञ्चत ।
 मादुष्कृतौ व्येनिसावध्यावशुनमारताम् ॥१६॥
 अघोरचक्षुरपतिघ्नी स्योना शग्मा सुशेवा सुयमा गृहेभ्यः ।
 वीरसूद्वृकामा सं त्वयैधिषीमहि सुमनस्यमाना ॥१७॥
 अदैवृध्यपतिघ्नीहैधि शिवा पशुभ्यः सुयमा सुवर्चाः ।
 प्रजावती वीरसूद्वृकामा स्योनेममग्निं गार्हपत्यं सपर्य ॥१८॥
 उत्तिष्ठेतः किमिच्छन्तीदमागा अहं त्वेडे अभिभूः स्वाद्गहात् ।
 शून्येषी निर्ऋते याजगन्धोत्तिष्ठाराते प्र पत मेह रंस्थाः ॥१९॥
 यदा गार्हपत्यमसपर्यैत्पूर्वमग्निं वधूरियम् ।
 अधा सरस्वत्यै नारि पितृभ्यश्च नमस्कुरु ॥२०॥
 शर्म वर्मैतदा हरस्यै नार्या उपस्तिरे ।
 सिनीवालि प्र जायतां भगस्य सुमतावसत् ॥२१॥

उत् । वः । ऊर्मिः । शम्याः । हन्तु । आपः । योक्त्राणि । मुञ्चत ।
 मा । अदुःस्कृतौ । विऽएनसौ । अघ्न्यौ । अशुनम् । आ । अरताम् ॥ १६ ॥
 अघोरऽचक्षुः । अपतिऽघ्नी । स्योना । शग्मा । सुशेवा । सुयमा । गृहेभ्यः ।
 वीरऽसुः । देवृऽकामा । सम् । त्वया । एधिषीमहि । सुऽमनस्यमाना ॥ १७ ॥
 अदैवृऽघ्नी । अपतिऽघ्नी । इह । एधि । शिवा । पशुऽभ्यः । सुयमा । सुवर्चाः ।
 प्रजाऽवती । वीरऽसुः । देवृऽकामा । स्योना । इमम् । अग्निम् । गार्हपत्यम् । सपर्य ॥ १८ ॥
 उत् । तिष्ठ । इतः । किम् । इच्छन्ती । इदम् । आ । अगाः । अहम् । त्वा । ईडे ।
 अभिभूः । स्वात् । गृहात् । शून्यऽएषी । निऽऽकृते । या । ऋऽजगन्ध । उत् । तिष्ठ ।
 अराते । प्र । पत । मा । इह । रंस्थाः ॥ १९ ॥

यदा । गार्हपत्यम् । असपर्यैत् । पूर्वम् । अग्निम् । वधूः । इयम् ।
 अध । सरस्वत्यै । नारि । पितृभ्यः । च । नमः । कुरु ॥ २० ॥
 शर्म । वर्म । एतत् । आ । हर । अस्यै । नार्यै । उपस्तिरे ।
 सिनीवालि । प्र । जायताम् । भगस्य । सुमतौ । असत् ॥ २१ ॥

XIV.2.16 O waters, may your wave strike the pins upwards; may you release the yoke-ropes, May not these two inviolables (bullocks), well-behaved and innocent, come to unpleasant harm. (R̥g. X.85.13; Variation).

XIV.2.17 May you not be evil-eyed, or killer of your husband. May you be delighting, kind, helpful, disciplined to the (member of the) household, bearer of brave children and pleasing to your brothers-in-law. With you, may we prosper well in friendly happiness. (R̥g. X.85.44; Variation).

XIV.2.18 Not bringing death to your brothers-in-law, not bring death to your husband, well-disciplined and brilliant, may you prosper here auspicious to the cattle. Having plenty of progeny, bearer of brave sons, pleasing to the brothers-in-law, delightful, may you look after this household fire.

XIV.2.19 Get up hence. Desiring what have you come here. I, the conquerer, request you (to go) out from my own house. O perdition, you have come here seeking to empty this house. Stand up, O malignity; flee away. Do not tarry here.

XIV.2.20 When first of all this bride has tended the household fire, thereafter, O woman, pay your homage to the divine doctress as well as to the elders.

XIV.2.21 Bring for this woman such a comfortable and protective bedding, so that, O divine midwife, may she give birth to children and be favoured by the Lord of good fortune (enjoy the marital bliss).

यं बल्वजं न्यस्यथ चर्मं चोपस्तृणीथन ।

तदा रोहतु सुप्रजा या कन्या विन्दते पतिम् ॥२२॥

उप स्तृणीहि बल्वजमधि चर्मणि रोहिते ।

तत्रोपविश्य सुप्रजा इममग्निं संपर्यतु ॥२३॥

आ रोह चर्मोप सीदामिमेष देवो हन्ति रक्षांसि सर्वा ।

इह प्रजां जनय पत्ये अस्मै सुज्यैष्ठ्यो भवत्पुत्रस्त एषः ॥२४॥

वि तिष्ठन्तां मातुरस्या उपस्थानानारूपाः पशवो जायमानाः ।

सुमङ्गल्युप सीदममग्निं संपत्नीं प्रति भूषेह देवान् ॥२५॥

सुमङ्गली प्रतरणी गृहाणां सुशेवा पत्ये श्वशुराय शंभूः ।

स्योना श्वश्वै प्र गृहान्विशेमान् ॥२६॥

स्योना भव श्वशुरेभ्यः स्योना पत्ये गृहेभ्यः ।

स्योनास्यै सर्वस्यै विशे स्योना पुष्टायैषां भव ॥२७॥

यम् । बल्वजम् । निऽअस्यथ । चर्मं । च । उपऽस्तृणीथन ।

तत् । आ । रोहतु । सुऽप्रजाः । या । कन्या । विन्दते । पतिम् ॥ २२ ॥

उप । स्तृणीहि । बल्वजम् । अधि । चर्मणि । रोहिते ।

तत्र । उपऽविश्य । सुऽप्रजाः । इमम् । अग्निम् । संपर्यतु ॥ २३ ॥

आ । रोह । चर्मं । उप । सीद । अग्निम् । एषः । देवः । हन्ति । रक्षांसि । सर्वा ।

इह । प्रऽजाम् । जनय । पत्ये । अस्मै । सुऽज्यैष्ठ्यः । भवत् । पुत्रः । ते । एषः ॥२४॥

वि । तिष्ठन्ताम् । मातुः । अस्याः । उपऽस्थात् । नानाऽरूपाः । पशवः । जायमानाः ।

सुमङ्गली । उप । सीद । इमम् । अग्निम् । सम्ऽपत्नी । प्रति । भूष । इह । देवान् ॥२५॥

सुमङ्गली । प्रऽतरणी । गृहाणाम् । सुऽशेवा । पत्ये । श्वशुराय । शम्भूः ।

स्योना । श्वश्वै । प्र । गृहान् । विश । इमान् ॥ २६ ॥

स्योना । भव । श्वशुरेभ्यः । स्योना । पत्ये । गृहेभ्यः ।

स्योना । अस्यै । सर्वस्यै । विशे । स्योना । पुष्टायै । एषाम् । भव ॥ २७ ॥

XIV.2.22 What coarse grass (balbaja, Eleusine indica) you cast (in a heap) and what hide you spread over it, let the maid, who finds a husband and will have good children, mount on it.

XIV.2.23 Cast the coarse grass in a heap. On the hide spread over it, sitting there, let this bearer of good progeny tend to this fire.

XIV.2.24 Mount upon (this) hide. Sit by the fire. This divinity kills all the destroyers of life. May you give birth to children here for this husband. May this son of yours enjoy the prominence of the eldest.

XIV.2.25 May the children of various forms come forth from the lap of this mother as they are born. O propitious one, sit by this fire. Along with your husband, may you serve the enlightened ones here.

XIV.2.26 O propitious one, augments of household, gladdening to husband, pleasing to the father-in-law, delighting to the mother-in-law, enter this family (home).

XIV.2.27 May you be delightful to the fathers-in-law; delightful to husband and to the household; delightful to all this clan; be delightful in their prosperity.

सुमङ्गलीरियं वधूरिमां समेत पश्यत ।
 सौभाग्यमस्यै दत्त्वा दौर्भाग्यैर्विपरैतन ॥२८॥
 या दुर्हादौ युवतयो याश्चेह जरतीरपि ।
 वचो न्वस्यै सं दत्तायास्तं विपरैतन ॥२९॥
 रुक्मप्रस्तरणं वृह्यं विश्वा रूपाणि बिभ्रतम् ।
 आरोहत्सुर्या सावित्री बृहते सौभगाय कम् ॥३०॥

आ रोह तल्पं सुमनस्यमानेह प्रजां जनय पत्ये अस्मै ।
 इन्द्राणीव सुबुधा बुध्यमाना ज्योतिरग्रा उषसः प्रति जागरासि ॥३१॥
 देवा अग्रे न्यपिद्यन्त पत्नीः समस्पृशन्त तन्वस्तिनूभिः ।
 सूर्येवं नारि विश्वरूपा महित्वा प्रजावती पत्या सं भवेह ॥३२॥
 उत्तिष्ठेतो विश्वावसो नमसेडामहे त्वा ।
 जामिमिच्छ पितृषदं न्यक्त्वां स ते भागो जनुषा तस्य विद्धि ॥३३॥

सुऽमङ्गलीः । इयम् । वधूः । इमाम् । समऽएत । पश्यत ।
 सौभाग्यम् । अस्यै । दत्त्वा । दौऽभाग्यैः । विऽपरैतन ॥ २८ ॥
 याः । दुऽहार्दः । युवतयः । याः । च । इह । जरतीः । अपि ।
 वचः । नु । अस्यै । सम । दत्त । अर्थ । अस्तम् । विऽपरैतन ॥ २९ ॥
 रुक्मऽप्रस्तरणम् । वृह्यम् । विश्वा । रूपाणि । बिभ्रतम् ।
 आ । अरोहत् । सुर्या । सावित्री । बृहते । सौभगाय । कम् ॥ ३० ॥
 आ । रोह । तल्पम् । सुऽमनस्यमाना । इह । प्रऽजाम् । जनय । पत्ये । अस्मै ।
 इन्द्राणीऽइव । सुऽबुधा । बुध्यमाना । ज्योतिऽअग्राः । उषसः । प्रति । जागरासि ॥३१॥
 देवाः । अग्रे । नि । अपिद्यन्त । पत्नीः । सम । अस्पृशन्त । तन्वः । तनूभिः ।
 सूर्याऽइव । नारि । विश्वरूपा । महित्वा । प्रजाऽवती । पत्या । सम । भव । इह ॥३२॥
 उत । तिष्ठ । इतः । विश्ववसो इति विश्वऽवसो । नमसा । ईडामहे । त्वा ।
 जामिम् । इच्छ । पितृषदम् । निऽअक्ताम् । सः । ते । भागः । जनुषा । तस्य । विद्धि ॥

XIV.2.28 Propitious is this bride. Come all of you and have a look at her. Granting good fortune to her, go back driving the misfortunes away. (Ṛg. X.85.33; Variation)

XIV.2.29 What evil-minded young women are here and so also the old ones, may they give their prowess to this bride and then go back home.

XIV.2.30 This damsel of marriageable age (Sūrya), this girl at procreative stage (Sāvitrī) has mounted this gold-cushioned litter, bearing all sorts of decorations for great happiness and good fortune.

XIV.2.31 Mount the bridal bed with friendly and cheerful mind. Give birth to offsprings here for this husband of yours. Alert and easy to awake like Indrānī, may you wake up to meet the dawns followed by light.

XIV.2.32 The enlightened ones, since olden times, used to lie with their wives. Bodies embrace bodies closely. O woman beauteous and great like a girl of marriageable age (Sūrya), capable of bearing children, may you unite here with your husband.

XIV.2.33 O youth, rich with all sorts of wealth (Viśvavasu), rise up hence. With reverence we pay homage to you. Seek a virtuous woman living in her father's house and well-adorned. That is your share by birth. Avail of that.

अप्सरसः सधमादं मदन्ति हविर्धानमन्तरा सूर्यं च ।
 तास्ते जनित्रमभि ताः परेहि नमस्ते गन्धर्वतुना कृणोमि ॥३४॥
 नमो गन्धर्वस्य नमसे नमो भामाय चक्षुषे च कृष्णः ।
 विश्वावसो ब्रह्मणा ते नमोभि जाया अप्सरसः परेहि ॥३५॥
 राया वयं सुमनसः स्यामोदितो गन्धर्वमावीवृताम् ।
 अगन्तस् देवः परमं सधस्थमगन्म यत्र प्रतिरन्त आयुः ॥३६॥
 स पितरावृत्तिये सृजेथां माता पिता च रेतसो भवाथः ।
 मर्यं इव योषामधिरोहयैनां प्रजां कृष्वाथामिह पुष्यतं रयिम् ॥३७॥
 तां पूर्वं छिवतमामेरयस्व यस्यां बीजं मनुष्याः वपन्ति ।
 या न ऊरु उशती विश्रयाति यस्यामुशन्तः प्रहरेम शेषः ॥३८॥
 आ रोहोरुमुप धत्स्व हस्तं परि प्वजस्व जायां सुमनस्यमानः ।
 प्रजां कृष्वाथामिह मोदमानौ दीर्घं वामायुः सविता कृणोतु ॥३९॥

अप्सरसः । सधमादम् । मदन्ति । हविःस्थानम् । अन्तरा । सूर्यम् । च । ताः । ते ।
 जनित्रम् । अभि । ताः । परा । इहि । नमः । ते । गन्धर्वः कृतुना । कृणोमि ॥ ३४ ॥
 नमः । गन्धर्वस्य । नमसे । नमः । भामाय । चक्षुषे । च । कृष्णः ।
 विश्ववसो इति विश्ववसो । ब्रह्मणा । ते । नमः । अभि । जायाः । अप्सरसः । परा । इहि ॥
 राया । वयम् । सुमनसः । स्याम् । उत् । इतः । गन्धर्वम् । आ । अवीवृताम् ।
 अगन् । सः । देवः । परम् । सधस्थम् । अगन्म । यत्र । प्रस्तिरन्ते । आयुः ॥ ३६ ॥
 सम् । पितरौ । ऋत्विगे इति । सृजेथाम् । माता । पिता । च । रेतसः । भवाथः । मर्यः इव ।
 योषाम् । अधि । रोहय । एनाम् । प्रजाम् । कृष्वाथाम् । इह । पुष्यतम् । रयिम् ॥ ३७ ॥
 ताम् । पृषन् । शिवस्तमाम् । आ । ईरयस्व । यस्याम् । बीजम् । मनुष्याः । वपन्ति ।
 या । नः । ऊरु इति । उशतां । विश्रयाति । यस्याम् । उशन्तः । प्रहरेम । शेषः ॥ ३८ ॥
 आ । रोह । ऊरुम् । उप । धत्स्व । हस्तम् । परि । स्वजस्व । जायाम् । सुमनस्यमानः ।
 प्रजाम् । कृष्वाथाम् । इह । मोदमानौ । दीर्घम् । वाम् । आयुः । सविता । कृणोतु ॥ ३९ ॥

XIV.2.34 The energies moving in the clouds revel in their common dwelling place, which is in between the oblation-receptacle and the sun. They are your relatives. Go away to them. O sustainer of earth, I pay homage to you in due season. (First half Av. VII.109.3)

XIV.2.35 Homage to the food provided by the sustainer of the earth (the cloud); to the wrathful eye we pay homage. O master of all sorts of wealth, homage to you with sacred knowledge. May you go away to your wives, the energies active within the waters (apsaras).

XIV.2.36 May we be friendly with wealth. May we attain to the sustainer of the earth from this place. That divine one has gone to the highest abode, where we reach by prolonging our life-span.

XIV.2.37 O you two parents, unite in your due season. You will become mother and father of your progeny. As a male mounts a female, so mount her. Bring forth your offsprings here and accumulate wealth.

XIV.2.38 O Lord of nourishment, inspire her who is most auspicious, in whom men may sow seed, who shall twine her loving arms about me, and enter into consummation. (Rv. X.85.37)

XIV.2.39 Mount the thigh. Apply a caressing hand. Embrace your wife with friendly and cheerful mind. May both of you, rejoicing, bring forth progeny here. May the creator Lord grant you long-long life.

आ वाँ प्रजां जनयतु प्रजापतिरहोरात्राभ्यां समनक्त्यमा ।
 अर्दुर्मङ्गली पतिलोकमाविशेमं शं नो भव द्विपदे शं चतुष्पदे ॥४०॥
 देवैर्दत्तं मनुना साकमेतद्वाधूयं वासो वध्वश्च वस्त्रम् ।
 यो ब्रह्मणे चिकितुषे ददाति स इद्रक्षीसि तल्पाणि हन्ति ॥४१॥
 यं मे दत्तो ब्रह्मभागं वधूयोर्वाधूयं वासो वध्वश्च वस्त्रम् ।
 युवं ब्रह्मणेनुमन्यमानौ बृहस्पते साकमिन्द्रश्च दत्तम् ॥४२॥
 स्योनाद्योनेरधि बुध्यमानौ हसामुदौ महसा मोदमानौ ।
 सुगू सुपुत्रौ सुगृहौ तराथो जीवावुषसो विभातीः ॥४३॥
 नवं वसानः सुरभिः सुवासा उदागा जीव उषसो विभातीः ।
 आण्डात्पतन्नीवामुक्षि विश्वस्मादेनसस्परि ॥४४॥

शुम्भेनी द्यावापृथिवी अन्तिसुम्ने महिब्रते ।

आपः सप्त सुस्रुवुर्देवीस्ता नो मुञ्चन्त्वंहसः ॥४५॥

आ । वाम् । प्रजाम् । जनयतु । प्रजाऽपतिः । अहोरात्राभ्याम् । सम् । अनक्तु । अयमा ।
 अर्दुः । मङ्गली । पतिलोकम् । आ । विश । इमम् । शम् । नः । भव । द्विपदे । शम् । चतुऽपदे ॥
 देवैः । दत्तम् । मनुना । साकम् । एतत् । वाधूऽयम् । वासः । वध्वः । च । वस्त्रम् ।
 यः । ब्रह्मणे । चिकितुषे । ददाति । सः । इत् । रक्षीसि । तल्पाणि । हन्ति ॥ ४१ ॥
 यम् । मे । दत्तः । ब्रह्मऽभागम् । वधूऽयोः । वाधूऽयम् । वासः । वध्वः । च । वस्त्रम् ।
 युवम् । ब्रह्मणे । अनुऽमन्यमानौ । बृहस्पते । साकम् । इन्द्रः । च । दत्तम् ॥ ४२ ॥
 स्योनात् । योनेः । अधि । बुध्यमानौ । हसामुदौ । महसा । मोदमानौ ।
 सुगू इति सुगू । सुपुत्रौ । सुगृहौ । तराथः । जीवौ । उषसः । विऽभातीः ॥ ४३ ॥
 नवम् । वसानः । सुरभिः । सुवासाः । उदागा । जीवः । उषसः । विऽभातीः ।
 आण्डात् । पतन्नीव । अमुक्षि । विश्वस्मात् । एनसः । परि ॥ ४४ ॥
 शुम्भेनी इति । द्यावापृथिवी इति । अन्तिसुम्ने इत्यन्तिऽसुम्ने । महिब्रते इति महिब्रते ।
 आपः । सप्त । सुस्रुवुः । देवीः । ताः । नः । मुञ्चन्तु । अंहसः ॥ ४५ ॥

- XIV.2.40** May the Lord of creatures bless both of you with offspring. May the ordainer Lord keep you together day and night. Never unpropitious (O bride), enter this house (world) of your husband. Be you a blessing for our bipeds, a blessing for our quadrupeds. (Rg. X.85.43; Variation)
- XIV.2.41** Presented by the enlightened ones along with the thoughtful persons, this nuptial dress and the brides garment, whosoever gives to a learned intellectual person, he verily destroys the harmful germs of the marriage-bed.
- XIV.2.42** What nuptial dress of the wooer and the bride's garment, which is an intellectual person's share, you give to me, that O Lord supreme along with the resplendent Lord, both of you assentingly give to an intellectual person.
- XIV.2.43** Waking up in your comfortable house, laughing merrily and greatly rejoicing, having good cattle, good sons, and good household, may you two spirits swim through the splendours of dawn.
- XIV.2.44** Clothed in new garments, fragrant and well-dressed, spirited I have risen up to the splendours of dawn. Like a bird coming out of the egg, may I be freed completely from all the sin.
- XIV.2.45** Seven rays of the sun make the waters of the ocean to descend down in streams from the sky. May those (waters) loosen the iron-headed weapon (lodged in your body) and remove it. (Av. VII.112.1)

सूर्यायै देवेभ्यो मित्राय वरुणाय च ।

ये भूतस्य प्रचेतसस्तेभ्य इदमकरं नमः ॥४६॥

य ऋते चिदभिश्चिषः पुरा जनुभ्य आतुदः ।

संधाता संधिं मघवा पुरुवसुनिष्कर्ता विहुतं पुनः ॥४७॥

अपास्मत्तमं उच्छतु नीलं पिशङ्गमुत लोहितं यत् ।

निर्दहनी या पृषातक्यः अस्मिन्तां स्थाणावध्या संजामि ॥४८॥

यावतीः कृत्या उपवासने यावन्तो राज्ञो वरुणस्य पाशाः ।

व्युद्धियो या असमृद्धयो या अस्मिन्ता स्थाणावधिं सादयामि ॥४९॥

या मे प्रियतमा तनूः सा मे विभाय वासमः ।

तस्याग्रे त्वं वनस्पते नीविं कृणुष्व मा वयं रिषाम ॥५०॥

ये अन्ता यावतीः सिचो य ओतवो ये च तन्तवः ।

वासो यत्पत्नीभिरुत तन्नः स्योनमुप स्पृशात् ॥५१॥

सूर्यायै । देवेभ्यः । मित्राय । वरुणाय । च ।

ये । भूतस्य । प्रऽचेतसः । तेभ्यः । इदम् । अकरम् । नमः ॥ ४६ ॥

यः । ऋते । चित् । अभिऽश्चिषः । पुरा । जनुऽभ्यः । आऽतुदः ।

सम्ऽधाता । सम्ऽधिम् । मघऽवा । पुरुऽवसुः । निऽकर्ता । विऽहुतम् । पुनः ॥४७॥

अप । अस्मत् । तमः । उच्छतु । नीलम् । पिशङ्गम् । उत । लोहितम् । यत् ।

निऽदहनी । या । पृषातकी । अस्मिन् । ताम् । स्थाणौ । अधि । आ । संजामि ॥४८॥

यावतीः । कृत्याः । उपऽवासने । यावन्तः । राज्ञः । वरुणस्य । पाशाः ।

विऽद्धयो । याः । असमृद्धयोः । याः । अस्मिन् । ताः । स्थाणौ । अधि । सादयामि ॥४९॥

या । मे । प्रियतमा । तनूः । सा । मे । विभाय । वासमः ।

तस्य । अग्रे । त्वम् । वनस्पते । नीविम् । कृणुष्व । मा । वयम् । रिषाम ॥ ५० ॥

ये । अन्ताः । यावतीः । सिचिः । ये । ओतवः । ये । च । तन्तवः ।

वासः । यत् । पत्नीभिः । उतम् । तत् । नः । स्योनम् । उप । स्पृशात् ॥ ५१ ॥

XIV.2.46 I offer this adoration to the bride, to the divine powers, to the sun and the water, (and to all those) who are kind and considerate towards created worlds. (Rg. X.85.17)

XIV.2.47 The bounteous Lord is a great healer. He, even before injury to neck or any part, is afflicted, confers capacity in the body to heal up the wound and closes the injured part, and hastens the recovery. He, the bounteous Lord, without ligature or healing material, closes up the wound again before making incision in the neck or any injured part and makes whole the dis-severed part. (Rg. VIII.1.12)

XIV.2.48 May the gloom, that is blue, brown and also red, go away from us. What burning disease (prṣṭaki) is in this (nuptial garment), that I fasten to this wooden post.

XIV.2.49 Whatever evil designs are there in the clothing, whatever the nooses of the venerable Lord, the sovereign, whatever the poverties and miseries are there, them I fasten to this wooden post.

XIV.2.50 This body, which is dearest to me, is frightened of the garment. (Therefore) O Lord of vegetation, may you first make yourself an inner wrap. May we not suffer harm.

XIV.2.51 What ends (of threads), what borders, what woofs and what wraps are there; what cloths is woven by the wives, may that be of pleasant touch to us.

उ॒शतीः क॒न्यला इ॒माः पि॒तृलो॒कात्पतिं॑ यतीः ।

अ॒वं दी॒क्षाम॑सृ॒क्षत॒ स्वाहा॑

॥५२॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना॒व॒सृष्टां॑ वि॒श्वे दे॒वा अ॒धारय॑न् । व॒र्चो गो॒षु प्र॒विष्टं॑ य॒त्तेने॑मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५३॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना॒व॒सृष्टां॑ वि॒श्वे दे॒वा अ॒धारय॑न् । ते॒जो गो॒षु प्र॒विष्टं॑ य॒त्तेने॑मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५४॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना॒व॒सृष्टां॑ वि॒श्वे दे॒वा अ॒धारय॑न् । भ॒गो गो॒षु प्र॒विष्टो॑ य॒स्तेने॑मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५५॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना॒व॒सृष्टां॑ वि॒श्वे दे॒वा अ॒धारय॑न् । य॒शो गो॒षु प्र॒विष्टं॑ य॒त्तेने॑मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५६॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना॒व॒सृष्टां॑ वि॒श्वे दे॒वा अ॒धारय॑न् । प॒यो गो॒षु प्र॒विष्टं॑ य॒त्तेने॑मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५७॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना॒व॒सृष्टां॑ वि॒श्वे दे॒वा अ॒धारय॑न् । र॒सो गो॒षु प्र॒विष्टो॑ य॒स्तेने॑मां सं सृ॒जाम॑सि ॥५८॥

उ॒शतीः । क॒न्यलाः । इ॒माः । पि॒तृ॒लो॒कात् । प॒तिम् । य॒तीः ।

अ॒वं । दी॒क्षाम् । अ॒सृ॒क्षत॒ । स्वाहा॑ ॥ ५२ ॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना । अ॒व॒सृष्टाम् । वि॒श्वे । दे॒वाः । अ॒धारय॑न् ।

व॒र्चः । गो॒षु । प्र॒विष्टम् । यत् । तेन॑ । इ॒माम् । सम् । सृ॒जाम॑सि ॥ ५३ ॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना । ० । तेजः॑ । गो॒षु । प्र॒विष्टम् । यत् । तेन॑ । ० ॥ ५४ ॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना । ० । भ॒गः । गो॒षु । प्र॒विष्टः । यः । तेन॑ । ० ॥ ५५ ॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना । ० । य॒शः । गो॒षु । प्र॒विष्टम् । यत् । तेन॑ । ० ॥ ५६ ॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना । ० । प॒यः । गो॒षु । प्र॒विष्टम् । यत् । तेन॑ । ० ॥ ५७ ॥

बृ॒हस्प॒ति॒ना । अ॒व॒सृष्टाम् । वि॒श्वे । दे॒वाः । अ॒धारय॑न् ।

र॒सः । गो॒षु । प्र॒विष्टः । यः । तेन॑ । इ॒माम् । सम् । सृ॒जाम॑सि ॥ ५८ ॥

XIV.2.52 Full of desire, these girls, going to husband from the father's house, have discarded the consecration. Svāhā.

XIV.2.53 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature uphold. The lusture that has entered the cows, therewith we unite this (bride).

XIV.2.54 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature uphold. The vigour that has entered the cows, therewith we unite this (bride).

XIV.2.55 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature have adopted. The good fortune that has entered the cows, herewith we unite this (bride).

XIV.2.56 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature have adopted. The glory that has entered the cows, therewith we unite this (bride).

XIV.2.57 Her, whom the Lord supreme has discarded all the bounties of Nature uphold. The milk that has entered the cows, therewith we unite this (bride).

XIV.2.58 Her, whom the Lord supreme has discarded, all the bounties of Nature uphold. The sap that has entered the cows, therewith we unite this (bride).

यदीमे केशिनो जना गृहे ते समनर्तिषु रोदेन कृष्वन्तोऽधम् ।

अग्निः तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥५९॥

यदीयं दृष्टिता तव विकेश्यरुदगृहे रोदेन कृष्वत्यधम् ।

अग्निः तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६०॥

यजामयो ययुवतयो गृहे ते समनर्तिषु रोदेन कृष्वतीरधम् ।

अग्निः तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६१॥

यत्ते प्रजायां पशुषु यद्वा गृहेषु निष्ठितमघकृद्भिरघं कृतम् ।

अग्निः तस्मादेनसः सविता च प्र मुञ्चताम् ॥६२॥

इयं नार्युप ब्रूते पूल्यान्यावपन्तिका ।

दीर्घायुरस्तु मे पतिर्जीवाति शरदः शतम् ॥६३॥

इहेमाविन्द्र सं नुद चक्रवाकेव दंपती ।

प्रजयैनौ स्वस्तकौ विश्वमायुर्व्यश्रुताम् ॥६४॥

यदि । इमे । केशिनः । जनाः । गृहे । ते । समऽनर्तिषुः । रोदेन । कृष्वन्तः । अधम् ।

अग्निः । त्वा । तस्मात् । एनसः । सविता । च । प्र । मुञ्चताम् ॥ ५९ ॥

यदि । इयम् । दृष्टिता । तव । विकेशी । अरुदत् । गृहे । रोदेन । कृष्वती । अधम् ॥०॥६०॥

यत् । जामयः । यत् । युवतयः । गृहे । ते । समऽनर्तिषुः । रोदेन । कृष्वतीः । अधम् ॥०॥

यत् । ते । प्रऽजावाम् । पशुषु । यत् । वा । गृहेषु । निऽस्थितम् । अघकृत्ऽभिः । अधम् ।

कृतम् । अग्निः । त्वा । तस्मात् । एनसः । सविता । च । प्र । मुञ्चताम् ॥ ६२ ॥

इयम् । नारी । उप । ब्रूते । पूल्यानि । आऽवपन्तिका ।

दीर्घऽआयुः । अस्तु । मे । पतिः । जीवाति । शरदः । शतम् ॥ ६३ ॥

इह । इमौ । इन्द्र । सम् । नुद । चक्रवाकाऽइव । दंपती इति दम्पती ।

प्रऽजया । एनौ । सुऽअस्तकौ । विश्वम् । आयुः । वि । अश्रुताम् ॥ ६४ ॥

XIV.2.59 If these people with long hair have danced together in your house, creating unpleasantness with wails and cries, may the Lord adorable and inspirer, free you from that nuisance.

XIV.2.60 If this daughter of yours has wept with loosened hair in your house, creating unpleasantness with wails and cries, may the Lord adorable and inspirer, free you from that nuisance.

XIV.2.61 If the sisters and the young ladies have danced together in your house, creating unpleasantness with wails and cries, may the Lord adorable and inspirer, free you from that nuisance.

XIV.2.62 What evil the evil-doers have set in your progeny, in your cattle, or in your homes, may the Lord adorable and inspirer, free you from that nuisance.

XIV.2.63 This women, scattering handfuls of grain, says : "may my husband be long-lived; may he live through a hundred autumns".

XIV.2.64 O resplendent Lord, may you urge these two spouses to each other like a cakravāka couple. May both of them live their full life-span with children in their nice home.

यदासन्ध्यामुपधाने यद्वोपवासने कृतम् ।
 विवाहे कृत्यां यां चक्रुरास्त्राने तां नि दध्मसि ॥६५॥
 यदुष्कृतं यच्छर्मलं विवाहे बृहतौ च यत् ।
 तत्संभलस्य कम्बले मूज्महे दुरितं वयम् ॥६६॥
 संभले मलं सादयित्वा कम्बले दुरितं वयम् ।
 अभूम यज्ञियाः शुद्धाः प्र ण आर्यषि तारिषत् ॥६७॥
 कृत्रिमः कष्टकः शतदन्य एषः
 अपास्याः केश्यं मलमपं शीर्षण्यं लिखात् ॥६८॥

अङ्गादङ्गाद्वयमस्या अप यक्षं नि दध्मसि ।
 तन्मा प्रापत्पृथिवीं मोत देवान्दिवं मा प्रापदुर्वन्तरिक्षम् ।
 अपो मा प्राप्नन्मलमेतदभे यमं मा प्रापत्पितृंश्च सर्वान् ॥६९॥
 सं त्वा नह्यामि पर्यसा पृथिव्याः सं त्वा नह्यामि पर्यसौषधीनाम् ।
 सं त्वा नह्यामि प्रजया धनेन सा संनद्धा सनुहि वाजमेमम् ॥७०॥

यत् । आऽसन्ध्याम् । उपऽधाने । यत् । वा । उपऽवासने । कृतम् ।
 विऽवाहे । कृत्याम् । याम् । चक्रुः । आऽस्त्राने । ताम् । नि । दध्मसि ॥ ६५ ॥
 यत् । दुऽऽकृतम् । यत् । शर्मलम् । विऽवाहे । बृहतौ । च । यत् ।
 तत् । सम्ऽभलस्य । कम्बले । मूज्महे । दुऽऽतम् । वयम् ॥ ६६ ॥

सम्ऽभले । मलम् । सादयित्वा । कम्बले । दुऽऽतम् । वयम् ।
 अभूम । यज्ञियाः । शुद्धाः । प्र । नः । आर्यषि । तारिषत् ॥ ६७ ॥

कृत्रिमः । कष्टकः । शतदन्य । यः । एषः ।
 अप । अस्याः । केश्यम् । मलम् । अप । शीर्षण्यम् । लिखात् ॥ ६८ ॥

अङ्गात्ऽअङ्गात् । वयम् । अस्याः । अप । यक्षम् । नि । दध्मसि । तत् । मा ।
 प्र । आपत् । पृथिवीम् । मा । उत । देवान् । दिवम् । मा । प्र । आपत् । उरु ।
 अन्तरिक्षम् । अपः । मा । प्र । आपत् । मलम् । एतत् । अग्रे । यमम् । मा । प्र । आपत् ।
 पितृन् । च । सर्वान् ॥ ६९ ॥

सम् । त्वा । नह्यामि । पर्यसा । पृथिव्याः । सम् । त्वा । नह्यामि । पर्यसा । औषधीनाम् । सम् ।
 त्वा । नह्यामि । प्रऽजया । धनेन । सा । सम्ऽनद्धा । सनुहि । वाजम् । आ । इमम् ॥७०॥

XIV.2.65 What evil design they have put in the chair, on the cushion and what on the covering; what evil design they have put in the wedding ceremony, all that we sink in the bath.

XIV.2.66 What misdeed and what mischief was done at the marriage and in the bridal procession, that blemish we wipe off at the dress of the intermediary.

XIV.2.67 Having deposited the malignancy on the intermediary and the fault on his dress, we have become holy and pure. May he prolong our life-spans.

XIV.2.68 May this hundred toothed artificial thorn (i.e., the comb) scratch away the dirt of her hair and of her head.

XIV.2.69 From each and every limb of hers, we take away the wasting disease. May that not go to the earth, not to the bounties of Nature; may that not go to the sky, nor to the vast midspace. May this malignity not go to the waters, O adorable Lord; neither may it go to the controller Lord, nor to all the elders.

XIV.2.70 I harness you well with the essence of the earth. I harness you with the essence of the herbs. I harness with progeny and wealth. So harnessed, attain to this vigour.

अमोहमस्मि सा त्वं सामाहमस्मृक्तं चौरहं पृथिवी त्वम् ।

ताविह सं भवाव प्रजामा जनयावहै

॥७१॥

जनिर्यन्ति नावग्रवः पुत्रियन्ति सुदानवः । अरिष्टासू सचेवहि बृहते वाजसातये ॥७२॥
ये पितरो बधूदृशा इमं वहतुमागमन् । ते अस्यै वध्वै संपत्त्यै प्रजावच्छर्मं यच्छन्तु ॥७३॥

येदं पूर्वार्गन्नशनायमाना प्रजामस्यै द्रविणं चेह दुत्वा ।

तां वहन्त्वर्गतस्यानु पन्थां विराडियं सुप्रजा अत्यजैषीत् ॥७४॥

प्र बुध्यस्व सुबुधा बुध्यमाना दीर्घायुत्वाय शतशारदाय ।

गृहान्छ गृहपती यथासौ दीर्घं त आयुः सविता कृणोतु ॥७५॥

अमः । अहम् । अस्मि । सा । त्वम् । साम । अहम् । अस्मि । ऋक् । त्वम् । द्यौः । अहम् ।

पृथिवी । त्वम् । तौ । इह । सम् । भवाव । प्रजाम् । आ । जनयावहै ॥ ७१ ॥

जनिर्यन्ति । नौ । अग्रवः । पुत्रियन्ति । सुदानवः ।

अरिष्टासू इत्यरिष्टासू । सचेवहि । बृहते । वाजसातये ॥ ७२ ॥

ये । पितरः । बधूदृशाः । इमम् । वहतुम् । आगमन् ।

ते । अस्यै । वध्वै । सम्पत्त्यै । प्रजावत् । शर्म । यच्छन्तु ॥ ७३ ॥

या । इदम् । पूर्वा । अगन् । रशनायमाना । प्रजाम् । अस्यै । द्रविणम् । जु । इह । दुत्वा ।

ताम् । वहन्तु । अगतस्य । अनु । पन्थाम् । विराट् । इयम् । सुप्रजाः । अति । अजैषीत् ॥ ७४ ॥

प्र । बुध्यस्व । सुबुधा । बुध्यमाना । दीर्घायुत्वाय । शतशारदाय ।

गृहान् । गच्छ । गृहपती । यथा । असः । दीर्घम् । ते । आयुः । सविता । कृणोतु ॥ ७५ ॥

॥ इति अथर्वसं काण्डम् ॥

[अथर्वसंकाण्डे श्लो २, पादः ११९]

XIV.2.71 Here I am, and you are she. I am the Sāman (song), you are the Ṛk (verse). I am the heaven and you the earth. As such, let both of us unite. Let us procreate children.

XIV.2.72 Unmarried men desire wives. Liberal donors desire sons. May we two, with our vitality unimpaired, live together to win great wealth and strength.

XIV.2.73 May the elders, who desirous of beholding the bride, have come to this bridal procession, grant to this bride along with her husband progeny and comfort (happiness).

XIV.2.74 May they conduct this bride, who came to this place first as if girdling (the house-hold), along with the pathways yet unfrequented. May this shining one, blessed with children win.

XIV.2.75 Alert and easy to awake, may you go on waking up for a long life of a hundred autumns. Go to the house, so that, you may become the mistress of the household. May the creator Lord grant you a long life.

Here ends Kāṇḍa XIV

Hymns 2, Verses 139

Kāṇḍa - XV

पञ्चदशं काण्डम्

अथ पञ्चदशं काण्डम् ॥

‘ब्रात्य आसीत्’ इत्याख्य ‘अह्ना प्रत्यह्’ इत्यन्तानामष्टादशपर्यायानामथर्वा ऋषिः । (१-४, ६-१८) प्रथमादिचतुर्णां पद्यादित्रयोदशानाञ्च पर्यायाणामध्यात्मं ब्रात्यो वा, (५) पञ्चमस्य च रुद्रो देवता ॥

[१] प्रथमः पर्यायः

(१-८) अष्टवस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चः साक्षी पङ्क्तिः, (२) द्वितीयाया द्विपदा साक्षी बृहती, (३) तृतीयाया एकपदा यजुर्वाक्स्यनुष्टुप्, (४) चतुर्थ्या एकपदा विराङ्गापत्री, (५) पञ्चम्याः साम्यनुष्टुप्, (६) षष्ठ्यास्त्रिपदा प्राजापत्या बृहती, (७) सप्तम्या आसुरी पङ्क्तिः, (८) अष्टम्याश्च त्रिपदानुष्टुप् छन्दांसि ॥

ब्रात्यं आसीदीर्यमान एव स प्रजापतिं समैरयत् ॥१॥

स प्रजापतिः सुवर्णमात्मन्नपश्यत्तत्प्राजनयत् ॥२॥

तदेकमभवत्तल्लाममभवत्तन्महदभवत्तज्येष्ठमभवत्त-

ब्रह्माभवत्तत्तपोभवत्तत्सत्यमभवत्तेन प्राजायत ॥३॥

सोविधत् स महानभवत्स महादेवोभवत् ॥४॥

स देवानामीशां पर्येत्स ईशानोभवत् ॥५॥

ब्रात्यः । आसीत् । ईर्यमानः । एव । सः । प्रजापतिम् । सम् । ऐरयत् ॥ १ ॥

सः । प्रजापतिः । सुवर्णम् । आत्मन् । अपश्यत् । तत् । प्र । अजनयत् ॥ २ ॥

तत् । एकम् । अभवत् । तत् । ललामम् । अभवत् । तत् । महत् । अभवत् । तत् । ज्येष्ठम् । अभवत् । तत् । ब्रह्म । अभवत् । तत् । तपः । अभवत् । तत् । सत्यम् । अभवत् । तेन । प्र । अजायत् ॥ ३ ॥

सः । अवर्धत् । सः । महान् । अभवत् । सः । महादेवः । अभवत् ॥ ४ ॥

सः । देवानाम् । ईशाम् । परि । ऐत् । सः । ईशानः । अभवत् ॥ ५ ॥

PARYĀYA - I

Vrātyāḥ

XV.1.1 There was the Vrātya (the Supreme Being), just roaming about. He stirred the Prajāpati (the Lord of creatures) to life.

XV.1.2 He, the Lord of creatures, beheld the beauteous one within him. He begot that.

XV.1.3 That became singular; that became beautiful; that became great; that became the chiefest; that became the Lord Supreme; that became the penance; that became the truth; thereby that procreated.

XV.1.4 He grew up; he became great; he became Mahādeva (the great Lord).

XV.1.5 He attained sway over the enlightened ones. He became Iśāna (the Master).

स एकव्रात्यो भवत्स धनुरादत्त तदेवेन्द्रधनुः ॥६॥
नीलमस्योदरं लोहितं पृष्ठम् ॥७॥
नीलेनैवाप्रियं आर्तव्यं प्रोर्णोति लोहितेन
द्विषन्तं विध्यतीति ब्रह्मवादिनो वदन्ति ॥८॥

सः । एकव्रात्यः । अभवत् । सः । धनुः । आ । अदत्त । तत् । एव । इन्द्रधनुः ॥ ६ ॥
नीलम् । अस्य । उदरम् । लोहितम् । पृष्ठम् ॥ ७ ॥
नीलेन । एव । अप्रियम् । आर्तव्यम् । प्र । ऊर्णोति । लोहितेन । द्विषन्तम् । विध्यति ।
इति । ब्रह्मवादिनः । वदन्ति ॥ ८ ॥

[२] द्वितीया पर्याया

(१-२८) अष्टाविंशत्युपस्थास्य पर्यायस्य (१, १, २, १५, २१, २१) प्रथमापठनीयवसीपञ्चदशयेकविंशीपञ्चविंशीनाम्
साम्यनुष्ठुप्, (२, ११, २२) द्वितीयापठनीयाविंशीनां साक्षी त्रिष्टुप्, (३) तृतीयाया द्विपदाणीं पङ्क्तिः,
(४, १८, २४) चतुर्थ्यापठनीयाचतुर्विंशीनां द्विपदा साक्षी गायत्री, (५, ११, २५) पञ्चमीत्रयोदशीपञ्चविंशीनां
द्विपदाणीं वगती, [७, १४ (२), २० (२), २७] सप्तम्याश्चतुर्विंशीविंशोद्वितीयावसानार्थः सप्तविंश्याश्च
पदपङ्क्तिः, [८, १४ (१), २० (१), २८] अष्टम्याश्चतुर्विंशीविंशोद्वितीयावसानार्थोऽष्टाविंश्याश्च त्रिपदा
पञ्चापत्वा त्रिष्टुप्, (१०) दशम्या एकपदोऽप्यङ्, (११) एकादश्या द्विपदाणीं भुरिक्त्रिष्टुप्, (१२)
द्वादश्या चार्णी पदद्विष्टुप्, [१४ (१)] चतुर्विंश्याः प्रथमावसानार्थः साक्षी पङ्क्तिः, (१७) सप्तविंश्या
द्विपदा विपदाणीं पङ्क्तिः, (१९) एकविंश्या द्विपदा विपदाणीं वगती, (२०) विंश्या
आप्तुरी गायत्री, (२३) त्रयोविंश्याश्च त्रिष्टुपाणीं पङ्क्तिरष्टम्यांसि ।

स उदतिष्ठत्स प्राचीं दिशमनु व्यचलत् ॥१॥
तं बृहच्च रथन्तरं चादित्याश्च विश्वे च देवा अनुव्यचलन् ॥२॥
बृहते च वै स रथन्तराय चादित्येभ्यश्च विश्वेभ्यश्च
देवेभ्य आ वृश्चते य एवं विद्वांसं ब्राह्मणमुपवर्दति ॥३॥

सः । उत् । अतिष्ठत् । सः । प्राचीम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ १ ॥
तम् । बृहत् । च । रथमन्तरम् । च । आदित्याः । च । विश्वे । च । देवाः । अनुव्यचलन् ॥२॥
बृहते । च । वै । सः । रथमन्तराय । च । आदित्येभ्यः । च । विश्वेभ्यः । च ।
देवेभ्यः । आ । वृश्चते । यः । एवम् । विद्वांसम् । ब्राह्मणम् । उपवर्दति ॥ ३ ॥

XV.1.6 He became the sole vrātya (the Supreme being); He took hold of a low. That, in very deed, is the rainbow.

XV.1.7 Blue (black) is its belly; red is its back.

XV.1.8 With the blue (black) it covers the disagreeable hostile cousin; with the red it pierce through the hateful enemy, so say the knowledgeable ones.

PARYĀYA - II

XV.2.1 He rose up. He started moving towards the eastern quarter.

XV.2.2 The bṛhat Sāman and the rathāntara Sāman, the old sages and all the enlightened ones started moving following him.

XV.2.3 From the bṛhat Sāman and from the rathāntara Sāman, from the old sages and from all the enlightened ones, is he cut off, whoso reviles such a knowledgeable wandering saint.

बृहत्तश्च वै स रथन्तरस्य चादित्यानां च विश्वेषां च
देवानां प्रियं धाम भवति तस्य प्राच्यां दिशि ॥४॥

श्रद्धा पुंश्चली मित्रो मागधो विज्ञानं वासोहरुष्णीषं
रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥५॥

भूतं च भविष्यच्च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥६॥

मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥७॥

कीर्तिश्च यशश्च पुरःसुरावैनं कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥८॥ (१)

स उदतिष्ठत्स दक्षिणां दिशमनु व्यचिहत् ॥९॥

तं यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च यज्ञश्च यजमानश्च पशवश्चानुव्यचिलन् ॥१०॥

बृहत्तः । च । वै । सः । रथम् । स्तरस्य । च । आदित्यानाम् । च । विश्वेषाम् । च । देवानाम् ।
प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ४ ॥

तस्य । प्राच्याम् । दिशि । श्रद्धा । पुंश्चली । मित्रः । मागधः । विज्ञानम् । वासः ।
अहः । उष्णीषम् । रात्री । केशाः । हरितौ । प्रवर्तौ । कल्मलिः । मणिः ॥ ५ ॥

भूतम् । च । भविष्यत् । च । परिष्कन्दौ । मनः । विपथम् ॥ ६ ॥

मातरिश्वा । च । पर्वमानः । च । विपथवाहौ । वातः । सारथिः । रेष्मा । प्रतोदः ।
कीर्तिः । च । यशः । च । पुरःसुरौ ॥ ७ ॥

आ । एनम् । कीर्तिः । गच्छति । आ । यशः । गच्छति । यः । एवम् । वेद ॥ ८ ॥

सः । उत् । अतिष्ठत् । सः । दक्षिणाम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ ९ ॥

तम् । यज्ञायज्ञियम् । च । वामदेव्यम् । च । यज्ञः । च । यजमानः । च । पशवः ।
च । अनुव्यचिलन् ॥ १० ॥

- XV.2.4** Surely he becomes a favourite of the bṛhat Sāman and the rathāntara Sāman, of the old sages and of all the enlightened ones. In the eastern quarter, he has a pleasing abode.
- XV.2.5** The faith becomes his sweet hear, the sun his praise-singer, comprehension his garment, day his turban, night his hair, two rays his two ear-rings, the brightness (of stars) his jewel;
- XV.2.6** Both, what has been and what is to be, become his two foot men, the mind his war-chariot;
- XV.2.7** The atmosphere wind and the purifying wind (become) his two chariot-horses, the gale his charioteer and the tempest his whip;
- XV.2.8** Glory and fame (become) his two fore-runners; to him comes the glory, (to him) comes the fame, who knows it thus.
- XV.2.9** He rose up. He started moving towards the southern quarter.
- XV.2.10** The yājñayajniya Sāman and the Vāmadevya Saman, the sacrifice, and the sacrificer and the cattle started following him.

यज्ञायज्ञियाय च वै स वामदेव्याय च यज्ञाय च यजमानाय च
 पशुभ्यश्चा वृश्चते य एवं विद्वांसं ब्राह्मणमुपवदति ॥११॥
 यज्ञायज्ञिर्यस्य च वै स वामदेव्यस्य च यज्ञस्य च
 यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धाम भवति तस्य दक्षिणायां दिशि ॥१२॥
 उषाः पुंश्चली मन्त्रो मागधो विज्ञानं वासोहरुष्णीषं
 रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥१३॥
 अमावास्या च पौर्णमासी च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ।
 मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ।
 कीर्तिश्च यज्ञश्च पुरःसरावेन कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥१४॥ (१)
 स उदतिष्ठत्स प्रतीचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥१५॥
 तं वैरूपं च वैराजं चापंश्च वरुणश्च राजानुव्यचिलन् ॥१६॥
 वैरूपाय च वै स वैराजाय चाद्भ्यश्च वरुणाय च
 राज्ञ आ वृश्चते य एवं विद्वांसं ब्राह्मणमुपवदति ॥१७॥

यज्ञायज्ञियाय । च । वै । सः । वामदेव्याय । च । यज्ञाय । च । यजमानाय । च ।
 पशुभ्यः । च । आ । वृश्चते । यः । एवम् । विद्वांसम् । ब्राह्मणम् । उपवदति ॥ ११ ॥
 यज्ञायज्ञिर्यस्य । च । वै । सः । वामदेव्यस्य । च । यज्ञस्य । च । यजमानस्य । च ।
 पशूनाम् । च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १२ ॥
 तस्य । दक्षिणायाम् । दिशि । उषाः । पुंश्चली । मन्त्रः । मागधः । विज्ञानम् । वासः ।
 अहः । उष्णीषम् । रात्री । केशाः । हरितौ । प्रवर्तौ । कल्मलिः । मणिः ॥ १३ ॥
 अमावास्या । च । पौर्णमासी । च । ०।०।० ॥ १४ ॥
 सः । उत् । अतिष्ठत् । सः । प्रतीचीम् । दिशम् । अनु । वि । अचिलत् ॥ १५ ॥
 तम् । वैरूपम् । च । वैराजम् । च । आपः । च । वरुणः । च । राजा । अनुव्यचिलन् ॥
 वैरूपाय । च । वै । सः । वैराजाय । च । अद्भ्यः । च । वरुणाय । च । राज्ञे । आ ।
 वृश्चते । यः । एवम् । विद्वांसम् । ब्राह्मणम् । उपवदति ॥ १७ ॥

- XV.2.11** From the yajñāyjniya Sāman and from the Vāmadevya Sāman, from the sacrifice and the sacrificer and from the cattle is he cut off, whoso reviles such a knowledgeable, wandering saint.
- XV.2.12** Surely he becomes a favourite of the yajñāyjniya Sāman and the Vāmadevya Sāman, of the sacrifice and the sacrificer and of the cattle. In the southern quarter he has a pleasing abode.
- XV.2.13** The dawn becomes his sweet heart, the hymn his praise-singer, comprehension his garment, day his turban, night his hair, two rays his two ear-rings, the brightness (of stars) his jewel;
- XV.2.14** The night of no moon and the night of full moon (become) his two foot men, the wind his war-chariot; the atmospheric wind and the purified wind (become) his two chariot-horses, the gale his charioteer and the tempest his whip; glory and fame become his two fore-runners; to him comes the glory, (to him) comes the fame, who knows it thus.
- XV.2.15** He rose up. He started moving towards the western quarter.
- XV.2.16** The Vairūpa Sāman and the vairāja Sāman, the waters and the venerable king started following him.
- XV.2.17** From the Vairūpa Sāman and from the Vairāja Sāman, from the waters and from the venerable king is he cut off, whoso reviles such a knowledgeable wandering saint;

वैरूपस्य च वै स वैराजस्य चापां च वरुणस्य च
राज्ञः प्रियं धाम भवति तस्य प्रतीच्यां दिशि ॥१८॥

इरा पुंश्चली हसो मागधो विज्ञानं वासोहरुष्णीवं
रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥१९॥

अहश्च रात्री च परिष्कुन्दौ मनो विपथम् ।
मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ।
कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरावैर्न कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥२०॥ ॥

स उदतिष्ठत्स उदीचीं दिशमनु व्यचिलत् ॥२१॥

तं श्यैतं च नौधसं च सप्तर्ष्यश्च सोमश्च राजानुव्यचिलन् ॥२२॥

श्यैताय च वै स नौधसाय च सप्तर्षिभ्यश्च सोमाय च

राज्ञ आ वृश्चते य एवं विद्वांसं ब्राह्मणमुपवर्दति ॥२३॥

वैरूपस्य । च । वै । सः । वैराजस्य । च । अपाम् । च । वरुणस्य । च । राज्ञः । प्रियम् ।
धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १८ ॥

तस्य । प्रतीच्याम् । दिशि । इरा । पुंश्चली । हसः । मागधः । विज्ञानम् । वासः ।
अहः । उष्णीषम् । रात्री । केशाः । हरितौ । प्रवर्तौ । कल्मलिः । मणिः ॥ १९ ॥

अहः । च । रात्री । च । ॥०॥०॥० ॥ २० ॥

सः । उत । अतिष्ठत् । सः । उदीचीम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ २१ ॥

तम् । श्यैतम् । च । नौधसम् । च । सप्तर्ष्यः । च । सोमः । च । राजा ।
अनुव्यचिलन् ॥ २२ ॥

श्यैताय । च । वै । सः । नौधसाय । च । सप्तर्षिभ्यः । च । सोमाय । च । राज्ञे ।
आ । वृश्चते । यः । एवम् । विद्वांसम् । ब्राह्मणम् । उपवर्दति ॥ २३ ॥

XV.2.18 Surely he becomes a favourite of the Vairūpa Sāman and the Vairāja Sāman, of the waters and of the venerable king. In the western quarter he has a pleasing abode.

XV.2.19 The earth (irā) becomes his sweet heart, the laughter his praise-singer, comprehension his garment, day his turban, night his hair, two rays his two ear-rings, the brightness (of stars) his jewel;

XV.2.20 The day and the night (become) his two footmen, the mind his war-chariot, the atmospheric wind and the purifying wind (become) his two chariot-horses, the gale his charioteer and the tempest his whip; glory and fame become his two fore-runners; to him comes the glory, (to him) comes the fame, who knows it thus.

XV.2.21 He rose up. He started moving towards the northern quarter.

XV.2.22 The śyaita Sāman and the naudhasa Sāman, the seven seers and the sparkling Soma (the cure juice) started following him.

XV.2.23 From the śyaita Sāman and the naudhasa Saman, from the seven-seers and from the sparkling Soma is he cut off, whoso reviles such a knowledgeable wandering saint.

श्येतस्य च वै स नौधसस्य च सप्तर्षीणां च सोमस्य च
 राज्ञः प्रियं धाम भवति तस्योदीच्यां दिशि ॥२४॥
 विद्युत्पुंश्चली स्तनयिन्मुर्मागधो विज्ञानं वासोऽरुष्णीषं
 रात्री केशा हरितौ प्रवर्तौ कल्मलिर्मणिः ॥२५॥
 श्रुतं च विश्रुतं च परिष्कन्दौ मनो विपथम् ॥२६॥
 मातरिश्वा च पर्वमानश्च विपथवाहौ वातः सारथी रेष्मा प्रतोदः ॥२७॥
 कीर्तिश्च यशश्च पुरःसरवेनै कीर्तिर्गच्छत्या यशो गच्छति य एवं वेद ॥२८॥ (५)

श्येतस्य । च । वै । सः । नौधसस्य । च । सप्तऋषीणाम् । च । सोमस्य । च ।
 राज्ञः । प्रियम् । धाम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ २४ ॥

तस्य । उदीच्याम् । दिशि । विद्युत् । पुंश्चली । स्तनयितुः । मागधः । विज्ञानम् ।
 वासः । अहः । उष्णीषम् । रात्री । केशाः । हरितौ । प्रवर्तौ । कल्मलिः । मणिः ॥२५॥
 श्रुतम् । च । विश्रुतम् । च । परिष्कन्दौ । मनः । विपथम् ॥ २६ ॥

मातरिश्वा । च । पर्वमानः । च । विपथवाहौ । वातः । सारथिः । रेष्मा । प्रतोदः ।
 कीर्तिः । च । यशः । च । पुरःसरौ ॥२७॥

आ । एनम् । कीर्तिः । गच्छति । आ । यशः । गच्छति । यः । एवम् । वेद ॥ २८ ॥ [४]

[१] दलीया पर्वणा

(१-११) एकादशर्षस्यास्य पर्वणस्य (१) मघमर्षः पिपीलिकमण्या गावत्री, (२) द्वितीयायाः साम्युगिह्, (३) तृतीयाया वाजुषी जगती, (४) चतुर्थ्यां द्विपदार्धुगिह्, (५) पञ्चम्या आषीं इदती, (६) षष्ठ्या आसुर्यदुहृप्, (७) सप्तम्याः सात्री गावत्री, (८) अष्टम्या आसुरी पङ्क्तिः, (९) नवम्या आसुरी जगती, (१०) दशम्याः ब्राजापत्या त्रिदुहृप्, (११) एकादश्याश्च विपङ्गापत्री उग्रांसि ॥

स सैवत्सरमूर्ध्वोतिष्ठत्त देवा अब्रुवन्ब्रात्य किं नु तिष्ठसीति ॥१॥

सः । समऽवत्सरम् । ऊर्ध्वः । अतिष्ठत् । तम् । देवाः । अब्रुवन् । ब्रात्य । किम् । नु । तिष्ठसि । इति ।

XV.2.24 Surely he becomes a favourite of the śyaita Sāman and the naudhasa Sāman, of the seven-seers and of the sparkling Soma (the cure-juice). In the northern quarter he has a pleasing abode.

XV.2.25 The brightening becomes his sweet-heart, the thunder-cloud his praise-singer, comprehension his garment, day his turban, night his hair, two rays his two ear-rings, the brightness (of stars) his jewel;

XV.2.26 What is heard and what is listened (become) his two footmen, the mind his war-chariot;

XV.2.27 The atmospheric wind and the purifying wind (become) his two chariot-horses, the gale his charioteer and the tempest his whip;

XV.2.28 Glory and fame become his two forerunners; to him comes the glory, (to him) comes the fame, who knows it thus.

PARYĀYA - III

Vrātyāh

XV.3.1 He remained standing erect for a year. The enlightened ones asked him : "O wandering saint, why do you remain standing?"

सोऽब्रवीदासुन्दी मे स भरन्त्विति ॥२॥
 तस्मै ब्रात्यायासुन्दी समभरन् ॥३॥
 तस्याः प्रीप्सश्च वसन्तश्च द्वौ पादावास्तां शरश्च वर्षाश्च द्वौ ॥४॥
 बृहश्च रथं तरं चानुच्येऽस्ते आस्तां यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं च तिरश्चे ॥५॥
 ऋचः प्राश्नस्तन्तवो यजूषि तिर्यञ्चः ॥६॥
 वेदः आस्तरणं ब्रह्मोऽपबर्हणम् ॥७॥
 सामासाद उद्गीथोऽपिश्रयः ॥८॥
 तामासुन्दीं ब्रात्य आरोहत् ॥९॥

सः । अब्रवीत् । आसुन्दीम् । मे । सम । भरन्तु । इति ॥ २ ॥
 तस्मै । ब्रात्याय । आसुन्दीम् । सम । अभरन् ॥ ३ ॥
 तस्याः । प्रीप्सः । च । वसन्तः । च । द्वौ । पादौ । आस्ताम् । शरत् । च । वर्षाः । च । द्वौ ॥
 बृहत् । च । रथम् । तरम् । च । अनुच्येऽस्ते । इति । आस्ताम् । यज्ञायज्ञियम् । च ।
 वामदेव्यम् । च । तिरश्चेऽस्ते । इति ॥ ५ ॥
 ऋचः । प्राश्नः । तन्तवः । यजूषि । तिर्यञ्चः ॥ ६ ॥
 वेदः । आस्तरणम् । ब्रह्म । उपबर्हणम् ॥ ७ ॥
 साम । आसादः । उद्गीथः । अपिश्रयः ॥ ८ ॥
 ताम् । आसुन्दीम् । ब्रात्यः । आ । आरोहत् ॥ ९ ॥

XV.3.2 He said : "Let them bring a settee for me."

XV.3.3 For that wandering saint they brought a settee.

XV.3.4 Summer and spring were the two feet of that (settee).
Autumn and the rains were the other two feet.

XV.3.5 The bṛhat Sāman and the rathāntara Sāman were the two
elbow-pieces and the yajnāyajniya Sāman and the
Vāmadevyā Sāman were the two cross-boards.

XV.3.6 The Ṛk verses were the lengthwise strings and the Yajus
(sacrificial formulas) the crosswise strings.

XV.3.7 The Veda (the sacred knowledge) was the carpet and the
prayer the pillow.

XV.3.8 The Sāman was the seat and Udgītha (Saman Chanting)
the support.

XV.3.9 The Vrātya (the wandering saint) ascended that settee.

तस्य देवजनाः परिष्कन्दा आसन्त्संकल्पाः प्रहाय्याः विश्वानि भूतान्युपसदः ॥१०॥
विश्वान्येवास्य भूतान्युपसदो भवन्ति य एवं वेद ॥११॥

तस्य । देवऽजनाः । परिऽस्कन्दाः । आसन् । सम्ऽकल्पाः । प्रऽहाय्याः । विश्वानि ।
भूतानि । उपऽसदः ॥ १० ॥

विश्वानि । एव । अस्य । भूतानि । उपऽसदः । भवन्ति । यः । एवम् । वेद ॥ ११ ॥

[४] चतुर्यः पर्वायः

(१-१८) अष्टादशर्वस्यास्य पर्वायस्य (१, १३, १६) प्रथमात्रयोदशीषोडशीनाम्नां वैवी जगती, (२, ८) द्वितीया-
ष्टयोराच्यनुष्टुप्, (३, १२) तृतीयाद्वावरोद्विपदा प्राजापत्या जगती, (४, ७, १०) चतुर्थीसप्तमीदशमीनां
प्राजापत्या गायत्री, (५) पञ्चम्याः प्राजापत्या पङ्क्तिः, (६) षष्ठ्या भार्गी जगती, (९) सप्तम्या भार्गी
त्रिष्टुप् (भौमा), (११) एकादश्याः साम्नी त्रिष्टुप्, (१४) चतुर्दश्याः प्राजापत्या बृहती, (१५, १८)
पञ्चदश्यावरोद्विपदां पङ्क्तिः, (१७) सप्तदश्याश्चाच्युष्णिक् उन्दासि ॥

तस्मै प्राच्या दिशः ॥१॥

वासन्तौ मासौ गोप्सारावकुर्वन्बृहच्च रथन्तरं चानुष्ठातारौ ॥२॥

वासन्तावेनं मासौ प्राच्या दिशो गोपायतो बृहच्च

रथन्तरं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥३॥ (१)

तस्मै दक्षिणाया दिशः ॥४॥

ग्रेष्मौ मासौ गोप्सारावकुर्वन्यज्ञायज्ञियं च वामदेव्यं चानुष्ठातारौ ॥५॥

तस्मै । प्राच्याः । दिशः ॥ १ ॥

वासन्तौ । मासौ । गोप्सारौ । अकुर्वन् । बृहत् । च । रथम्ऽन्तरम् । च । अनुऽस्थातारौ ॥२॥

वासन्तौ । एनम् । मासौ । प्राच्याः । दिशः । गोपायतः । बृहत् । च । रथम्ऽन्तरम् । च ।

अनु । तिष्ठतः । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

तस्मै । दक्षिणायाः । दिशः ॥ ४ ॥

ग्रेष्मौ । मासौ । गोप्सारौ । अकुर्वन् । यज्ञायज्ञियम् । च । वामऽदेव्यम् । च । अनुऽस्थातारौ ॥

XV.3.10 The godly people became his footmen, solemn vows his messengers and all the beings his attendants.

XV.3.11 All the beings become his attendants, whoever knows it thus.

PARYĀYA IV

XV.4.1 For him of (from) the eastern quarter;

XV.4.2 They made the two spring-months protectors and the brhat and the rathāntara Sāmans attendants.

XV.4.3 The two spring months protect (him) from the eastern quarter and the brhat and the rathāntara Sāmans attend him, who knows it thus.

XV.4.4 For him of (from) the southern quarter;

XV.4.5 They made the two summer-months protectors and the yajnāyajniya and the vāmadevya Sāmans attendants.

ग्रेष्मावेनं मासौ दक्षिणाया दिशो गोपायतो यज्ञायज्ञिर्य च
 वामदेव्यं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥६॥ (१)
 तस्मै प्रतीच्या दिशः ॥७॥
 वार्षिकौ मासौ गोमारावकुर्वन्वैरूपं च वैराजं चानुष्ठातारौ ॥८॥
 वार्षिकावेनं मासौ प्रतीच्या दिशो गोपायतो वैरूपं च
 वैराजं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥९॥ (१)
 तस्मा उदीच्या दिशः ॥१०॥
 शारदौ मासौ गोमारावकुर्वञ्छयैतं च नौधसं चानुष्ठातारौ ॥११॥
 शारदावेनं मासावुदीच्या दिशो गोपायतः श्यैतं च
 नौधसं चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥१२॥ (१)

ग्रेष्मौ । एनम् । मासौ । दक्षिणायाः । दिशः । गोपायतः । यज्ञायज्ञिर्यम् । च । वामदे-
 व्यम् । च । अनु । तिष्ठतः । यः । एवम् । वेद ॥ ६ ॥
 तस्मै । प्रतीच्याः । दिशः ॥ ७ ॥
 वार्षिकौ । मासौ । गोमारा । अकुर्वन् । वैरूपम् । च । वैराजम् । च । अनुष्ठातारौ ॥
 वार्षिकौ । एनम् । मासौ । प्रतीच्याः । दिशः । गोपायतः । वैरूपम् । च । वैराजम् ।
 च । अनु । तिष्ठतः । यः । एवम् । वेद ॥ ९ ॥
 तस्मै । उदीच्याः । दिशः ॥ १० ॥
 शारदौ । मासौ । गोमारा । अकुर्वन् । श्यैतम् । च । नौधसम् । च । अनुष्ठातारौ ।
 शारदौ । एनम् । मासौ । उदीच्याः । दिशः । गोपायतः । श्यैतम् । च । नौधसम् ।
 च । अनु । तिष्ठतः । यः । एवम् । वेद ॥ १२ ॥

XV.4.6 The two summer-months protect (him) from the southern quarter and the yajnāyajniya Sāmans attend him, who knows it thus.

XV.4.7 For him of (from) the western quarter;

XV.4.8 They made the two rainy months protectors and the Vairūpa and the Vairāja Sāmans attendants.

XV.4.9 The two rainy months protect (him) from the western quarter and the vairūpa and the vairāja Sāmans attend him, who knows it thus.

XV.4.10 For him of (from) the northern quarter;

XV.4.11 They made the two autumn months protectors and the śyaita and the naudhasa Sāmans attendants.

XV.4.12 The two autumn months protect (him) from the northern quarter and the śyaita and the naudhasa Sāmans attend him, who knows it thus.

तस्मै ध्रुवाया दिशः ॥१३॥
 हैमनौ मासौ गोप्तारावकुर्वन्भूमिं चाग्निं चानुष्ठातारौ ॥१४॥
 हैमनावेनं मासौ ध्रुवाया दिशो गोपायतो
 भूमिश्चाग्निश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥१५॥ (५)
 तस्मा ऊर्ध्वाया दिशः ॥१६॥
 शैशिरौ मासौ गोप्तारावकुर्वन्दिवं चादित्यं चानुष्ठातारौ ॥१७॥
 शैशिरावेनं मासावूर्ध्वाया दिशो गोपायतो
 द्यौश्चादित्यश्चानु तिष्ठतो य एवं वेद ॥१८॥ (५)

तस्मै । ध्रुवायाः । दिशः ॥ १३ ॥

हैमनौ । मासौ । गोप्तारौ । अकुर्वन् । भूमिम् । च । अग्निम् । च । अनुऽस्थातारौ ॥१४॥

हैमनौ । एनम् । मासौ । ध्रुवायाः । दिशः । गोपायतः । भूमिः । च । अग्निः । च । अनु ।
 तिष्ठतः । यः । एवम् । वेद ॥१५॥

तस्मै । ऊर्ध्वायाः । दिशः ॥ १६ ॥

शैशिरौ । मासौ । गोप्तारौ । अकुर्वन् । दिवंम् । च । आदित्यम् । च । अनुऽस्थातारौ ॥

शैशिरौ । एनम् । मासौ । ऊर्ध्वायाः । दिशः । गोपायतः । द्यौः । च । आदित्यः । च ।
 अनु । तिष्ठतः । यः । एवम् । वेद ॥ १८ ॥

[५] पञ्चमः पर्यायः

(१-१६) षोडशर्वस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्वस्त्रिपदा समविषमा गायत्री, (२) द्वितीयायास्त्रिपदा भुरिगाची त्रिष्टुप्,

[३, ५ (२), ७ (२), ९ (२), ११ (२), १३ (२), १६] तृतीयायाः पञ्चमीसप्तमीनवम्येकादशीत्रयोदशीनां द्वितीया-

वसानर्चा षोडश्याश्च द्विपदा प्राज्ञापत्यानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्यास्त्रिपदा स्वराद् प्राज्ञापत्या पङ्क्तिः, [५ (१), ७ (१), ९

(१), १३ (१)] पञ्चमीसप्तमीनवमीत्रयोदशीनां प्रथमावसानर्चा त्रिपदा ब्राह्मी गायत्री, (६, ८, १२) षष्ठ्यष्टमी-

द्वादशीनां त्रिपदा ककुप्, (१०, १४) दशमीचतुर्दश्योर्भुरिग्विषमा गायत्री, [११ (१)] एकादश्याः

प्रथमावसानर्चो निष्टुद्ब्राह्मी गायत्री, (१५) पञ्चदश्याश्च विराद् छन्दांसि ॥

तस्मै प्राच्या दिशो अन्तर्देशावभिष्ठासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१॥

तस्मै । प्राच्याः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । भवम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्थातारम् । अकुर्वन् ॥

XV.4.13 For him of (from) the nadir quarter,

XV.4.14 They made the two winter-months protectors and earth and fire attendants.

XV.4.15 The two winter-months protect (him) from the nadir quarter and earth and fire attend him, who knows it thus.

XV.4.16 For him of (from) the zenith quarter,

XV.4.17 they made the two frosty months protectors and sky and the sun attendants.

XV.4.18 The two frosty months protect (him) from the zenith quarter and sky and the sun attend him, who knows it thus.

PARYĀYA - V

Rudrah

XV.5.1 For him, from the intermediate region of the eastern quarter, they have made the archer Bhava (the Lord of existence) the attendant.

भुव एनमिष्वासः प्राच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ॥२॥

नास्यं पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥३॥ (१)

तस्मै दक्षिणाया दिशो अन्तर्देशाच्छर्वमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥४॥

शर्व एनमिष्वासो दक्षिणाया दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।

नास्यं पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥५॥ (२)

तस्मै प्रतीच्या दिशो अन्तर्देशात्पशुपतिमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥६॥

पशुपतिरेनमिष्वासः प्रतीच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।

नास्यं पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥७॥ (३)

भुवः । एनम् । इषुऽआसः । प्राच्याः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । अनुऽस्थाता । अनु । तिष्ठति ॥२॥

न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । पशून् । न । समानान् ।

हिनस्ति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

तस्मै । दक्षिणायाः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । शर्वम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्थातारम् । अकुर्वन् ॥

शर्वः । एनम् । इषुऽआसः । दक्षिणायाः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । अनुऽस्थाता । अनु ।

तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । ॥५॥ ५ ॥

तस्मै । प्रतीच्याः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । पशुऽपतिम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्थातारम् ।

अकुर्वन् ॥ ६ ॥

पशुऽपतिः । एनम् । इषुऽआसः । प्रतीच्याः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । अनुऽस्थाता । अनु ।

अनु । तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । ॥७॥ ७ ॥

XV.5.2 The archer Bhava stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the eastern quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor Īśāna -

XV.5.3 does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

XV.5.4 For him, from the intermediate region of the southern quarter, they have made the archer Śarva (the Lord of destruction) the attendant.

XV.5.5 The archer Śarva stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the southern quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor Īśāna - does harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

XV.5.6 For him, from the intermediate region of the western quarter, they have made the archer Paśupati (the Lord of animals) the attendant.

XV.5.7 The archer Paśupati stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the western quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor Īśāna - does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

तस्मा उदीच्या दिशो अन्तर्देशादुग्रं देवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥८॥

उग्र एनं देव इष्वास उदीच्या दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।

नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥९॥ (५)

तस्मै ध्रुवाया दिशो अन्तर्देशादुग्रमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१०॥

रुद्र एनमिष्वासो ध्रुवाया दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।

नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥११॥ (५)

तस्मा ऊर्ध्वाया दिशो अन्तर्देशान्महादेवमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१२॥

महादेव एनमिष्वास ऊर्ध्वाया दिशो अन्तर्देशादनुष्ठातानु

तिष्ठति नैनं शर्वो न भवो नेशानः ।

नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥१३॥ (५)

तस्मै सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्य ईशानमिष्वासमनुष्ठातारमकुर्वन् ॥१४॥

तस्मै । उदीच्याः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । उग्रम् । देवम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्थातारम् ।
अकुर्वन् ॥ ८ ॥

उग्रः । एनम् । देवः । इषुऽआसः । उदीच्याः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । अनुऽस्थाता ।
अनु । तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । ० ॥ ९ ॥

तस्मै । ध्रुवायाः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । रुद्रम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्थातारम् । अकुर्वन् ॥
तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । ० ॥ ११ ॥

तस्मै । ऊर्ध्वायाः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । महाऽदेवम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्थातारम् । अकुर्वन् ॥
महाऽदेवः । एनम् । इषुऽआसः । ऊर्ध्वायाः । दिशः । अन्तःऽदेशात् । अनुऽस्थाता ।

अनु । तिष्ठति । न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । ० ॥ १३ ॥

तस्मै । सर्वेभ्यः । अन्तःऽदेशेभ्यः । ईशानम् । इषुऽआसम् । अनुऽस्थातारम् । अकुर्वन् ॥ १४ ॥

XV.5.8 For him, from the intermediate region of the northern quarter, they have made the archer Ugra deva (the fierce deity) the attendant.

XV.5.9 The archer Ugra deva stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the northern quarter. Neither śarva, nor Bhava, nor Īśāna - does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsman.

XV.5.10 For him, from the intermediate region of the nadir quarter, they have made the archer Rudra (the terrible punisher) the attendant.

XV.5.11 The archer Rudra stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the nadir quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor Īśāna - does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

XV.5.12 For him, from the intermediate region of the zenith quarter, they have made the archer Mahādeva (the great Lord) the attendant.

XV.5.13 The archer Mahādeva stands as an attendant to attend him from the intermediate region of the zenith quarter. Neither Śarva, nor Bhava, nor Īśāna - does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

XV.5.14 For him, from all the intermediate regions, they have made the archer Īśāna (the master Lord) the attendant.

ईशान एनमिष्वासः सर्वेभ्यो अन्तर्देशेभ्योनुष्ठातानु

तिष्ठति नैव शर्वो न भवो नेशानः ॥१५॥

नास्य पशून् समानान्हिनस्ति य एवं वेद ॥१६॥ (०)

ईशानः । एनम् । इषुऽआसः । सर्वेभ्यः । अन्तःऽदेशेभ्यः । अनुऽस्थाता । अनु । तिष्ठति ॥

न । एनम् । शर्वः । न । भवः । न । ईशानः । न । अस्य । पशून् । न । समानान् । हिनस्ति । यः । एवम् । वेद ॥ १६ ॥

[६] ऋक् पर्यायाः

(१-२६) ऋक्सात्पृथस्यास्य पर्यायस्य (१, ४) प्रथमाधत्तुर्ध्वोर्कचोपासुरी पङ्क्तिः, (२, १७) द्वितीयास्तत्रदस्योपासी पङ्क्तिः,
(३) तृतीयाया आसी पङ्क्तिः, (५, ११) पञ्चम्येकादस्योः साक्षी त्रिष्टुप्, (६, १२) षष्ठीद्वयस्योर्विष्टुहती, (७, १०,
१३, १६, २४) सप्तमीदशमीत्रयोदशीचतुर्विंशतीनामासुरी हृहती, (८) अष्टम्याः साक्षी पङ्क्तिः,
(९) नवम्याः प्राजापत्या त्रिष्टुप्, (१४, २३) षट्षोदशीत्रयोर्विष्टोपासी त्रिष्टुप्, (१५, १८) पञ्चदश्यष्टा-
दस्योर्विष्टुहती, (१९) एकोनविंश्या आर्च्युष्णिह्, (२०) विंश्याः साम्यनुष्टुप्,
(२१) एकविंश्या आसी हृहती, (२२) द्वाविंश्याः परोष्णिह्, (२५) पञ्चविंश्या
आर्च्यनुष्टुप्, (२६) ऋक्साध विष्टुहती ऊर्ध्वस्ति ॥

स ध्रुवां दिशमनु व्यचिहत् ॥१॥

तं भूमिश्चाग्निश्चोषधयश्च वनस्पतयश्च वानस्पत्याश्च वीरुधश्चानुव्यचिलन् ॥२॥

भूमेश्च वै सोऽग्नेश्चोषधीनां च वनस्पतीनां च वानस्पत्यानां
च वीरुधां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥ (०)

स ऊर्ध्वा दिशमनु व्यचिहत् ॥४॥

तमृतं च सत्यं च सूर्यश्च चन्द्रश्च नक्षत्राणि चानुव्यचिलन् ॥५॥

सः । ध्रुवाम् । दिशम् । अनु । वि । अचिहत् ॥ १ ॥

तम् । भूमिः । च । अग्निः । च । ओषधयः । च । वनस्पतयः । च । वानस्पत्याः ।
च । वीरुधः । च । अनुऽव्यचिलन् ॥ २ ॥

भूमेः । च । वै । सः । अग्नेः । च । ओषधीनाम् । च । वनस्पतीनाम् । च । वानस्पत्या-
नाम् । च । वीरुधाम् । च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

सः । ऊर्ध्वाम् । दिशम् । अनु । वि । अचिहत् ॥ ४ ॥

तम् । मृतम् । च । सत्यम् । च । सूर्यः । च । चन्द्रः । च । नक्षत्राणि । च । अनुऽव्यचिलन् ॥

XV.5.15 The archer Iśāna stands as an attendant to attend him from all the intermediate regions. Neither Śarva, nor Bhava, nor Iśāna -

XV.5.16 does any harm to him, who knows it thus, nor to his animals, nor to his kinsmen.

PARYĀYA - VI

Vrātyāḥ

XV.6.1 He started moving towards the nadir quarter.

XV.6.2 Earth and fire, herbs and trees, plants and shrubs started following him.

XV.6.3 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of earth and fire of herbs and trees and of plants and shrubs.

XV.6.4 He started moving towards the zenith quarter.

XV.6.5 Righteousness and truth, sun and moon, and stars started following him.

ऋतस्य च वै स सत्यस्य च सूर्यस्य च चन्द्रस्य च
 नक्षत्राणां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥६॥ (२)
 स उत्तमां दिशमनु व्यचिलत् ॥७॥
 तमृचश्च सामानि च यजूषि च ब्रह्म चानुव्यचिलत् ॥८॥
 ऋचां च वै स साम्नां च यजुषां च ब्रह्मणश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥९॥ (१)
 स बृहतीं दिशमनुव्यचिलत् ॥१०॥
 तमितिहासश्च पुराणं च गाथांश्च नाराशंसीश्चानुव्यचिलत् ॥११॥
 इतिहासस्य च वै स पुराणस्य च गाथानां च नाराशंसीनां च
 प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥१२॥ (२)
 स परमां दिशमनु व्यचिलत् ॥१३॥

ऋतस्य । च । वै । सः । सत्यस्य । च । सूर्यस्य । च । चन्द्रस्य । च । नक्षत्राणाम् ।
 च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ६ ॥
 सः । उत्तमां । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ ७ ॥
 तम् । ऋचः । च । सामानि । च । यजूषि । च । ब्रह्म । च । अनुव्यचिलत् ॥ ८ ॥
 ऋचाम् । च । वै । सः । साम्नाम् । च । यजुषाम् । च । ब्रह्मणः । च । प्रियम् । धाम ।
 भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ९ ॥ [३]
 सः । बृहतीम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ १० ॥
 तम् । इतिहासः । च । पुराणम् । च । गाथाः । च । नाराशंसीः । च । अनुव्यचिलत् ॥
 इतिहासस्य । च । वै । सः । पुराणस्य । च । गाथानाम् । च । नाराशंसीनाम् ।
 च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १२ ॥
 सः । पराम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ १३ ॥

XV.6.6 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of righteousness and truth, of sun and moon and of stars.

XV.6.7 He started moving towards the uppermost quarter.

XV.6.8 Ṛk verses and Sāman chants, yajus (sacrificial formulas) and the sacred knowledge started following him.

XV.6.9 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Ṛk verses and Sāman chants, of Yajus and the sacred knowledge.

XV.6.10 He started moving towards the lofty quarter.

XV.6.11 Itihāsa (history) and Purāṇa (stories of ancient times), Gāthās (legends) and Nārāśansīs (biographies of men) started following him.

XV.6.12 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Itihāsa and Purāṇās, of Gāthas and Nārāśansīs.

XV.6.13 He started moving towards the supreme quarter.

तमाहवनीयंश्च गार्हपत्यश्च दक्षिणाग्नेश्च यज्ञश्च यजमानश्च पशवभानुव्यचिलन् ॥१४॥

आहवनीयस्य च वै स गार्हपत्यस्य च दक्षिणाग्नेश्च यज्ञस्य च
यजमानस्य च पशूनां च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥१५॥ (५)

सोनादिष्टां दिशमनु व्यचिलत् ॥१६॥

तमृतवभार्तवाश्च लोकाश्च लौक्याश्च मासाभ्यर्धमासाहोरात्रे चानुव्यचिलन् ॥१७॥

ऋतूनां च वै स अर्तवानां च लोकानां च लौक्यानां च मासानां
चार्धमासानां चाहोरात्रयोश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥१८॥ (५)

सोनावृत्तां दिशमनु व्यचिलत्ततो नावत्स्यन्नमन्यत ॥१९॥

तं दितिभ्वादितिभ्वेडा चेन्द्राणी चानुव्यचिलन् ॥२०॥

तम् । आहवनीयः । च । गार्हपत्यः । च । दक्षिणऽग्निः । च । यज्ञः । च । यजमानः ।
च । पशवः । च । अनुव्यचिलन् ॥ १४ ॥

आहवनीयस्य । च । वै । सः । गार्हपत्यस्य । च । दक्षिणऽग्नेः । च । यज्ञस्य । च ।
यजमानस्य । च । पशूनाम् । च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ १५ ॥
सः । अनादिष्टाम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् ॥ १६ ॥

तम् । ऋतवः । च । अर्तवाः । च । लोकाः । च । लौक्याः । च । मासाः । च । अर्ध-
ऽमासाः । च । अहोरात्रे इति । च । अनुव्यचिलन् ॥ १७ ॥

ऋतूनाम् । च । वै । सः । अर्तवानाम् । च । लोकानाम् । च । लौक्यानाम् । च ।
मासानाम् । च । अर्धमासानाम् । च । अहोरात्रयोः । च । प्रियम् । धाम । भवति ।
यः । एवम् । वेद ॥ १८ ॥

सः । अनावृत्ताम् । दिशम् । अनु । वि । अचलत् । ततः । न । आवत्स्यन् । अमन्यत ॥
तम् । दितिः । च । अदितिः । च । इडा । च । इन्द्राणी । च । अनुव्यचिलन् ॥ २० ॥

XV.6.14 Āhavanīya (sacrificial fire) and garhapatya (house-holder's fire), dakṣināgni (southern fire) and the sacrifice, the sacrificer and the animals started following him.

XV.6.15 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Āhavanīya and garhapatya, of dakṣināgni and the sacrifice, and of the sacrificer and the animals.

XV.6.16 He started moving towards the unspecified quarter.

XV.6.17 Seasons and groups of seasons, Lokas (people) and Laukyas (communities), months and half months, days and nights started following him.

XV.6.18 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of seasons and groups of seasons, of Lokas and Lokyas, of months and half-months, and of days and nights.

XV.6.19 He started moving towards the quarter of no return. He resolved not to return therefrom.

XV.6.20 Diti (bondage) and Aditi (freedom), Idā and Indrāṇī started following him.

दितेऽवै सोदितेऽभेडायाऽभेन्द्राण्याऽभे प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥२१॥ (५)

स दिशोऽनु व्यचलत्तं विराडनु व्यचलत्सर्वे च देवाः सर्वाऽभ देवताः ॥२२॥

विराजऽवै स सर्वेषां च देवानां सर्वासां च देवतानां प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥२३॥ (५)

स सर्वानन्तर्देशाननु व्यचलत् ॥२४॥

तं प्रजापतिऽभ परमेष्ठी च पिता च पितामहऽभानु व्यचलत् ॥२५॥

प्रजापतेऽवै स परमेष्ठिनऽभ पितुऽभ पितामहस्य

च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥२६॥ (५)

दितेः । च । वै । सः । अदितेः । च । इडायाः । च । इन्द्राण्याः । च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ २१ ॥

सः । दिशः । अनु । वि । अचलत् । तम् । विराट् । अनु । वि । अचलत् । सर्वे । च । देवाः । सर्वाः । च । देवताः ॥ २२ ॥

विराजः । च । वै । सः । सर्वेषाम् । च । देवानाम् । सर्वासाम् । च । देवतानाम् । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ २३ ॥

सः । सर्वान् । अन्तःऽदेशान् । अनु । वि । अचलत् ॥ २४ ॥

तम् । प्रजापतिः । च । परमेऽस्थी । च । पिता । च । पितामहः । च । अनुऽव्यचलत् ॥

प्रजापतेः । च । वै । सः । परमेऽस्थिनः । च । पितुः । च । पितामहस्य । च ।

प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ २६ ॥

XV.6.21 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Diti and Aditi, of Iḍa and Indrāṇi.

XV.6.22 He started moving towards the directions. Virāj (the cosmic cow) started following him, and also all the enlightened ones and all the bounties of Nature.

XV.6.23 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of virāj, of all the enlightened ones and of all the bounties of Nature.

XV.6.24 He started moving towards all the intermediate regions.

XV.6.25 Prajāpati (Lord of creatures) and Parameśthi (the Lord dwelling in the highest abode), the father and the grandfather started following him.

XV.6.26 Surely he, who knows it thus, becomes a pleasing abode of Prajāpati and of Parameśthi, of the father and the grandfather.

[७] सप्तमः पर्वायः

(१-५) पञ्चर्षत्वात्स्य पर्वायस्य (१) प्रथमर्षत्त्रिपदा निष्ट्रापयी, (२) द्वितीयाया एकपदा विराड्भृती, (३) तृतीयाया विराड्भृत्त्रिपदा, (४) चतुर्थ्या एकपदा गायत्री, (५) पञ्चम्याश्च पञ्चिष्ट्रापयिषि ।

स महिमा सद्भुत्वान्तं पृथिव्या अगच्छत्स समुद्रो भवत् ॥१॥

तं प्रजापतिश्च परमेष्ठी च पिता च पितामहश्चापश्च श्रद्धा च

वर्षं भूत्वानुव्यवर्तयन्त ॥२॥

एनमापो गच्छत्येनं श्रद्धा गच्छत्येनं वर्षं गच्छति य एवं वेद ॥३॥

तं श्रद्धा च यज्ञश्च लोकश्चाग्नें चाभ्यर्थं च भूत्वाभिपर्यावर्तन्त ॥४॥

एनं श्रद्धा गच्छत्येनं यज्ञो गच्छत्येनं लोको गच्छत्येनमग्नें

गच्छत्येनमभ्यर्थं गच्छति य एवं वेद ॥५॥

सः । महिमा । सद्भुः । भुत्वा । अन्तम् । पृथिव्याः । अगच्छत् । सः । समुद्रः । अभवत् ॥

तम् । प्रजापतिः । च । परमेष्ठ्यी । च । पिता । च । पितामहः । च । आर्षः । च ।

श्रद्धा । च । वर्षम् । भूत्वा । अनुव्यवर्तयन्त ॥ २ ॥

आ । एनम् । आर्षः । गच्छन्ति । आ । एनम् । श्रद्धा । गच्छति । आ । एनम् । वर्षम् ।

गच्छति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

तम् । श्रद्धा । च । यज्ञः । च । लोकः । च । अग्नेम् । च । अन्नऽअर्धम् । च । भूत्वा ।

अभिऽपर्यावर्तन्त ॥ ४ ॥

आ । एनम् । श्रद्धा । गच्छति । आ । एनम् । यज्ञः । गच्छति । आ । एनम् । लोकः ।

गच्छति । आ । एनम् । अग्नेम् । गच्छति । आ । एनम् । अन्नऽअर्धम् । गच्छति ।

यः । एवम् । वेद ॥ ५ ॥

PARYĀYA - VII

Vrātyaḥ

XV.7.1 He, the majesty personified, becoming fluid went to the end of the earth. He becomes Ocean.

XV.7.2 The Lord of the creatures, and the Lord dwelling in the highest abode, and the father, and the grand-father, the waters and faith, taking the form of the rain, followed him carefully.

XV.7.3 Water comes to him, faith comes to him, the rain comes to him, who knows it thus.

XV.7.4 Faith and sacrifice and free movement turned towards and surrounded him taking the form of food and edibles.

XV.7.5 To him, who knows it thus, comes faith and sacrifice; to him comes free movement; to him comes the food; to him come the edibles.

[८] अष्टमः पर्वायः

(१-३) वृषस्यास्य पर्वायस्य प्रथमर्षः साम्पुष्णिहः, (२) द्वितीयायाः प्राजापत्यानुष्टुप्, (३) तृतीयायाश्वाभीं पङ्क्तिरुच्छन्दांसि ॥

सोऽरिज्यत ततो राजन्योऽजायत ॥१॥

स विशः सर्वन्धूनां चान्नस्य चान्नार्थस्य च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥२॥

विशां च वै स सर्वन्धूनां चान्नस्य चान्नार्थस्य च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥

सः । अरिज्यत । ततः । राजन्यः । अजायत ॥ १ ॥

सः । विशः । सऽसर्वन्धून् । अन्नम् । अन्नऽअर्थम् । अमिऽउदतिष्ठत् ॥ २ ॥

विशाम् । च । वै । सः । सऽसर्वन्धूनाम् । च । अन्नस्य । च । अन्नऽअर्थस्य । च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

[९] नवमः पर्वायः

(१-३) वृषस्यास्य पर्वायस्य (१) प्रथमर्षः भासुरी जगती, (२) द्वितीयायाः आभीं गायत्री, (३) तृतीयायाश्वाभीं पङ्क्तिरुच्छन्दांसि ॥

स विशोऽनु व्यचिलत् ॥१॥

तं सुभा च समितिश्च सेना च सुरा चानुव्यचिलत् ॥२॥

सुभायाश्च वै स समितिश्च सेनायाश्च सुरायाश्च प्रियं धाम भवति य एवं वेद ॥३॥

सः । विशः । अनु । वि । अचलत् ॥ १ ॥

तम् । सुभा । च । समऽइतिः । च । सेना । च । सुरा । च । अनुऽव्यचिलत् ॥ २ ॥

सुभायाः । च । वै । सः । समऽइतिः । च । सेनायाः । च । सुरायाः । च । प्रियम् । धाम । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ३ ॥

PARYĀYA - VIII

Vrātyāḥ

XV.8.1 He became exulted; therefrom sprang the rājanya (ruling power).

XV.8.2 He rose up to gain people along with the kinsmen, food and edibles.

XV.8.3 He, who knows it thus, becomes the pleasing abode of the people along with the kinsmen, of food and the edibles.

PARYĀYA - IX

Vrātyāḥ

XV.9.1 He followed the wishes of the people.

XV.9.2 The assembly, the war-council, the army, and the treasury (surā) followed him.

XV.9.3 He, who knows it thus, becomes the pleasing abode of the assembly, of the war-council, of the army and of the treasury.

[१०] द्वायः पर्वाया

(१-११) एकादशर्षस्यास्य पर्षास्यस्य (१) प्रथमर्षो द्विपदा साक्षी बृहती, (२) द्वितीयायास्त्रिपदाषीं पङ्क्तिः, (३) तृतीयाया द्विपदा
प्राजापत्या पङ्क्तिः, (४) चतुर्थ्यास्त्रिपदा बर्षमाना गायत्री, (५) पञ्चम्यास्त्रिपदा साक्षी बृहती, (६, ८, १०) षष्ठ्यष्टमीदशमीनां
द्विपदासुरी गायत्री, (७, ९) सप्तमीनवम्योः साम्युष्णिह्, (११) एकादशवाध्यासुरी बृहती कण्वसि ॥

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणो राज्ञोर्तिथिर्गृहानागच्छेत् ॥१॥

श्रेयांसमेनमात्मनो मानयेत्तथा क्षत्राय ना वृश्वते तथा राष्ट्राय ना वृश्वते ॥२॥

अतो वै ब्रह्म च क्षत्रं चोदतिष्ठतां ते अब्रूतां कं प्र विशावेति ॥३॥

अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्रा विशत्विन्द्रं क्षत्रं तथा वा इति ॥४॥

अतो वै बृहस्पतिमेव ब्रह्म प्राविशदिन्द्रं क्षत्रम् ॥५॥

इयं वा उ पृथिवी बृहस्पतिर्येर्विन्द्रः ॥६॥

अयं वा उ अग्निर्ब्रह्मासावादित्यः क्षत्रम् ॥७॥

एनं ब्रह्म गच्छति ब्रह्मवर्चसी भवति ॥८॥

तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मणः । अतिथिः । गृहान् । आगच्छेत् ॥ १ ॥

श्रेयांसम् । एनम् । आत्मनः । मानयेत् । तथा । क्षत्राय । न । आ । वृश्वते । तथा ।
राष्ट्राय । न । आ । वृश्वते ॥ २ ॥

अतः । वै । ब्रह्म । च । क्षत्रम् । च । उत् । अतिष्ठताम् । ते इति । अब्रूताम् । कम् ।
प्र । विशाव । इति ॥ ३ ॥

अतः । वै । बृहस्पतिम् । एव । ब्रह्म । प्र । विशत् । इन्द्रम् । क्षत्रम् । तथा । वै । इति ॥४॥

अतः । वै । बृहस्पतिम् । एव । ब्रह्म । प्र । अविशत् । इन्द्रम् । क्षत्रम् ॥ ५ ॥

इयम् । वै । ऊं इति । पृथिवी । बृहस्पतिः । द्यौः । एव । इन्द्रः ॥ ६ ॥

अयम् । वै । ऊं इति । अग्निः । ब्रह्म । असौ । आदित्यः । क्षत्रम् ॥ ७ ॥

आ । एनम् । ब्रह्म । गच्छति । ब्रह्मवर्चसी । भवति ॥ ८ ॥

PARYĀYA - X

XV.10.1 So let the king, to whose dwellings comes such a knowledgeable vow-observing sage as a guest -

XV.10.2 Consider him as conducive to his welfare and honour him. By doing so he is not cut off from the ruling power; by doing so he is not cut off from the kingdom.

XV.10.3 From him, verily, sprang up the intellectual power and the ruling power; they said : " Who shall we enter?"

XV.10.4 From him, let the intellectual power, verily, enter into the lord of knowledge (Brhaspati) and so the ruling power into the resplendent army - chief was the reply.

XV.10.5 From him, verily, the intellectual power entered into the lord of knowledge and the ruling power into the resplendent army-chief.

XV.10.6 This earth, verily is Brhaspati (the lord of knowledge) and the heaven itself is the Indra (the resplendent army-chief).

XV.10.7 Also, this adorable leader (fire), verily, is the intellectual power and the yonder sun is the ruling power.

XV.10.8 Unto him comes the intellectual power; (and) he becomes lustrous with intellectual power,

यः पृथिवीं बृहस्पतिमग्निं ब्रह्म वेदं ॥९॥
 ऐनमिन्द्रियं गच्छतीन्द्रियवान्भवति ॥१०॥
 य आदित्यं क्षत्रं दिवमिन्द्रं वेदं ॥११॥

यः । पृथिवीम् । बृहस्पतिम् । अग्निम् । ब्रह्म । वेदं ॥ ९ ॥

आ । ऐनम् । इन्द्रियम् । गच्छति । इन्द्रियवान् । भवति ॥ १० ॥

यः । आदित्यम् । क्षत्रम् । दिवम् । इन्द्रम् । वेदं ॥ ११ ॥

[११] एकावशाः पर्यायः

(१-११) एकादशर्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चो दैवी षड्विंशः, (२) द्वितीयाया द्विपदा पूर्वाविद्युत्तराकरी,
 (३-६, ८) तृतीयादिचतसृणामष्टम्याश्च निष्टुदाचीं बृहती, (७, ९) सप्तमीनवम्योर्द्विपदा प्राजापत्या
 बृहती, (१०) दशम्या भुरिगाचीं बृहती, (११) एकादश्याश्च द्विपदाच्यनुष्टुप् छन्दोऽस्ति ॥

तद्यस्यैवं विद्वान्वात्योतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥१॥
 स्वयमेनमभ्युदेत्यं ब्रूयाद्वात्यं क्वावात्सीर्वात्यौदकं वात्यं तर्पयन्तु वात्यं यथा ते प्रियं
 तथास्तु वात्यं यथा ते वशस्तथास्तु वात्यं यथा ते निक्रामस्तथास्त्विति ॥२॥
 यदेनमाहु वात्यं क्वावात्सीरिति पृथ एव तेन देवयानानव रुन्धे ॥३॥
 यदेनमाहु वात्यौदकमित्यप एव तेनाव रुन्धे ॥४॥
 यदेनमाहु वात्यं तर्पयन्त्विति प्राणमेव तेन वर्षीयांसं कुरुते ॥५॥

तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । वात्यः । अतिथिः । गृहान् । आगच्छेत् ॥ १ ॥

स्वयम् । ऐनम् । अभिऽउदेत्यं । ब्रूयात् । वात्यं । क्वा । अवात्सीः । वात्यं । उदकम् । वात्यं ।
 तर्पयन्तु । वात्यं । यथा । ते । प्रियम् । तथा । अस्तु । वात्यं । यथा । ते । वशः ।
 तथा । अस्तु । वात्यं । यथा । ते । निक्रामः । तथा । अस्तु । इति ॥ २ ॥
 यत् । ऐनम् । आह । वात्यं । क्वा । अवात्सीः । इति । पृथः । एव । तेन । देवऽयानान् ।
 अवं । रुन्धे ॥ ३ ॥

यत् । ऐनम् । आह । वात्यं । उदकम् । इति । अपः । एव । तेन । अवं । रुन्धे ॥ ४ ॥

यत् । ऐनम् । आह । वात्यं । तर्पयन्तु । इति । प्राणम् । एव । तेन । वर्षीयांसम् । कुरुते ॥५॥

XV.10.9 who knows earth as the lord of knowledge and adorable leader (fire) as the intellectual power.

XV.10.10 Unto him comes great power of sense organs; (and) he becomes strong with bodily power,

XV.10.11 who knows the sun as ruling power and heaven as the resplendent army-chief.

PARYĀYA - XI

Vratyāḥ

XV.11.1 So to whose dwelling such a knowledgeable vow-observing sage comes as a guest.

XV.11.2 He himself should get up to greet him and say ; "O Vratya, where did you stay (for the night)? Vratya, here is the water (for you). Vratya, let them entertain you. Vratya, let it be as it pleases you. Vratya, let it be as you command. Vratya, let it be as you desire.

XV.11.3 When he says ; "Vratya, where did you stay (for the night)", thereby in fact, he secures the paths traversed by the enlightened ones.

XV.11.4 When he says to him ; "Vratya, here is water (for you)", thereby, in fact, he secures waters (for himself).

XV.11.5 When he says to him ; "Vratya, let them entertain you," thereby he makes his very life-breath longer.

यदेनमाहु ब्राह्म यथा ते प्रियं तथास्त्विति प्रियमेव तेनाव रूधे ॥६॥
 ऐनं प्रियं गच्छति प्रियः प्रियस्य भवति य एवं वेद ॥७॥ (१)
 यदेनमाहु ब्राह्म यथा ते वशस्तथास्त्विति वशमेव तेनाव रूधे ॥८॥
 ऐनं वशो गच्छति वशी वशिना भवति य एवं वेद ॥९॥ (२)
 यदेनमाहु ब्राह्म यथा ते निकामस्तथास्त्विति निकाममेव तेनाव रूधे ॥१०॥
 ऐनं निकामो गच्छति निकामे निकामस्य भवति य एवं वेद ॥११॥ (३)

यत् । एनम् । आह । ब्राह्म । यथा । ते । प्रियम् । तथा । अस्तु । इति । प्रियम् ।
 एव । तेन । अत्र । रुधे ॥ ६ ॥

आ । एनम् । प्रियम् । गच्छति । प्रियः । प्रियस्य । भवति । यः । एवम् । वेद ॥ ७ ॥

यत् । एनम् । आह । ब्राह्म । यथा । ते । वशः । तथा । अस्तु । इति । वशम् । एव ।
 तेन । अत्र । रुधे ॥ ८ ॥

आ । एनम् । वशः । गच्छति । वशी । वशिनाम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥९॥

यत् । एनम् । आह । ब्राह्म । यथा । ते । निऽकामः । तथा । अस्तु । इति । निऽकामम् ।
 एव । तेन । अत्र । रुधे ॥ १० ॥

आ । एनम् । निऽकामः । गच्छति । निऽकामे । निऽकामस्य । भवति । यः । एवम् । वेद ॥

[१२] ब्राह्मण पर्यायः

(१-११) एकादशर्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चस्त्रिपदा गायत्री, (२) द्वितीयायाः प्राजापत्या बृहती, (३) तृतीयायाः भुरिक्प्राजापत्यानुष्टुप्, (४) चतुर्थ्यां भुरिक्प्राजापत्यानुष्टुप्, (५-१, ९-१०) पञ्चमीषड्ढीनवमीदशमीनामासुपी गायत्री, (७, ११) सप्तम्येकादशयोस्त्रिपदा प्राजापत्या त्रिष्टुप्, (८) अष्टम्याश्च विराट्गायत्री छन्दसि ॥

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्म उद्धृतेष्वमिष्वधिश्चितेमिहोत्रेतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥१॥

तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मः । उद्धृतेषु । अग्निषु । अधिऽश्चिते । अग्निऽहोत्रे ।
 अतिथिः । गृहान् । आऽगच्छेत् ॥ १ ॥

- XV.11.6** When he says to him ; "Vrātya, let it be as it pleases you," thereby he secures what is pleasing to him.
- XV.11.7** To him comes the pleasing one; he, who knows thus becomes dear to his dear one.
- XV.11.8** When he says to him : "Vrātya, let it be as you command", thereby he, verily, secures the command itself.
- XV.11.9** To him comes the command; he, who knows it thus, becomes the Commander of Commanders.
- XV.11.10** When he says to him : "Vrātya, let it be as you desire," thereby he, verily secures the desire itself.
- XV.11.11** To him comes his heart's desire; he, who knows it thus, is set at the heart of his heart's desire.

PARYĀYA - XII

- XV.12.1** So to whose dwellings comes such a knowledgeable vow-observing sage as a guest when the fires have been kindled up and the fire offering is spread over,

स्वयमेनमभ्युदेत्यं ब्रूयाद्वात्यातिं सृज ह्योष्यामीति ॥२॥
 स चातिसृजेजुहुयान्न चातिसृजेन्न जुहुयात् ॥३॥
 स य एवं विदुषा ब्रात्येनातिसृष्टो जुहोति ॥४॥
 प्र पितृयाणं पन्थां जानाति प्र देवयानम् ॥५॥
 न देवेष्वा वृश्चते हुतमस्य भवति ॥६॥
 पर्यस्यास्मिन्नलोक आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा ब्रात्येनातिसृष्टो जुहोति ॥७॥
 अथ य एवं विदुषा ब्रात्येनानतिसृष्टो जुहोति ॥८॥

स्वयम् । एनम् । अभिऽउदेत्यं । ब्रूयात् । ब्रात्यं । अति । सृज । ह्योष्यामि । इति ॥२॥
 सः । च । अतिऽसृजेत् । जुहुयात् । न । च । अतिऽसृजेत् । न । जुहुयात् ॥ ३ ॥
 सः । यः । एवम् । विदुषा । ब्रात्येन । अतिऽसृष्टः । जुहोति ॥ ४ ॥
 प्र । पितृयानम् । पन्थाम् । जानाति । प्र । देवयानम् ॥ ५ ॥
 न । देवेषु । आ । वृश्चते । हुतम् । अस्य । भवति ॥ ६ ॥
 परि । अस्य । अस्मिन् । लोके । आयतनम् । शिष्यते । यः । एवम् । विदुषा । ब्रात्येन ।
 अतिऽसृष्टः । जुहोति ॥ ७ ॥
 अथ । यः । एवम् । विदुषा । ब्रात्येन । अनतिसृष्टः । जुहोति ॥ ८ ॥

XV.12.2 he himself should get up to greet him and say : "O Vrātya, grant me your permission. I shall perform sacrifice."

XV.12.3 If he permits, he may perform sacrifice; if he does not permit, he should not perform sacrifice.

XV.12.4 He, whoever permitted by such a knowledgeable vow-observing sage, performs sacrifice,

XV.12.5 He comes to know thoroughly the path traversed by the elders, (and) the path traversed by the enlightened ones.

XV.12.6 He is not cut off from the enlightened ones; his offerings are (regarded as duly) made.

XV.12.7 For him, whoever performs a sacrifice being permitted by such a knowledgeable vow-observing sage, there remains a secure place in this world.

XV.12.8 And now he, who performs a sacrifice without being permitted by such a knowledgeable vow-observing sage,

न पितृयाणं पन्थां जानाति न देवयानम् ॥९॥

आ देवेषु वृश्चते अहुतमस्य भवति ॥१०॥

नास्यास्मिन्नलोक आयतनं शिष्यते य एवं विदुषा ब्राह्मेनानतिसृष्टो जुहोति ॥११॥

न । पितृयानम् । पन्थाम् । जानाति । न । देवयानम् ॥ ९ ॥

आ । देवेषु । वृश्चते । अहुतम् । अस्य । भवति ॥ १० ॥

न । अस्य । अस्मिन् । लोके । आयतनम् । शिष्यते । यः । एवम् । विदुषा' । ब्राह्मेन । अनतिसृष्टः । जुहोति ॥ ११ ॥

[१३] अथर्वशा पद्याया

(१-१४) अतुर्गणस्यास्य पद्यास्य (१) प्रथमर्षः साम्युष्णिक्, (२, ६) द्वितीयापह्नयोः प्राजापत्यानुहुप्, (३, ५, ७) कृतीयापअमीलतमीनामासुरी गापत्री, (४, ८) अतुर्ध्याष्टम्योः सामी बृहती, (९) नवम्या द्विपदा निष्ठागापत्री, (१०) दशम्या त्रिपदा विरागापत्री, (११) एकादश्याः प्राजापत्या पङ्क्तिः, (१२) द्वादश्या मासुरी अगती, (१३) त्रयोदश्याः सतपङ्क्तिः, (१४) अतुर्दश्याश्चाक्षरपङ्क्तिश्छन्दांसि ॥

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मण्य एकां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥१॥

ये पृथिव्यां पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रून्धे ॥२॥ (१)

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मण्यो द्वितीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥३॥

येऽन्तरिक्षे पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रून्धे ॥४॥ (२)

तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मण्यस्तृतीयां रात्रिमतिथिर्गृहे वसति ॥५॥

तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मण्यः । एकां । रात्रिम् । अतिथिः । गृहे । वसति ॥१॥

ये । पृथिव्याम् । पुण्याः । लोकाः । तान् । एव । तेन । अर्धं । रून्धे ॥ २ ॥

तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मण्यः । द्वितीयां । रात्रिम् । अतिथिः । गृहे । वसति ॥३॥

ये । अन्तरिक्षे । पुण्याः । लोकाः । तान् । एव । तेन । अर्धं । रून्धे ॥ ४ ॥

तत् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मण्यः । तृतीयां । रात्रिम् । अतिथिः । गृहे । वसति ॥५॥

XV.12.9 does not know the path traversed by the elders, nor the path traversed by the enlightened ones.

XV.12.10 He is cut off from the enlightened ones; his offering is (regarded as) not duly made.

XV.12.11 For him, whoever performs a sacrifice without being permitted by such a knowledgeable vow-observing sage, there does not remain a secure place in this world.

PARYĀYA - XIII

Vrātyāḥ

XV.13.1 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for one night as a guest.

XV.13.2 Secures thereby all the auspicious places that are on the earth.

XV.13.3 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for the second night as a guest.

XV.13.4 Secures thereby all the auspicious places that are in the midspace.

XV.13.5 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for the third night as a guest.

ये दिवि पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्धे ॥६॥ (१)
 तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणं चतुर्थी रात्रिर्मतिथिर्गृहे वसति ॥७॥
 ये पुण्यानां पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्धे ॥८॥ (२)
 तद्यस्यैवं विद्वान्ब्राह्मणोऽपरिमिता रात्रीरतिथिर्गृहे वसति ॥९॥
 य एवापरिमिताः पुण्यां लोकास्तानेव तेनाव रुन्धे ॥१०॥ (३)
 अथ यस्याब्राह्मणो ब्राह्मणब्रुवो नामबिभ्रत्यतिथिर्गृहानागच्छेत् ॥११॥
 कर्षेदेनं न चैनं कर्षेत् ॥१२॥
 अस्यै देवताया उदकं याचामीमां देवतां वासय इमामिमां
 देवतां परि वेवेष्मीत्येनं परि वेविष्यात् ॥१३॥

ये । दिवि । पुण्याः । लोकाः । तान् । एव । तेन । अव । रुन्धे ॥ ६ ॥
 तद् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मणः । चतुर्थीम् । रात्रिम् । अतिथिः । गृहे । वसति ॥
 ये । पुण्यानाम् । पुण्याः । लोकाः । तान् । एव । तेन । अव । रुन्धे ॥ ८ ॥
 तद् । यस्य । एवम् । विद्वान् । ब्राह्मणः । अपरिमिताः । रात्रीः । अतिथिः । गृहे । वसति ॥
 ये । एव । अपरिमिताः । पुण्याः । लोकाः । तान् । एव । तेन । अव । रुन्धे ॥ १० ॥
 अथ । यस्य । अब्राह्मणः । ब्राह्मणब्रुवः । नामविभ्रती । अतिथिः । गृहान् । आगच्छेत् ॥
 कर्षेत् । एनम् । न । च । एनम् । कर्षेत् ॥ १२ ॥
 अस्यै । देवतायै । उदकम् । याचामि । इमाम् । देवताम् । वासये । इमाम् । इमाम् ।
 देवताम् । परि । वेवेष्मि । इति । एनम् । परि । वेविष्यात् ॥ १३ ॥

XV.13.6 Secures thereby all the auspicious places that are in the sky.

XV.13.7 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for the fourth night as a guest.

XV.13.8 Secures thereby all the places that are auspicious of the auspicious.

XV.13.9 So he, at whose home such a knowledgeable vow-observing sage stays for indefinite nights as a guest.

XV.13.10 Secures thereby all the indefinite auspicious places whatsoever.

XV.13.11 Now, he, to whose homes a non-vrātya (un-vow-observing), posting himself as a Vrātya, bearing only the name (of Vrātya), comes as a guest.

XV.13.12 Should he drag him? He may not drag him.

XV.13.13 I call for water for this deity; I accommodate this deity; I serve food to this deity: (saying thus) let him serve food,

तस्यमिवास्य तद्देवतायां हुतं भवति य एवं वेद ॥१४॥

तस्याम् । एव । अस्य । तत् । देवतायाम् । हुतम् । भवति । यः । एवम् । वेद ॥१४॥

[१४] चतुर्दशः पर्यायः

(१-२४) चतुर्विंशत्युक्त्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चस्त्रिपदानुष्टुप्, (२, ४, ६, ८, १०, २०, २२, २४) द्वितीयाचतुर्विं-
षष्टपद्यमीदशमीविंशीद्वाविंशीचतुर्विंशीनां द्विपदानुष्टुपी गायत्री, (३, ९) तृतीयानवम्योः पुर उष्णिक्, (५) पञ्चम्या अनुष्टुप्,
(७) सप्तम्याः प्रस्तारपङ्क्तिः, (११) एकादश्याः स्वराङ्गायत्री, (१२, १४, १६, १८) द्वादशीचतुर्दशीषोडशपद्यादशीनां
श्रुक्प्राजापत्यानुष्टुप्, (१३, १५) त्रयोदशीपञ्चदशयोः [(१७) सप्तदश्याश्च] आर्ची पङ्क्तिः, (१९) एकोनविंश्या
श्रुक्प्राजापत्या गायत्री, (२१) एकविंश्याः प्राजापत्या त्रिष्टुप्, [(२३) त्रयोविंश्याश्च निष्टुप्] पङ्क्तिः । छन्दांसि ॥

स यत्प्राचीं दिशमनु व्यचलन्मारुतं शर्धो भूत्वानुव्यचिलन्मनोन्नादं कृत्वा ॥१॥

मनसा न्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥२॥ (१)

स यदक्षिणां दिशमनु व्यचलदिन्द्रो भूत्वानुव्यचिलद्वलमन्नादं कृत्वा ॥३॥

बलेनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥४॥ (२)

स यत्प्रतीचीं दिशमनु व्यचलहरुणो राजा भूत्वानुव्यचिलदपोन्नादीः कृत्वा ॥५॥

अद्विरन्नादीभिरन्नमत्ति य एवं वेद ॥६॥ (३)

सः । यत् । प्राचीम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । मारुतम् । शर्धः । भूत्वा ।

अनुऽव्यचलत् । मनः । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १ ॥

मनसा । अन्नऽअदेनं । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदं ॥ २ ॥

सः । यत् । दक्षिणाम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । इन्द्रः । भूत्वा । अनुऽव्यचलत् ।

बलम् । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ ३ ॥

बलेन । अन्नऽअदेनं । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदं ॥ ४ ॥

सः । यत् । प्रतीचीम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । वरुणः । राजा । भूत्वा ।

अनुऽव्यचलत् । अपः । अन्नऽअदीः । कृत्वा ॥ ५ ॥

अत्ऽभिः । अन्नऽअदीभिः । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदं ॥ ६ ॥

XV.13.14 To that very deity that becomes duly offered, whoso knows it thus.

PARYĀYA - XIV

Vrātyāḥ

XV.14.1 When he follows the course towards the eastern quarter, he follows it becoming the powerful cloud-bearing wind and making the mind enjoyer of food.

XV.14.2 With the mind as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.

XV.14.3 When he follows the course towards the southern quarter, he follows it becoming the rain-cloud (Indra) and making the strength enjoyer of food.

XV.14.4 With the strength as enjoyer of food he enjoys food, whoso knows it thus.

XV.14.5 When he follows the course to the western quarter, he follows it becoming the glittering ocean (Varuṇa) and making the waters enjoyers of food.

XV.14.6 With waters as enjoyers of food, he enjoys food, whoso knows it thus.

स यदुदीचीं दिशमनु व्यचलत्सोमो राजा भूत्वानुव्यचलत् ॥७॥
 सप्तर्षिभिर्हुत आहुतिमन्नादीं कृत्वा ॥८॥ (५)
 आहुत्यान्नाद्यान्नमत्ति य एवं वेद ॥९॥
 स यद्भुवां दिशमनु व्यचलद्विष्णुर्भूत्वानुव्यचलद्विराजमन्नादीं कृत्वा ॥१०॥ (५)
 विराजन्नाद्यान्नमत्ति य एवं वेद ॥११॥
 स यत्पशूननु व्यचलद्भुद्रो भूत्वानुव्यचलदोषधीरन्नादीः कृत्वा ॥१२॥ (५)
 ओषधीभिरन्नादीभिरन्नमत्ति य एवं वेद ॥१३॥
 स यत्पितृननु व्यचलद्यमो राजा भूत्वानुव्यचलत्स्वधाकारमन्नादं कृत्वा ॥१४॥

सः । यत् । उदीचीम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । सोमः । राजा । भूत्वा । अनुऽव्य-
 चलत् । सप्तर्षिभिः । हुते । आऽहुतिम् । अन्नऽअदीम् । कृत्वा ॥ ७ ॥
 आऽहुत्या । अन्नऽअद्या । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदं ॥ ८ ॥
 सः । यत् । ध्रुवाम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । विष्णुः । भूत्वा । अनुऽव्यचलत् ।
 विऽराजम् । अन्नऽअदीम् । कृत्वा ॥ ९ ॥
 विऽराजा । अन्नऽअद्या । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदं ॥ १० ॥
 सः । यत् । पशून् । अनु । विऽअचलत् । रुद्रः । भूत्वा । अनुऽव्यचलत् । ओषधीः ।
 अन्नऽअदीः । कृत्वा ॥ ११ ॥
 ओषधीभिः । अन्नऽअदीभिः । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेदं ॥ १२ ॥
 सः । यत् । पितृन् । अनु । विऽअचलत् । यमः । राजा । भूत्वा । अनुऽव्यचलत् ।
 स्वधाऽकारम् । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १३ ॥

XV.14.7 When he follows the course to the northern quarter, he follows it becoming the shining Soma (cure-plant) offered by the seven-seers and making the offering enjoying of food.

XV.14.8 With the offering as enjoyer of food, he enjoys food, whose knows it thus.

XV.14.9 When he follows the course to the nadir quarter, he follows it becoming the sacrifice (Viṣṇu) and making Virāj (cow) enjoyer of food.

XV.14.10 With Virāj (cow) as enjoyer of food, he enjoys food, whose knows it thus.

XV.14.11 When he follows the animals, he follows them becoming the vital breath (Rudra), and making the herbs enjoyers of food.

XV.14.12 With herbs as enjoyers of food, he enjoys food, whose knows it thus.

XV.14.13 When he follows the elders, he follows them becoming the Controller Lord (Yama) and making the utterance of svadhā enjoyer of food.

स्वधाकारेणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥१४॥ (३)
 स यन्मनुष्याऽनु व्यचलदुग्भिर्भूत्वानुव्यचिलत्स्वाहाकारमज्ञादं कृत्वा ॥१५॥
 स्वाहाकारेणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥१६॥ (४)
 स यदूर्ध्वा दिशमनु व्यचलद्बृहस्पतिर्भूत्वानुव्यचिलद्बृहद्धारमज्ञादं कृत्वा ॥१७॥
 वषट्कारेणाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥१८॥ (५)
 स यदेवाननु व्यचलदीशानो भूत्वानुव्यचिलन्मन्युमज्ञादं कृत्वा ॥१९॥
 मन्युनाज्ञादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥२०॥ (६)

स्वधाऽकारेण । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ १४ ॥

सः । यत् । मनुष्यान् । अनु । विऽअचलत् । अग्निः । भूत्वा । अनुऽव्यचिलत् । स्वाहाऽकारम् ।
 अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १५ ॥

स्वाहाऽकारेण । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ १६ ॥

सः । यत् । ऊर्ध्वम् । दिशम् । अनु । विऽअचलत् । बृहस्पतिः । भूत्वा । अनुऽव्य-
 चलत् । वषट्कारम् । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १७ ॥

वषट्कारेण । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ १८ ॥

सः । यत् । देवान् । अनु । विऽअचलत् । ईशानः । भूत्वा । अनुऽव्यचिलत् । मन्युम् ।
 अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ १९ ॥

मन्युना । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ २० ॥

XV.14.14 With the utterance of svadhā as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.

XV.14.15 When he follows men, he follows them becoming the adorable leader and making the utterance of svāhā enjoyer of food.

XV.14.16 With the utterance of svāhā as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.

XV.14.17 When he follows the course to the zenith quarter, he follows it becoming the Lord of knowledge and making the utterance of Vaṣaṭ enjoyer of food.

XV.14.18 With the utterance of Vaṣaṭ as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.

XV.14.19 When he follows the enlightened ones, he follows them becoming the master (īśāna) and making the fervour enjoyer of food.

XV.14.20 With the fervour as enjoyer of food, he enjoys food, whoso know it thus.

स यत्प्रजा अनु व्यचलत्प्रजापतिर्भूत्वानुव्यचलत्प्राणमन्नादं कृत्वा ॥२१॥
 प्राणेनान्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥२२॥ (११)
 स यत्सर्वानन्तर्देशाननु व्यचलत्परमेष्ठी भूत्वानुव्यचलद्ब्रह्मन्नादं कृत्वा ॥२३॥
 ब्रह्मणा न्नादेनान्नमत्ति य एवं वेद ॥२४॥ (१२)

सः । यत् । प्रजाः । अनु । विऽअचलत् । प्रजाऽपतिः । भूत्वा । अनुऽव्यचलत् ।
 प्राणम् । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ २१ ॥

प्राणेन । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ २२ ॥

सः । यत् । सर्वान् । अन्तऽदेशान् । अनु । विऽअचलत् । परमेऽस्थी । भूत्वा ।
 अनुऽव्यचलत् । ब्रह्म । अन्नऽअदम् । कृत्वा ॥ २३ ॥

ब्रह्मणा । अन्नऽअदेन । अन्नम् । अत्ति । यः । एवम् । वेद ॥ २४ ॥

[१५] पञ्चप्राः पर्यायाः

(१-९) नवर्चस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्चः (द्वितीयादिषु 'तस्य ब्रात्यस्य' इत्यस्य च) द्वितीयाया आनुरी
 बृहती, (३) द्वितीयायाः प्राजापत्यानुष्टुप्, (४, ७, ८) तृतीयायाः सप्तम्यष्टमीनां अरिष्टप्राजापत्यानुष्टुप्,
 (५-६) पञ्चमीषष्ठयोर्द्विपदा साक्षी बृहती, (९) नवम्याश्च विष्णुप्रायणी कन्यासि ॥

तस्य ब्रात्यस्य ॥१॥

सप्त प्राणाः सप्तापानाः सप्त व्यानाः ॥२॥

तस्य ब्रात्यस्य । योऽस्य प्रथमः प्राण ऊर्ध्वो नाम्नायं सो अग्निः ॥३॥

तस्य । ब्रात्यस्य ॥ १ ॥

सप्त । प्राणाः । सप्त । अपानाः । सप्त । विऽआनाः ॥ २ ॥

तस्य । ब्रात्यस्य । यः । अस्य । प्रथमः । प्राणः । ऊर्ध्वः । नाम्नायं । सो । अग्निः ॥ ३ ॥

XV.14.21 When he follows the creatures, he follows them becoming the Lord of the creatures and the vital breath enjoyer of food.

XV.14.22 With vital breath as enjoyer of food, he enjoys food, who knows it thus

XV.14.23 When he follows the course of all the intermediate quarters, he follows it becoming the Lord dwelling in the highest abode and making the knowledge enjoyer of food.

XV.14.24 With the knowledge as enjoyer of food, he enjoys food, whoso knows it thus.

PARYĀYA - XV

Vrātyāḥ

XV.15.1 Of that Vrātya (the supreme being) -

XV.15.2 seven are in-breaths, seven out-breaths, (and) seven diffused breaths.

XV.15.3 Of that Vrātya; what is his first in-breath, called ūrdhva (upward), that is this fire.

तस्य ब्राह्मस्य । योस्य द्वितीयः प्राणः प्रौढो नामासौ स आदित्यः ॥४॥
 तस्य ब्राह्मस्य । योस्य तृतीयः प्राणोऽभ्युद्भो नामासौ स चन्द्रमाः ॥५॥
 तस्य ब्राह्मस्य । योस्य चतुर्थः प्राणो विभूर्नामायं स पर्वमानः ॥६॥
 तस्य ब्राह्मस्य । योस्य पञ्चमः प्राणो योनिर्नाम ता इमा आपः ॥७॥
 तस्य ब्राह्मस्य । योस्य षष्ठः प्राणः प्रियो नाम त इमे पशवः ॥८॥
 तस्य ब्राह्मस्य । योस्य सप्तमः प्राणोपरिमितो नाम ता इमा प्रजाः ॥९॥

तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । द्वितीयः । प्राणः । प्रऽऊढः । नाम । असौ । सः । आदित्यः ॥४॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । तृतीयः । प्राणः । अभिऽऊढः । नाम । असौ । सः । चन्द्रमाः ॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । चतुर्थः । प्राणः । विऽभूः । नाम । अयम् । सः । पर्वमानः ॥६॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । पञ्चमः । प्राणः । योनिः । नाम । ताः । इमाः । आपः ॥ ७ ॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । षष्ठः । प्राणः । प्रियः । नाम । ते । इमे । पशवः ॥८॥
 तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । सप्तमः । प्राणः । अपरिऽमितः । नाम । ताः । इमाः । प्रऽजाः ॥९॥

[१६] शोडशः पर्यायः

(१-७) सप्तर्षस्यास्य पर्यायस्य (१, ३) प्रथमाद्वितीययोर्ऋषोः साम्युष्णिक् (सर्वासु 'तस्य ब्राह्मस्य' इत्यस्य दैवी पङ्क्तिः),
 (२, ४-५) द्वितीयाचतुर्थीपञ्चमीनां प्राजापत्योष्णिक्, (६) षष्ठ्या याजुषी त्रिष्टुप्, (७) सप्तम्याधासुरी गायत्री छन्दोति ॥

तस्य ब्राह्मस्य । योस्य प्रथमोऽपानः सा पौर्णमासी ॥१॥

तस्य । ब्राह्मस्य । यः । अस्य । प्रथमः । अपानः । सा । पौर्णमासी ॥ १ ॥

XV.15.4 Of that Vṛātya; what is his second in-breath, called prauḍha (nature), that is sun yonder.

XV.15.5 Of that Vṛātya; what is his third in-breath, called Abhuḍha (concluded), that is the moon yonder.

XV.15.6 Of that Vṛātya; what is his fourth in-breath, called Vibhūḥ (pervading), that is the purifying wind (or Soma)

XV.15.7 Of that Vṛātya; what is his fifth in-breath, called Yoni (the womb), that are these waters.

XV.15.8 Of that Vṛātya; what is his sixth in-breath, called priya (beloved), that are these animals.

XV.15.9 Of that Vṛātya; what is his seventh in-breath. called Aparimita (limitless), that are these creatures.

PARYĀYA . XVI

Vṛātyāḥ

XV.16.1 Of that Vṛātya; what is his first out-breath, that is the night of full moon.

तस्य ब्रात्यस्य । योस्य द्वितीयोपाः साष्टका ॥२॥
 तस्य ब्रात्यस्य । योस्य तृतीयोपाः सामावास्या ॥३॥
 तस्य ब्रात्यस्य । योस्य चतुर्थोपाः सा श्रद्धा ॥४॥
 तस्य ब्रात्यस्य । योस्य पञ्चमोपाः सा दीक्षा ॥५॥
 तस्य ब्रात्यस्य । योस्य षष्ठोपाः स यज्ञः ॥६॥
 तस्य ब्रात्यस्य । योस्य सप्तमोपास्तद् इमा दक्षिणाः ॥७॥

तस्य । ब्रात्यस्य । यः । अस्य । द्वितीयः । अपानः । सा । अष्टका ॥ २ ॥
 तस्य । ब्रात्यस्य । यः । अस्य । तृतीयः । अपानः । सा । अमावास्या ॥ ३ ॥
 तस्य । ब्रात्यस्य । यः । अस्य । चतुर्थः । अपानः । सा । श्रद्धा ॥ ४ ॥
 तस्य । ब्रात्यस्य । यः । अस्य । पञ्चमः । अपानः । सा । दीक्षा ॥ ५ ॥
 तस्य । ब्रात्यस्य । यः । अस्य । षष्ठः । अपानः । सः । यज्ञः ॥ ६ ॥
 तस्य । ब्रात्यस्य । यः । अस्य । सप्तमः । अपानः । ताः । इमाः । दक्षिणाः ॥ ७ ॥

[१७] सतवशाः पर्यायः

(१-१०) दशार्धस्यास्य पर्यायस्य (१, ५) प्रथमापञ्चम्योः प्राजापत्योष्णिक् (सर्वासु 'तस्य ब्रात्यस्य' इत्यस्य द्वेष्टी पङ्क्तिः), (२, ७) द्वितीयासप्तम्योरासुर्येनुष्टुप्, (३) तृतीयाया याजुषी पङ्क्तिः, (४) चतुर्थ्याः साम्युष्णिक्, (५) षष्ठ्या याजुषी त्रिष्टुप्, (६) अष्टम्यास्त्रिष्टुप् प्रतिष्ठायां पङ्क्तिः, (७) नवम्या द्विष्टुप् साक्षी त्रिष्टुप्, (१०) दशम्याश्च साम्यनुष्टुप् उच्यन्ति ॥

तस्य ब्रात्यस्य । योस्य प्रथमो व्यानः सेयं भूमिः ॥१॥

तस्य ब्रात्यस्य । योस्य द्वितीयो व्यानस्तदन्तरिक्षम् ॥२॥

तस्य । ब्रात्यस्य । यः । अस्य । प्रथमः । विऽआनः । सा । इयम् । भूमिः ॥ १ ॥

तस्य । ब्रात्यस्य । यः । अस्य । द्वितीयः । विऽआनः । तत् । अन्तरिक्षम् ॥ २ ॥

XV.16.2 Of that Vrātya; what is his second out-breath, that is the eighth-night of the moon's quarter (āṣṭaka).

XV.16.3 Of that Vrātya; what is his third out-breath, that is the night of new-moon.

XV.16.4 Of that Vrātya; what is his fourth out-breath, that is faith.

XV.16.5 Of that Vrātya; what is his fifth out-breath, that is Consecration.

XV.16.6 Of that Vrātya; what is his sixth out-breath, that is sacrifice.

XV.16.7 Of that Vrātya; what is his seventh out-breath, that are these sacrificial gifts.

PARYĀYA - XVII

Vrātyaḥ

XV.17.1 Of the Vrātya; what is his first diffused breath (Vyāna), that is this earth.

XV.17.2 Of that Vrātya; what is his second diffused breath, that is the midspace.

तस्य ब्रातृस्य । योऽस्य तृतीयो व्यानः सा द्यौः ॥३॥

तस्य ब्रातृस्य । योऽस्य चतुर्थो व्यानस्तानि नक्षत्राणि ॥४॥

तस्य ब्रातृस्य । योऽस्य पञ्चमो व्यानस्त ऋतवः ॥५॥

तस्य ब्रातृस्य । योऽस्य षष्ठो व्यानस्त आर्तवाः ॥६॥

तस्य ब्रातृस्य । योऽस्य सप्तमो व्यानः स संवत्सरः ॥७॥

तस्य ब्रातृस्य । सुमानमर्थं परि यन्ति देवाः संवत्सरं वा एतद्वतवोऽनुपरियन्ति ब्रातृं च ॥८॥

तस्य ब्रातृस्य । यदादित्यमभिसंविशन्त्यमावास्यां चैव तत्पौर्णमासीं च ॥९॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । तृतीयः । विऽआनः । सा । द्यौः ॥ ३ ॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । चतुर्थः । विऽआनः । तानि । नक्षत्राणि ॥ ४ ॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । पञ्चमः । विऽआनः । ते । ऋतवः ॥ ५ ॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । षष्ठः । विऽआनः । ते । आर्तवाः ॥ ६ ॥

तस्य । ब्रातृस्य । यः । अस्य । सप्तमः । विऽआनः । सः । सम्वत्सरः ॥ ७ ॥

तस्य । ब्रातृस्य । सुमानम् । अर्थम् । परि । यन्ति । देवाः । सम्वत्सरम् । वै । एतद् ।
ऋतवः । अनुऽपरियन्ति । ब्रातृम् । च ॥ ८ ॥

तस्य । ब्रातृस्य । यत् । आदित्यम् । अभिऽसंविशन्ति । अमाऽवास्याम् । च । एव । तत् ।
पौर्णऽमासीम् । च ॥ ९ ॥

XV.17.3 Of that Vrātya; what is his third diffused breath, that is the sky yonder.

XV.17.4 Of that Vrātya; what is his fourth diffused breath, that are those constellations.

XV.17.5 Of that Vrātya; what is his fifth diffused breath, that are those seasons.

XV.17.6 Of that Vrātya; what is his sixth diffused breath, that are those groups of seasons.

XV.17.7 Of that Vrātya; what is his seventh diffused breath, that is the year.

XV.17.8 Of that Vrātya; the enlightened ones go around him with one and the same purpose, just as the seasons go around following the year as well as the Vrātya.

XV.17.9 Of that Vrātya; as they enter into the sun on the new-moon's night, so that do on the full moon's night as well.

तस्य ब्रातृस्य । एकं तदेषाममृतत्वमित्याहुतिरेव ॥१०॥

तस्य । ब्रातृस्य । एकम् । तत् । एषाम् । अमृतत्वम् । इति । आहुतिः । एव ॥ १० ॥

[१८] अष्टावशः पर्यायाः

(१-५) पञ्चर्षस्यास्य पर्यायस्य (१) प्रथमर्षो वैवी पङ्क्तिः, (२-३) द्वितीयावृत्तीयबोराणी इवती,
(४) चतुर्थ्या आर्ष्यवुष्टु, (५) पञ्चम्याश्च साम्युष्णिग् छन्दांसि ॥

तस्य ब्रातृस्य ॥१॥

यदस्य दक्षिणमक्ष्यसौ स आदित्यो यदस्य सव्यमक्ष्यसौ स चन्द्रमाः ॥२॥

योऽस्य दक्षिणः कर्णोऽयं सो अग्निर्योऽस्य सव्यः कर्णोऽयं स पर्वमानः ॥३॥

अहोरात्रे नासिके दितिश्चादितिश्च शीर्षकपाले सवत्सरः शिरः ॥४॥

अह्ना प्रत्यङ्गाल्यो रात्र्या प्राङ्गमो ब्रात्याय ॥५॥

तस्य । ब्रातृस्य ॥ १ ॥

यत् । अस्य । दक्षिणम् । अक्षि । असौ । सः । आदित्यः । यत् । अस्य । सव्यम् । अक्षि ।
असौ । सः । चन्द्रमाः ॥ २ ॥

यः । अस्य । दक्षिणः । कर्णः । अयम् । सः । अग्निः । यः । अस्य । सव्यः । कर्णः ।
अयम् । सः । पर्वमानः ॥ ३ ॥

अहोरात्रे इति । नासिके इति । दितिः । च । अदितिः । च । शीर्षकपाले इति शीर्षक-
पाले । सम्वत्सरः । शिरः ॥ ४ ॥

अह्ना । प्रत्यङ् । ब्रातृस्य । रात्र्या । प्राङ् । नमः । ब्रात्याय ॥ ५ ॥

॥ इति पञ्चदशं काण्डम् ॥

[पञ्चदशकाण्डे पर्यायाः १८, श्लोकाः २२०]

—१८२२२२२२—

XV.17.10 Of that Vrātya; that immortality of theirs is one; therefore is the offering.

PARYĀYA - XVIII

Vrātyaḥ

XV.18.1 Of that Vrātya (the wandering saint);

XV.18.2 What is his right eye, that is the sun; what is his left eye, that is the moon.

XV.18.3 What is his right ear, that is this fire; what is his left ear, that is this purifying wind (or the Soma).

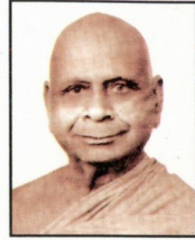
XV.18.4 Day and night are his two nostrils; the finitude (diti) and infinity (aditi) are his two halves of his skull; the year is his head.

XV.18.5 During the day the Vrātya forces the west, during night, the east. Homage be to the Vrātya.

Here ends Kāṇḍa XV

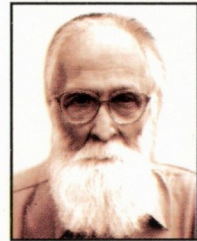
Hymns 18, Verses 220

About the Translators

Swami Satya Prakash Saraswati

A renowned Vedic scholar, a prolific writer who took to *sanyas* after having served meritoriously as head of the Chemistry Department of Allahabad University. He brings to bear scientific temper to his spiritual writings.

Udaya Vir Viraj

Author of scores of books on various subjects, a Sanskrit scholar and poet of Sanskrit and Hindi, a freedom fighter, Viraj ji has made a niche for himself as an original author.

THE FOUR VEDAS

COMPLETE TRANSLATION IN ENGLISH
(A SET OF 22 VOLUMES)

Translated by

**Swami Satya Prakash Saraswati &
Satyakam Vidyalankar**

***Ved Mantras in Sanskrit with
transliteration followed by translation
in easily understandable modern English
Printed by offset with beautiful binding
More than 10,000 pages
Being offered at cost price***

Rig Veda 12 Volumes (Rs. 1100)
Atharva Veda 5 Volumes (Rs. 400)
Sama Veda 2 Volumes (Rs. 200)
Yajur Veda 3 Volumes (Rs. 300)

***Complete set of Four Vedas
priced at Rs 2000 only (22 volumes)***

*Outstation orders will be
supplied against bank draft of Rs. 2300
(Rs. 2000 + Rs. 300 for packing & forwarding)*

Published by

D.A.V. Publication Division
(VED PRATISHTHAN वेद प्रतिष्ठान)

Arya Samaj Building, UP Block
Pitampura, Delhi - 110034

